

AZƏRBAYCAN NAĞILLARI

BEŞ CİLDDƏ

III CİLD

“ŞƏRQ-QƏRB”
BAKİ-2005

*Bu kitab “Azərbaycan nağılları. Beş cildə. II cild”
(Bakı, Azərbaycan Elmlər Akademiyası nəşriyyatı, 1961)
nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Tərtib edəni:

Əhliman Axundov

Redaktoru:

Bəhlul Abdulla

398.2’094754 – dc 21

AZE

Azərbaycan nağılları. Beş cildə. III cild. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2005,
296 səh.

“Azərbaycan nağılları”nın III cildində toplanmış nağıllarda da bütün başqa nağıllarımızda olan misilsiz bir keyfiyyət var: real aləm ilə xəyal aləminin vəhdəti və bu vəhdətə inam. Dünyaya və insana heyrət! Bu nağılların da qəhrəmanı tez böyüyür, tez kamala çatır. Onların qüdrəti sonsuzdur; arzu edilən – bütünlüklə gerçəyə çevrilir. Təbiətin ən möhtəşəm qüdrəti nağıl qəhrəmanının əzəmət və gözəlliyinə səcdə qılır.

Nağıl dünyası qəhrəmanın dünyasıdır. Qəhrəman bu dünyanın tacıdır. Həmin nağıl qəhrəmanı ki, minlərcə arzu olunan şəxslərin ümumiləşdirilmiş obrazıdır.

Ülviləşdirən, gözəlləşdirən, ideallaşdıran və eyni zamanda hədsiz eybəcərləşdirən, lənətləyən, inkar edən bu nağılların da bir qütündə ülvə, gözəl xeyir dayanırsa, o biri qütündə – eybəcər və mənfur şəhər durur. Bununla nağılvari təfəkkür sanki göstərir ki, yaxşı ilə yamanın, ülviliklə eybəcərliyin, xeyirlə şərin mübarizəsi bir dövrə, bir zamana sıxan hadisə deyil, bütün bəşər tarixinə aid olan hadisədir.

ISBN 9952-418-72-5

© “ŞƏRQ-QƏRB”, 2005

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

“Azərbaycan dilində latın qrafikası

ilə kütləvi nəşrlərin həyata

keçirilməsi haqqında”

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı

ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına

hədiyyə edilir

NUŞAPƏRİ XANIMIN NAĞILI¹

Biri varıdı, biri yoxudu, Allah varıdı, şəriki yoxudu. Günlərin bir günündə Qəndəharda bir padşahın gözünün ağı-qarası, Nuşapəri adlı bir qızı varıdı. Nuşapərinin atası çox əzazil və zalım idi. Camaata qan ağladardı; başqa padşahlar bunun əlindən dad çəkərdi. Bu padşahın bir darğası varıdı, darğa da padşahdan geri qalmazdı. Darğa padşahın deyini üç dəfə artıq camaatın kürəyindən çıxarardı. Darğanın əlindən adamlar başladılar şəhərdən qaçmağa. Kəndlilərin handa bir yaxşı qızını darğa görsəydi, onu ya Qəndəhar padşahı üçün, ya da özü üçün zornan gətirirdi.

Xəbəri sənə kimdən verim? Qəndəhar padşahının qızı Nuşapəri xanımdan. Nuşapəri xanim baxıb gördü ki, atasının bu vilayətdə zülmü günü-gündən artır. Az qalıb ki, camaat şəhəri qoyub qaçsın. Nuşapəri xanim özünü vurdu naxoşluğa. Xəbər getdi padşaha ki, bəs qızın naxoşlayıb. Qəndəhar padşahı bu xəbəri eşidən kimi ayağa durub, gəldi Nuşapəri xanımın yanına. Gördü ki, qızı yorğan-döşəkdədi. Qızından xəbər aldı:

– Qızım, naxoşluğun nədi?

Nuşapəri xanim baxıb gördü, atasıdı. Səsini, sifətini dəyişdirib, başladı zarıldamağa. Atası baxdı ki, qızı buna cavab vermədi, gedib oturdu yanında; başladı əliynən onun başını tumarlamağa. Sonra qızına dedi:

– Ey əziz olan qızım, naxoşluğun nədi?

Qız zarıldaya-zarıldaya dedi:

– Ata, neçə gecədi ki, məni yuxuda bərk sıxıb incidirlər. Hamı yuxuma girib, səndən şikayət eləyir. Deyirlər atan bizi çox incidir.

Mehriban ata, mənim naxoşluğum həmin yuxudan olub. Bu dərd məni saraldıb soldurubdu. Qorxumdan da sənə sirrimi açə bilmirəm.

Nuşapəri xanım sözünü tamə eləməmiş atası ayağa durub, qızının ağzına bir şillə vurdu. Nuşapəri xanımın ağzı doldu qənnan. Şah hirsindən durub, getdi öz hərəmxanasına.

Nuşapəri xanım yerindən durdu, əlini, üzünü yuyub oturdu öz təxtində, başladı fikir eləməyə. Bu oturmağnan Nuşapəri xanım günü axşam elədi; axşam durub, bütün qaravaşlarını başına yığıb, əmr elədi ki, bunun yataq otağında heç kəs dayanmasın. Hamı qul-qaravaşlar, hərəsi bir tərəfə dağıldılar. Nuşapəri xanım ayağa durub bir dəst pəhləvan paltarı götürdü, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı, başdan geyinib ayaqdan qıfıllandı. Qılıncını belinə bağladı, qalxanını əlinə götürdü, yavaş-yavaş üz qoydu getməyə. Nuşapəri xanım şəhəri qapı-qapı gəzirdi. O, gecəni sübhə kimi gəzdi, bir şey tapmadı. Səhər namazında özünü evinə yetirdi, paltarını soyundu, girdi yorğan-döşəyə. Axşam olan kimi yerindən durdu, genə ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı, başdan geyinib ayaqdan qıfıllandı. Qılıncını belinə bağladı, qalxanını əlinə götürdü, evdən çıxdı, üz qoydu yol getməyə. Nuşapəri gəzmədiyi yerləri başladı qarış-qarış gəzməyə. Yenə də bir şey tapa bilmədi. Amma gördü ki, şəhərin qırağında bir daxma var, o daxmadan işıq gəlir. Nuşapəri xanım öz-özünə dedi:

– Ey dad, atamın bu boyda şəhərində neçə min ev var, evlərin heç birindən işıq gəlmir, amma daxmadan işıq gəlir. Yəqin burda bir sirr var.

Nuşapəri xanımın ürəyinə şəkk damdı. İşığı tutub ona tərəf üz qoydu getməyə. Gedib çatdı həməni işıq gələn yerə. Nuşapəri xanım baxıb gördü, bura bir balaca daxmadı, amma həyətinə bir ağac var. Nuşapəri xanım qapını döydü. Bu dəmdə Nuşapəri xanımın üzünə qapı açıldı. Bir qoca qarı Nuşapəri xanımın qabağına çıxıb dedi:

– Nə istəyirsən?

Nuşapəri xanım qoca qarıya dedi:

– Allah qonağı istərsənmi?

Qarı cavab verdi:

– Tanrıya da qurban olum, qonağına da.

Nuşapəri xanım içəri girdi, gördü ki, bura bir balaca daxmadı, amma sol tərəfdə bir qapı, sağ tərəfdə də bir mətbəx var. Nuşapəri xanım evə göz gəzdirib gördü ki, divardan bir qılınc asılıb.

Qarı Nuşapəri xanımı evə buraxmış və çıxıb getmişdi. Haçənnan-haçəna qayıdıb gəldi. Nuşapəri xanımın altına döşək saldı, su gətirdi,

onun əl-ayağını yudu. Nuşapəri xanımı oturtdu evin başında. Aradan bir az keçdi, qarı ayağa durdu, Nuşapəri xanımın qabağına süfrə saldı, çay gətirdi. Çaydan sonra xörək gəldi. Qarıynan Nuşapəri xanım çörəyi yeyib qurtardılar. Yatmaq vaxtı gəlmişdi, qarı ayağa durub, Nuşapəri xanıma yer saldı. Nuşapəri xanım baxıb gördü ki, qarı yatmır.

Nuşapəri xanım soyunmadı, paltarlı girdi yorğan-döşəyə, özünü yuxuluğa vurdu. Gördü qarı durdu ayağa, divardan qılıncı götürdü, üç dəfə qılıncı onun üstünə çəkdi. Nuşapəri xanım belə halı görəndə yerindən tərpənmədi, başa düşdü ki, burda bir sır var. Qarı qılıncını yenə divardan asdı, sol tərəfdəki qapını açdı, o biri evə girdi. Aradan bir az keçdi, qarı iki küçük gətirdi evin ortasına. Küçükləri zəncirdən açdı, bunların altına yumşaq bir şey saldı. Bu küçüklər başladılar bir-biriyənə oynamağa. O qədər oynadılar ki, axırda yoruldular, hərəsi bir tərəfə yığılıb yatdılar. Qarı ayağa durdu, bunların altına bir dəst ipək yorğan-döşək saldı, küçükləri yorğan-döşəkdə yatırdı, özü də oturdu bunların başının üstündə, başladı ağlamağa. Qarı o qədər ağladı ki, özündən gedib yığıldı yerə. Haçannan-haçana özünə gəldi, oturdu bunların başının üstündə, əlinə yelpik alıb bu küçükləri yelləməkdə olsun, eşit Nuşapəri xanımdan.

Nuşapəri xanım səbir eləyə bilmədi, yorğan-döşəkdən durdu, qarını paçalayıb qoydu dizinin altına. Çıxıb oturdu qarının sinəsinin üstündə. Qılıncını sivirib dedi:

– Ey qarı, gəl sən məni bu sirdən agah elə. Əgər məni agah etməsən, and olsun Allaha, səni parça-parça eləyəcəyəm.

Qarı dedi:

– Yox, demərəm.

Bunların hər ikisi başladılar sözləşməyə. Qarı baxıb gördü bu oğlan onu öldürəcək, başladı ağlamağa, dedi:

– Burax, deyim.

Nuşapəri dedi:

– And iç, sonra buraxım.

Qarı anasının südünə and içəndən sonra Nuşapəri xanım onu buraxdı, qarı ayağa durub oturdu bir tərəfdə, dedi:

– Ey pəhləvan, eşit, agah ol, bu iki küçüyü görürsən, bunlar insandı, bunları bir qarı tilsimə salıb.

Nuşapəri xanım dedi:

– Ey qarı, danış görək, necə olub qarı bunları tilsimə salıb?

Qarı gəlib oturdu Nuşapəri xanımın yanında, sağ əlini onun dizinə qoyub dedi:

– Günlərin bir günündə mənim ərim torunu götürüb dərya qırağına getdi ki, axşama kimi bir az balıqdan-zaddan tutub gətirsin. Axşam gördüm ərim boş gəlir. Xəbər aldım ondan:

– Kişi niyə belə?

Ərim dedi:

– Arvad, səhərdən neçə kərəmdə tor atıram dərயaya, toruma heç bir şey düşmür. Sabah da gedəcəyəm, Allah kərimdi, bəlkə balıqdan-zaddan tutdum.

Səhər oldu. Ərim torunu götürdü, dərya qırağına getdi. Gün batana bir boy qalmışdı, gördüm ki, ərim dalında bir sandıq hıqqana-hıqqana gəlir. Mən tez ərimin qabağına çıxdım, dedim:

– A kişi, bu sandıq nədi?

Ərim dedi:

– Hələ bir kömək elə, sonra danışaram.

Mən sandığı ərimin dalından alıb yerə qoydum, ürəyim səbr elə-mədi, yenə ərimdən xəbər aldım, a kişi, mən çatdadım, de görüm, bu sandıqdakılar nədi? Ərim dedi:

– Arvad, bilmirəm bu sandıqdakılar nədi? Mən səhər dərயaya getdim, üç dəfə tor atdım, toruma heç bir şey düşmədi. Amma gördüm ki, ləpə qabağına bir sandıq alıb, belədən-belə atır, belədən-belə. Mən tez dərயaya atılıb özümü yetirdim sandığa. Sandığı götürüb qoydum qırağa.

Mən baxıb gördüm ərim çox uzun getdi, tez ayağa durub sandığın ağzını açdım, gördüm sandığın içində bir oğlan uşağı, bir də qız uşağı var. Mən bunları görəni kimi, ərimə dedim:

– Ay kişi, nə yaxşı oldu, neçə ildi ki, biz Allahdan övlad istəyirdik, indi şükür olsun ki, arzumıza çatdıq.

Ərim dedi:

– Arvad, yubanma, bu uşaqları götür ayılıt.

Mən tez uşaqları sandıqdan götürüb, dava-dərmən eləyib ayıltım. Qayıtdım ki, sandığı götürüm, qoyum bu yana. Gördüm sandığın içində bir torba var. Tez torbanı götürüb açdıq, gördük içində bir xeylək qızıl var, qızılların içində də bir parça kağız var. Ərim tez kağızı götürüb oxutdurmağa apardı. Haçannan-haçana evə gəlib dedi:

– Arvad, bunlar əmi qızı, əmi oğludu. Ey pəhləvan, eşit və agah ol!

Mən başladım bu iki yetimi böyütməyə, hər ikisini aparıb qoydum oxumağa. Nağıllarda vaxt tez başa gəlir. Bu iki uşaq gəlib çatdılar on beş yaşa. Günlərin bir günü uşaqlar gəldilər yanıma. Mənə dedilər:

– Nənə, biz gedirik gəzməyə, bizə izn ver.

Mən dedim:

– Ay balalarım, gəlin gəzməyə getməyin.

Bunlar dedilər, yox ki, yox. Mən çox dedim, bunlar az eşitdilər. Axırda gördüm ki, uşaqlar məndən əl çəkmir. Mən də razılıq verdim, bunlar getdilər. Axşam oldu, ərim evə gəldi. Məndən xəbər aldı, bəs uşaqlar hanı?

Mən dedim:

– Ay kişi, uşaqlar günortaüstü mənə dedilər, biz gedirik gəzməyə, mən də razı oldum, amma bu vaxta kimi gəlib çıxmayıblar.

Kişi bu sözü eşidən kimi bir başına, bir döşünə vurdu, ayaqyalın, başıaçıq düşdü bunların dalısınca. Şəhəri ələk-vələk elədi, tapa bilmədi, gəlib oturdu evdə. Ər-arvad bu minval bir ay gözlədik. Ay tamam oldu, gördük uşaqlardan bir xəbər yoxdu. Ərimin də ağlamaqdan gözləri kor olub, oturdu evin bir küncündə.

Eşit, ey pəhləvan, bu sirdən ağah ol! Günlərin bir günü, oturmuşdum həyətdə, düyü arıtlayırdım, gördüm, iki göyərçin² gəlib qondu ağacın bir budağına. Böyük göyərçin dilə gəlib kiçik göyərçinə dedi:

– Bacılı, bacılı.

Böyük göyərçin dedi:

– Can bacılı.

Böyük göyərçin dedi:

– Bu qarını tanıyırsan?

Kiçik göyərçin dedi:

– Yox, bacılı, tanımıram.

Böyük göyərçin dedi:

– Bu qarının başına gələnə Allah heç kafirə qismət eləməsin.

Kiçik göyərçin dedi:

– Bacılı-bacılı, danış görək bu qarının başına nə gəlib?

Böyük göyərçin bir budaq aşağı düşüb başladı sözə. Mən gördüm göyərçinlər dil açıb başladılar danışmağa, özümü qoydum bilməməzliyə. Durdum bunlara qulaq asmağa. Gördüm böyük göyərçin bacısının yanında oturub başladı nağıl eləməyə:

– Ey bacılı, günlərin bir günündə bu qarının əri iki yetim tapmışdı. Bu yetimlər əmi qızı, əmi oğlu idilər. Vaxt başa çatdı, bunlar yaşa doldular. Bir gün nənələrindən izn alıb getdilər gəzməyə. Güzarları düşdü padşa-

hın bağına. Hər ikisi qol-boyun olub bir ağacın dibində yatdılar. Eşit padşahın şəhər darğasından. Padşahın şəhər darğası yolnan gedirdi, güzəri düşdü bu bağa. İstədi ki, gəlib çarhovuzda əl-üzünü yusun, gözü sataşdı bu qıznan oğlana. Tez özünü yetirdi ağacın dibinə. Gördü burda bir oğlannan qız yatıb, qız oğlandan gözəl, oğlan da qızdan gözəl. Tez bunları burda qoyub özünü yetirdi padşaha, xəbər elədi ki, sənin bağında bir qıznan bir oğlan yatıb, qız oğlandan gözəl, oğlan da qızdan gözəldi. Padşah bu xəbəri eşidən kimi, darğanın əlindən yapışb bir baş gəldi həmin ağacın dibinə. Padşah gəlib gördü bir oğlan yatıb ki, dünyaya dəyər. Gözü sataşdı qıza, bir könüldən min könülə qıza aşiq oldu, əmr elədi oğlanı aparın dustaqxanaya, qızı da hərəmxanaya. Padşah əmri idi. Qıznan oğlanı bir-birindən ayırıb oğlanı dustaqxanaya, qızı da hərəmxanaya apardılar.

Padşah gecəni səhərə kimi qıza zor-güc elədi onu özünə tabe eləsin, amma qız buna əl vermədi. Padşah lap dəli-divanə olmuşdu. Vəzir, vəkil gördü qız bu evə gələni padşah bunları tamam gözdən salıb, istədilər qızı öldürsünlər. Amma padşah bu işdən xəbərdar oldu, şəhərin qırağında bir qalaça tikdirdi, qızı gətirib saldı qalaçaya, qapısına da qarovulçu qoydu. Şəhərdə nə ki fəlcə, tilsimkar vardı, yolladı bu qızın yanına ki, onu başdan çıxarıb, özünə arvad eləsin. Amma qız əl vermədi. Axırda padşah nələc qaldı. Hər gecə qızın yanına gedər, üzünü torpağa sürtərdi ki, qız bunnən söhbət eləsin, amma qız onu görəndə qaçıb gizlənərdi, ona fikir verməzdi. Bir müddət belə gəlib keçdi.

Günlərin bir günü bir qarı bu işdən xəbərdar oldu, gəldi qalaçanın yanına, gördü ki, qız burda təkdi, istədi qızın yanına getsin, qarovulçular buraxmadı. Qız baxıb gördü ki, bunun yanına bir qarı gəlir, amma qarovulçular buraxmır. Tez qarovulçulara dedi:

– Qarını buraxın yanına.

Qarovulçular qarını buraxdılar. Qarı özünü tez qıza yetirib, oturdu yanında, dedi:

– Qızım, bir qasıq su ver içim, ürəyim yanır.

Qız buna su verdi. Qarı suyu alıb içəndən sonra bir ah çəkib dedi:

– Ey qız, indi ki sən padşaha getmək istəmirsən, niyə özünü burda çürüdürsən. Sənin əmin oğlu dustaqxanadadı, burdan bir lağım atdır dustaqxanaya. Əmin oğlunu hər gecə gətir sal yanına. Padşahın bundan nə xəbəri olar?

Qız gördü qarı ağıllı söz danışır. Qız dedi:

– Qarı nənə, lağımçı tap.

Qarı bu sözü eşidən kimi dedi:

– Mənim bu bir tay gözüm üstə.

Tez durub gəldi, özün yetirdi şəhərə, bir lağımatan tapıb, gətirdi qızın yanına. Qız lağımatana dedi:

– Ey lağımçı, bu qalaçadan padşahın dustaqxanasına lağımı neçə günə açarsan?

Lağımçı dedi:

– Bir gecəyə.

Qız razı oldu. Lağımçı başladı qalaçadan dustaqxanaya lağım atmağa. O, həmin gecə lağımı qurtardı. Qız öz əmisi oğlunu götürüb gətirdi yanına. Bunlar hər gecə bir-biriynən görüşüb, kef çəkməkdə olsunlar.

Qarı gəldi padşahın yanına, nə illah elədi onu padşahın yanına buraxmadılar. Axırda qarı bir tilsim oxudu, oldu bir ilan, tez qapının deşiyindən özünü yetirdi padşaha. Cildindən çıxdı, padşahı yuxudan ayıldıb dedi:

– Ey padşah, filan qarıyam, gəlmişəm yanına. Neçə ildi məni yollayırsan qızın yanına. Mən qızı yola gətirə bilmirəm, amma sənə bir məsləhət görürəm, dur get tikdirdiyin qalaçaya, gör həmin qız nə busatdadı.

Qarı padşaha bir çubuq vurub dedi:

– Əgər qız sənə əl verdi, heç, əl vermədi, bu çubuqnan o qızı vurub elərsən kiçik. Bir ay ki qaldı, qız gəlib düşəcək sənə ayağına, başlayacaq yalvarmağa. Onda sən o küçüyü eləyərsən adam. Elə ki elədin adam, qıza təklif eləyərsən, qız özü razılıq verəcək, onda qızı alarsan.

Qarı padşahı yoldan çıxartdı.

– Ey pəhləvan, eşit və agah ol! Bu söhbətin içində böyük göyərçin kiçik göyərçinə dedi:

– Bacılı–bacılı.

Kiçik göyərçin dedi:

– Can bacılı.

Böyük göyərçin dedi:

– Bacılı–bacılı, söhbətimiz qalsın, yarısını sabah elərik.

Bir vədə gördüm ki, göyərçinlərin hər ikisi qanad–qanada verib getdilər. Mən o günü səhərə kimi ağacın dibində yatdım. Səhər durub gördüm ki, həmin göyərçinlər yenə gəlib, qondular həmin budağa. Kiçik göyərçin dedi:

– Bacılı-bacılı, söhbətimiz yarımçıq qaldı. Danış görək, əmi qızıynan əmi oğlunun axırı necə oldu?

Böyük göyərçin sözə başlayıb dedi:

– Əgər qarı yatıbsa, ayılsın, ayıqsa eşitsin. Padşah qarını yola salandan sonra, gecədən bir şə^{*} keçirdi, özünü yetirdi həmin qalaçaya. Qapını açıb içəri girdi. Pilləkənləri yuxarı çıxıb qızın yataq otağına girdi. Padşah gördü qızın oğlan qol-boyun olub yatıblar. Tez çubuğu vurub bunları elədi kiçik. Aşağı düşdü, qalaçanın qapısına bir iri qıl vurdu, bir də qarovulçu qoydu.

Sonra kiçik göyərçin böyük göyərçinə dedi:

– Bacılı-bacılı, bəs qarı gedib, o kiçükləri tapıb gətirə bilərmimi?

Böyük göyərçin dedi:

– Nə üçün tapa bilməz? Elə ki gecədən bir şə^{*} keçdi, bir az bihuşdarı götürsün, getsin həmin qalaçaya. Görəcək qalaçanın qapısında bir qarovulçu oturub. Qarovulçu mürgüləməyə başlayanda bihuşdarını burnuna verib, onu bihuş eləsin, sonra kiçükləri götürüb gəlsin evinə.

Kiçik göyərçin dedi:

– Bacılı-bacılı, bəs qarı necə eləsin ki, bu kiçükləri insan cildinə salsın.

Böyük göyərçin dedi:

– Görək həmin qarını tapsın, başını kəssin, ya qanından bunlara verib sağaltsın, ya da tilsimli çubuğu tapsın, hərəsinə bir dəfə vursun. Əgər belə eləsə, bunlar tilsimdən çıxarlar, yox, olmasa tilsimdən çıxmayacaqlar.

Söhbətlərini qurtaran kimi, göyərçinlər uçub getdilər. Mən də ayağa durub bir az bihuşdarı götürdüm, gecədən bir şə^{*} keçirdim, qalaçaya tərəf getməyə başladım. Gedib çatdım, gördüm qarovulçu yatıb. Tez bihuşdarını burnuna verib, qarovulçunu bihuş elədim. Qalanın qapısını sındırıb içəri girdim. Elə ki, qapını açdım, kiçüklər məni görən kimi, ikisi də atıldı üstümə. Bunları qucağıma alıb, götürüb gəldim evə. İndi hər cümə axşamı bu kiçükləri bir-birinin yanına buraxıram. Bunlar da bir-biriynən başlayırlar oynamağa, ta o vaxta kimi ki, yorulub ikisi də yatır. Mən də bunların başının üstündə oturub ağlayıram.

Nuşapəri xanım çox məyus oldu, gecəni qarının yanında qaldı, səhər tezdən durub gəldi öz imarətinə. Otağının qapısını açıb içəri

^{*} Yuxu, vaxt

girdi, oturdu evdə. Axşam ki, oldu, Nuşapəri xanım bir dəst nimdaş arvad paltarı geydi çıxdı şəhərə gəzməyə; bazarnan gedirdi, gördü şəhərin darğası gəlir. Nuşapəri xanım darğanı görən kimi, başladı ona göz-qaş eləməyə. Darğa gördü bir qız buna göz-qaş eləyir. Yan alıb Nuşapərinə götürüb apardı evinə. Darğa elə ki öz evinə çatdı, içəri girən kimi, tez öz arvadının qolundan tutdu, döyə-döyə aparıb saldı təndirə. Təndirin ağzını da örtüdü. Darğa gəlib oturdu Nuşapərinin yanında. Nuşapəri gördü qapı döyüldü. Bir kəndli qız əlində bir sini aş içəri girdi. Qoydu darğanın qabağına. Darğa aş qurtarandan sonra başladı kəndli qızıynan kefə.

Keflərini qurtarandan sonra, darğa kəndli qızının ağzına bir şillə vurub, saldı yola. Bu getməkdə olsun. Darğa durub gəldi Nuşapəri xanımın yanına. İstədi Nuşapəri xanımnan da eyş-işrətə məşğul olsun. Amma Nuşapəri xanım əl atdı darğanın belindən qılıncını çəkib, öz qılıncıyan boynun vurdu, gəldi təndirə sarı. Təndirin ağzını açdı, darğanın arvadını götürüb evinə apardı. Bunlar burada qalmaqda olsunlar, xəbəri sənə kimdən verim, padşahdan.

Səhər padşaha xəbər gəldi ki, darğanı öldürüblər. Bu xəbəri padşah eşidən kimi qırmızı geyinib çıxdı taxtda. Vəziri çağırırdı dedi:

– Vəzir, sənə üç gün möhlət verirəm, gərək darğanı öldürəni tapasan. Əgər tapmasan, boynunu vurduracağam.

Vəzir padşahın yanından çıxıb birbaş gəldi evə, başladı ağlamağa. Vəzir ağlamaqda olsun. Xəbəri sənə kimdən verim, vəzirin qızından.

Vəzirin bir qızı varıdı. Bu qız hər bir tilsimdən, hər bir elmdən xəbərdardı. Vəzirin qızı gördü ki, atası oturub öz otağında ağlayır. Durub yanına gəldi, dedi:

– Ata, nə var, niyə ağlayırsan?

Vəzir dedi:

– Qızım, sən öz işində ol, mənim dərdimə əlac eləyə bilməzsən.

Vəzirin qızı dedi:

– Ata, gəl sən sirrini mənə de, bəlkə mən bu sirrə türkəçarə tapdım.

Vəzir dedi:

– İndi ki belədi, qulaq as. Padşahın bir darğası vardı, bu darğanı öldürüblər. Padşah mənə üç gün möhlət verib ki, gərək darğanı öldürəni tapam. Heç bilmirəm hardan tapım, nə eləyim?

Vəzirin qızı dedi:

– Ata, o mənim əlimdə.

Vəzir dedi:

– Qızım, necə yəni sənin əlində?

Vəzirin qızı dedi:

– Ata, sən get, mənə bir dəst rəmmal paltarı tap. Mən bu paltarı geyim, gedim səniyənin dayanım padşahın qapısının qabağında. Sən gedib padşaha deyərsən ki, bir rəmmal tapmışam, o, darğanı öldürəni tapar.

Vəzir qızı atasını yolladı bazara. Vəzir gedib qızına bir dəst rəmmal paltarı aldı. Rəmmal paltarını gətirib verdi qızına. Vəzir qızı rəmmal paltarını geydi, düşdü rəmçi şəklinə. Atasına dedi:

– Di, mən hazıram, gəl gedək.

Atası qızını yanına salıb birbaşa getdi padşahın yanına. Qız qapıda dayandı. Vəzir baş əyib, ədəb salamını yetirəndən sonra dedi:

– Şah sağ olsun, bir rəmçi tapmışam, yerin altını da bilir, üstünü də. Mənə söz verib ki, darğanı öldürəni tapsın. Əgər izn versən, gedib rəmçini çağıraram.

Padşah razı olub, əmr elədi gedib rəmçini çağırınsınlar. Vəzir aşağı düşdü, gəlib özünü yetirdi qızına. Öz qızını padşahın yanına apardı. Vəzir qızı padşahın yanına çatan kimi, iki əlini döşünə qoydu, ədəb salamını yetirib dayandı ayaq üstə, ta o vaxtaca ki, padşah ona yer göstərdi. Elə ki, padşah ona yer göstərdi, vəzir qızı diz üstə oturdu.

Padşah buna dedi:

– Rəmçisən?

Qız cavab verdi:

– Bəli, rəmçiyəm.

Padşah dedi:

– Mənim bir darğam vardı, onu bu günlərdə öldürüblər. Əgər onu öldürəni tapsan, dünyada nə istəsən sənə verərəm, əgər tapmasan boynunu vurduracağam.

Bu sözü vəzir qızı eşidən kimi, bir hərəkət eləyib tez durdu rəml atmağa. Rəml atıb qurtarandan sonra padşaha dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, əgər qəzəbin tutmasa, deyərəm.

Padşah dedi:

– Deyinən, acığımı tutmaz.

Vəzir qızı dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, sənə darğanı öldürən öz qızın Nuşapəri xanımdı.

Elə ki vəzirin qızı bu sözü dedi, padşah xətinin üstündən yuxarı atıb, ayağa durdu. Vəzirin qızı gördü padşah dönüb quduz köpəyə. Özünə xəlvət bir yer tapdı, tez qaçıb getdi. Padşah o qədər qəzəbləndi ki, rəmçinin yerinə vəzirin boğazından tutub başladı boğmağa. Bu hay-küyə cəmi sarayda olanlar gəldilər, vəziri padşahın əlindən aldılar. Padşah ömr elədi gərək bu saat həmin rəmmalı tapıb boynunu vurasınız. Şəhərə adam yayıldı, amma rəmmalı tapa bilmədilər.

Eşit Nuşapəri xanımdan. Elə həmin vaxtlarda Nuşapəri xanım atasına belə bir kağız yazıb yolladı:

– Ey ata, filan qalada iki kiçük var, gərək o kiçükləri tilsimdən çıxartdırasan. Əgər çıxartdırmasan, səni özümə ata hesab eləməyəm.

Padşah bu kağızı oxuyanda çox qəzəbləndi, ömr elədi Nuşapəri xanımı şəhərdən çıxartsınlar. Adam gəlib Nuşapəri xanımın yanına, dedi padşah ömr edir, gərək şəhərdən çıxasan. Nuşapəri xanım bu sözü eşidən kimi dedi:

– Mənə iki saat möhlət versin.

Xəbər getdi padşaha, padşah dedi:

– Eybi yoxdu, verərəm.

Nuşapəri xanım bu iki saatın ərzində öz paltarını dəyişdirdi, bir dəst pəhləvan paltarı geydi, bir dəst kişi paltarı götürüb qoydu xurcununa. Atasının mehtərxanasına getdi, handa yaxşı bir atı var mindi, üz qoydu şəhərdən çıxmağa. Nuşapəri xanım yolnan getməkdə olsun, xəbəri sənə kimdən verim, quldurbaşidan. Quldurbaşı öz mağarasında tək oturmuşdu. Yolnan gedib-gələni soyub çapırdı. Baxıb gördü yolnan bir atlı gəlir. Tez atına minib, gəlib durdu Nuşapəri xanımın qabağında. Nuşapəri xanım baxıb gördü bunun yolunun üstündə bir qara adam dayanıb, ona dedi:

– Ey atlı, gəl keç yolumdan, yol ver mənə gedim.

Quldurbaşı dedi:

– Ey pəhləvan, neçə ildi ki, mən bu dağın döşünə çəkilmişəm, burdan gəlib keçən bütün pəhləvanlar mənim nərəmin zərbindən tirtir əsir, amma sən mənim gözümə başqa cür görünürsən. Gərək mən sənnən qurşaq yapışam, hər kəs, hər kəsi basdı, o, onu öldürsün.

Nuşapəri xanım dedi:

– Ey cavan, özünə yazığın gəlsin, yol ver, çıxım gedim.

Quldurbaşı dedi:

– Yox, gərək sənnən güləşəm.

Nuşapəri xanım baxıb gördü bundan əl çəkməyəcək, atın döndərrib quldurbaşıynan vuruşmağa başladı. Nuşapəri xanım bir nərə çəkib, quldurbaşını yerdən qalxızıb göyə, elə vurdu yerə ki, tikəsi də tapılmadı. Nuşapəri xanım atını minib başladı yol getməyə. Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, özünü yetirdi İstanbul şəhərinin düzəngahına. Atından düşdü. Pəhləvan paltarını soyundu, bir dəst kişi paltarı geydi, genə atın minib getdi şəhərə. Karvansaraların birində atını bağladı. Bir neçə gün burda qaldı. Nuşapəri xanım gördü pulu qurtarıb, öz-özünə dedi ki, ey dad, pul qurtarıb, bu atı qoy çəkim bazara satım, sonra Allah kərimdi.

Nuşapəri xanım atını bazara çəkdi, satıb həmin pulnan bir müddət şəhərdə dolanmağa başladı. Bir gün güzarı düşdü bir aşpaz dükanının qabağına. Durdu dükanın qabağında. Eşit aşpazdan. Aşpaz aftafanı əlinə götürüb bayıra çıxanda, gördü dükanın qabağında bir oğlan dayanıb. Aşpaz Nuşapəri xanıma tərəf gedib dedi:

– Ey oğlan, kimsən, burda niyə dayanmısan?

Nuşapəri xanım dedi:

– Qəribəm, atamdan acıq eləyib gəlmişəm bura.

Aşpaz bu oğlanı görən kimi məhəbbətini saldı ürəyinə, ona dedi:

– Oğlan, adın nədi?

Nuşapəri xanım dedi:

– Adım Əhməddi.

Aşpaz dedi:

– Əhməd, yanımda şeyird qalarsan?

Nuşapəri xanım dedi:

– Elə qalaram!

Aşpaz bunu dükana aparıb dedi:

– Bu dükən, bu da sənə yatmaq yerin.

Nuşapəri xanım əl-qolunu çırmaladı, durdu qab-qacağı yudu. O günün səhəri bir xörək bişirdi ki, bu xörəyin ləzzətindən heç kəs doymadı. Nuşapəri xanımın xörək bişirməsi yayıldı bütün şəhərə. Hamı gəlib Nuşapəri xanım olan dükanda xörək yeyirdi. Aşpaz baxıb gördü ki, əgər bundan qabaq əlli tümən qazanırdısa, indi qazancı birə üç artıb.

Bunlar burda qalsın, xəbəri sənə İstanbul padşahının vəzirindən verim. İstanbul padşahının vəzirinin oğul-uşağı yoxudu. Ər-arvad Al-

laha yalvarıb, övlad istəyirdilər. Bir gün vəzir baxıb gördü İstanbul padşahı öz oğlunu qucağına alıb gəzdirir. O saat onun əhvalı pozuldu. Tez durub bayıra çıxdı. Şəhərin küçəsiynən gedirdi, güzarı düşdü bu aşpaz dükanının qabağına. Dükana baxıb gördü dükanda bir şeyird var, ay parçası kimi. Vəzir tez özünü dükana saldı, bir yer tapıb əyləşdi.

Nuşapəri xanım baxıb gördü dükana təzə bir adam gəldi. Tez onun qabağına gedib dedi:

– Meylin nə yemək istəyir?

Vəzir dedi:

– Mənə bir ləzzətli xörək gətir.

Nuşapəri xanım getdi, xörək gətirdi, qoydu onun qabağına. İstədi getsin, vəzir onu dayandırır dedi:

– Ey oğlan, adın nədi?

Nuşapəri xanım dedi:

– Adım Əhməddi.

Vəzir xörəyini yeyib, birbaş gəldi evə. Axşama kimi dolandı. Gecədən bir az keçəndən sonra, vəzir ayağa durdu, birbaş gəldi həmin aşpazın dükanına. Gördü dükan bağlıdı, amma şeyird içəridədi. Qapını döydü. Nuşapəri xanım dükanın qapısını açıb dedi:

– Nə istəyirsən?

Vəzir dedi:

– Əhməd, mən İstanbul padşahının vəziriyəm, Neçə ildi Allaha yalvarıram mənə bir oğuldan-qızdan versin, amma Allah-taala məni bu nemətdən məhrum eləyib. Odu ki, gəlmişəm səni özümə oğulluğa götürəm. Nə deyirsən?

Nuşapəri xanım razı olub dedi:

– Sözüm yoxdu, amma qoy səhər olsun, ağam gəlsin, onnan haqq-hesabımı qurtarım, gələrəm.

Vəzir bu sözü eşidən kimi sevinə-sevinə öz evinə getdi. Nuşapəri xanım gecəni yatıb, səhər tezdən durdu. Dükanı süpürdü, ətə hazır eləyib başladı xörək bişirməyə. Bu dəmdə aşpaz gəlib çıxdı. Nuşapəri xanım aşpaza dedi:

– Atam-anam yadıma düşüb, mənə izn verginən, gedim öz vilayət-timizə.

Aşpaz bu sözü eşidən kimi, başladı buna yalvarmağa:

– Sən məndən nə pislik gördün?

Nuşapəri xanım dedi:

– Mən səndən heç bir pislik görməmişəm, amma atam-anam, şəhərimiz yadıma düşüb. Odu ki, getmək istəyirəm.

Aşpaz dedi:

– İndi ki getmək istəyirsən, ixtiyar özündədi.

Nuşapəri xanım aşpazdan ayrılıb, şey-meyini götürdü, getdi. Vəzir də bir tərəfdən evdən çıxıb, dükana sarı gəlirdi. Vəzir baxıb gördü ki, həmin oğlan gəlir. Nuşapəri xanım vəzirə çatan kimi salam verdi.

Vəzir dedi:

– Əhməd, indi gəl gedək bizə.

Vəzir Nuşapəri xanımı evinə aparıb, arvadına dedi:

– Arvad, bunu götürmüşəm oğluluğa.

Vəzirin arvadı Nuşapəri xanımın alnından öpdü, köynəyindən keçirdi. Nuşapəri xanım burda qalmaqda olsun, xəbəri verim sənə kimdən, İstanbul padşahından.

Qasid gəlib İstanbul padşahına dedi:

– Firəng padşahıyan Qəndəhar padşahı səndən yeddi ilin bac-xəracını istəyir.

İstanbul padşahı bu xəbəri eşidən kimi, vəziri yanına çağırırdı dedi:

– Vəzir, bundan qabaq Firəng padşahı tək gəlirdi üstümüzə, heç ona cavab verə bilmirdik. Amma indi Qəndəhar padşahıyan əlbir olub, yeddi ilin bac-xəracını istəyir. Biz buna nə cür cavab verəcəyik? Vəzir, bir tədbir!

Vəzir dedi:

– Bunun heç bir tədbiri yoxdu, ya gərək dava eləyəsən, ya da yeddi ilin bac-xəracını verəsən.

İstanbul padşahı dedi:

– Vəzir, get fikirləş, gör gücümüz bu iki padşaha çatar dava eləyəək; yox çatmaz, yeddi ilin bac-xəracını verək, çarəmiz yoxdu.

Vəzir durub padşahın yanından birbaşa evə gəldi. Nuşapəri xanım baxıb gördü atalığı çox qəmğindi. Nuşapəri xanım vəzirin otağına girib dedi:

– Ata, nə üçün belə pərişansan?

Vəzir dedi:

– Oğul, hər il Firəng padşahı üstümüzə qoşun çəkib, bizdən yeddi ilin bac-xəracını istəyirdi, biz bir təhər Firəng padşahının qoşununu

sındırıb qaytarırdıq geri. Amma bu il Firəng padşahı Qəndəhar padşahıyan əlbir olub üstümüzə gəlməkdədi.

Nuşapəri xanım öz atasının adını eşidən kimi, ayağa durub dedi:

– Ata, məni apar padşahın yanına. Mən gərək gələn iki padşahnan dava eləyəm.

Vəzir dedi:

– Oğlum, göydə gəzirdim, yerdə rastıma düşmüşən, gəl, sən məni gözü yaşlı qoyma.

Nuşapəri xanım dedi:

– Gərək gedəm.

Vəzirin əlacı kəsildi, Nuşapəri xanımı götürüb, gəldi padşahın yanına, dedi:

– Qibleyi-aləm, bu mənim oğlumdu. Oğlum öz xahişiyənən Qəndəharnan Firəng padşahının qabağına çıxmaq istəyir.

Padşah dedi:

– Vəzir, sənin oğlun yoxudu, bu nə cür oldu?

– Qibleyi-aləm sağ olsun, bu mənim gözüümün ağrı-qarası bir oğlumdu. Anası bunun xatirini o qədər istəyir ki, evdən bayıra buraxmır. İndi əmr sənindi.

Padşah dedi:

– İndi ki oğlun davaya getmək istəyir, mən bir söz demirəm.

Padşah əmr verdi bütün qoşunun ixtiyarı Nuşapəri xanıma verildi. Nuşapəri xanım öz otağına getdi. Bir dəst pəhləvan paltarı götürüb, başdan geyindi, ayaqdan qıfıllandı, ayaqdan geyindi, başdan qıfıllandı, atına minib, özün yetirdi dəryanın qırağına. Gördü atasının qoşunu quruynan, firəngin qoşunu gəmiynən gəlib çatdılar; hər ikisi düşüb çadır qurdular.

Xəbəri sənə kimdən verim, Firəng padşahının oğlu Məlik Cümşüddən. Firəng padşahının oğlu Məlik Cümşüd qoşunun sərkərdəsiydi. İstanbul padşahının qoşununa tərəf baxıb gördü bunların içində bir oğlan var, yemə, içmə, gecə-gündüz bunun xəttü-xalına, gül camalına tamaşa elə.

Firəng padşahının oğlu Məlik Cümşüd öz-özünə dedi:

– Ey dad, kaş bu mənim qardaşım olaydı!

Nuşapəri xanım da Firəng padşahının oğlunu görən kimi, min könlüdən bir könülə ona aşiq oldu. Nuşapəri xanım cəng vurub, firsəti fota vermədi. Özün yetirdi meydana. Gələn qoşunları qırıb qaytardı geriye. İstanbul padşahına xəbər getdi ki, Firəng padşahının qoşunuynan

Qəndəhar padşahının qoşunu sınıq düşdü. İstanbul padşahı bu xəbəri eşidən kimi, çox şad oldu, o günü təbil vurdurdu, böyük şadlıq elədi.

Aradan bir müddət keçdi. Firəngnən Qəndəhar padşahı İstanbul padşahının üstünə yenə qoşun çəkdi. İstanbul padşahı Nuşapəri xanımı yolladı qoşunun qabağına. Nuşapəri xanım cəng paltarı geydi, qılıncı belinə bağladı, gəldi qoşunun bərabərinə, hər iki tərəf çadır qurdu, amma bu dəfə Nuşapəri xanım davanın başlanmasını Firəng qoşunu tərəfdən gözləyirdi.

Bir neçə kəlmə eşit Firəng padşahının oğlundan. Firəng padşahının oğlu Məlik Cümşüd İstanbul padşahının qoşununa göz gəzdirib gördü ki, həmin oğlan burdadı. Tez bir kağız yazdı, elçiyə verib, yolladı Nuşapəri xanıma. Nuşapəri xanım kağızı açıb oxudu, gördü ki, Firəng padşahının oğlu yazır ki, ey pəhləvan, mən sənnən siğə qardaş olmaq istəyirəm, əgər qəbul eləməsən özümü öldürəcəyəm. Nuşapəri xanım adam yolladı ki, gedin Firəng padşahının oğlunu yanıma çağırın. Adam getdi, Firəng padşahının oğluna dedi:

– İstanbul padşahının sərkərdəsi səni öz çadırına çağırır.

Məlik Cümşüd başdan geyindi, ayaqdan qıfıllandı; ayaqdan geyindi, başdan qıfıllandı, özünə ziynət verib, getdi Nuşapəri xanımın yanına. Baxıb gördü ki, doğrudan da bir oğlandı, dünyalar malına dəyər.

Məlik Cümşüd dedi:

– Ey pəhləvan, mən atamın qoşununu geri qaytaracağam, özü də sənle siğə qardaş oldum, nə desən, qulluğunda hazıram.

Nuşapəri xanım bu oğlana bir könüldən min könülə aşiq oldu. Elə orda istədi paltarını soyunub özünü bildirsin, amma bir az səbr eləyib dedi:

– Məlik Cümşüd, mənim ürəyimdə əhdi-peymanım var, gərək indi mən əhdi-peymanımı yerinə yetirəm, indi ki elə oldu, gəl sən atanın qoşununu qaytar geriye. Mən gərək Qəndəhar padşahının qoşunlarını öz şəhərinəcən qovam. Əgər mənənmən getmək istəyirsən, gəl sən mənim qılıncımın altından keç, mən də sənə qılıncının altından keçim, əhd bağlayaq.

Hər iki pəhləvan razı oldu. Məlik Cümşüd öz atasının qoşununu geri qaytardı. Nuşapəri xanım ayağa durub gördü düşmənlər tərəfdən səs yoxdu, başladı dava şeypuru çaldırmağa. At minib, qılıncını çəkib başladı davaya. Məlik Cümşüd də qoşuldu Nuşapəriyə.

Nuşapəri xanım bir nərə çəkib, atasının qoşununu qatıb qabağına, ta Qəndəhar şəhərinəcən qıra-qıra apardı. Qəndəhar padşahına xəbər

getdi ki, iki pəhləvan sənin bütün qoşununu qırıb yarıdan keçirdi, az qalıblar şəhərə girsinlər. Qəndəhar padşahı bu xəbəri eşidən kimi, vəzirinin çağırırdı dedi:

– Vəzir, buna bir tədbir!

Vəzir dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, buna heç bir tədbir yoxdu, şəhərin nə ki, Pəhləvanları var, yollagınən bu pəhləvanların qabağına, bəlkə bunlar bacara bilə.

Padşah əmr elədi ki, şəhərdə olan bütün pəhləvanlar cəng* meydanına getsinlər. Təzədən qoşun yığıdı. Pəhləvanlar dava paltarlarını geydi, əmud, qılınclarını götürüb özlərini yetirdilər meydana. Nuşapəri xanımnan Məlik Cümşüd baxıb gördü yer üzünü qara qarışqa kimi qoşun alıb, hər iki pəhləvan əl atdı qılınca, özlərini vurdular qoşuna, biri sağdan girdi, biri soldan, başladılar qoşunu taxıl kimi biçməyə. Bir vədə Qəndəhar padşahına xəbər getdi ki, ey xətti tarac olmuş, nə yatmısan, qoşun əldən getdi! Pəhləvanlar qırıldı! Padşah bu xəbəri eşidən kimi, başladı özünü didməyə. Əmr elədi həmin rəmmal gəlsin. Vəzir bir başına, bir döşünə döyə-döyə qızına dedi:

– Qızım, Allah evini yıxsın, yıxdın evimi. Padşah səni çağırır.

Qız dedi:

– Ata, tez mənim rəmçi paltarımı gətir. Mən bu saat gedib, rəm atıb padşaha deyərəm.

Vəzir qızının rəmmal paltarını gətirib verdi. Qız rəmmal paltarını geydi, özünü yetirdi padşahın yanına.

Qəndəhar padşahı dedi:

– Ey rəmmal, rəml at görək, bu davanın axırı hara çıxacaq.

Vəzir qızı başladı rəml atmağa, dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, eşit, agah ol, sənin üstünə qoşun çəkən, pəhləvanlarını qırıb dağıdan sən öz qızın Nuşapəri xanımdı.

Elə ki, bu sözü Qəndəhar padşahı eşitdi, ayağa durub əmr elədi atasından qalan pəhləvan paltarını götürüb gəlsinlər. Qəndəhar padşahı pəhləvan paltarını geyib, atını mindi, özünü yetirdi meydana. Nuşapəri xanım baxıb gördü bu dəfə meydana gələn atasıdı.

Məlik Cümşüdə dedi:

* Dava

– Məlik Cümşüd, nə bədə bu qabaqda gələn qoca pəhləvannan işin ola, sən özünü vur o biri pəhləvanların içinə. Mən bunu gərək özüm öldürəm.

Məlik Cümşüd razı oldu, özünü verdi pəhləvanlara tərəf. Amma Nuşapəri xanım özünü verdi atası dayanan tərəfə. Nuşapəri xanım öz atasıynan üzbəüz durub dedi:

– Ata, necəsən?

Qəndəhar padşahı başını aşağı saldı, bir kəlmə də danışmadı, onun fikri o idi ki, fürsət tapıb qızının boynunu vursun. Nuşapəri xanım əl atdı qılınca, atasının boynunu vurub öldürdü. Sonra üz qoydu şəhərə, atasının nə ki tərəfdarı varıdı, hamısını qılıncdan keçirdi. Əmr elədi, filan evdə bir qarı var, o qarının yanında iki küçük var, gedin o iki küçüyü gətirin bura. Gedib küçükləri götürüb gəldilər.

Küçüklər bura gəlməkdə olsun, eşit vəzirin qızından.

Vəzirin qızı bildi ki, Nuşapəri xanım onu öldürəcək. Öz-özünə dedi: “Gedim uşaqları küçük eləyən qarını tapım gətirim Nuşapəri xanıma verim. Məndən razı qalsın, mənə dəyməsin”. Bir tilsim oxuyub oldu alıcı quş, çəkildi göyün üzünə. O, oğlannan qızı küçük eləyən qarını axtarıb tapdı. Gördü həmin qarı ki əmiqızıynan əmioğlunu küçük eləyib, o qarı təndirin başımda oturub çörək yapır. Vəzirin qızı göydən yerə endi, qarını vurdu caynağına, bağırda-bağırda götürüb gəldi Nuşapəri xanımın yanına.

Nuşapəri xanım dedi:

– Bu kimdi?

Vəzirin qızı dedi:

– Bu həmin qarıdı ki, əmiqızıynan əmioğlunu küçük eləyib qalaçada saxlatdırıb.

Nuşapəri xanım əlini belinə atıb, qılıncını siyirdi, qarının başını kəsdi, qanından bir şüşəyə töküüb verdi bu küçüklərə, küçüklər oldular adam. Sonra Nuşapəri xanım Məlik Cümşüdü yanına çağırıb dedi:

– Ey Məlik Cümşüd, bu taxt, bu da sən, əyləş ədalətnən.

Məlik Cümşüd taxta əyləşib padşah oldu və Nuşapəriyə dedi:

– Qardaş, bəs sən hara gedirsən?

Nuşapəri xanım o biri evə keçib öz paltarını soyundu, bir dəst arvad paltarı geydi, özünə zinət verdi, gəldi Məlik Cümşüdün qabağına, dedi:

– Məlik Cümşüd, tanıdın?

Məlik Cümşüd dedi:

– Yox.

Nuşapəri xanım dedi:

– Mən həmin pəhləvanam ki, sənnən siğə qardaş olmuşam.

Məlik Cümşüd dedi:

– Ey qız, gəl bu sirdən məni agah elə!

Nuşapəri xanım Məlik Cümşüdün yanında oturdu, başına gələn əhvalatı ona danışdı. Məlik Cümşüd bundakı şücaəti gördü, məhəbbəti birə min artdı. Hər ikisi durdular toy tədarükünə Nuşapəri xanım əvvəl-cə adam elədiyi küçüklərə yeddi gün, yeddi gecə toy elədi, əmi qızıynan əmi oğlunu bir-birinə çatdırdı. Sonra başladı özlərinə qırx gün gün qırx gecə toy vurdurdu, bütün fağır-füqəraya, əlsiz-ayaqsızlara xörək payladı. Bunlar fağır-füqəranın tərəfində olub, camaatnan yaxşı rəftar elədilər. Onlar yeyib-içib yerə keçdilər. Siz də yeyin-için, muradınıza çatın.

HATƏMİN NAĞİLİ³

Biri varıdı, biri yoxudu, Hatəm adlı bir dövlətli varıdı.

Hatəm çox səxavətli, əliaçıq, fəqir-füqəranı dost tutan bir adam idi. O, yeddi yolun ayrıcında bir imarət salmışdı, imarətə qırx qapı qoymuşdu. Qullarına, kənizlərinə tapşırırmışdı ki, bura gələnlərə hər qapıdan girəndə bir qızıl versinlər. Belə ki, bura gələn hər adam qırx qızıl alırdı.

Günlərin bir günündə bir dərviş⁴ oxuya-oxuya gəldi Hatəmin imarətinə. Adətə görə, hər qapıdan girəndə bir qızıl aldı. Elə ki gəldi çıxdı qırxıncı qapıya, gördü ki, həmin otaqda Hatəm özü əyləşib. Dərviş başladı oxumağa. Hatəm gördü bu çox yaxşı dərvişdi, çox da yaxşı səsi var. Quluna dedi:

– Get baba, dərvişə de ki, zəhmət çəkib buyursun içəri.

Bir qızıl da qula verdi ki, versin dərvişə. Qul qızılı hörmətnən dərvişə verib dedi:

– Baba dərviş, ağam deyir zəhmət çəkib buyursun içəri, bir neçə gün bizə qonaq olsun, biz də feyziyab olaq.

Dərviş ləbbeyk deyib, girdi içəri. Hatəm o saat ayağa durdu, hörmətlə dərvişə yer göstərdi. Dərviş salam verib əyləşdi. Hatəm də əyləşib, buyurdu təam^{*} gətirdilər. Allah verdiyindən yedilər, çörəklərini yeyib qurtarandan sonra Hatəm üzünü dərvişə tutub dedi:

– Baba dərviş, dərviş dediyin elə bir adamdı ki, dünyanın hər tərəfinə gedir, bir çox şeylər görür. Bax, bu gördüyün imarət mənimdi,

^{*} Yemək

qırx qapısı var, özün gördüyün kimi, hər qapıdan girənə bir qızıl verirlər. Bu ehsan hamısı mənimdi, budu, yeddi ildə bu imarəti saldırmışam, hər gün belə ehsan verirəm. Bu yeddi yoldan gəlib keçən öz payını almamış getməz. İnşallah, nə qədər ömrüm var, bu ehsanı verəcəyəm. İndi sən dünya görmüşsən, de görüm, heç mən səxavətdə adam görmüsənmi?

Dərviş bir az fikrə gedib dedi:

– Ey Hatəm, bəli, görmüşəm. Filan yerdə qırx yolun ağzında bir imarət tikilib, hər yolda da bir qul durub, o imarətin bir ağaclığından ötüb keçəni təvəqqeynən, minnətnən qaytarıb gətirirlər o imarətə. Ona qızıl məcməyidə, qızıl nimçədə xörək verirlər, sonra yalvarırlar ki, bir neçə gün qal. Neçə gün qalsa, həmin qaydaynan gündə üç dəfə qızıl məcməyinin içində, qızıl nimçədə plov verəcəklər. Hər dəfə xörək yediyi qabları da ayrıca yığacaqlar. Axırda gedəndə, içində xörək yediyin qabların hamısını verəcəklər sənə aparacaqsan. Beləliklə, gündə yüzlərnən adam orada xörək yeyir, gedəndə hansı qabda xörək yeyibse, onu da özünə aparır. Mənim özümü üç gün saxladılar, gedəndə də hələ yalvardılar ki, bir neçə gün də qal, ancaq mən razı olmadım. Mənə dünya malı lazım deyil. İstədim içində xörək yediyim qabları da götürməyəm, ancaq qoymadılar, dedilər ki, buranın qanunu gərək qabları götürəsən. İndi ey Hatəm, sən özün fikirləş, budu, gör sən səxavətlisən, yoxsa o imarətin sahibi?!

Hatəm bir qədər fikrə gedib dedi:

– Baba dərviş, əlbəttə, onun müqabilində mənim səxavətim heçdi. Ancaq dağ-daş da qızıl olsa, bu səxavətə davam etləməz, qurtarar. De görüm, onun sahibi kimdi? Burda yəqin bir sirr var.

Dərviş dedi:

– Ey Hatəm, bil və ağah ol, ehsanın sahibini özündən, bir də Allahdan başqa heç kim tanımır. Əgər bilmək istəsən, özün get, bəlkə bir şey öyrənəsən.

Hatəm yenə də fikrə gedib dedi:

– Bəli, ağa dərviş, mən ora getməliyəm.

O gecəni dərvişnən keçirdi, səhər açılan kimi xudahafizləşib dərviş getdi öz işinin dalınca. Hatəm də üz qoydu bərri-biyabana, dərviş nişan verdiyi yerə sarı getməyə. Bəli, Hatəm çəkib çarığın dabanını, qırıb yerin amanını, günə bir mənzil, teyyi-mənazil, nağıllarda mənzil olmaz; az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, bir neçə gündən sonra gəldi çıxdı həmin dərviş nişan verdiyi yerə. Gördü uzaqdan imarət gö-

rünür. Fikir elədi ki, qoy görüm dərviş dedikləri olacaqmı? Üz qoydu imarətə tərəf yox, ayrı tərəfə getməyə. Gördü dalınca bir səs gəlir. Qayıdıb baxanda gördü, doğrudan da bir quldu, budu ildırım kimi buna tərəf yüyürə-yüyürə deyir:

– Ey yolnan gedən, səni and verirəm Allaha, hər kimsən, nəçisən, dayan, sənə sözüm var.

Hatəm dayandı. Qul yetişib ədəbnən salam verdi, cavab alandan sonra dedi:

– Oğlan, gərək mənnən gedəsən o görünən imarətə.

Hatəm qəsdən özünü bilməməzliyə vurub dedi:

– Mənim o imarətə nə işim var, yolumdan olaram.

Qul yenə ədəbnən dedi:

– Görürəm sən qərubsən, nabələdsən. O imarətdə ehsan verilir. Bundan qırx yol keçir, bu yolun hərəsində mənim kimi bir qul durub. Bizim borcumuzdu, yolnan keçənləri aparaq ora, ta ki, öz paylarını alsınlar, ondan sonra getsinlər. İndi səni and verirəm Allaha, gəl mənən gedək, yoxsa məni öz işimdən qovarlar.

Hatəm gördü ki, dərviş buna nə demişdi, doğru çıxır. Öz-özünə fikir elədi ki, gedim bu sirri axıracan öyrənəm.

Yavaş-yavaş gəldilər imarətə çatdılar. Hatəm gördü necə ki, dərviş demişdi, elə də var, hər kim hansı qabda xörək yeyirsə, qabı da gəndə həmin adam aparır.

Özü də bu imarətdə nə qədər qab işlənirsə hamısı qızıldandı.

Hatəm öz-özünə dedi: “Bu olası iş deyil, burda bir sirr var, gərək bu imarətin sahibini görəm”. Hatəmə lazımı hörmət elədilər. O saat bir qızıl məcməyi içində nimçədə xörək gətirdilər. Hatəm xörəyi yeyib, şərbəti içən kimi qullar, kənzilər gəlib qabları yığışdırıb qoydular Hatəmin xurcununa.

Hatəm üç gün burda qaldı, gördü xeyir, hər gün bunun hörməti artır, qabları da həmin qaydaynan, yığıb onun xurcununa qoyurlar. Hatəm yəqin elədi, bildi ki, lap bir il də burda qalsa gün-gündən hörməti artacaq. Öz-özünə dedi ki, mənə pul lazım deyil, mal lazım deyil, mənim burda çox yubanmağım yersizdi. İndi gərək əsil məqsədimə başlayam, vaxt keçirmək olmaz.

O saat Hatəm qulların birin işarəynən çağırdı. Qul hazır olub, dedi:

– Nə qulluğun var, buyur, can-başnan yerinə yetirim.

Hatəm dedi:

– Qul sahibi olasan, sənə qulluğum yoxdu, ancaq mən bu ehsanın sahibini görmək istəyirəm.

Qul gülüb dedi:

– Bu çox çətin məsələdi. Bax, mən yeddi ildi burda qulluq eləyirəm, hələ ehsan sahibini görməmişəm. Bilmirəm adı nədi, özü nədi, insandı, cindi, pəridi, nədi. Burda gördüyün bu qədər qulların, qulluqçuların hamısı da mənim kimidir. Heç kəs onu görməyib tanımayıdır da.

Hatəm bir az fikrə gedib dedi:

– Heç olmasa onun sizə əmrini, buyruğunu yetirən quldan, kənizdən varmı?

Qul dedi:

– Bəli, bir kəniz var, o, lazımı əmri verir, lazımı xəbəri də aparıb gətirir.

Hatəm dedi:

– O kənizi get çağır, gəlsin bura.

Qul baş üstə deyib, o saat kənizi çağırdı, kəniz hazır olan kimi Hatəm kənizə dedi:

– Get ağana de ki, əgər izn versə, mən onu görmək istəyirəm.

Kəniz başını bulayıb dedi:

– Bu mümkün deyil; heç mən də onu görmürəm, ancaq pərdə dalından danışırıq, xörəyini də aparıb həmin pərdənin dalında qoyub çıxıram. İndiyə kimi onun üzünü də görməmişəm.

Hatəm dedi:

– Get ağana salam söylə, de ki, əgər pərdənin dalından onnan danışmağa mənə izn verməsə, mən bu ehsanların heç birini qəbul eləməyəcəyəm.

Kəniz “Baş üstə!” deyib getdi; bir azdan sonra qayıdıb dedi:

– Ağam sənə salam söyləyib deyir ki, hər nə lazımdı istəsin, nə qədər dövlət deyir verim, ancaq məndən o xahişi eləməsin.

Hatəm dedi:

– Ağana get deynən, qonaq deyir, mənə dünya malı lazım deyil, mənim onnan bir neçə kəlmə sözüm var. İzn versə gələrəm, pərdə dalından danışaram, izn verməsə, çıxıb gedərəm.

Kəniz baş üstə deyib, yenə getdi. Bir azdan sonra qayıdıb gəldi, üzünü Hatəmə tutub dedi:

– Ağam salam eləyib deyir, mən əhd eləmişəm, bu qarıya gələnin nə hacəti olsa, yerinə yetirəm. İndi ki, sən də ağamnan danışmaq istəyirsən buyur, izindi.

Hatəm bunu eşidən kimi şad oldu, durdu düşdü kənizin dalına. Bir neçə otaq keçib gəldilər çıxdılar lap dalda bir otağa. Hatəm gördü otağın ortasından bir pərdə asılıb.

Kəniz Hatəmi pərdənin qabağında qoyub dedi:

– Buyur danış, mənim ağam bu pərdənin dalındadı, sonra özü qayıdıb çıxdı.

Hatəm pərdəyə sarı gəlib, salam verdi, pərdənin dalından bir şəxs cavab qaytardı. Sonra dedi:

– Ey qonaq, söylə görüm, mənə danışmaq nəyinə lazımdır?

Hatəm cavab verdi:

– Ey şəxs, bil və ağah ol ki, mənim adıma Hatəm deyirlər. Mənim dünya malına ehtiyacım yoxdu. Filan yerdə, yeddi yolun ayrıcında bir imarətim var, bu imarətin də qırx qapısı var. Hər kim o qapıya gəlsə, hər qapıdan girəndə bir qızıl ehsan alır. Bir gün bir dərviş gəldi. Qırx qızıl alıb getmək istəyəndə, mən onu qonaq saxladım, söhbət əsnasında sənin səxavətindən mənə xəbər verdi. Mən təəccüb eləyib, özüm gözümlə görmək üçün bura gəldim. İndi görürəm dərviş nə deyibse, hamısı düzdü. Ancaq bilmirəm ki, bu, necə sirdi. Bu ehsanın qabağında dağ-daş da dayanmaz. İndi sən gerek bu sirrdən məni ağah eləyəsən, görüm bu necə işdi?

O şəxs pərdənin dalından cavab verdi:

– Ey Hatəm, əgər mənim sirrimdən ağah olmaq istəyirsənsə, gerek gedəsən filan şəhərdə bir həkim var, onun dərindən xəbər bilsən, sonra gəlib onun sirrini mənə söyləyəsən, mən də öz sirrimi sənə açaram.

Hatəm şərti qəbul edib, həmin şəxsnən əhd-peyman eləyib, düşdü yola. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, getdi çıxdı həmin şəhərə. Düşdü bir karvansaraya, mənzil tutub rahat oldu. Ondən sonra başladı həkimi sorag eləməyə. Karvansaraçıdan xəbər aldı. Karvansaraçı dedi:

– Oğlum, o həkim ildə bir dəfə çıxır şəhərin filan yerində bir meydan var, o meydana. O gün şəhər əhli də yığışır ora. Həkim bir-bir hamının vəznini* tutur, hər kəsin nə dərdi var, dərmanını deyir. İndi sən gözlə. Həmin gün mən sənə xəbər verərəm, gedərik, mən də gedəcəyəm. Həkim gəlib hamının vəznin tutacaq, dərmini deyəcək. Növbət sənə çatanda, sənə nə deyəcək ki, sən dər dərini filandı, onda görərsən nə deyir, əməl edərsən.

* Nəbzini

Bəli, Hatəm bu xəbəri karvansaraçıdan eşidəndən sonra arxayın olub, öz mənzilinə getdi. Bir müddət keçəndən sonra karvansaraçı xəbər verdi:

– Hatəm, bala, sabah vaxtdı, tezdən durarsan gedərik meydana.

O gecəni keçirdilər. Səhər üzünüə xeyrə açılsın, elə ki səhər açıldı, Hatəmlə karvansaraçı durdular, getdilər meydana tərəf. Yetişib gördülər hamı cərgəynən durub. Bunlar da bir tərəfdə durdular.

Bir az keçəndən sonra gördülər budu, həkim bir öküz minib, bir qul da yedəyini çəkə-çəkə gəldilər. Həkim meydana çatan kimi öküzdən düşdü, ipini verdi qula, qul da çəkib öküzü bir yanda saxladı. Həkim meydanın bir başından düşüb, adamlara baxmağa başladı. Birinə dedi, sənın dərmanın filan şeydi.

Birinə dedi, filan şeydi, elə ki növbə çatdı karvansaraçıya, ona da dedi, karvansaranı təmiz saxla.

Hatəmin vəznini tutan kimi dedi:

– Oğul, sənın dərđın mənlıkdı, bir az gözlə, işımı qurtarım gedək.

Həkim elə ki meydanı dövr elədi, qurtardı, öküzü minib Hatəmi də götürdü, gəldi evinə.

Hatəm gördü bu həkimin bir imarəti var, heç padşaha müyəssər deyil. Oturdular, çörəkdən-zaddan yeyəndən sonra başladılar söhbətə. Hatəm söhbət arasında dərđını açıb həkimə dedi. Həkim cavabında dedi:

– Ey Hatəm, sənın dərđın asandı, ancaq mənim bir şərtim var, gərək onu qəbul eləyəsən, sonra mən sirrimi açıb sənə deyərəm.

Hatəm dedi:

– Buyur, hər nə şərtin olsa, yerinə yetirməyə hazıram.

Həkim şad olub dedi:

– Ey Hatəm, filan şəhərdə bir padşah var. Onun gözləri yeddi ildi tutulub. Mүнəccimlər ona deyirlər, sənın gözünün dərmanı atının dırnağı dəyməyən yerdədi. Həmin padşahın da üç oğlu var. Böyüyü xan qızından, ortancılı bəy qızındandı, kiçiyi də rəiyyət qızındandı. Hər il padşah xannan bəy qızınnan olan oğlanlarını göndərir gözünün dərmanı üçün, onlar da gedib bir neçə yer gəzirlər, axırda da deyirlər, bizim atamızın dırnağı heç ömründə bura dəyməyib. Tez bir az xoşlarına gələn otdan, alaqdan, çiçəkdən-zaddan yığıb qayıdırlar. Onların da heç bir əsəri olmur. Amma kiçik oğlunun adı İbrahimdi. Neçə dəfə istəyib getsin, atası izn verməyib ki, mənim xanzada, bəyzadə oğlanlarım bir şey edə bilməyib, indi sən gedib nə eləyəcəksən. Ona görə də həmişə İbrahim

qəmğindi. Özü də fağır-füqəranı, qərib-qürübü dost tutur. Gedərsən həmin vilayətə, çox tezliklənə o İbrahimmənə dostlaşarsan, sonra məndən ona salam yetirərsən, deyərsən onun atasının gözüünün dərmanı Gülüstani-İrəm padşahının qızının bağçasındadı. Mən sənə bir kağız verərəm, bir az da dava. Onları da verərsən İbrahimə. O kağızda yazılanlara əməl eləyər, ondan sonra atasının gözüünün dərmanını gətirə bilər.

Hatəm o gecəni həkimlənə keçirdi, səhər yola düşəndə həkim ona dedi:

– Ey Hatəm, İbrahim pərilər padşahının qızıyanı evlənəcək. Sən də qızı görəcəksən. Elə ki qızı gördün, mənim dilimcə ona salam eləyib, deyərsən ki, mənim kitabımı tapıb versin. Kitabı tapıb verən kimi, dayanmayıb gələrsən. Ondan sonra mənim sirrimi bilərsən.

Hatəm şad oldu, həkimlənə görüşüb öpüşüb ayrıldı.

Hatəm dərələrdən yel kimi, təpələrdən sel kimi, badeyi-sərsər kimi dağların dabanıyan, yolların kənarıyan, günə bir mənzil, teyyimənəzıl bir müddətdən sonra gəlib çıxdı həmin kor padşahın vilayətinə. Soraqlaşdı İbrahimi tapdı. Bir, təhənnən tanış oldu. İbrahim Hatəmin qəribliyini bilən kimi, onnan qardaşlıq oldu, Hatəmi götürüb gəldi evlərinə. Anasına tapşırırdı:

– Ana, Hatəm mənim qardaşımdı, ondan muğayat ol.

Anası dedi:

– Balama da qurban olum, onun qardaşlığına da, gözüüm üstə yeri var.

Bəli, İbrahimmənə Hatəm burda qalmaqda olsun, sizə xəbər verim kor padşahdan.

Kor padşah bir gün vəzir-vəkilini çağırıb, əmr elədi hazırlıq görsünlər. Böyük oğluyan ortancıl oğlu gedəcək onun gözüünə dərman tapmağa.

İbrahim bu əhvalatı eşidən kimi çox bikiş oldu. Çünki atası ona izn vermirdi qardaşlarıyan gedə.

Hatəm İbrahimin bikefliyini görəni kimi başladı səbəbini xəbər almağa. İbrahim əvvəlcə demək istəmədi. Sonra gördü Hatəm bikef olur, odu ki dedi:

– Qardaş, biləsən ki, sabah qardaşlarım gedəcək atamın gözüünə dərman axtarmağa, ancaq atam məni qoymur mən də gedim, ona görə bikefəm.

Hatəm dedi:

– Sən də get, ta niyə bikef olursan?

İbrahim dedi:

– Elə dərd də odu ki, atam qoymur, deyir rəiyyət qızından olubsan.

Bunu deyib, İbrahim başladı ağlamağa. Hatəmin ürəyi tab eləmədi, durub İbrahimin boynunu qucaqlayıb dedi:

– Ey qardaş, bil, agah ol, mən bu işləri əvvəlcədən bilirdim, ancaq özüm sənə qəsdən demirdim. İndi bilməlisən, mən elə, bura, sənin dərdinə əlac eləməyə gəlmişəm, sənnən də tanış olmağım elə bunun üçündü.

Hatəm bütün əhvalatı başdan axıra kimi İbrahimə mən sizə söyləyən kimi söylədi. Həkimin də əhvalatını nağıl elədi. İbrahim həkim si-farışını eşidən kimi Hatəmin boynunu qucaqlayıb dedi:

– Bir tez ol, kağızı, bir də dərmanı mənə ver, and içirəm sənin canına, lap ölüm olsa, qəbul eləyib gedəcəyəm.

Hatəm həkimin kağızını çıxardıb verdi İbrahimə.

İbrahim həkimin kağızını oxuyub gördü yazır: Ey İbrahim, qibləyə tərəf üç gün at sürərsən, dördüncü gün, bir meşəyə çıxacaqsan. Orda bir dev var, yeddi ildə ayağına bir çinar budağı batıb, ta ölüm halındadı. Onun ayağının altında bir quyu qazıb girərsən içinə, sonra qəfildən çinar parçasını onun ayağından çəkib atarsan kənara, tez özünü quyuda gizlədərsən. Dev çığırıb deyəcək:

– Ey məni belə incidən, əlimə düşəydin, ətini aşığıcan, qanını qaşığıcan eləyərdim.

Sən dinməz–söyləməz quyuda oturarsan. Elə ki, qan–çirk getdi qurtardı, onda dev yatıb rahat olacaq, sonra ayılıb deyəcək:

– Ax, ey məni belə dincəldən, əlimə düşəydin, and olsun Süleyman peyğəmbərin üzüyünün naxışına, hər nə istəsən verərdim. Onda çıxarsan, həmin dərmanı tökərsən onun yarasına, yarası o saat sağalacaq. Sonra o nə desə əməl edərsən.

İbrahim şad oldu. Hatəmnən vidalaşdıb getdi, getdi padşahın məclisinə. Üzünü tutub atasına dedi:

– Ata, mənə də bir at ver, mən də istəyirəm gedim, bəlkə Allah rast saldı, gözünün dərmanını tapdım.

Atası gülüb dedi:

– Axmağın danışdığı sözə bax, mənim xan zadə, bəyzadə oğlanlarım tapmır, indi sən gəlib mənim dərdimə dərman olacaqsan?

İbrahim bikef, məlul durub qayıtdı geri. Hatəm İbrahimi bikef görəndə əhvalını soruşdu. İbrahim əhvalatı tamam nağıl elədi.

Hatəm dedi:

– Sən qəm eləmə, mən düzəldərəm.

Durub ayağa yavaş-yavaş gəldi İbrahimin anasının yanına, dedi:

– Ana, padşah İbrahimə at vermir, o da atasının gözünə dərman axtarmağa gedə. İbrahim də cavandı, atasının belə kəməltifat* olmasından sınır. Sən özün get, padşahı dilə tut, gör bir yabıdan zaddan ala bilərsənmi?

Ana qəlbi yumşaq olar. İbrahimin anasının ürəyi yanıb, durdu getdi padşahın yanına. Padşah dedi:

– Ey arvad, nə var belə?

Arvad cavabında dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, nə olar rəiyyət qızından olanda, yazıq-dı, ürəyini sındırma, nə çoxdu tövlədə at, bir yabı da İbrahimə ver, o da getsin Allaha da xoş gedər.

Padşah bir az fikir eləyib, ürəyi yumşaldı, vəzirə dedi:

– Vəzir, tövlədə bir gözü kor, bir ayağı da topal yabı var, onu da ver İbrahimə, qoy o da cəhənnəm olsun getsin.

Vəzir əmr elədi, həmin topal yabını da İbrahimə hazırladılar. Anası qayıdıb əhvalatı İbrahimə, bir də Hatəmə nağıl elədi. Hər üçü şad olub hazırlığa başladılar. Xülasə, o gecəni sabah eləyib, sabah üzünüxə xeyrə açılsın, səhər açılan kimi İbrahim də ayından-oyundan götürüb atın belinə aşırıb, özü mindi üstə. Hatəmi anasına tapşırdı, anasını da Hatəmə, hər ikisiynən öpüşüb, görüşüb ayrıldı.

Bəli, şəhərdən çıxıb, üz qoydu qiblə tərəfə getməyə. Qardaşları gördü İbrahim qiblə tərəfə gedir, bunlar da ağızlarını çevirdilər ayrı tərəfə getməyə.

Bunları öz yolunda qoyaq, görək İbrahim necə oldu.

İbrahim iki gün yol getdi. Gördü, yabı tay lap yorulub, getmir. Düşüb yerə, yabını qatdı qabağına. Gethaget, az getdi, çox getdi, dərətəpə düz getdi, getdi çıxdı həkim nişan verdiyi meşəyə. Yabının belindən yükünü alıb qoydu yerə, sonra yabının cilovunu başından çıxarıb ötürdü meşəyə, dedi:

– Get hara istəyirsən, ta sən mənə lazım deyilsən.

Başladı meşəni axtarmağa, ta ki gəlib çıxdı bir yerə, gördü bir dev yerə yığılıb nər-nər nərildəyir. Tay ölüm halındadı.

Tez başladı bu devin ayaq səmtindən, bir yerdən, quyu qazmağa. Quyunu qazandan sonra girdi həmə quyuya, üstün şaxşəvəlnən örtüdü, əli çıxmağa bir yerə qoydu. Qəfildən yapışdı çinar budağınnan, ya

* Az iltifatlı, az hörmətli

Allah deyib, çəkib devin ayağından çıxartdı, atdı kənara, özü də tez quyuda gizləndi. Dev bur nəərə çəkib dedi:

– Ay məni belə incidən, əlimə düşəydin, ətini aşığıcan eliyərdim, qanını qaşığacan.

İbrahim çəkilib quyunun dibinə qısıldı. Devin ayağından çirk, qan sel kimi axmağa başladı. Bir azdan sonra dev rahat olub, yuxuya getdi.

Çoxdan ayağının ağrısının acısından yatmamışdı, ona görə dev tamam üç gün, üç gecə yatdı, dördüncü gün ayılıb, dedi:

– Ux, ey məni belə dincəldən, əlimə düşə idin, and olsun Süleyman peyğəmbərin üzüyünün naxışına, hər nə istəsən verərdim.

İbrahim o saat sıçrayıb quyudan çıxdı kənara, dedi:

– Mən burdayam, ancaq hələ gərək sənin ayağına dərman vuram sağala, sonra danışaq. Dev İbrahimin o üzündən, bu üzündən öpüb dedi:

– İbrahim, sən məni ölümdən qurtardın. Sənnən ölüncə qardaşam, nə istəsən yerinə yetirəcəyəm.

İbrahim həkimin göndərdiyi dərmanı devin ayağına vuran kimi, ayağı oldu anadangəlmə sappasağ. Ondən sonra üzünü tutub devə dedi:

– Qardaş, indi gərək məni sən aparasan Gülüstani-İrəmə. Mənim atamın gözü kordu. Davası Gülüstani-İrəmdə pərilər padşahının qızı Mələkəxatının bağçasındadı.

Dev dedi:

– Paho, qardaş, bu çox çətin işdi. Özü də mən bilmirəm Gülüstani-İrəm hardadı. Amma qorxma, məndən o yana, üç aylıq yolda qardaşım var, o məndən yüz yaş böyükdü. Gedərik ora, ola bilər ki, o buna əlac eləsin. Ancaq qardaş, özün gördün, mən yeddi ildi xəstəyəm, çox zəifləmişəm. Bir neçə gün ovdan-zaddan vur, bir hala gəlim, sonra gedərik. Sən darıxma, Allah kərimdi.

İbrahim o saat ox-yayın götürdü, bir neçə maraldan-ceyrandan, kəldən vurub gətirdi, kabab eləyib yedilər.

Müxtəsər, hər gün bu dev bir çöl heyvanı yeyirdi. Qırx gündən sonra dev hala gəlib dedi:

– Qardaş, indi bu gün yola düşə bilərik.

Dev İbrahimi də alıb çiyinə, qalxıb havaya, düşdü yola. Üç gün yol gedəndən sonra, gəldilər, düşdülər bir dağın ətəyinə. İbrahim gördü bu dağın başında bir kaha görünür. Yavaş-yavaş gəlib çıxdılar bura, gördülər burda bir dev oturub, qəddi minarə kimi, başı günbəz kimi. Bunları görəndə tək yerindən sıçrayıb qardaşlarınyan qucaqlaşdı. Sonra dedi:

– Qardaş, xoş gəlmisən, beş gəlmisən, nə əcəb gəlmisən, nə əcəb-əcəb. Yeddi ildi harda idin, nə bilirdin ki, mən çoxdan bəri adəm əti yeməmişəm, mənə bəni-adəm gətirmisən?

İbrahimnən gələn dev dedi:

– Qardaş, fikrini çaşdırma. İbrahim bizim qardaşımızdı. Yeddi ildi ki, mənim ayağıma bir çinar budağı batmışdı. Filan meşədə olurdum, məni ölümdən İbrahim qurtardı. Özü də atasının gözüünün dərmanından ötəri Gülüstani-İrəmə gedəcək. Gərək İbrahimi Gülüstani-İrəmə aparasan.

Dev bunu eşidən kimi yerindən qalxıb İbrahimi bağrına basdı, o üzündən, bu üzündən öpüb dedi:

– Qardaş, and olsun Süleyman peyğəmbərin cıqqasına*, mən bil-mirəm Gülüstani-İrəm ha tərəfdədi. Amma yenə də ürəyini qısmə. Bizim böyük qardaşımız üç aylıq yol məndən bu yanda olur. O məndən üç yüz yaş böyükdü. Səni apararam onun yanına, o əlac elər. Ancaq hələ gərək bir neçə gün mənə qonaq qalasan, bu yolun ağrısı canından çıxsa.

İbrahim üç gün burda qaldı. Elə ki, dincələrini aldılar, kiçik qardaş qaldı burda, ortancıl qardaş İbrahimi alıb dalına tənur** eylədi göyə.

Üç ay tamam yol gedib, gəldi çıxdı böyük qardaşının məkanına. Düşdülər uca dağın dibinə. Yenə bu dağda da bir mağara var idi. Yavaş-yavaş çıxdılar mağaraya tərəf. İbrahim gördü burda bir dev oturub, o biriləri buna muştuluqdu. Dev bunları görən kimi qalxıb ayağa dedi:

– Qardaş, bizi hardan yad elədin, nə bildin ki, mən çoxdan adəmi-zad əti yeməmişəm.

Ortancıl qardaş gülüb cavab verdi:

– Qardaş, səhv eləmə, İbrahim bizim qardaşımızdı. O, bizim balaca qardaşımızı ölümdən qurtarıb. Özü də Gülüstani-İrəmə gedəcək, gərək onu aparasan.

Bütün əhvalatı, mən sizə nağıl eyləyən kimi, ortancıl dev böyük qardaşa nağıl elədi. Böyük dev dedi:

– Qardaş, mən aparmağa İbrahimi apararam. Ancaq bu çox ağır məsələdi. Qorxuram İbrahimin başına bir qəza gələ.

İbrahim dedi:

* Cıqqa tac yerinə işlənmişdir.

** Göyə çəkildi, uçdu.

– Qardaş, sən məni apar, qalanınnan işin olmasın.

Dev dedi:

– Hələ bir neçə gün mənə qonaq qalın, dincəlin, sonra apararam. Amma gərək mən nə desəm, əməl eləyəsən.

İbrahim dedi:

– Baş üstə, hər nə desən, elə də elərəm.

Tamam bir ay dev İbrahimgili qonaq saxladı. Hər gün İbrahimi devlər aparırdı ova, gəzdirdilər, ovlayırdılar, quşluyurdular, yenə qayıdırdılar. Xülasə, qoyurdular ki, İbrahim qəm çəksin. Böyük qardaş İbrahimi sevəndə, öpüb qucaqlayanda, atıb tutanda ortancıl qardaş deyirdi:

– Qardaş, nə qədər olsa İbrahim bəni adəmdi, onda nə can var, çox da İbrahimi incitmə.

Xülasə, bir aydan sonra böyük qardaşnan İbrahim hazırlandılar getməyə.

Böyük qardaş üzün tutub ortancıl qardaşa dedi:

– Qardaş, biz İbrahimmən qayıdınca, sən bizi burda gözləyərsən, mən gətirib İbrahimi verərəm sənə. Sən də aparıb balaca qardaşımıza verərsən, o da aparar öz atasının vilayətinə.

Dev razı oldu. Ondan sonra böyük dev alıb İbrahimi arxasına, qalxdı havaya, üz qoydu Gülistani-İrəmə tərəf getməyə. Bir az gedəndən sonra, İbrahimdən soruşdu, üşümürsən ki?

İbrahim dedi:

– Üşüyürəm.

Onda dev endi bir az aşağı, bir qədər gedəndən sonra soruşdu ki, istilənmirsənmi? İbrahim dedi:

– Bəli, istilənmişəm.

İndi də dev bir azca yuxarı qalxdı. Belə-belə isti olanda yuxarı qalxırdı, soyuq olanda aşağı enirdi. Axır ki, bir təhənnən günortaya qədər yol getdilər. Günorta üstü bir səfəli çəmənlik yerdə düşdülər. Ceyrandan, maraldan ovlayıb, kababdan-zaddan düzəldib yedilər. Sonra yenə də dev İbrahimi dalına alıb, qalxdı havaya, üz qoydu Gülistani-İrəmə tərəf getməyə. Axşama qədər gedib yenə səfəli çəmənlik bir yerdə düşdülər. Şikardan-zaddan hazırlayıb yedilər, gecəni də bir mağarada keçirib, tezdən yola düşdülər.

Hər gün bir aylıq yol gedirdilər. Beləliklə, tamam qırx gün yol getdilər, ta ki, gəlib çıxdılar Gülistani-İrəmin sərhəddinə. Qırx birinci gün düşdülər bir çəmənə-basəfa yerdə. İbrahim gördü paho, bura heç gör-

düyü yerlərə oxşamır, hər tərəf gül, çiçək, ağaclar baş çəkib ərş-fələyə, bülüllər cəh-cəh vurur, vallah deyirsən bura cənnətin bir guşəsidir.

Dev gördü İbrahimin ağzı açılı qalıb, dedi:

– Qardaş, bu hələ harasıdır. Sən pərilər padşahının sərhəddindəsən. Güllüstani-İrəm gedəndə görürsən orda nə var.

Xülasə, ovdan-zaddan vurub günorta xörəyini yedilər, sonra dev üzünü tutub İbrahimə dedi:

– Qardaş, indi ta mən burdan o yana gedə bilmərəm. Sən özün tək getməlisən. Mən sən gəlincə burda gözləyəcəyəm. Ancaq mən sənə bir neçə şey öyrətməliyəm. Gərək onlara əməl edəsən. İndi qulaq as, gör nə deyirəm!

İbrahim dedi:

– Qardaş, söylə, mən hazıram dediklərinə əməl etməyə.

Dev dedi:

– Qardaş, elə ki, pərilər padşahının torpağına ayaq qoydun, ta sən gündüz yol gedə bilməzsən, gərək gecə yol gedib, səhər açılarda quyu qazıb gizlənəsən. Burdan pərilər padşahının qızı Mələkəxatının bağına qədər qırx mənzildi. Gərək hər mənzili bir gecədə gedəsən. Özü də belə gedəsən ki, səhər açılan kimi, quyunu da qazıb gizlənə biləsən. Yoxsa səni devlər tutub, parça-parça edərlər. Burdan o yana bəni-insan ayağı düşməyib, düşə də bilməz, oralar tamam devlər, pərilər məskənidir.

Bir də İbrahim, qırxıncı quyunu pərilər padşahının qızı Mələkəxatının bağının qapısının lap ağzında qazmalısən. Çünki sənin atanın gözünün dərmanı o bağdadı. O bağın yeddibaşlı qırx dev qarovulçusu var. Onlar altı ay bağda qalırlar, altı ay səyahətə gedirlər. Altı ay ovlayıb, quşlayandan sonra qayıdirlar. O devlər gedəndə bir lov oxuyurlar, qapıları açılır, çıxırlar bağçadan çölə. Sonra yenə bir lov oxuyurlar, qapılar bağlanır. Əgər o lovları bilməsən, min çalışsan, bağa girə bilməzsən. Gərək hər lov oxunan kimi öyrənəsən. Elə ki, devlər getdi, quyudan çıxarsan, birinci lovu oxuyarsan qapılar açılar, gedərsən içəri. Həmin lovu oxuyarsan, qapılar örtülər. Başlarsan bağı gəzməyə. Qabağına bir uca ağac çıxacaq, görəcəksən onun hər yarpağının dibində bir qumrov* asılıb Sənin atanın gözünün dərmanı həmin ağacın yarpaqlarıdır. Gərək o yarpaqları elə üzəsən ki, qumrov tərpənməyə. Əgər qumrov tərpənsə, onun səsi altı aylıq yola gedəcək, devlər o səsi eşidəcək, o

* Zinqrov

saat bağda hazır olacaqlar. Çünki o devlər altı aylıq yolu bir saata gəlirlər. Onlar da ki gəldi, sənin ta min canın olsa, birisi sağ qurtarmaz. Yavaşca gərək o ağaca çıxasan, ehtiyatnan o yarpaqlardan qopardasan, nə qədər lazımdı qoynunu, qoltuğunu doldurub, yavaşca ağacdən düşsən. Yenə həmin lovları oxuyub bağdan çıxarsan, həmin quyularda gizlənə–gizlənə qayıdarsan geri. Mən burda səni üç ay gözləyəcəyəm. Gəlməsən biləcəyəm ki, ölübsən, qayıdıb gedəcəyəm. Gəlsən səni götürüb qayıdacağam öz mənzilimə, ordan da o biri qardaşlarımla gedərsən vilayətinə. Ancaq mən dediklərimi yadında yaxşı saxla.

Dev İbrahimnən axşamacan o yandan, bu yandan söhbət elədi. Elə ki, axşam oldu, İbrahim devnən vidalaşdı, düşdü yola. O gecəni yol gedib, sabaha yaxın bir quyu qazıb içində gizləndi. Axşama qədər gözləyib, əl-ayaq yığılandan sonra düşdü yola. O, gecəni də yol gedib sübh açılanda yenə də quyu qazıb gizləndi. Belə-belə gecə yol gedib, gündüz quyu qazıb gizləndirdi, ta otuz doqquz gün ötdü, qırxımcı gün səhər açılana yaxın, axırıncı quyunu Mələkəxatının lap qapısının ağzında qazıb gizləndi.

Bir neçə gün gözlədi ki, görüm gəlib gedən olacaqmı. Gecələr çıxıb ovlayır, quşlayır, gündüzlər də gizləndirdi. Heç bilmirdi ki, bağdadı, yoxsa ovdadı. Beləliklə, üç gün keçdi. Dördüncü gün gördü bağ tərəfdən hənirtir gəlir. İbrahim nəfəsini içinə çəkib, qulaq asdı, gördü budu devlər gəlir.

Fikir verib, devlər lovu oxuyan kimi bu da əzbərlədi. Qapı açılıb devlər çıxdı çölə. İbrahim devləri görəndə bədəninə lərzə düşüb qorxusundan özünü itirdi. İbrahim ömründə belə divlər görməmişdi. Boyları minarə kimi, qolları çinar kimi, buynuzları incir budağı kimi. Hər birinin yeddi başı var idi. Hərəsi yeddi dəyirman daşını bir çinar ağacının başına keçirib, almışdılar, əllərinə. İbrahim öz-özünə fikir elədi ki, əgər bu dari-Şümşad^{*} dağa vursalar dağılar. Yenə bir lov oxudular qapılar bağlandı, ondan sonra guruhagurnan çıxıb getdilər. İbrahim əlüstü ikinci lovu da öyrəndi. Devlər gedəndən sonra bir qədər özünü toxdadıb, Allah səndən mədəd deyib, quyudan çıxdı bayıra. Birinci lovu oxudu, qapılar taybatay açıldı. İbrahim girdi bağa. Ondən sonra ikinci lovu da oxudu, qapılar yenə də öz qaydasıyan bağlandı.

İbrahim ətrafa baxıb gördü, vallah, bura bir bağdı, deyirsən cənnətin bir guşəsidir. Ağaclar baş çəkib ərş-fələyə, səfalı, çəmənlilik bir yerdi. Hər tərəfdən sular axır, çiçəklər açılıb, ətri hər tərəfi bürüyür. Hər

^{*} Şümşad ağacını (dirəyini)

aşiq öz yarına min dilnən naz eləyir. İbrahimin ağlı başından çıxmışdı, bilmirdi nə eləsin. Uçan quşlara baxsın, yoxsa bülbülün gülnən oynamasına tamaşa eləsin. Birdən İbrahimin qulağına bir çalğı səsi gəldi. Səsi eşidən kimi, tez bir gül kolunun içində gizləndi. Baxıb gördü, bir dəstə qızdı, çala-çala, oxuya-oxuya budu gəlir. Vallah yemə, içmə bunların xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə. İbrahim heyran qalıb, öz-özünə fikir edirdi ki, xudavənda, bu gözəllikdə də can, bu gözəllikdə də məkan olarmı!

Qızlar yavaş-yavaş gəlib, İbrahimin böyründən keçdilər. İbrahim öz-özünə dedi ki, sən öləsən bunlar nəçidirlər, hara gedirlər, onu bilməyincə, heç bir iş görə bilmərəm.

Gözlədi, qızlar bir az aralanan kimi koldan çıxıb, bu da qarabaqara düşdü bunların dalınca, onlar hara getdisə, İbrahim də onların iziynən gedirdi.

Bir vaxt İbrahim gördü, bir qalaça görünür ki, parıltısından göz qaşır. İbrahim bir az da yaxınlaşıb gizləndi, gördü qızlar gəlib bu qalaçaya daxil olurlar. İbrahim öz ürəyində dedi:

– Ey dadı-bidad, heç dinmə, nə əmma varsa, bu qalaçada var. Görək bunu öyrənəm. Devlər hələ altı ay ovda olacaqlar. Ona kimi mən çox işlər görə bilərəm.

İbrahim gizləndiyi yerdən çıxıb, yavaş-yavaş qalaçaya tərəf gəlib, gördü paho, buranın kərpicinin biri qızıldandı, biri gümüşdən. Heyran qalıb gəzə-gəzə qalaçanın qapısını tapdı. Gördü elə qapı açıqdı. Allah pənah deyib, girdi içəri. Gördü nə, əvvəlki bağ bunun yanında nədi! Bu elə bağdı ki, mislini Allah-taala bir də yaratmayıb. Dünyada hər nə meyvə desən, burda var. Dünyada hər nə gül, çiçək desən, burda var. Dünyada hər nə quş desən, burda var. Xülasə, Allah nə qədər gözəl şey yaradıbsa, elə bil hamısını bura yığıblar. İbrahim bunları görüb, sərməst olmuşdu. Bilmirdi ki, hansına tamaşa eləsin. Veyillənə-veyillənə gəldi çıxdı bir yerə. Gördü burda bir çarhovuz var, daşının biri qırmızı yaqutdan, biri zəbərcətdən*. Su fəvvarə verib qalxır havaya. Sonra tökülür güləb kimi hovuzla. İbrahim hovuzun ətrafına dolanırdı, gördü səs gəlir. Tez bir ağacın dibində gizləndi. Gördü, budu bir neçə qız əllərində pal-paltar gəlirlər hovuzun başında yer seçib, ipək xalıları döşədilər yerə. Qızın biri o birinə dedi:

* Qiymətli daş adlanır.

– Bacı, bu gün xanım bağa seyrə çıxacaq. Heç olmasa, biz də bir az kef elərik.

İbrahim bunu eşitcək öz ürəyində dedi:

– Qulluqçuları bu gözəllikdə olanın özü görək nə gözəllikdə olacaq! Fərş döşəyib düzdükdən sonra qızlar getdi.

İbrahim yerin bərkidib, xanımın yolunu gözləməyə başladı. Bir qədər keçdi, gördü, budu bir dəstə qız qabaqda çala-çala, oynaya-oy-naya gəlir. Bunların da dalınca qırx incə qız, bir-birindən gözəl, bir qızın saçlarını bəzəyib qoyublar məcməiyə ki, yerə düşməsin. İbrahim o saat bildi ki, Mələkəxatın budu. Diqqət eləyib gördü bu elə bir gözəldi ki, Allah xoş gündə, xoş saatda yaradıb. Görək necə gözəldi!

Nazənin sənəm, fəriştə kirdar, gəl mənə gör, dərdimdən öl, can alan, aşiq öldürən, incə miyan, nazik bədən, sünbül nişan.

Xülasə, İbrahim bu qızı görəndə ağı başından gedib, bihuş olub yıxıldı. Bir vaxt ayıldı gördü nə, gün az qalıb batsın. Qız- zad nə gəzir, lələ köçüb yurdu qalıb. Bunlar nə təhər gəlib, nə təhər gedib, heç birindən xəbəri olmayıb. İbrahim bir başına vurdu, bir gözünə, dedi:

– Ey dad, bu nə iş idi mən elədim, arvad kimi ürəyim gedib, bari heç olmasa bilmədim hardan gəldi, hara getdi.

Bir qədər fikir eləyib axırda toxtadı. Öz-özünə dedi ki, yəni bu bağdan ki, çıxıb qaçmayacaq. Harda olsa taparam. Mən tapa bilməsəm də, əlbəttə özü heç olmasa bağa seyrə çıxacaq. Fikirləşə-fikirləşə durub bağı dolanırdı. Gördü uzaqdan bir imarət görünür. Şad olub bildi ki, bu imarət Mələkəxatının imarətidi. Yavaşca pusa-pusa imarətə yaxınlaşdı. Ağacların yanında gizlənib gördü bu imarət tamam ağ mərmərdən tikilib. Diqqət eləyib gördü devdən, pəridən heç biri yoxdu. Bir qədər arxayınlaşıb ağacların dalında qısıla-qısıla gəldi pəncərənin qabağına. İçəri baxıb gördü, vallah, Mələkəxatın elə bil on dörd gecəlik aydı. Oturub taxtın üstə, qabağında kənizlər əl-əl üstə qoyub durublar. Onlar xanımın saçlarını güləbnan yuyub boynunun ortasında topladılar.

İbrahimin az qalırdı ki, ürəyi getsin. Ancaq bir təhər özünə zor eləyib dayandı. Bir qədərdən sonra yenə də çalib oxuyan qızlar gəldilər. Kimi çalırdı, kimi oxuyurdu, kimi də oynayırdı. Ta ki gecədən bir müddət keçdi, xanım bu qızları azad edib təamın yedi, sonra soyunub yatdı. Qızlar bir qızıl şamdan başın üstə, bir qızıl şamdan da ayağının altına qoyub bədənnüma güzgünün birini başının üstündən, birini də ayağının altından söykəyib getdilər.

İbrahim o qədər gizlədi ki, qız yatdı. Qapını açıb girdi içəri. Əvvəlcə əl-üzünü təmiz-təmiz yudu, tərtəmiz silib quruladı, sonra qızın xörəyini çəkib qabağına, əyləşib ədəbnən yedi, durub təzədən əl-üzünü yudu, silib quruladı, gəldi pərdəni qalxızdı. Bir əlini taxtın o tərəfindən qoyub, bir əlin bu tərəfindən qoyub, Mələkəxatının o üzündən, bu üzündən öpüb otaqdan çıxdı.

Gəlib bağçada bir xəlvət yer tapıb yatdı. Elə ki səhər oldu, İbrahimi qoyaq yatmaqda. Sizə kimdən xəbər verim, Mələkəxatından.

Mələkəxatın yerindən durub bədənnüma güzgüyə baxanda gördü üzünə ləkə düşüb. O saat bildi ki, öpülüb. Üstünü vurmayıb, qızlara izn verdi, paltarını gətirdilər, lazımı zinəti vurandan sonra, əmr elədi xörəyini gətirsinlər. Xonçanı gətirib açanda gördülər, paho, xonça bomboşdu. Elə bil on dəfə yuyulub. Qızlar elə donub yerində qaldılar. Elə ki, Mələkəxatın gördü, qızlar donuxub qalıblar, dedi:

– Nə olub, niyə gəlmirsiniz?

Qızlardan biri qeyrətə gəlib dedi:

– Xanım, vallah lap məəttəl qalmalı işdi. Xörəyi kim isə yeyib, xonça bomboşdu.

Mələkəxatın bunu eşidəndə, ağlı başından çıxıb qışqırdı:

– Çəpəllər, düzünü deyın görüm, bu necə işdi? Xörək yeyilib, üzümdən də öpülmüşdü. Kim mənim otağıma gələ bilər? Burda sizdən başqa kim var?

Qızlar məəttəl qalıb dedilər:

– Xanım, sən doğru deyirsən. Bura heç kim gələ bilməz. Amma bir iş də var ki, biz qız, sən qız, biz sənin üzündən niyə öpək? Bu bir; ikincisi, əgər biz xörək yemək istəyiriksə, Allaha şükür, aşpazxanada doludu, orda yeyərik. Bizə deyən yoxdu ki, niyə yeyirsiniz. Ta sənin xörəyini niyə yeyirik.

Bu sözlər Mələkəxatının ağlına batıb, fikrə getdi. Bir azdan sonra başını qaldırıb qızlara dedi:

– Bax, bu sirr birinizin ağzından çıxmamalıdı. Bu söz yayılsa, bu işi tutan qorxar, bir də gəlməz. Qoy elə bilsin ki, guya heç tutduğu işi başa düşən olmayıb. Onda mən özüm bilərəm, nə edəyəm. Motala dandan köpək bir də gələr.

Ondan sonra qızlara əmr elədi, aşxanadan təzə xörək gətirdilər. Qız xörəyini yedi, əl-üzünü yuyub təmizlədi, sonra qızlara əmr elədi ki, hazırlıq görsünlər, bağa seyrə çıxacağam. Bunlar həmin gün cahicəlalnan bağa çıxmaqda olsun, görək İbrahim nə elədi.

Səhərin gözəl mehi də İbrahimin üzünə vurub, onu yuxudan ayıltı. Tez durub bulağın suyunda əl-üzünü yudu. Çarhovuza yaxın bir yerdə oturub axşamkı halı fikir eləyirdi ki, ya Rəb, bunlar yuxudu, ya gerçəkdi.

Birdən qulağına çalğı səsi gəldi, başını qalxızib baxanda gördü, dünənki dəstədi, yenə gəlir. Yəqin elədi ki, yuxu deyil, bunlar hamısı gerçəkdi, zahirdə görür. Həmin qaydaynan qızlar, yenə ipək xalıları döşədi. Dalınca da qırx incə qız Mələkəxatının saçlarını qızıl məcməyidə dalınca gətirib, qabaqlarında çalğıçılar çala-çala, oynaya-oynaya gəlib əyləşdilər.

Qızlar başladılar oxuyub çalmağa; kimi oynayır, kimi çalır, kimi də oxuyurdu. Amma İbrahim baxıb gördü, Mələkəxatın qəmgindi, üzü heç açılmır. O saat bildi ki, xanım məsələni bilib. Öz ürəyində dedi: “Vallah, lap məni tikə-tikə doğrasan, səndən əl çəkən deyiləm. Bu gecə də səni həmin kökə salacağam”.

Nə isə, İbrahim o qədər tamaşa elədi ki, qızlar keflərini çəkib gətdilər. Mələkəxatın gedəndə elə bil İbrahimin də canı onnan gədirdi. Qızlar gözdən itən kimi, İbrahim durdu bağı gəzməyə, İbrahimin başı qızların eys-ışrətinə elə qarışmışdı ki, yemək-icməyi də yaddan çıxarmışdı. İndi başa düşdü ki, acıyıb. Bir az o meyvədən, bu meyvədən yeyib toqqasının altını bərkitdi.

İbrahim bağda o qədər dolandı ki, ta axşam oldu. Gün batan kimi özünü verdi imarətə sarı. Tay öyrənmişdi. Həmin qaydaynan gəlib, pəncərənin qabağında gizləndi. O qədər gözlədi ki, qızlar dövranı tamam elədi, gedəndə kənzilər Mələkəxatının xörəyini gətirdilər, süfrə saldılar. Mələkəxatın bir az könülsüz xörəkdən-zaddan yedi qurtardı. O saat ayrı kənzilər gəlib, xanımın pal-paltarını soyundurdular. Xanım yıxılıb qızıl taxtın üstünə yatdı. Amma Mələkəxatın nə qədər çalışdı ki, yatmasın, mümkün eləyə bilmədi, yuxu tutub yatdı. İbrahim bərədə* durmuşdu. Qız yatan kimi özünü saldı içəri. Yenə də həmin qaydaynan xörəyi yedi, qızın o üzündən, bu üzündən bir cüt də öpüş alıb yola düşdü. İbrahim ta bələdləmişdi. Gəlib hər gecə yatdığı yerdə yatdı. Elə ki, səhər açıldı, İbrahim yerindən qalxıb bir az ayından-oyundan yedi, yenə də özünü yetirdi hovuzun başına. Bir yerdə gizlənib başladı marıtlamağa. Tay İbrahim dadanmışdı, şeytan zoğalın dibini kəsən kimi, hovuzu gözdən qoymurdu.

Sizə kimdən xəbər verim, Mələkəxatından. O biri tərəfdən Mələkəxatın tezdən yuxudan ayılıb, güzgüyə baxıb gördü ki, yenə üzündən

* Pusqu, gizlin yer

öpülüb. O saat bildi ki, kişi yenə gəlib. Ta bir söz deməyib, kənizləri də çağırmadı, özü geyinib yuyundu, təmizləndi, yalandan süfrəni açıb, gətirib boş xonçanı da qoydu süfrəyə. Kənizlər gəlib əhvalatı görəndə haraya düşdülər. Qəsdən qız gülüb dedi:

– Dünənki iş görə, mən gecəni yatmadım. Sabaha qədər pusdum. Ona görə də acıdım, tezdən də sizi durğuzmağa qıymadım, çörəyimi özüm yedim.

Ondan sonra əmr elədi ki, qızlar hazırlaşsınlar bağa seyrə çıxmağa. Qızlar yenə də həmin cəlalnan gəzməyə çıxdılar. Qızlar hərəsi bir tərəfdə çalmaqda, çağırmaqda idi. Amma Mələkəxatın zahirdə şad görünürdüsə də, batində qan ağlayırdı. İbrahim bunu görüb bildi ki, Mələkəxatın bu gecə onu nə təhər olsa pusacaq. Yenə də həmişəki qaydaynan qızlar axşam olanda qayıtdılar geri. İbrahim də başladı bağı gəzməyə. O qədər gəzdi, lap qaranlıq düşdü. Yavaşca özünü yetirdi xanımın pəncərəsinə, ətrafa baxıb gördü ki, qarovulçu-zad yoxdu. Arxayın olub, başladı imarətə daxil olmağa. Amma sizə xəbər verim Mələkəxatından.

Mələkəxatın gəzməkdən qayıdan kimi, xörəyini yeyib dedi:

– Qızlar, bəs bu gecə mən yorğunam, yatacağam, ona görə də eyş-işrət lazım deyil. Hamınız azadsınız, çəkilin öz yerinizə, istirahətə məşğul olun.

Qızlar dağıldı hərəsi öz otağına. Ondan sonra Mələkəxatın paltarını soyunduran qızları da azad edib, bir almas götürüb, barmağını almasnan yarıb, yerinə duz basdı. Sonra gəlib uzandı qızıl çarpayının üstə. Barmağının sızılısından yuxusu tamam ərsə çəkilmişdi. Yalandan özünü yuxululuğa vurdu ki, görsün neçə gündü bunun xörəyini yeyib, üzündən öpən kimdi. Gecədən bir şər keçmişdi, gördü budu qapı açıldı. Gözünün altıynan baxıb gördü, paho, bir adəm oğlu içəri girdi. Öz ürəyində dedi:

– Axı deyirəm, yenə belə iş adamzaddan çıxar.

Amma Mələkəxatın məəttəl qalmışdı ki, bu necə işdi.

Adənzada bura hardan gəlib çıxa bilər? Mələkəxatın baxıb gördü ki, bu elə gözəl oğlandı ki, deyirsən Yusif qəbirdən dirilib gəlib. Allah-taala xoş gündə, xoş saatda bunu yaradıb. Mələkəxatın bir kö-nüldən min könülə İbrahimə aşiq oldu. Öz-özünə dedi:

– Əgər bu adənzadanın ədəbi-qanacağı mən deyən olsa, buna ərə gedəcəyəm. Əgər yox, olmasa, and olsun Süleyman peyğəmbərin üzü-

yünün naxışına, bunu elə bir cəzaynan öldürəcəyəm ki, dillərdə dastan olsun.

Mələkəxatın baxırdı, gördü İbrahim əvvəlcə ədəbnən əl-üzünü yudu, silib quruladı, sonra da süfrəni gətirib ədəbnən, necə ki, qaydasıdı, açdı qabağına. Ondan sonra xonçanı gətirib qoydu süfrəyə, başladı xörəyi yeməyə. Ədəbnən xörəyi yedi.

Mələkəxatın baxırdı, gördü yox, bu çox layiqli oğlandı, çox şad oldu. İbrahim xörəyi yeyib qurtarandan sonra qalxdı ayağa. Necə ki, qaydasıdı, xonçanı götürüb süfrəni yığışdırdı. Ondan sonra əl-üzünü təmiz yudu, quruladı, müşk-əmbərnən ağzını-burnunu yaxaladı, ətir-lənib yavaş-yavaş yönəldi Mələkəxatına tərəf. Xanım o saat gözünü yumdu. Yalandan özünü yuxuya verib başladı gözləməyə. O qədər gözlədi ki, İbrahim gəlib çatdı. Əlinin birini qızıl taxtın o tərəfinə qoyub, birini də bu tərəfinə qoyub, əyildi üzündən öpsün. Mələkəxatın yapışb İbrahimin biləyindən dedi:

– Ədə, namərbud oğlu namərbud, de görüm nə cürətlə mənim üzümdən öpürsən? Hələ xörəyimi yediyin, mənim bağçama girdiyin bəs deyil, üzümdən də öpürsən? Necəsən, indi hökm eləyim, səni parça-parça eləsinlər, sonra da cəmdəyini oda salıb külünü də küləyə versinlər?

İbrahim baxıb gördü tay qorxmağın yeri deyil, özü ürəyində dedi, əşi ölmək ölməkdi, xırıldamaq nə deməkdi, hər nə olar-olar. Üzünü tutub xanıma dedi:

– Hər nə buyursan, qəbul eləməyə hazıram. Məni bu canı biryol-luq sənin yolunda qoymuşam. Min dəfə ölüb dirilsəm, yenə hamısını sənin yolunda qurban edərəm. Oda atıb yandırsalar da of demərəm. Kəsilsin o baş ki yar yolunda cəfalar çəkməyə.

Mələkəxatın gördü, İbrahim çox ədəbli və ağıllı oğlandı. Onun danışıqları xoşuna gəlib dedi:

– Ey adəmzadə, əvvəl de görüm kimsən, nəçisən, necə olub məni bağma girə bilmisən? Mənim bağımı qırx dev qoruyur, hər birinin yeddi başı var, onların qorxusundan quş belə mənim bağımın həndə-vərinə dolana bilməz. Mən bütün pərilərin padşahıyam. Pərilər məka-nına da bir adam ayağı düşə bilməz. De görüm, Bu Gülistani-İrəm torpağına nə cür düşə bilməz. De görüm, bu Gülistani-İrəm torpağına nə cür gələ bildin? Axı mənim qapımın tilsimi var, onu devlərdən başqa heç kim bilə bilməz, necə oldu ki, sən o tilsimləri bildin? Bun-

ların hamısını doğru-dürüst xəbər ver. Sonra baxarıq sənə nə eləmək lazımdı.

İbrahim başına gələn əhvalatı necə ki mən sizə söhbət eləmişdim, qıza nağıl elədi. Qız bunları eşidəndə şad olub. İbrahimin hünərinə afərin oxudu. Əgər İbrahimin məhəbbəti bir idisə, indi min oldu. Qız İbrahimin alnından öpüb dedi:

– Ey İbrahim, bil ki, sənin hər nə günahın varıdı, hamısını bağışladım. İndi budu, yeddi ildi atam ölüb onun yerində padşaham. Nə qədər pərilər, devlər, fərişələr var, hamısı mənə tabədi. Özün də görürsən ki, nə cəlalım var, heç bir adəmzad padşahın da ola bilməz. Məni alarsan, öluncə bir yerdə dövrən sürərik.

İbrahim bunu eşidən kimi çox sevindi. Özün xanımın ayağına salıb bilmirdi ki, nə eləsin. Mələkəxatın İbrahimi bağrına basıb dedi:

– Mənim əzizim, heç fikir eləmə, inşallah sabah toyumuza başlarıq. Elə Allah səni mənə yetirib.

Ondan sonra İbrahimi də soyundurdu. Gecə sabaha kimi öpüşdülər, bir yerdə qucaqlaşib yatdılar. Səhər olan kimi Mələkəxatın əmr elədi, İbrahimi apardılar hamama, səfər libasını çıxardıb bir dəst padşahyana libas geydirdilər. İbrahimin gözəlliyi onqat da artdı. Hamamdan qayıdanda İbrahim, xanıma ədəbnən təzim eləyib, qulluğunda durdu. Mələkəxatın da İbrahimin əlindən tutub öz yanında oturtdu. Ondan sonra əmr elədi bütün pərilər padşahının qələmi işləyən yerdə, nə qədər tanıyan pəri, dev, fəriştə varıdı, hamısı hazır oldu. Bütün Gülüstani-İrəm çırağban oldu. Qırx gün, qırx gecə toy olub, əhsan verilib, qırx birinci gün pərilər qazısı Mələkəxatının kəbinini kəsdi İbrahimə. Qızın oğlan əl-ələ verib mübarəkbalıq eləyəndən sonra çıxıb getdilər.

İbrahimmən Mələkəxatın başladı dövrən sürməyə. Bir gün Mələkəxatın gördü İbrahim çox bikefdi, dedi:

– Ay İbrahim, məgər bundan sonra da sənın dərđin olacaq? Mən sənın bikef olmağına dözə bilmərəm.

İbrahim ağlayıb dedi:

– Xanı, axı mən gəlmişdim atamın gözünə dərman aparam. Əgər gedib evə çıxmıramsa, onda mən nə olaram? Kişi gerek sözünün üstə möhkəm ola!

Xanı, çəkib İbrahimin üzündən öpüb dedi:

– Ey İbrahim niyə ağlayırsan? And olsun Süleyman peyğəmbərin üzüyünün naxışına, indi məhəbbətim sənə birə min oldu. Çünki mən

elə fikirləşdim ki, deyərlər adəmzad vəfasız olur. Əgər İbrahim də mənə başı qarışıb, ata-anasını yaddan çıxarsa, o da bivəfadi. Amma indi mənə isbat elədin ki, vəfasız deyilsən. Mən səni yola salaram, atanın gözüünün dərmanını apararsan. Amma sənnən bir şərtim var, gerek üç aya kimi qayıdasan. Sənsiz mən dura bilmərəm.

İbrahim razı oldu, şərt qoydular. O saat qız əmr elədi, bir kənz gedib həmin yarpaqdan nə qədər ki, lazım idi yığdı, gətirdi verdi İbrahimə. Mələkəxatın əmr elədi, bir dev çağırıldı. O, İbrahimi devə tapşırıb dedi:

– Gerek İbrahimi aparasan filan yerdə bir dev var, verəsən ona. Dilindən də bir salamatlıq kağızı alıb, gətirərsən mənə.

Dev baş üstə deyib, İbrahimi alıb dalına, istədi düşsün yola. Xanım dedi:

– Ey dev, sənə deyirəm, İbrahimi elə apararsan ki, gül qədər inciməsin. Əgər onun bir yeri incisə, vay sənə halına.

Bir kağız da İbrahimin dostu devə yazdı ki, mənim torpağında ta qorxusuz gəzə bilərsiniz, İbrahimi aparıb verərsən atasına, sonra da hamınız bir yerdə qayıdarsınız Gülüstani-İrəm, burda rahatlıqla yaşayarsınız.

İbrahimnən öpüşüb, görüşəndən sonra dev İbrahimi götürüb düşdü yola. On aylıq yolu bir gündə gedib, düşdülər həmin devin yanına. Dev İbrahimi görəndə kimi, bağrına basıb dedi:

– Qardaş, de görüm, bu necə işdi, necə oldu ki, səni öldürmədilər?

İbrahim kağızı devə verib, əhvalatı ona nağıl elədi. Dev İbrahimin Mələkəxatını almasını biləndə çox şad olub, sevindiyindən atılıb-düşməyə başladı.

İbrahimin salamat gəlib çıxmasına görə, bir kağız da o biri devə verib, geri qaytardı. O, qardaşının atasının vilayətinə tərəf yola düşdü. Altı aylıq yolu on gündə gəlib çıxdılar böyük qardaşın məkanına. Gördü ortancıl dev bunların yolunu gözləyir. Öpüşdülər, görüşdülər, əhval soranda böyük dev dedi:

– Qardaş, gözünüz aydın olsun, qardaşınız İbrahim Gülüstani-İrəm padşahı Mələkəxatınnan evlənilib. İndi də ta Gülüstani-İrəmdə, qardaşımızın yanında olacağıq.

On dan sonra bütün əhvalatı və kağız məsələsini nağıl elədi. O da şad olub, on gün orda qalandan sonra ortancıl qardaş İbrahimi də götürüb öpüşüb, görüşüb böyük qardaşdan ayrıldılar. Altı aylıq yolu on gündə gəlib, çatdılar ortancıl qardaşın məkanına. Gördülər kiçik qar-

daş bunların yolunu gözləyir. Onnan da öpüşdülər, qucaqlaşdılar, əhvalatı ona da söylədilər. O da şad oldu. On gün də burda qaldılar. Ortancıl qardaşnan xudahafizləşəndən sonra kiçik qardaşnan İbrahim atasının vilayətinə tərəf yola düşdü. On gün yol gedib, çatdılar İbrahim atasının yaşadığı şəhərin kənarına.

Dev İbrahimi yerə qoyub dedi:

– Qardaş, sağlıqnan get. Amma özünü qardaşlarından gözlə, onlar səni öldürəcəklər. Mən də səni həmin meşədə gözləyəcəyəm. İşini qurtarandan sonra gələrsən, gedərik Gülistani-İrəmə. İbrahim atasına tərəf getməyə, dev də öz yerinə qayıtmağa başladı.

Elə ki İbrahim gəldi çıxdı evlərinə, gördü Hatəmnən anası çox niyərandılar. Bunun yolun gözləyirlər. Anası oğlunu sağ-salamat görən kimi, sevindiyyindən bihuş oldu. Huşa gələndən sonra, oğlunu bağrına basıb Allaha şükür elədi. İbrahim anasıynan, Hatəmnən öpüşüb, görüşüb bütün əhvalatı onlara nağıl elədi. Hatəm İbrahimə tapşırı ki, Mələkəxatınnan evləndiyini heç kəsə deməsin. Bir az oturandan sonra İbrahimnən Hatəm durub, getdilər padşahın yanına. Padşahın o biri oğlanları yenə də heç bir şey tapmamışdılar. Boş atıla-atıla gəzib-gəzib qayıtmışdılar geri.

İzn alıb içəri girib, padşaha baş endirdilər. Sonra İbrahim ədəbnən atasına dedi:

– Ata, tay qəm çəkmə, gözlərinin dərmanını gətirmişəm.

İbrahimin bu sözüne inanmayıb, o saat münəccimlərnən həkimləri çağırdılar. Həkimlər yarpağa baxan kimi dedilər:

– Qibleyi-aləm, düzdü, sənin gözlərini yaxşı eləsə, ancaq bu dərman yaxşı edəcək.

Padşah şad olub, İbrahimi basdı bağrına. Həkimlər həməən yarpaqdan əzib padşahın gözlərinə məlhəm elədilər. On günün içində padşahın gözləri yaxşı oldu, elə bil ki, heç kor deyilmiş. İbrahimi, atası gözü açılandan sonra elə istəyirdi ki, ta bir saat gözündən kənara qoymurdu. Hər gün İbrahim Hatəmnən gəlirdi padşahın yanına, oturdular söhbət eləyirdilər. Hələ çörəklərini də bir yerdə yeyirdilər. Xan, bəy qızından olan oğlanlarını padşah gözündən salmışdı. Onlar da padşahın qorxusundan üzdə İbrahimə bir söz deyə bilmirdilər, hələ hörmət eləyirdilər. Amma batində İbrahimi görmək istəmirdilər. Bir gün böyük qardaş ortancıl qardaşa dedi:

– Qardaş, bu necə olan işdi ki, biz bəy, xan qızından olaq, atamız bizi istəməsin, o ləvəndin birini istəsin? Sən öləsən, atamız ki belə

başlayıb, axırda öləndə də İbrahimi öz yerində padşah eləyəcək, biz qalacayıq qırxadan baxa-baxa. Gərək buna bir əlac eləyək.

Ortancıl qardaş dedi:

– Qardaş, sən düz deyirsən, amma biz neyləyə bilərik. Gərək gözləyə atamız ölsün.

Böyük qardaş dedi:

– Qardaş, biz o vaxtı gözləyə bilmərik. Gərək vaxtkən başımıza çarə qılaq, çünki atamız ölən kimi İbrahim onun yerində padşah olacaq. Onda heç nə eləyə bilmərik.

Ortancıl qardaş başını aşağı salıb, bir qədər fikirləşəndən sonra dedi:

– Qardaş, sənin fikrin nədi, de görüm nə tədbir tökürsən?

Böyük qardaş dedi:

– İbrahimi özümüzünən şikara aparaq, orda öldürüb, paltarını da qana boyuyub, ağlaya-ağlaya qayıdaq atamızın yanına, deyək ki, İbrahimi pələng yedi.

Ortancıl qardaş dedi:

– Qardaş, bu yaxşı tədbirdi, amma atamız İbrahimi gözündən kənara qoymur.

Böyük qardaş dedi:

– Orası mənim işimdi, sənin nə borcuna qalıb.

Hər iki qardaş razılaşıb şərt qoydular.

O biri gün böyük qardaşı gedib vəzirin evinə, yalvardı ki, atama denən biz ova gedəcəyik. İbrahimə də icazə versin biznən getsin ova, qardaşımızdı, könlümüz istəyir. O özü də bir qədər şikar-zad elər, ürəyi açılar, qız-zad deyil ki, İbrahimi pərdədə saxlayır.

Vəzir razı olub söz verdi ki, düzəldər. Onun səhəri qayda üzrə padşah məclisdə oturmuşdu. Sağında, solunda vəzir, vəkil, İbrahimnən Hatəm də qarşısında söhbət eləyirdilər. Padşahın böyük oğlu üzünü atasına tutub dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, biz yaxında yeddi günün müddətinə ova çıxacağıq. Səndən xahiş edirik ki, İbrahimə də izn ver, biznən ova getsin, onun ürəyi də açılar, cavandı. Axı biz də qardaş, könlümüz istəyir ki, İbrahim bizi eys-ışrətimizdən kənarda qalmasın.

Padşah dedi:

– Oğlum, mən qoca kişiyəm, ürəyim darıxır. Qoyun İbrahim qalsın, mənə söhbət eləsin, siz özünüz gedin.

Böyük qardaş çox təvəqqe eləyəndən sonra vəzir də onlara köməkçi olub, izn aldı. Amma Hatəm İbrahimə xəlvətcə dedi:

– Qardaş, indi ki sən gedər oldun, izn al, mən də sənnən gedim. İbrahim Hatəmə də izn alıb, üç gün hazırlıq gördülər. Dördüncü gün səfərə çıxdılar. Üç gün yol gedəndən sonra düzəngahda çadır qurdular, çoxlu ov eləyib yedilər, axırda susadılar. Ora su, bura su, gördülər xeyir, su tapmaq mümkün deyil. Başladılar məsləhətləşməyə.

İbrahim dedi:

– Qardaşlar, heç buralarda su yeri bilirsinizmi? Siz buralara çox gəlib gedibsiniz, mən nabelədən.

Böyük qardaş üzünü tutub İbrahimə cavab verdi:

– Qardaş, burdan üç saatlıq yol o yana mən bir quyu görmüşdüm, əgər qurumayıbsa, onda su var.

İbrahim dedi:

– Onda gedək bir az su götürək.

Üç qardaş üçü də hazırlaşdılar getməyə. Hatəm dedi:

– Mən də gedəcəyəm.

Böyük qardaş cavab verdi:

– Yox, sən qonağımızsan, heç vaxt mən razı olmaram sən əziyyət çəkəsən.

Hatəm nə qədər elədi, razı olmalıydılar. Üç qardaş düşdülər yola. Elə ki gəldilər quyunun başına, böyük qardaş üzünü tutub o birilərə dedi:

– Qardaşlar, məni sallayın quyuya, mən su verim, siz çəkin qabları doldurun, axırda da məni çəkərsiniz, gedərik.

Ortancıl qardaş cavab verdi:

– Qardaş, heç vaxt bu olmaz ki, mən dura-dura sən quyuya enəsən. Sən məndən böyüksən, quyuya girmək mənim borcumdu.

İbrahim dedi:

– Qardaşlar, sizin ikimiz də səhvsiniz. Mən hamınızdan kiçiyəm, ona görə də quyuya girmək mənim borcumdu. Məni sallayın.

Onlar elə Allahdan istəyirdilər ki İbrahim ensin quyuya. Böyük qardaşnan ortancıl qardaş qabaqdan özləri öz aralarında elə sözləşmişdilər ki, mən belə deyəcəyəm, sən də belə deyərsən. İbrahimi sallarıq quyuya, su verər qabları doldurarıq, sonrası asandır. Onlar şad olub İbrahimin paltarlarını soyundurdular, əynində birçə köynəknən dizlik* qaldı. Belinə ip bağlayıb salladılar quyuya. Bu quyunun da dərinliyi qırx ərşin idi. Elə ki, İbrahim suya çatdı, başladı tuluqları bir-bir dol-

* Tuman

durdu, bağladı ipə, qardaşları çəkdi. O qədər su verdi ki, qabların hamısı doldu. Ondan sonra ipi bağladı öz belinə dedi:

– Qardaşlar, di məni də çəkin gedək.

Qardaşlar İbrahimi çəkдилər. Elə ki İbrahim quyunun ağzına yaxınlaşdı, ipi xəncərnən kəsdilər. İbrahim guppultuynan gedib düşdü quyunun dibinə. Böyük qardaş başını quyuya salıb dedi:

– İbrahim, indi halın necədi? Elə əsil padşahlıq eləməli yer buradı. Di burda nə qədər istəyirsən padşahlıq elə.

Ondan sonra qayıdıb gəldilər atlarının yanına. İbrahimin atının bir neçə yerdən yaralayıb, köynəyini də didik-didik eləyib, atın qanına bulaşdırıb üz qoydular düşərgəyə tərəf getməyə. Elə ki düşərgəyə yaxınlaşdılar, yalandan başladılar ağlamağa, biri deyirdi ay belimi sındıran qardaş, o biri deyirdi vay ürəyimin dirəyi qardaş! Bunların şivəninə Hatəmnən qulluqçular yüyürüşüb soruşdular, nə var, nə olub?

Böyük qardaş dedi:

– Nə olacaq, evimiz yıxıldı, İbrahimi pələng yedi.

Hatəm o saat bildi ki, burda bir kələk var. Soruşdu:

– Nə cür oldu, yedi? Bir nağıl eləyin görək.

Böyük qardaş dedi:

– Biz getmişdik quyudan su içməyə. İbrahimi qoymuşduq bir az aralıda, atları gözləyirdi. Birdən bir ceyran çıxdı, İbrahim atın mindi ki, ceyranı qovub tutsun. Mən nə qədər səslədim ki, getmə, baxmadı. Başladı ceyranı qovmağa. Biz tez suyu çəkib atlara yüklədik, sonra getdik. İbrahimi tapmağa. Onda gördük, pələng qardaşımızı parçalayıb yeyib, atını da bu hala salıb. Bu da qanlı köynəyidi.

Bunu deyib başladılar yenə yalandan ağlamağa. O gecə sabaha kimi düşərgədə heç biri yatmayıb ağladılar, sıtqadılar. Səhər açılan kimi atlanıb ağlaya-ağlaya üz qoydular şəhərlərinə tərəf. Üç gündən sonra gəlib şəhərə çatdılar. Padşah elə ki bu xəbəri oğlundan eşitdi, İbrahimin qanlı köynəyini gördü, davam eləyə bilməyib ürəyi getdi. Padşahı özünə gətirdilər, yenə ürəyi getdi. Axırı bir təhər özünə gəldi. Amma padşah İbrahimin dərdinə davam eləyə bilməyib bir həftədən sonra ömrünü bağışladı sizə. Böyük oğlu oldu padşah, ortancıl oğlu da vəzir. İbrahimin anası da o gündən ürəkkeçmə naxoşluğuna düşmüşdü. Amma Hatəm ona təsəlli verib dedi:

– Ana, vallah, sən qorxma, İbrahim ölməyib, bu kələkdə, özü də qardaşlarının kələyidi. Darıxma, harda olsa, tezliklən görərsən.

Xülasə, belə-belə o qədər danışdı ki, arvadı arxayın elədi.

Sizə kimdən xəbər verim, İbrahimdən. Elə ki, ipi qardaşları kəsdi, İbrahim düşdü quyuya, Allah tərəfi quyunun suyu çoxudu. İbrahim suya düşüb batdı, sonra da su onu qalxızdı. O saat özün itirməyib, bir daşdan yapışdı çıxıb sudan kənara, bir yerdə oturdu, qardaşı dediyi sözləri eşitdi. O saat bildi ki, qardaşları ona tələ qurmuşlar. Ona görə də cavab vermədi. Qardaşları da elə bildilər ki, İbrahim öldü, çıxıb getdilər. İbrahim quyuda qalmaqda olsun, sizə beş kəlmə xəbər verim Mələkəxatından.

Hər gün Mələkəxatın İbrahimin yolunu gözləyirdi, onun səbri-aramı kəsilmişdi. Elə ki qoyduğu vaxt tamam oldu, yəqin elədi ki, İbrahimin başı əlində deyil. Bildi ki, İbrahimin təhəri olsa, yeddi yerdən zəncirləsələr də, bir saat dayanmazdı, gələrdi.

O saat ömr elədi, Gülüstani-İrəmdə nə qədər dev, pəri varıdı, hamısı hazırlandı. İbrahimmən qardaşlıq olan devləri də götürüb on günün tamamında özlərini yetirdilər İbrahimin atasının vilayətinə. Gecəyənən şəhərin dörd ətrafına ətdən divar çəkdilər. Mələkəxatın ömr elədi ki, şəhərə girənə toxunmayın, amma şəhərdən qoymazsınız bir pişik də çölə çıxsın. Tezdən padşah əlinə qab almışdı, gördü, pah-pah, şəhərin dörd tərəfi meşə olub. Tez bir qasid göndərdi ki, gör bu necə əhvalatdı, bizim şəhərin ətrafında meşə ki, yoxdu? Qasid bir azdan sonra rəngi qaçmış, dodağı yarılmış qayıdıb xəbər gətirdi:

– Qibleyi-aləm, sən gördüyün meşə deyil. Bunlar hamısı devlərin buynuzudu. Özü də hamısı yeddibaşlı devdi. Başına çarə qıl, İbrahimi istəyirlər. Bir arvad padşahları var, deyir ki, bu saat padşah İbrahimi verir versin, vermir şəhəri tamam alt-üst etdirəcəyəm, daşı-daş üstə qoymayacağam.

Qorxusundan padşahın dodağı yarılıb başladı qan axmağa. Yerindən duran əhvalatı belə görüb, qaçdı divanxanaya. Az keçmədi bütün ayağı tutan yığıldı divanxananın qabağına. Hamı qorxudan başını itirmişdi. Bilmirdi nə eləsin. Bu zaman bir dev əlində namə gəlib padşaha dedi:

– Pərilər padşahı Mələkəxatın deyir ki, bu saat İbrahimi götürüb hüzuruma gəlsin, yoxsa şəhəri alt-üst etdirəcəyəm.

Padşah naməni oxuyub cavab verdi ki, axı İbrahim ölüb, mən hardan alım İbrahimi ki, ora da aparım.

Dev dedi:

– Mən bilmirəm, onda özün get cavab ver.

Padşahın əlacı kəsilib, vəzirini də götürüb, gəldi Mələkəxatının hüzuruna. Baş endirib, yeddi yerdə kərnuş eləyəndən sonra əhvalatı nağıl elədilər. Mələkəxatın dedi:

– İbrahim öləndə siz iki qardaşdan başqa orada tay kim varıdı?

Padşah baş endirib cavab verdi:

– İbrahimin öz qardaşlığı Hatəm də ordaydı. Mələkəxatın Hatəmin adını İbrahimdən eşitmişdi, bilirdi ki, Hatəm yalan danışmaz.

O saat Hatəmin dalınca adam göndərdi. O biri tərəfdən də Hatəm İbrahimin anasıynan oturub ona təsəlli verirdi. Səs-küyü eşidib çölə çıxdı, gördü camaat o yan- bu yana qaçısr. Soruşdu ki, nə var? Əhvalatı nağıl elədilər. Hatəm Mələkəxatının gəlməsini eşidən kimi, şad olub tez içəri girib, İbrahimin anasını da işdən xəbərdar elədi. Hər ikisi şad oldu. Hatəm dedi:

– Ana, mən bir özümü Mələkəxatına yetirim, görək birtəhər eləyə bilərikmi.

Hatəm xudahafizləşib, evdən çıxdı. Yolnan gedirdi, qabağına həmin dalınca göndərilən adam çıxdı. İkisi də bərabər qayıtdılar Mələkəxatının qulluğuna. Hatəm baş endirib xidmətdə durdu. Mələkəxatın Hatəmi tanıyan kimi, hörmət eləyib oturtdu. Ondan sonra üzünü tutub Hatəmə dedi:

– Hatəm, cavab ver görüm, İbrahim ölən neçə gündü?

Hatəm cavab verdi:

– Qibleyi-aləm, öldüyünü yəqin bilmirəm, amma yox olduğu qırx gündü.

Mələkəxatın bu sözü Hatəmdən eşidən kimi üzü qızılıgül kimi açıldı, sevindiyyindən gözündən yaş axmağa başladı. Üzünü Hatəmə tutub tələsik soruşdu:

– Necə? İbrahimin ölümünü sən öz gözünən görmədinmi?

Hatəm cavab verdi:

– Xeyr, qibleyi-aləm, hətta mən İbrahimin ölümünə inanmıram. Ona nə əngəl olubsa, yanında duran bu padşahnın vəzirindən olubdu. Bunlar onun böyük qardaşlarıdı. Bunlar ona paxıllıq eləyirdilər.

Bütün əhvalatı başdan-ayağa kimi Mələkəxatına nağıl elədi. Mələkəxatın işi bilib, üzün tutdu İbrahimin qardaşlarına, dedi:

– Düzünü deyin görüm, İbrahimi neyləmisiniz?

Onlar cavab verdilər:

– Qibleyi-aləm, biz öz qardaşımıza nə eləyə bilərdik, İbrahimi pə-ləng parçaladı öldürdü.

Mələkəxatın əmr elədi:

– Şişlər qızdırın!

Şişlər ocağa düzülüb qızaranda, padşah gördü yox, ta bu xına o xı-nadan deyil, əlacı kəsilib üzünü tutdu Mələkəxatına, dedi:

– Qibleyi-ələm, bir qələtdi eləmişik, izn ver düzünü deyim.

Mələkəxatın cavab verdi:

– Deyə bilərsən, izndi.

Padşah dedi:

– İbrahimi filan yerdə, bir quyu var, salmışıq ora. Tay ölüb qaldı-ğın bilmirik.

Mələkəxatın bunu eşidən kimi, üzünü tutub bir fəriştəyə, dedi:

– Amandı, bu saat İbrahimin ölüsünü, ya dirisini səndən istəyirəm.

Fəriştə baş üstə deyib, göz yumub açınca, yox oldu. Bir neçə də-qiqədən sonra qayıdıb İbrahimi yerə qoydu. Mələkəxatın özünü İbra-himin üstünə salıb, əlini döşünə qoyanda gördü, hələ İbrahimin canı var. Səsləndi:

– Ay aman, həkim gətirin!

O saat həkim hazır elədilər. Həkim İbrahimə bir dava verdi, İbra-him başladı hərəkətə gəlməyə. Həkim dedi:

– Qibleyi-ələm, heç qorxma. İbrahimi sabah tezdən sappasağ sənə verəcəyəm.

Mələkəxatın İbrahimi tapşırırdı ona. Ondan sonra fəriştələrə əmr elədi, padşahın da, vəzirin də boynunu cücə boynu kimi qopartdılar. Sonra cəlalnan köçüb daxil oldular şəhərə. Padşahın mənzilində qərar tutub, İbrahimin anasını gətirib əhvalatı ona da xəbər verdilər. Sonra əmr elədi məclis quruldu. İbrahimin anası, Hatəm, bir də Mələkəxatın o gecə sabaha kimi şadyanalıq elədilər, bütün fağır-füqərəyə ehsan verdilər.

Şəhər əhli əhvalatı belə görüb şad oldular. Hər kəs arxayın öz evinə qayıdıb istirahət elədilər. Elə ki şəhər açıldı, həkim İbrahimi geyindirib gətirdi Mələkəxatının hüzuruna. Təzədən hamısı öpüşüb-görüşüb şad oldular. Həkimin də xələtini verib azad elədilər. Amma İbrahim elə arıqlamışdı ki, bir dəri, bir sümük qalmışdı. Bir yandan Mələkəxatın, bir yandan anası ondan elə muğayət oldular ki, həftə içərisində əmələ gəlib, əvvəlki halına düşdü.

Bir gün Mələkəxatın, Hatəm, bir də İbrahim oturub söhbət edirdilər. Mələkəxatın dedi:

– İbrahim, bizim burda oturmağımıza dəyməz. Sən burda, mən də Gülüstani-İrəmdə qala bilmərik. Gətir qardaşının yerində bir padşah tik, biz ananı da götürüb gedək Gülüstani-İrəmə.

İbrahim də razı olub, dedilər ki, Hatəmi burda padşah qoyaq, Hatəm razı olmayıb dedi:

– Qibleyi-aləm, mənə padşahlıq lazım deyil, mənim başqa bir diləyim var.

Mələkəxatın dedi:

– Hər nə diləyin var, söylə.

– Qibleyi-aləm sağ olsun, o həkim ki məni İbrahimin üstə göndərrib, atasının gözüünün dərmanını deyib, o mənə tapşırırmışdı ki, səni görəndə xahiş eləyim, onun bir kitabı itib, o kitabı tapasan.

Mələkəxatın ömr elədi, nə qədər fəriştə varıdı, cəm oldu. Üzünü onlara tutub dedi:

– Gərək hamınız bir-bir gəlib mənim qabağımdan keçəsiniz.

Fəriştələr başladılar bir-bir Mələkəxatının qabağından keçməyə. Hamı keçib qurtarandan sonra Mələkəxatın soruşdu:

– Tay fəriştələrdən qalan yoxdu?

Dedilər:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, filan yerdə bir total fəriştə var.

Onu da gətirdilər. Gəlib Mələkəxatının qabağından keçəndə Mələkəxatın onu dayandırdı, dedi:

– Ver kitabı!

Fəriştə and içdi ki, kitab məndə yoxdu. Mələkəxatın dedi:

– Od yandırın, bu məlunu atın oda.

Fəriştə gördü iş xarabdı, dedi:

– Xanım, məni oda atmayın, kitabın yerini deyim.

– De, atmaram, ancaq and içəsən ki, bir də belə iş tutmaram.

Fəriştə and içib, dedi:

– Xanım, dəllək gəlsin, mənim bu kürəyimi yarsın, kitab orda ətnən dərinin arasındadı, çıxartsın.

Dəllək çağırdılar, gəldi fəriştənin kürəyinin ortasını yardı, kitabı çıxartdı. Kitabı verdilər Hatəmə. Hatəm İbrahimmən, Mələkəxatınnan vidalaşib, düşdü yola həkimə tərəf. Hatəmi getməkdə qoyaq, görək Mələkəxatınnan İbrahim neylədilər.

Bir neçə gün İbrahimmən atasının vilayətində qalandan sonra vəzir orda padşah qoyub Mələkəxatın İbrahimi, anasını, bir də həmin

İbrahimnən qardaşlıq olan üç devi də götürüb getdi Gülüstani-İrəmə. Ömürlərinin axırına kimi, Gülüstani-İrəmdə xoşbəxtliknən yaşadılar.

İndi görək Hatəm harda qaldı. Hatəm İbrahimdən ayrılıb günə bir mənzil teyyi-mənazil, bir neçə gündən sonra özünü yetirdi həmin həkim olan şəhərə. Gedib həkimin qapısını döydü. Həmin qul ki, öküzün yedəyini çəkirdi, gəlib qapını açdı. Hatəmi görən kimi tanıyıb dedi:

– Buyur!

Hatəm içəri girib, birbaş getdi həkimin yanına. Həkim Hatəmnən görüşüb əhval-pürsən olandan sonra soruşdu ki, kitabı gətirdinmi? Hatəm dedi:

– Bəli, gətirdim.

Hatəm çıxarıb kitabı verdi, həkim sevinib dedi:

– Ey Hatəm, indi əvvəla görək mənim tutduğum işləri görəsən, ondan sonra sirrimi biləsən.

Həkim o saat səsləndi, qul hazır oldu. O dedi:

– Qul, ver kitabı!

Qul dinmədi.

– Qul, ver kitabı!

Bu dəfə də qul başını aşağı salıb dinmədi. Həkim bir də dedi:

– Qul, ver kitabı!

Qul yenə cavab vermədi. Üç dəfə tamam olub, cavab almayanda, həkim göydən qılıncı alıb qulun boynunu vurdu, baş düşdü yerə, ondan sonra başı götürüb qoydu yerinə, bir də dərman vurdu, qul oldu yenə anadan olma. Asqırıb qalxdı yerindən, həkim qula dedi:

– Sən azadsan, get öküzü gətir bura.

Qul baş üstə deyib, öküzü hazır elədi, həkim üzünü tutub öküzə dedi:

– Öküz, ver kitabı!

Cavab almadı.

Yenə dedi:

– Öküz, ver kitabı!

Öküz cavab vermədi. Həkim bir də dedi:

– Öküz, sənə deyirəm, ver kitabı!

Yenə cavab olmadı. Həkim gördü cavab olmadı, bunun da boynunu vurdu, başı bir tərəfə düşdü, leşi bir tərəfə. Ondan sonra həkim durdu ayağa, öküzün başını qoydu yerinə, bir dava sürtdü, öküz də oldu sap-sağlam, durdu ayağa, başladı mələməyə. Öküzü də azad eləyib, qula dedi:

– Get iti gətir bura.

Qul gedib iti gətirdi. Həkim üzünü itə tutub dedi:

– İt, ver kitabı!

İt dinmədi. Bir də dedi, it yenə dinmədi, üçüncü dəfə dedi. Gördü yenə cavab olmadı. İtin də boynunu o biriləri kimi vurdu, başı düşdü yerə. Ondan sonra yenə başı qoyub leşi üstə, dirildib, onu da göndərdi yerinə. Ondan sonra bir qaplan gətirdi, dedi:

– Qaplan, ver kitabı!

Buna da üç dəfə dedi, cavab almayıb onun da başını vurdu. Qaplanın da başını qoydu yerinə, bir dava sürtdü, o da oldu həmənkı qaplan. Üzün tutub Hatəmə dedi:

– Gördün?

Hatəm dedi:

– Bəli, gördüm.

– Di, onda dur dalımca gəl.

Hatəm gördü bir pərdə asılıb, həmin qara it də bağlanıb burda. Həkim gedib istədi pərdəni qalxızsın, həmin qara it də dartınıb az qaldı ki, zənciri qırıb həkimi tutsun. Həkim göydən bir şallaq alıb, iti o qədər vurdu ki, axırı it sakit oldu. Ondan sonra pərdəni qalxızıb gördü ki, bir şəxs yatıb, üzünə də bir örtük çəkilib. Həkim örtüyü götürdü. Hatəm gördü vallah, burda bir qız yatıb, elə bil ki, on dörd gecəlik aydı. Xətti-xalı bənəfşə kimi Züleyxaya bərabərdi. Hatəm diqqətnən baxanda qız diksindi. Qız Mələkəxatına o qədər oxşayırdı ki, elə bil almaydı ortadan yarı bölmüşdülər. Həkim kitabı açdı, bir yerinə baxdı, tez yüyürüb bir dərman gətirib qızın burnuna tutan kimi, qız ayılıb qalxdı ayağa. O saat gülümsünüb dedi:

– Həkim, mən nə çox yatmışam.

Həkim dedi:

– Bəli, xanım, sən yeddi ildı ki, yatırsan.

Xanım təəccüb eləyib dedi:

– Mən elə bilirdim ki, ya iki gündü, ya üç gündü yatıram. Bu necə olan işdi?

– Xeyir, xanım sən düz yeddi ildir ki, yatırsan. İndi səkkizinci ilə ayaq basır. Səni mən dərmanın saxlayırdım.

Ondan sonra Hatəmə dedi:

– İndi gəl bəri, səni bu gördüklərin sirdən xəbərdar eləyim. Sən mənə belə yaxşılıq eləmisən ki, ölüncən sənə qulluq eləsəm, yenə əvəzi çıxmaz.

Həkim Hatəmi də götürüb, gəldi yenə həmənkı otağa. Üzünü Hatəmə tutub dedi:

– Ey Hatəm, o gördüyün qız mənim ikinci arvadımdı. Gülüstani-İrəm padşahının qızı Mələkəxatının kiçik bacısıdı. O qara it də ki, gördün orda bağlanmışdı, o da mənim birinci arvadımdı. O öküz də şeyirdimdi. Qul ki vardı, oda elə qulumdu. O ki qaldı qaplan, o da birinci arvadımın anasıdı, mənim qaynanamdı. Həmin gördüyün yatan qıza kitabı oğurlayan fəriştə aşiq olmuşdu. Mən həmişə o qız olan otağı qoruyurdum ki, fəriştədən ona azar toxunmasın. Hətta fəriştənin bir ayağını da mən topal eləmişəm. Ondən sonra ta o fəriştə qız olan otağa gələ bilmirdi. Qorxurdu ki, başına yenə bir iş gətirəm. Amma qaynanamnan birinci arvadım bu qızın gözəlliyinə paxıllıq eləyirdilər. Həmişə məni pusub fürsət axtarırdılar ki, ona bir zərər versinlər. Mən də onları gözdən qoymurdum. Günlərin bir günündə həmin qızı bir başağrısı tutdu. Nə qədər dərman verdim əlac olmadı. Bu kitaba baxıb gördüm ki, gərək onu yatırdım başının qapağını götürüb beyninə baxam. Qızı yatırdım. Başının qapağını götürdüm, qapını da bağlamışdım ki, daldan bizi heç kəs görməsin. Çünki bizi görən olsaydı, qızı ayılmaq çətin olardı. Nə isə, qızın beyninə baxanda gördüm, bir balaca göy gənə qızın qulağından girib, keçib gedib lap beynin pərdəsinə yapışib. İstədim gənəni naqqaşnan qopardım. Şeyird məni qapının deşiyindən pusurmuş. Birdən qışqırdı:

– Ay aman, naqqaşı qızıdır, ondan sonra gənəni qopart. Gənə pərdəyə yapışib, əgər ağzı boşalmasa, pərdə yırtılar, qız ölər.

Mən bunu eşidəndə acığımı tutub, qapını açdım ki, şeyirdə cəza verəm. Şeyird qaçdı o biri otağa. Mən hirsimdən bilməyib kitabı atmışam yerə. Şeyirdi tutub bir-iki vurdum, ürəyim soyudu; dedim gedim qızı ayıldım, sonra səni qovacağam. Gəlib naqqaşı qızdırdım, gənəyə tutdum, naqqaş isti olduğundan gənənin ağzı boşalıb öz-özünə qopdu. Yenə qızın başının qapağını qoydum yerinə, bir dava verdim o saat ayılmaq üçün tay kitab lazımdı, çünki bizi görmüşdülər. Əl atdım qoltuğumdan kitabı çıxardım, gördüm kitab yoxdu. O saat ağlıma gəldi ki, şeyirdin dalınca gedəndə hirslənib kitabı atdım, yenə tez o biri otağa qaçdım ki, kitabı gətirəm, gördüm kitab yoxdu. Ora kitab, bura kitab, kitab hardaydı, tapılmadı ki, tapılmadı. Evdə olanların hamısını yığıb kitabı istədim, and içdilər ki, xəbərimiz yoxdu. Gah yalvardım, gah xələt boyun oldum, gah qorxuzdum, yenə bir şey çıxmadı. Əlacım kəsilib and içdim ki, kitabı tapıncan sizi gündə on dəfə öldürəcəyəm.

Odu ki, bunların hərəsini bir yerə salıb, gündə kitabı istəyirəm, cavab olmur, öldürürəm, yenə dirildirəm.

İndi, ey Hatəm, həmişəlik ürək sıxıntısından qurtardım. Bu saat mən bunların hamısını əvvəlki surətə qaytararam. Mən elə bilirdim ki, kitabı bunlar götürüb. Mən hirsləndiyimdən özümü itirib fəriştəni görə bilməmişəm. O da fürsəti qənimət bilib kitabı aparıbmiş.

Həkim öz sirrini nağıl eləyəndən sonra iti də, öküzü də, qaplanı da öz əvvəlki hallarına qaytarıb, öpüşüb barışdılar. Pərilər padşahının qızını da həkim gətirdi bura. Hamısı qucaqlaşib ağlaşdılar, bir-birinnən əhdi-peyman elədilər ki, bir də bir-birinə paxıllıq etməsinlər. Hamısı şad olub, Hatəmə dua elədilər. Hatəm istədi gedə, həkim onu dayan-dırıb dedi:

– Ey Hatəm, ala sənə bir dərman verirəm, o sirri də biləndən sonra lazım olacaqdı.

Hatəm dərmanı alıb, həkimnən görüşüb, öpüşüb, düşdü yolun ağzına. Çəkib çırağın dabanın, qırıb yerin damarın, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, acı biyanlıq, çox-çox qamışlıq, günə bir mənzil, teyyi-mənazil, gecəni gündüzə qatıb, gündüzü gecəyə, bir neçə gündən sonra gəlib çıxdı həmin qırx yolun ayrıcına. Özünü saldı içəri. O saat qullar, kənizlər bunu aylaşdırdılar. Çörək-dən-zaddan gətirdilər, yeyib bir balaca hala gəldi. Ondan sonra baş kənizi istəyib dedi:

– Get ağana deynən ki, Hatəm gəlib, izn verərsə gəlim, qoyduğumuz şərti yerinə yetirim.

Kəniz baş üstə deyib getdi. Bir neçə dəqiqədən sonra qayıdıb dedi:

– Ağam deyir buyursun.

Kəniz düşdü qabağa, Hatəm də onun dalıncan, gəldilər həmin otağa ki, bu ehsan sahibi də orada otururdu. Kəniz qabaqkı kimi Hatəmi içəri salıb qayıtdı geri, öz işinin dalıncan. Hatəm irəli yeriylə salam verdi. Cavab alandan sonra pərdənin dalından səs gəldi:

– Ey Hatəm, söylə görüm həkimin sirrini bildinmi, yoxsa əliboş gəlmisən? Niyə gec gəldin?

Hatəm cavab verdi:

– Xeyr, əliboş gəlməmişəm, həkimin sirrini öyrənmişəm.

– Heylə isə de şərtini yerinə yetirək, mənim də sirrimi öyrənəcəksən.

Hatəm şad olub bütün başına gələn işləri, gördüklərini, etdiklərini, başdan-ayağa qədər mən sizə nağıl eləyən kimi, bir-bir nağıl elədi. O tərəfdən, pərdənin dalından səs gəldi.

– Ey Hatəm, indi qulaq as, mən öz sirrimi söyləyim. Bir köçəri qızıydım. Atam-anam çox dindar, Allahdan qorxan, qərbləri dost tutan adamlar idilər. Bir gün bizim obamıza bir dərviş gəlib çıxdı. Başladı qəsidə oxumağa. Anam gətirib buna pay verəndə dərviş dedi:

– Bacı, yorğunam, Allah eşqinə mənə bu gün qonaq elə.

Anam dedi:

– Baba dərviş, Allaha da qurban olum, qonağına da, buyur əyləş, gözüümüz üstə yerin var.

Dərviş gəlib əyləşdi, mən də on altı-on yeddi yaşında bir qızıdım. Gördüm elə bu dərviş mənə baxır. Mən məhəl qoymadım. Bir azdan sonra atam da işdən qayıtdı, dərvişi evdə görüb şad oldu. Xoş-beş eləyib çörəkdən-zaddan hazırladıq. Allah verəndən yedilər, içdilər, sonra atam dedi:

– Baba dərviş, indi buyur görək hardan gəlib, hara gedirsən? Bir qədər söhbət elə, qulaq asaq.

Dərviş cavab verdi:

– Elin dağa çıxan vaxtıdır, dedim çıxım elin içinə bir az yağdan, pendirdən, yundan-zaddan yığım. İndi gəlib çıxmışam sizin obaya. Niyətim var, bir neçə gün burada qalam, sonra gedəm başqa obaya.

Atam dedi:

– Çox yaxşı olar, ancaq baba dərviş, nə qədər ki, bu obadasan, gündüz gedib qismətini yığarsan, axşam olanda yenə gələrsən bura. Bax, utanıb eləmə, lap öz evindi. Borcumuzdu əlimizdən gələn qədər sənə qulluq eləyək.

Dərviş razılıq eləyib, qalxdı obanı gəzməyə. Axşamçağı yığıdığı qismətini də götürüb gəlirdi bizə. O, gecəni yatırdı, səhər açılanda çörəyini-zadını yeyib, yenə çıxırdı obaya. Beləliklə, qırx gün bizdə qalıb, tay oldu ev adamının biri.

Bir gün də atamdan mənə istədi. Atam da anamnan məsləhətləşəndən sonra mənə dərvişə ərə verdilər. Dərviş də biznən köçüb getdi yaylağa. Qəzadan yaylaqda atamnan anam ömrünü bağışladı Allaha, qaldıq dərvişnən mən. Bunu da deyim ki, o gündən ki, mənə dərvişə vermişdilər, o mənə bir arvad kimi baxmırdı elə qızıdım. Amma zahir-də mənə çox mehribandı. Mən utandığımdan dərdimi ata-anama da deyə bilmədim. Ata-anam da öldü, ta bir kəsım qalmadı. Ata-anamın da elə sən deyən artıq dövləti yoxudu, elə bir təhər özlərini gırləyirdilər. Dərvişnən məsləhətləşib atdan-ulaqdan nə vardisa hamısını satıb, ata-anama ehsan verdim. Az-çox qalanını da götürüb düşdük yola.

Bilmirdim hara gedirik, dərvişdən də soruşmurdum. Dərvişin meyli mənə əvvəlki kimiydi. Heç dəyişməmişdi. Mən də öz ürəyimdə fikir eləyirdim ki, bəlkə dərviş məni aparıb öz yerində arvad eləmək istəyir, qoy bir az da gözləyim.

Beləcə on gün yol gedəndən sonra, gəlib çıxdıq həmin bu qırx yolun ayrıcına. Dərviş başladı burada bina tikdirməyə, bir dənə də erkək meymun küçüyü aldı. Elə ki, bina başa gəldi, yığışdıq içinə. Bir otaq mənə verib, bir otaqda da özü oturdu. Tay mənə görükmürdü də, elə o meymunu bəsləyirdi. Tainki bu meymun böyüdü, kökəldi. Bir gün dərviş mənim yanıma gəlib dedi:

– Xanım, gərək bu meymunna başbir olasan.

Mən razı olmadım, məni başladı hədələməyə, döyməyə. Mən ağladım, olmadı, dərviş dedi:

– Gərək bu meymunna başbir olasan.

Mən gördüm ki, dərviş mənə əl götürməyəcək. Fikir elədim ki, qabağıma nə gəlsə, Allaha pənah eləyib, qaçaçağam. Dərviş mənim hərəkətimdən fikrimi anlayıb, əl ayağımdan çarmıxa gərrib, meymunla məni görüşdürdü, dedi:

– Mən deyirdim xoşnan olsun. İndi ki, razı olmursan, mən də belə elərəm.

Meymunu mənim yanıma salıb dedi:

– Xanım, sən öz ərinin dediyinə qulaq asmadın, amma mən yenə səni bağışlayıram, çünki sən bilmirsən ki, bu iş belə olmasa, sən mənim arvadım ola bilməzdin. Burda tilsim var. İndi bundan sonra sən mənim arvadımsan. Ancaq bir az mənə möhlət ver.

– Belə-belə mənə təsəlli verirdi. Amma mən elə ağlayırdım. Dərviş məni inandırmaq üçün həmin meymunu da vurdu gözümlə qabağına öldürdü. Amma mənim tay bu dərvişdən zəhləm gedirdi, görməyə gözümlə yoxudu. O da məndən göz götürmürdü, məni qoruyurdu. Özümə də söz-nən təsəlli verirdi. Tay mənə əl vurmurdu. Bir müddət elə belə keçdi.

Bir gün gördüm həmliyəm. Dərviş bunu biləndən sonra mənə lap mehribanlıq eləyirdi. Gündə bir neçə dəfə yanıma gəlib, əhvalımı soruşurdu. Deyirdi tay qorxma, bizim vaxtımıza az qalıb. Qırx gündən sonra tilsim tamam sınacaq, sonra biz ər-arvad olacağıq.

Mən ağlayıb göz yaşı tökməkdən başqa cavab vermirdim. O da çıxıb gedirdi, ancaq məni gözdən qoymurdu. Nə isə, vaxt tamam oldu, mən bari-həmlimi yerə qoydum, bir oğlum oldu. Mən oğlumu mayalamaq istəmirdim. Dərviş yalvarıb yapışib dedi:

– Bu uşağın günahına batma, bunun təqsiri nədi, mayala, ölməsin.

Mən əvvəlcə mayalamaq istəmirdim, sonra Allahdan qorxub uşağı mayaladım. Yavaş-yavaş uşağa isindim. Elə ki, qırx gün tamam oldu, dərviş uşağı məndən alıb, aparıb başladı özü saxlamağa. Mən nə qədər yalvardım ki, uşağı ver özüm saxlayım, acıqlanıb, özümü də qovdu. Tay dərviş heç məni dindirmirdi də. Aylardan bir-birimizin üzünü də görmürdük. Elə onun peşəsi uşağı bəsləmək olmuşdu, mənim peşəm də ağlamaq. Uşaq yerişən yüyürən oldu, elə kökəlmişdi tay dərisinə sığmırdı.

Bir gün dərviş bir qızıl ləyən gətirdi, bu uşağın əl-ayağını bağlayıb, gözümün qabağında başını kəsdi. Mən nə qədər ağladım, yalvardım baxmadı. Ondan sonra uşağın dərisini soyub, ətinə qovurdu. Nə qədər yağı varıdı çıxartdı, bir qaba doldurub, qoydu sandığına, ağzını da bağladı. Həmin bu gördüyün aşxanani açıb, başladı yolnan gedib-gələmə xörək verməyə. Hər kimin xörəyinə o uşağın yağından bir damcı töküldü, xörəyi yeyən kimi adam dönüb olurdu ləl, qızıl. Belə-belə yeddi il bu yoldan gəlib-gedən nə qədər adam oldusa hamısını qızıl eləyib yıxdı anbarlara. Axırda uşağın yağı tamam qurtarıb siyrintisi qaldı. Dərviş plov hazırladı. Yeddi il idi bir kəlmə danışmamışdı, gəldi mənim yanıma, dedi:

– Xanım, indi gəl bərişaq. Dur gedək bir yerdə xörək yeyək, ondan sonra bu dövləti də ömrümüz uzunluğuna xərcləyib yeyək.

Mən o saat bildim ki, uşağın qalan bulaşlıq yağından mənə vurub, məni də qızıl eləmək istəyir.

Başladım fikir eləməyə. Dərviş dedi:

– Xanım, qorxma səni qızıl eləməyəm. Əgər heylə fikir olsa, bu yeddi ildə edərdim.

Mən o gündən onun əli dəyən şeyi yeməzdim. Hər şeyimi özüm hazırlayıb, özüm yeyərdim. Dərviş də bunu bilirdi. Amma özünü bil-məməzliyə qoyurdu. Fikirləşib gördüm getməkdən başqa əlac yoxdur. Naəlac qalıb getdim. Gördüm dərviş ikimizə də bir qabda xörək qoyub. Bildim ki, məni şəkəndirməmək üçün belə eləyib, yağı xörəyin mənim tərəfimdə olan qaba töküüb.

Dərviş çörək-zad gətirməyə gedəndə mən fürsət tapıb qabı hərledim, dərviş tərəfi mənim qabağıma düşdü, mənim tərəfim isə dərvişin qabağına düşdü. Başladıq yeməyə. Elə bir şapalaq, iki şapalaq xörək-dən götürmüşdük, dərviş əsər elədi. Bildi ki, qabı çevirmişəm, durdu ayağa. Mən yönəldim ki, qaçam. Yağlı əlini çırpdı üstümə. Yağ mənim bir tərəfimdə deydi. O saat dərviş ləl, qızıl oldu. Mənim də

harama ki yağ dəymişdi – oram qızıl oldu. İndi ey Hatəm, bir tərəfim tamam qızıldı. Həkim sənə davanı ki, verib, gəl ondan çək mənim qızıl olan yerimə.

O saat Hatəm ayağa qalxıb keçdi pərdənin dalına, gördü vallah bu elə gözəldi misli yoxdu. Amma bir tərəfi tamam qızıldı. Davadan qızın əndamına çəkən kimi qız oldu anadan doğma sappasağ, qalxdı ayağa.

Qız dedi:

– Dərvişin adamlardan elədiyi qızıldan yeddi ildi ki, ehsan verirəm. Min il də versəm, yenə qurtarmaz.

Hatəm dedi:

– Dərvişi nə elədin?

Qız cavab verdi:

– O məlunu lap əvvəlcə əritdirib qab-qasıq qayırtırdım.

Ondan sonra Hatəmnən molla qız endi anbarlara, gördü nə, anbarlar doludu qızıl olmuş adamnan. Hatəm bir tərəfdən, qız da bir tərəfdən başladılar həkim verən bu davadan qızıllara vurmağa. Hər kimə bircə damcı vururdular, o saat asqırıb yuxudan ayılırdı. Bunlara dua oxuya-oxuya düşürdülər yola. Axsama kimi bir dənə də qızıl qalmadı. Hamısı adam eləyib azad elədilər. Yerdə qalan tör-töküntünü, imarəti də bağışladılar orda işləyən qullara, kənzilərə.

Ondan sonra Hatəm molla gətirib, həmin arvadın kəbinini kəsdirdi özünə. Sonra onu da götürüb, bir cüt at alıb mindilər düşdülər yola. Günə bir mənzil, teyyi-mənəzil, gecəni-gündüzə, gündüzü gecəyə vurub, gəlib çıxdılar məmləkətlərinə. Şad ürəynən gün keçirib ömür sürdülər.

Onlar yeyib, içib yerə keçdilər. Siz də dövrə keçin.

DAŞ ÜZÜK

Badi-badi giriftar, hamam-hamam içində, xəlbir saman içində, dəvə dəlləklik eylər, köhnə hamam içində. Qarışqa şıllaq atdı, dəvənin qıçı sındı. Hamamçının tası yox, baltaçının baltası yox. Orda bir tazı gördüm, onun da xaltası yox. Günlərin bir günündə, Məmmədnə-sir tinində, göy imamın belində, biri varıdı, biri yoxudu, Allahdan başqa heç kim yoxudu. Mən çox şılaşı yemişəm, heç belə yalan deməmişəm.

Kimdən sizə deyim, əyyam qədimdə bir keçəl varıdı. Bu keçəlin də bir anası varıdı. Bunlar çox kasıb idilər. Keçəlin anası gündə bir yumaq əyirərdi, keçəl aparıb bazarda satardı, onun puluna çörək alıb, gətirib yeyərdilər. Belə-belə bunlar dolanardılar.

Bir gün yenə keçəlin anası bir yumaq verdi ki, apar bazarda sat, çörək al, gətir yeyək. Keçəl getdi bazara, gördü ki, bir qəşəng göyərçin satırlar. Keçəl yumağı verdi, bu göyərçini alıb öz-özünə dedi:

– Əşi, nə olacaq, bir gün adam yeməsə, acından ölməz ki? Bu göyərçini alacağam.

Keçəl göyərçini alıb evə gətirdi, anasına dedi:

– Ana, yumağı verdim, bu göyərçini aldım.

Anası hirsləndi, keçəli qovlayıb dedi:

– Bəs indi biz nə eləyəcəyik.

Əlqərəz, çox danışandan sonra öz-özünə donquldanıb oturdu yerə, həmin gecə keçəl də, anası da ac yatdılar. Səhər yenə keçəl bir yumaq götürdü, apardı bazarda satdı, çörək alıb gətirdi, yedilər. Belə-belə bir həftə də keçdi.

Yenə bir gün keçəl bazara yumaq aparmışdı satmağa. Gördü ki, bir gözəl pişik satırlar. Öz-özünə dedi:

– Əşi, bir gün yemədik, ölmədik ki? Bu gün də yumağı verib, bu pişiyi alacağam, nə olur olsun.

Keçəl yumağı verdi, pişiyi aldı, evə gətirdi. Yenə anasına dedi:

– Ana, yumağı verdim, bu pişiyi aldım.

Anası yenə hirslandı, çox donquldanıb oturdu yerində. Səhər yenə də keçəl aparıb yumaq satdı. Aradan bir beş-altı gün keçəndən sonra, bir gün yenə keçəl yumaq satırdı, gördü bir nəfər yeşik satır. Keçəl öz-özünə dedi:

– Vallah bu yeşiyi alacağam. İstəyir anam məni öldürsün, istəyir öldürməsin.

Əlqərəz, keçəl yumağı verdi yeşiyi aldı gətirdi evə. Anası yenə keçəli döyüb donquldandı, donquldandı, oturdu yerə. Bu minvalla hər gün keçəl yumaq satırdı, puluna çörək alıb yeyirdilər, göyərçinnən pişiyə də çörək qırıntılarını verirdilər. Göyərçinnən pişik qardaş kimi olmuşdular. Həmişə bir yerdə otururdular. Bir-birindən ayrılmırdılar. Keçəl yeşiyi də buxarının başına qoymuşdu.

Bir gün keçəl öz-özünə dedi ki, ədə, bir bu yeşiyi açım, görüm içində nə var. Keçəl yeşiyi götürüb apardı evlərinin dalına, yeşiyin ağzını açdı. Elə ki, yeşiyin ağzını açdı, nə gördü! Bir ilan o saat çıxdı, keçəlin boğazından yapışdı dedi:

– Tərpənsən, vuracağam.

Keçəl əsə-əsə dedi:

– İlan qardaş, başına dönüm, ta məni niyə vurursan, nə deyirsən eləyim.

İlan dedi:

– Mən ilanlar padşahının qızıyam. Neçə ildi ki, məni bəni-adəm tutub bu yeşiyə salıb. İndi sən məni yeşikdən çıxarıb azad elədin. Odu ki, indi dediklərimə əməl eləsən, keyfindi, yox əməl eləməsən, bu saat vuracağam səni.

Keçəl qorxa-qorxa dedi:

– Nə desən əməl, eləyərəm.

İlan dedi:

– Məni yenə qoy yeşiyə, ağzını bağla. Apararsan filan dağın yaxınlığında yeşikdən çıxararsan. Onnan sonra mənənnən gedərik, mən sənə nə lazımdı öyrədərəm.

Əlqərəz, keçəl ilanı yenə yeşiyə qoydu, apardı həmin dağın yaxınlığında ilanı yeşikdən çıxartdı. İlanın getməyə başladılar. Yolda ilan dedi:

– Sən mənim dədəmdən qorxmazsan. Dədəm yekə bir ilandı. Elə ki ona dedim, bu adam məni qurtarıbdı o sənə deyəcək ki, nə istəyirsən verim. Sən deyərsən: “Sağlığımı”. O bir də soruşacaq. Sən yenə elə deyərsən. Üçüncü dəfə soruşanda deyərsən: “Dilinin altındakı daşı ver mənə”. Dədəm hirsələnəcək, səni vuracaq, ağzın–burnun qanıyaacaq, amma sən qorxma. Heç bir söz demə. Elə ki dağa yaxınlaşanda görəcəksən, hər yan ilandı, sən yenə qorxma. Mən qabaqda gedəcəyəm, sən də dalımca gəl. Ayaqlarını ilanların harasına gəlsə qoy. Qorxma, ilanlar səni vurmaz.

Keçəlnən ilan bir az gedəndən sonra keçəl gördü ki, hər tərəf ilandı. Ayaq qoymağa yer yoxdu. Keçəl qorxudan bilmirdi neyləsin. İlan gördü keçəl qorxur, dedi:

– Keçəl, qorxma, ayağına hansı ilan gəldi qoy üstə, qorxma, sənə bir şey eliyə bilməzlər.

Keçəl qorxa–qorxa ayağını ilanların üstünə qoyub yeriməyə başladı. Bir az gedəndən sonra gördü ki, bir yekə ilan oturub taxtda. Demə bu ilanlar padşahıymış. Elə ki padşaha yaxınlaşdılar, keçəl yeşikdən çıxardan ilan padşaha dedi:

– Dədə, neçə ildi ki, məni yeşikdə dustaq eləmişdilər, həmin bu keçəl məni qurtardı.

Padşah keçəli görüb dedi:

– Məni istəyən, keçələ xələt!

İlanlar keçələ o qədər qızıl verdilər ki, keçəlin xurcunu ağzına qədər doldu. Sonra padşah dedi:

– Keçəl, indi mənnən nə istəyirsən?

Keçəl dedi:

– Sağlığınızı!

Padşah yenə dedi:

– Mənnən nə istəyirsən?

Keçəl dedi:

– Sağlığınızı!

Üçüncü dəfə padşah deyəndə, padşahın qızı göz elədi, keçəl dedi:

– Padşah sağ olsun, dilinin altındakı daşı ver mənə.

İlanlar padşahı qəzəbləndi, keçələ nə təhər bir sillə vurdusa, onun ağzının–burnunun qanı qarışdı bir–birinə. Keçəl fırlanıb yerə dəydi.

Amma heç bir söz demədi. Padşah gördü ki, keçəl dinmədi, onnan xoşu gəldi. Tez əmr elədi, su gətirdilər. Padşah özü keçəlin ağzını-burnunu yudu, sonra keçəl durdu oturdu. Yenə padşah iki dəfə dedi:

– Keçəl, nə istəyirsən?

Keçəl dedi:

– Padşahın sağlığını.

Axırda yenə keçəl dedi:

– Padşah sağ olsun, dilinin altındakı daşı ver.

Padşah yenə hirslandı, keçəli döydü, sonra yenə ağzını yudu. İki dəfə də dedi, keçəl cavab verdi ki, sağlığını. Axırda yenə keçəl dedi:

– Dilinin altındakı daşı mənə ver.

Padşah dilinin altından bir daş çıxarıb verdi keçələ. Keçəl gördü ki, daşdan bir üzükdü. Keçəl xurcun dolu qızılı, üzüyü götürüb getməyə başladı.

Bir az gəldi, gördü ki, acından lap ölür. Qabaqdan bir kişi gəlir, yanında da eşşəyi, keçəl dedi:

– Əmi, acından ölürəm, mənə bir az çörək ver.

Kişi dedi:

– Var-yox bir xırda çörəyim var.

Kişi çörəyi keçələ verdi. Keçəlin qızillara heyifi gəldi. Üzüyü bu kişiye verdi, çörəyi alıb yedi. Kişi öz yoluynan, keçəl də öz yoluynan getməyə başladı. Keçəl sevinirdi ki, indi qızılları aparacağam anama. Keyfimiz kökdü. Keçəl yolnan getməkdə olsun, sənə kimdən deyim ilanlar padşahının qızından. Elə ki, keçəl getdi, birdən qızın yadına düşdü ki, heç mən keçələ demədim üzüyün xasiyyəti nə təhərdi. Tez fişəng kimi uça-uça fişş eləyib, keçəlin yanında yerə düşdü. Tez keçələ dedi:

– Keçəl, üzüyü neylədin.

Keçəl dedi:

– Acıdım, verdim bir kişiye, çörək aldım yedim.

İlan keçələ bir goppaz vurub dedi:

– Vah sənin evin yıxılsın, keçəl, kişi hayana getdi!

Keçəl kişinin getdiyi tərəfi göstərdi. İlan yenə fişəng kimi göydə fişş eləyib, həmin kişinin yanında düşdü. Tez kişini vurdu, kişi öldü. Üzüyü götürdü, yenə göydə fişş eləyib keçəlin yanına gəldi, üzüyü keçələ verib dedi:

– Keçəl, bu üzüyü heç kimə verməzsən. Elə ki suya girdin, təmiz çimdin, ondan sonra ürəyində hər nə tutsan, desən: “Üzük, səndən

istəyirəm”, o saat hazır olar, amma üzüyü bir adama versən evin yıxıldı, lap iki gözün də olsa, üzüyü vermə. Elə ki keçəl bir az gəldi, gördü ki, bir çay var, öz-özünə dedi:

– Qoy, bir burda suda çimim, görüm bu ilan məni alladır, yoxsa üzükdə iş var.

Keçəl tez çimdi, dedi:

– Üzük, səndən istəyirəm, bir az ayran aş, acından ölürəm.

O saat bir badyaça ayran gəldi, keçəl yedi. Qarnı xəşəlləndi. Ordan tez evə gəldi, qızılları anasına verdi, amma üzüyü göstərməyib dedi:

– Ana, pullanmışıq, keyfimiz kökdü.

Elə ki anası eşiyə çıxdı, tez keçəl dedi:

– Üzük səndən istəyirəm iki boşqab toyuqplov.

Keçəl anasın çağırıb dedi:

– Ana, gəl plov yeyək.

Anası dedi:

– Bala, plov hardan gəldi?

Keçəl dedi:

– İşin yoxdu, sən ye.

Pişiknən göyərçin də bunların artığından yeyirdi. Keçəlin anası gündə könülləri istəyən hər cür yeməkdən yeyirdilər. Pişiknən göyərçin də lap kökəlmişdilər. Bir gün keçəl anasına dedi:

– Ana, get padşahın qızın istə mənə, hər nə istəsə, gəl mənə de.

Anası dedi:

– Ay bala, sən hara, padşah hara? O sənə qız verməz.

Keçəl dedi:

– Ay ana, sənin nə işin var, sən get istə, gör nə istəsə gəl mənə de. Verər versin, verməz verməsin, bizi ki, öldürməyəcək.

Anasının çarəsi kəsildi, durdu getdi padşahın qapısında elçi daşının üstündə oturdu. Padşahın qapısında bir elçi daşı, bir də yolçu daşı varıdı. Padşah adamları keçəlin anasını elçi daşının üstündə gördülər. Elə bildilər ki bu yanılib, yolçu daşının əvəzində elçi daşının üstündə oturubdu.

Padşah dedi:

– Aparın, o arvada bir az çörəkdən–zaddan verin.

Arvada bir az çörəkdən–zaddan gətirib verdilər. Dedilər:

– Xala, bu elçi daşıdı, yolçu daşı o birisidi.

Keçəlin anası çörəyi almadı, dedi:

– Elə mən elçiyəm, yolçu deyiləm.

Əlqərəz, keçəlin anasını padşahın yanına apardılar. Keçəlin anası dedi:

– Padşah sağ olsun, bizim keçəldən ötrü sizin qızınıza elçi gəlmişəm.

Padşah öz-özünə güldü, vəzirynən məsləhətləşəndən sonra dedi:

– Qoy əvvəl keçəl özünə bir ev tikdirsin, ondan sonra qızı verərəm.

Keçəlin anası gəlib əhvalatı keçələ nağıl elədi:

– Oğul, padşah deyir ki, özünə ev tikdirsin. İndi biz kasıb adam, nə ilə ev tikdirəcəyik?

Keçəl dedi:

– Ay ana, nə olar? İstədi, istədi də, indi biz də qüvvəmizə baxırıq.

Elə ki gecə hamı yatdı, keçəl durdu suya girdi, sudan çıxıb dedi:

– Üzük, səndən istəyirəm yeddi mərtəbəli bir ev, elə ev ki, padşahın evi mənim evimin yanında tövləyə oxşasın.

O saat yeddi mərtəbə bir ev hazır oldu ki, padşahın evi doğrudan da bunun yanında tövləyə oxşayırdı. Səhər padşah durdu gördü keçəlin bir evi var ki, hamı bu evin tamaşasına gəlir. Padşah lap məəttəl qaldı.

Keçəlin anası gedib padşaha dedi:

– Ev hazırdı, qızı ver.

Padşah dedi:

– Keçələ deynən, iki dəst qızım üçün paltar gətirsin. Ona nə qayçı dəysin, nə iynə. Özü də hərəsi bir cəvizin içində olsun.

Keçəlin anası evə gəlib dedi:

– Keçəl, evini Allah yıxsın, padşah deyir cəvizin içində iki dəst paltar, ona nə qayçı dəysin, nə də iynə. İndi biz bunu hardan tapacağıq.

Keçəl dedi:

– Ana, ta nə olar ki, bəlkə Allah verdi düzəlttik.

Elə ki gecə hamı yatdı, keçəl suya girdi, sonra üzüyə dedi:

– Üzük, səndən istəyirəm, hər biri bir cəvizin içində iki dəst paltar, özünə də nə iynə dəysin, nə qayçı.

O saat bir qızıl məcməyidə iki dənə cəviz, bir gözəl örtük hazır oldu.

Səhər keçəlin anası məcməyini götürüb padşaha apardı. Padşah qızıl məcməyini gördü, heyran qaldı. Elə ki üstündən örtüyü götürdü, gördü ki, iki dənə cəvizdi. Cəvizləri sındırdı, gördü ki, hərəsinin içindən bir dəst paltar çıxdı, bu paltarlara nə qayçı dəyib, nə iynə.

Padşahın çarəsi kəsildi, qızı keçələ verdi. Keçəl özünə qırx gün, qırx gecə toy elədi, padşahın qızını evinə gətirdi, özünə arvad elədi.

Keçəl həmişə ova gedirdi. Odu ki, üzüyü evdə qoyardı. Anası da hər nə lazım olsa, üzükdən istəyirdi. Ana da üzüyü gəlinə verib dedi:

– A bala, mən qoca adamam, hər dəqiqə suya girə bilmirəm, hər nə lazım olsa özün istə.

Bir gün Hindistan padşahının oğlu bu şəhərə gəlmişdi. Keçəlin evinin qabağından keçib, onun evinə tamaşa eləyirdi. Bu vaxt keçəlin arvadı pəncərədən baxırdı, birdən Hindistan padşahının oğlunun gözü keçəlin arvadına sataşdı. Elə ki oğlan keçəlin arvadını gördü, özündən gedib yerə yığıldı. Özünə gəlib, getdi bir dənə qotur qarı tapdı. Qarını öyrədib özünə də çoxlu pul verdi. Qarı yavaş-yavaş keçəlgilə getdi. Elə ki padşahın qızı qarını gördü, qarı yalannan bir mayallaq vurub, yerə yığıldı. Qız keçələ dedi:

– Belə qarıdan adama xeyir gəlməz.

Müxtəsər qarı ayağa durdu, yalvar-yapış qızı razı elədilər, qarı burda qaldı. Bu qarı özünü belə düz göstərmişdi ki, evdə hamı ona inanırdı. Ona görə də üzüyü qarıya verdilər ki, qarı hər nə lazım olanda üzükdən istəsin. Qarı da həmişə nə lazım olsaydı üzükdən istəyirdi. Belə-belə, bir müddət qarı bunlarda işlədi. Bir gün gecənin yarısı qarı suya girdi, sonra dedi:

– Üzük, səndən istəyirəm: keçəl, anası, pişik, göyərçin yerdə, mən bir də qız, həmin bu evnən Hindistan padşahının həyətində olaq.

O saat keçəl, anası, göyərçin, pişik yerdə qaldı, qarı qız ilə bərabər Hindistan padşahının həyətində oldular. Tez qarı gedib Hindistan padşahının oğluna xəbər verdi. Oğlan gördü ki, doğrudan da həmin ev burda hazırı. O saat qızın yanına dırmaşdı. Gördü ki, qız elə burdadı. Bu istədi qıza yaxın gəlsin, qız dedi:

– Mənə qırx gün möhlət ver, ondan sonra toyumuzu edərik.

Bunlar burda qalmaqda olsun, sənə kimnən deyim, bizim keçəldən.

Keçəl bir də ayılıb gördü ki, həmin köhnə evlərindədir. Anası, özü, bir də göyərçiniyənən pişiyi qalıbdı; nə ev var, nə qız var, nə qarı var, nə də üzük var. Keçəlnən anası ağlayıb başlarına döydülər. Keçəl yazıq gecə-gündüz ağlayırdı. Öz-özünə deyirdi, axı ilan mənə dedi ki, üzüyü heç kimə vermə, yoxsa evin yıxılar. İndi mənim evim yığıldı.

Keçəl durmayıb ağlayırdı, başına döyürdü. Bunlar burda qalmaqda olsun, sənə kimdən deyim, pişiknən göyərçindən. Pişik göyərçini yanına çağırıb dedi:

– Göyərçin qardaş, hanı plov, hanı ev, hanı qız. Yazıq keçəl başına döyür, ağlayır. Gəl biz bunlara bir çarə eləyək. Axı yazıq keçəl özü ac

qalıb, yumağı verib bizi alıb. İndi gəl göyərçin qardaş, çıx göyə, uça-uça lap qalx yuxarı. Harda ki uca ev gördün, gəl mənə xəbər ver. Gör, özü də hansı tərəfdədi.

Göyərçin bir az qalxdı, gördü ki, lap acından ölür, axırda əlacı kəsilib yerə düşdü. Elə ki göyərçin gördü pişik onu gözləyir, tez pişiyin yanına gəlib dedi:

– Nə qədər yuxarı qalxdım bir şey görə bilmədim. Bir də gördüm ki, lap acından ölürəm, düşdüm gəldim.

Pişik ikiəlli göyərçinin başına bir goppa salıb dedi:

– Allah sənin evini yıxsın.

Sonra bir torba doldurdu buğdaynan, asdı göyərçinin boynundan, dedi:

– Bu buğda qurtarınca yeyib, göyə qalxacaqsan, bax gör ev hansı yandadı?

Göyərçin buğdanı boğazına bağlayıb göyə qalxdı, üç gün, üç gecə göyərçin qalxdı, acıyanda da buğdadan yeyirdi. Elə ki buğda qurtardı, göyərçin gördü ki, lap acından ölür. Bir də gördü budu, qiblə tərəfdə həmin ev. Göyərçin tez başıüstə aşağı endi, pırr eləyib pişiyin yanına gəldi. Pişik dedi:

– Nə var, nə yox, evi tapdın?

Göyərçin dedi:

– Hələ heç dinmə, susuzdan yanıram, mənə bir az su.

Pişik göyərçinə tez bir az su verdi, sonra göyərçin dedi:

– Qiblə tərəfdə evi gördüm.

Pişik dedi:

– İndi göyərçin qardaş, sən göynən, mən də yernən gedəcəyik.

Bəli, pişiknən göyərçin yola düşüb, pişik yernən, göyərçin də göynən, günə bir mənzil, teyyi-mənazil, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib bir meşəyə çatdılar. Göyərçin gördü ki, qaraquş buna hücum eləyir, az qalıb ki, tutsun. Tez özünü pişiyin yanına atdı. Pişik qaraquşa hücum elədi, qaraquşu parça-parça elədi.

Yavaş-yavaş gəlib Hindistan padşahı olan şəhərə çatdılar. Meşənin içində, bir ağacın oyuğunda pişik göyərçini gizlətdi, dedi:

– Sən dur burda, mən gələnə kimi, burdan çıxsan dədəni yandıraram. Çünki sən getsən, qarı səni görüb tanıyar, amma mən yavaş-yavaş gedərəm, bir az da üst-başına qara sürtərəm.

Bunlar burda qalmaqda olsun, sənə kimdən deyim, qarıdan. Qarı bir otaqda otuz-qırx dənə siçan saxlayırdı. Üzük vasitəsilə siçanların

hamısına dil almışdı, siçanlar adam kimi danışırđılar. Odu ki, hər gün işini görüb qurtaranda üzüyü gətirib siçanların birinə verirdi, siçan saxlayırdı. Elə ki üzük lazım olanda yenə gəlib qapını açardı, siçanları çağırardı, deyərđi:

– Üzük kimdədi?

Üzük hansı siçanda olsaydı, o qabağa gəlib deyərđi:

– Məndədi.

Beləliknən, üzüyü siçanlarda gizlədərdi. Qarı özü bir yekə, həm də uzun tuman tikdirmişdi, tuman yernən gedirdi. Pişik ordan yola düşdü, göyərçin də ağacın oyuğunda gizləndi. Pişik gəldi gördü, bir hisli buxarı var. Özünü buxarının içinə soxdı, qapqara qaraldı. Ordan çıxıb o yan-bu yanı gəzib, qarını tapdı. Qarı pişiyi tanımadı. Pişik ehmalca qarının tumanının altına girdi. Əlqərəz, qarı gedirdi siçanlardan üzüyü alsın. Elə ki qarı içəri girib, qapını açdı, pişik də tumanının altında gedirdi.

Qarı çağırdı:

– Siçanlar, üzük kimdədi?

Siçanlardan biri qabağa gəldi, dedi:

– Burdan düşmənlə qoxusu gəlir.

Qarı çağırdı üstünə ki, yalan demə, burda düşmənlə-zad yoxdu. Bu saat üzük kimdədi dillənsin. Bir siçan qabağa gəldi, dedi:

– Üzük məndədi.

Elə ki siçan bunu dedi, o saat pişik tullanıb siçanı tutdu. Qarı başına döydü ki, vay üzük getdi. Pişik ordan qaçdı eşiyə, tez isti-isti siçanı yedi. Sonra gəlib göyərçini çağırdı, dedi:

– Göyərçin qardaş, üzüyü gətirmişəm. İndi sən aparıb üzüyü qıza ver. Həmin otağın başında baca var ha, o bacadan içəri gir, qız ordadı. Üzüyü ver qıza, o sənə dil verər. Onda sən deyərsən ki, pişik meşədədi. Üzükdən mənə istəsən, mən də hazır olaram.

Göyərçin üzüyü dimdiyinə aldı, uçub bacadan içəri girdi, gördü ki, padşahın qızı – keçəlin arvadı yatıbdı. Ehmalnan pırr eləyib qızın yanına gəldi. Qanadıynan qızın üzünə vurdu, qız yuxudan ayıldı, gördü göyərçin üzüyü qızın əlinə qoydu, özü də qızın ətrafında pırr edib, pırrılamağa başladı. Qız tez üzükdən göyərçinə dil istədi. Göyərçin dilə gəlib dedi:

– Pişik meşədədi, üzükdən istə, qoy pişik də gəlsin.

Qız üzükdən istədi, pişik hazır oldu. Üzükdən pişiyə dil istədilər, pişik danışdı dedi:

– Keçəlin anası ağlamaqdan gözləri kor olub, yazıq keçəl gündə başına döyür.

Müxtəsər, pişik bütün əhvalatı qıza danışdı.

Qız üzüyə dedi:

– Üzük səndən istəyirəm, bu saat mən, göyərçin, bir də pişik, bu evnən keçəlin yanında, qalanların hamısı yerdə.

Əlqərəz, bu gün otuz doqquzuncu günüdür. Bir gündən sonra qırx gün tamam olacaqdı ki, Hindistan padşahının oğluna toy ələyəcəkdilər. Elə ki qız üzükdən istədi ki, keçəlin yanında olsun, o saat qız, göyərçin, evnən bərabər keçəlin həyatında, köhnə yerində oldular. Qalanları hamısı orda qaldılar.

Pişik düşüb keçəlin yanına gəldi. Keçəl pişiyi görəndə sevindi, çünki çoxdandı nə pişiyi, nə də göyərçini görmürdü. Keçəl elə bilirdi ki, pişikdən göyərçini ac qalıb, çıxıb gediblər. Pişik yapışdı keçəlin ətəyindən, çəkə-çəkə eşiyə çıxartdı. Elə ki keçəl evi gördü, tez pişik qabaqda, keçəl dalda yeddinci mərtəbəyə çıxdılar.

Qız gördü ki, keçəlin gözləri lap az qalıb tutulsun, tez üzükdən keçəlin də, keçəlin anasının da gözünün sağlmasını istədi. Bunların gözü sağaldı. Bundan sonra üzük qızda qaldı, göyərçinə, pişiyə həmişəlik üzükdən dil aldılar. Yenə əvvəlki kimi yeyib-içməyə başladılar. Keçəl üzükdən qarını istədi, qarı hazır oldu. Keçəl verdi qarını pişiyin əlinə. Pişik bir tərəfdən, göyərçin bir tərəfdən, qarını didik-didik elədilər.

Yedilər, içdilər, mətləblərinə yetişdilər. Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri nağıl deyənin, biri də özümün. Sən sağ, mən salamat. Sən yüz yaşa, mən iki əlli. Hansı çoxdu, onu sən götür.

HAMBAL ƏHMƏD

Biri varıdı, biri yoxudu. Çox böyük şəhərlərin birində dövlətli bir tacir varıdı. Bu tacir səhər çörəyini yeyəndən sonra həmişə bazara gedərdi ki, görsün təzə nə cür mallar satırlar, alış-veriş necə gedir. Həmişə bazarda nə cür yaxşı mal satılısaydı, hamısı bu tacirin evində tapılardı. Bir gün yenə tacir bazardan çoxlu mal almışdı. Bu malın hamısını bir sandığa yığıb, getdi bir hambal axtarsın ki, gəlib bu şeyləri arabaya yığsın, küçə qapısından da evə daşısın.

Bir az gəzəndən sonra gördü ki, bir hambal oturub. Tacir əl eləyib çağırıdı:

– Ay hambal, gəl bu şeyləri arabaya yığ, apar evə, orda arabadan götürüb qoyarsan evə.

Hambal Əhməd gəldi. Bir ora baxdı, bir bura baxdı, bir də şeylərə baxdı, dedi:

– Qoy bu şeyləri mənim dalıma.

Tacir dedi:

– Ay hambal, bunu araba gücnən çəkib aparar, sən nə danışırısan, belin zadın sınar, sonra məni xataya salarsan.

Hambal Əhməd dedi:

– Ay tacir ağa, burda nə var ki, az yükdü, sənin işin deyil, sən ancaq mənim yanımcən gəl.

Tacir bir iki adam da çağırıdı, köməkləşib sandığı hambal Əhmədin dalına qoydular. Hambal Əhməd sandığı götürüb atdana-atdana yola düşdü. Tacir də mat-mat baxa-baxa bunun dalınca gedirdi.

Evə çatdılar, Hambal Əhməd sandığı yerə qoyub, oturdu ki, bir az dincəlsin. Əhməd yerə oturanda, tacir fikirləşdi ki, dəli şeytan deyir ki, tut bu hambalı apar padşahın yanına bir az pul qır. Onsuz da padşah pəhləvan axtarır.

Hambal Əhməd bir az dincəldikdən sonra, ayağa durdu ki, getsin, tacir onun qabağını kəsib dedi:

– Mən səni buraxan-zad deyiləm. Bu saat mənənin gedəcəksən padşahın yanına.

Hambal dedi:

– Ay tacir ağa, mən hara, padşah hara, sən gəl məndən əl çək, heç zəhmət haqqı da istəmirəm, qoy çıxım gedim.

Tacir hökmən dedi olmaz ki, olmaz.

Nə isə, tacir yarı zor, yarı xoş hambalı padşahın yanına apardı. Ora çatdı, qapını döydü, padşahın nökərlərindən biri gəlib, qapını açıb dedi:

– Nə istəyirsən?

Tacir dedi:

– Padşaha xəbər ver ki, onun üçün bir qüvvətli pəhləvan gətirmişəm.

Nökər qapını örtüb, padşahın yanına getdi, üstündən bir az keçəndən sonra gəlib dedi:

– Padşah buyurur ki, içəri gəlsinlər.

Tacir hambal Əhmədnən nökərin dalına düşüb padşahın hüzuruna getdilər. Padşah hambal Əhmədə baxıb gördü ki, heç pəhləvanlarının içində bu boyda pəhləvan yoxdu. Tez əmr elədi ki, buna yaxşı paltar verilsin, yer verilsin. Padşah tacirə də pul verib yola saldı.

Hambal Əhmədə yaxşı paltar verdilər, otaq verdilər. Əhməd öz hambal paltarlarını, palanını soyunub bir sandığa qoydu, açarını da öz cibində saxladı. Geyinib keçinəndən sonra bağa gəzməyə çıxdı. Bağda gəzəndə, demə padşahın qızı da öz pəncərəsində oturub, ona tamaşa eləyirmiş. Bir ürekdən min üreyə padşahın qızı buna vuruldu. Demə qız buna baxanda hambal Əhmədin də gözü onda imiş. Bu da qıza aşiq olubmuş. Əhməd qaldı məəttəl ki, qıznan harda söhbət eləsin.

Bir gün yenə qızı görmək üçün bağçaya çıxdı. Qızın yatdığı otağın pəncərəsinə baxdı, gördü ki, qız orda yoxdu. Kor-peşman evə qayıdanda gördü ki, qız ağacların dalında oturub, ona baxır. Demə qız da göz-ləyirmiş. İkisi də bir-birinə yaxınlaşıb görüşdülər, dərdlərini bir-birinə açdılar. Bu gündən sonra Əhmədnən qız həmişə burda görüşürdülər.

Günlərin bir günündə bir böyük əjdaha şəhər çayının üstünü kəsib, şəhəri qoydu susuz. Padşah pəhləvanlarının hamısını yanına çağırıb, ömr elədi ki, əjdahanı öldürsünlər. Əhməd gördü ki, yox, bunu əjdaha qabağına göndərəcəklər, tez cibindən sandığın açarını çıxartdı, gedib sandığı açdı, hambal paltarlarını çıxarıb geyindi. Çıxıb getmək istəyəndə qız onu görüb dedi:

– Ay Əhməd, neyləyirsən? Mən səni sevirəm, sən də məni, yavaş-yavaş atam da razı olur. Sən getsən bizim işimiz necə olar? Gəl sən get davaya, heç zad olmaz.

Əhməd dedi:

– Yox atam, mənim işim deyil. Get işinin dalınca. Mən görək özümü ölümə verəm, nə var, nə var, sən məni istəyirsən. Nə gəlib sənətimə. Gedib təzədən hambal olacağam. Mən hara, əjdaha hara?!

Qız təzədən başladı yalvarmağa:

– Ay Əhməd, sənə nə iş var ki, özünü əjdaha qabağına verəsən. Qoşun göndər əjdahanın qabağına, özün də de ki, mən daldan hücum eləyəcəyəm. Elə ki qoşun töküldü əjdahanın üstünə, sən özünü çək bir qırağa. Nə iş var əjdahaynan davaya çıxasan. Get bir kölgədə yat, elə ki, vurhavar sakitləşdi, onda sən də bir yandan çıx gəl evə.

Bu sözlər bir az Əhmədin qulağına girdi. Təzədən hambal paltarlarını çıxardıb sandığa qoydu. Pəhləvan paltarlarını geyib, qoşunun yanına gəldi.

Qoşun cəmləndi, şeypur çalındı, hambal Əhməd qoşunun qabağına düşüb, çaya tərəf getməyə başladılar. Çaya yaxınlaşanda Əhməd qoşunu dağıdıb göndərdi əjdahanın qabağına, özü də qızın dediyi kimi, çəkilib bir ağacın kölgəsində yatdı.

Bir az keçmişdi, Əhməd gözlərini təzəcə açmışdı ki, bir də nə gördü! Vay dedə vay! Bir əjdaha gəlir, bir əjdaha gəlir ki, adamı lap vahimə basır. Əhməd gördü ki, yox, işlər şuluqdu. Əjdaha bir baş onun üstünə gəlir. Öz canını qurtarmaq üçün xəncəli belindən çıxardıb, əlinə aldı. Əjdaha buna yaxınlaşıb hücum eləyəndə Əhməd bütün qüvvətini yığıb əjdahanı iki böldü, o saat qan göyə fəvvarə verdi.

Padşaha muştuluqçu getdi ki, Əhməd əjdahanı öldürdü. Əhmədi padşahın hüzuruna gətirdilər. Padşah camaatı yığıb dedi:

– Məni istəyən, buna xələt!

Hər tərəfdən buna xələt töküldü. Şəhər suynan sirab oldu. Əhməd də xələtlərini yığıb, qızın yanına gəldi. Qız onu görən kimi yaxınlaşıb dedi:

– Sənə demədimmi əjdaha sənə heç nə eliyə bilməz. İndi get atamdan məni istə.

Əhməd padşahın yanına elçi göndərdi. Padşah çox şadlıqnan qızını ona adaxladı. Bir neçə ay kefnən, səfaynan gün keçirdilər. Bir gün xəbər çıxdı ki, ikinci əjdaha gəlib suyun qabağını kəsib.

Padşah vəzirə çağırıb dedi:

– Vəzir, bir tədbir tök, şəhər susuzluqdan qırılır.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, nə var ki, Əhmədi göndər, gedib öldürsün.

Padşah tez Əhmədi çağırıb dedi:

– Əhməd, mən görürəm ki, sən çox igid adamsan. İkinci əjdaha gəlib suyun qabağını kəsib. Gedib onu öldürməyi sənə tapşırıram.

Əhməd bu sözləri eşidən kimi cibindən haçarı çıxardıb bir baş sandıq olan otağa getdi. Sandığın ağzını açdı, içindən hambal paltarlarını çıxardıb, geyməyə başladı. Qız qaça-qaça gəlirdi ki, Əhmədə ürək versin, gedib gördü yenə hambal paltarlarını geyib, getmək istəyir.

Qız yenə buna yalvarmağa başladı:

– Ay Əhməd, Allaha bax, Təriyə bax, gəl sən mənim sözümdən çıxma. İndi biz nişanlıyıq. Sən nə ürəknən məni buraxıb gedirsən, gəl sən yenə get.

Əhməd onun sözünü kəsib dedi:

– Xeyr a, gələsən bunun xatiri üçün yenə ölümə gedəsən. Bir dəfə getdim, gücnən qurtardım. İndi ikinci dəfə gedib heç qayıtmayın? Xeyr, mənim işim deyil.

Qız dedi:

– Ay Əhməd, başına dönüm, qurbanın olum, o dəfə gedəndə yatmışdın əjdaha sənə üstünə gəldi, indi gedəndə ağacda yat, heç əjdaha da çıxma bilməsin.

Bu söz Əhmədin xoşuna gəldi. O təzədən hambal paltarlarını soyunub, öz pəhləvan paltarlarını geyinib, qoşunun yanına gəldi. Qoşun düzülüb, onu gözləyirdi. Şeypur çalındı, əmr olundu, qoşun yola düşdü.

Bir az gedəndən sonra çayın qırağına çatdılar.

Əhməd dedi:

– Siz qabaqdan hücum eləyin, mən də gedib onu daldan tutacağam.

Qoşun qabaqdan əjdahanın üstünə töküldü. Qoşun qorxmurdu, çünki bilirdi ki, hər necə olsa, Əhməd əjdahanı öldürəcək. Əhməd elə ki, gördü qoşun getdi, bir hündür ağacın başına çıxıb yatdı. Elə təzəcə oyanmışdı, baxdı ki, nə, budu əjdaha onun üstünə gəlir.

Əhməd gördü ki, işlər pisdı. Tez ağacdən yerə düşdü, gördü xəncərini işə salmasa, öz canı gedəcək. Tez xəncəri əlinə aldı. Əjdaha buna çatan kimi, Əhməd bütün gücünü yığıb, xəncərnən əjdahanın başından vurdu. Qan əjdahanın başından fəvvarə kimi axdı, əjdaha ölüb, yerə sərilədi.

Qoşun gəlib gördü ki, Əhməd əjdahanı öldürüb, özü də ayağını əjdahanın döşünə qoyub dayanmışdır. Tez padşaha muştuluqçu getdi ki, Əhməd əjdahanı öldürübdü. Camaat töküldü, Əhmədi qucaqlarına alıb, birbaş padşahın hüzuruna gətirdilər. Padşah Əhmədi görən kimi yanına çağırıp, alından öpüb dedi:

– Məni istəyən, buna xələt versin!

Camaat əlindən gələnə Əhmədə xələt verib, onun başına fırlanırdı. Əhməd xələtlərini götürüb öz otağına getdi. Qız eşitdi ki, Əhməd əjdahanı öldürüb, sevincək Əhmədin otağına qaçdı. Görüşdülər, öpüşdülər, sonra qız dedi:

– Əhməd, sənə dedim ki, get, əjdaha sənə heç bir şey eləyə bilməz.

Əhməd cavab verib, dedi ki, doğrudur bu dəfə sən dediyin kimi ağacda yatmışdım, amma köpək oğlunun əjdahası elə bil mənənlən güləşməyə gəlib. İyləyə-ıyləyə gəlib məni tapdı. Gördüm ki, yerimdə sakit otursam, bu məni tikə-tikə eləyəcək, tez xəncərimi çıxarıb onu iki böldüm.

Qız çox sevindi. Gecə oldu, hərə öz otağına çəkilib yatdı.

Bir neçə gün belə keçdi. Bir gün padşah Əhmədi yanına çağırıp dedi:

– Əhməd, mən toy tədarükü görürəm. Bu günlərdə sənəin toyundu. Bu işə sən nə deyirsən?

Əhməd heç nə deməyib başını aşağı saldı. Padşah gördü ki, baş aşağı salmaq razılıq əlamətidir.

Bir neçə gün toy tədarükü görüldü, qıza toy paltarları tikildi, qonaqlar çağırıldı. İki gündən sonra toy başlanacaqdı. Bir gün padşah evində oturmuşdu, gördü ki, qonşu məmləkətin adamları gəlib padşahlarından kağız gətiriblər. Padşah vəzirə çağırıp kağızı oxutdurdu. Bildilər ki, qonşu məmləkətin padşahı davaya çağırır.

Səhəri gün padşah başladı dava tədarükünə. Əhmədi yanına çağırıp dedi:

– Əhməd, bilirəm bu xəbər sənəin ürəyini sıxacaq, amma gərək deyəm. Qonşu məmləkətin padşahı bizi davaya çağırır. İndi biz də dava tədarükü görürük. Sənəin toyun hələ qaldı. Sən özün də davaya hazırlaş. Sabah dava başlanır.

Əhməd dava sözünü eşidən kimi əlini saldı cibinə, haçarını çıxarıb, gəldi birbaş sandıq olan otağa. Sandığın ağzını açdı, hambal paltarlarını çıxarıb geydi, paltarlarını götürüb bi baş çıxmaq istəyirdi ki, qız içəri girdi. Qız gördü ki, Əhməd yenə hambal paltarlarını geyinib tez soruşdu:

– Ay Əhməd, yenə nə olub bu paltarlarını geyinmisən?

Əhməd dedi:

– Necə yəni nə olub? Atan iki kərə mənə əjdaha qabağına göndərrib bəs deyil, indi də qoşun qabağına göndərir. Gic deyiləm ki... Getsin özü də! Niyə mən havayı canımı qurdlara verim?

Qız yenə durdu yalvarmağa:

– Ay Əhməd, Allaha bax. Gəl sən mənim sözümə bax, get davaya. Əjdahanın öldürəndə sənə nə oldu ki, indi nə olsun?

Əhməd qızın üzünə baxıb dedi:

– Uzun danışma, mən davaya gedən-zad deyiləm, əjdahaydı, təkidi, mən onu öldürdüm, indi də əjdaha deyil ki... Oxun biri gəlib sancıldı ürəyimə, sonra nə olsun? Mən oxun qabağına gedə bilmərəm.

Qız dedi:

– Ay dəli, axı sən özünü niyə üzə verirsen. Min ata, denən ki, mən həmişə düşməyə daldan hücum elərəm, siz qabaqdan gedin. Onlar qabaqda hücum eləyəndə, sən də qaçıb bir yanda gizlənersən. Qoşun evə gələndə sən də onların dalınca gələrsən. Bu da əjdaha deyil ki, dalınca gəlsin.

Bu sözlər bir az Əhmədin ürəyini yumşaltdı. Əhməd razı olub, əmr elədi ki, ona bir at gətirsinlər.

Nökərlər tez yüyürüb tövlədən bir yaxşı at seçib gətirdilər. Əhməd atdan çox qorxurdu. O, ata yaxınlaşanda, əl vurdu atın qarnına. Bu atın qarnına əl vuran kimi, at qarnını tərpətdi. Əhməd qorxub əmr elədi ki, bu at pisdi, yaxşısını gətirsinlər. O elə bir at axtarırdı ki, yabı kimi, nə qədər əl vursan tərpənməsin. Nökərlər Əhmədin əmrinə görə gedib tövlədən bir başqa at seçib gətirdilər. Əhməd bunun da qarnına əl vurdu, gördü ki, bu da qarnını tərpətdi. Əmr elədi başqa at gətirsinlər. Elə-elə beş-altı at gətirib, hamısının qarnına əl vurdu, gördü ki, qarnıları tərpənir.

Nökər gördü ki, hansı atı gətirirsə, Əhmədin xoşuna gəlmir, axıda dedi:

– Ay pəhləvan ağa, əgər istəyirsən özün tövlə həyətinə get, mən də atların hamısını çıxardım, hansı xoşuna gəlsə, onu götür.

Əhməd bunun sözünə baxıb tövlə həyətinə getdi, atlara bir-bir baxdı, hamısına əl vurdu, gördü ki, yox, hansına əl vurur, özünü dik atır. Heç birini seçmədi. Bir də baxıb gördü ki, künçdə bir yazıq at var. Tez yaxınlaşdı, nə qədər əl vurdu, gördü ki, bunun heç halına təfəvüt eləmir. Öz-özünə fikir elədi ki, bu yabı mənim üçün lap yaxşıdır. Tez nökeri çağıraraq dedi:

– Gəl, bu atı mənə ver.

Nöker atı çəkib bunun yanına gətirdi. Əhməd atın üstünə mindi, gördü ki, lap bunun malıdır. Elə bu at yavaş-yavaş gedər. Amma öz-özünə dedi:

– Hər nə olursa olsun, qoy ayaqlarımı bağlatdırım.

Tez nökerləri çağıraraq dedi:

– Gəlin, mənim ayaqlarımı atın qarnı altından bir-birinə bağlayın.

Nökerlər bunun ayaqlarını bərk-bərk bağladılar. Əhməd bu işləri görəndə, padşah da aynadan baxırdı. Öz-özünə dedi:

– Adə, bu nə cür adamdır, gör atların içində nə yaxşı at seçdi. Kişi doğrudan da minici imiş. Yel atını tapıb.

Meydanda qoşun bir-birini qırırdı, padşahın qoşunu yavaş-yavaş basılırdı. Padşah da, sərkərdələr də az qala özlərini itirsinlər. Elə ki, Əhməd atın üstünə mindi, tay dalını soruşma. At bir başın silkələdi, cilov Əhmədin əlindən çıxdı. At bunu birbaşa götürdü. At elə gedirdi ki, yel kimi. Əhməd gördü ki, uzaqdan bir ağac görünür. At bu ağaca yaxınlaşacaq. Əhməd əlini atdı ağaca ki, yapışsın atı saxlasın. At onu elə çəkdi ki, ağac kökündən çıxıb qaldı Əhmədin qoltuğunda. Əhməd yel atının üstündə, qoltuğunda bir əlli-altmış illik ağac, düşmənin qoşunun içinə soxuldu. Yel atı o yan-bu yana cırpınırdı. At o yan-bu yana qaçdıqca düşmənin əsgərləri Əhmədin qoltuğundakı ağacın yerdən sürünən budaqları altında qalıb ölürdülər. At da bir yandan əzişdirirdi. Bu cür Əhməd düşmənin qoşununu qıraraq qurtardı. Düşmənin gördü ki, tay lap bunların axırına çıxacaq, üz döndərərək qaçmağa başladı.

Əhməd qoşunun içində o yan-bu yana qaçaraq meydanı ver-veyran elədi. Amma nə qədər eləyirdisə, atın cilovunu saxlaya bilmirdi. At onu lap yarımcan eləmişdi. Bu halda düşmənin qoşununun sərkərdəsi Cilovxan da öz yaxın adamlarıyla dağın başında durub davaya təməşə eləyirdi. Əhməd gördü ki, at onu öldürəcək, ağacı salıb atın boynunu qucaqladı. Hər yetənə qışqırırdı ki, cilov-cilov. O yalvarırdı ki, bəlkə atın cilovunu bir adam tutub onu qurtara. Cilovxan baxdı ki,

Əhməd bütün qoşunu dağıdıb indi də cilov-cilov deyib, bağıra-bağıra meydanı gəzir. Tez atını minib öz adamlarına dedi:

– Adə, tez olun, atları minin. Zalım oğlu zalım, bütün qoşunumu qırıb dağıdıb, indi də Cilovxan, Cilovxan deyə məni axtarır. Tez olun qaçaq ki, gəlib tutsa, atamızı yandıracaq.

Əlqərəz, bütün düşmən dağıldı. Yerdə qalan on-on beş yaralı əsgər-nən Cilovxan özü də qorxudan qaçdı. Əhmədin də lap son nəfəsiydi. Padşahın qoşunları düşmənin qaçdığını görüb tökülüşdülər meydana. Ordan, burdan axır birtəhərənən atı saxlayıb Əhmədi atdan endirdilər. Əsgərlər Əhmədi qucaqlarına alıb gətirib yerinə saldılar. Əhməd heç özünü bilmirdi. Bir neçə saatdan sonra Əhməd özünə gəldi. Padşah Əhmədi yanına çağırıdırıb alnından öpdü, sonra öz tacını çıxardıb onun başına qoydu. Qırx gün, qırx gecə toy eləyib, qızını Əhmədə verdi.

Əhməd oldu məmləkətin padşahı. Hambal Əhməd dönüb oldu Əhməd şah. Padşah da oldu onun vəziri. Hər şey qurtarandan sonra padşah bir gün Əhməddən soruşdu:

– Ay bala, Əhməd, o yel atına minəndə ayaqlarını niyə atın qarnının altından bağlatdırmışdın?

Əhməd bir az fikirləşib cavab verdi:

– Mən and içmişdim ki, şəhid olmayınca atdan düşməyəcəyəm. Bu da iyidliyin bir nişanasıdır.

Qırx gün qırx gecə Əhmədlə qızına toy elədilər, şadyanalıq keçirdilər. Onlar şad-şalayın ömür sürüb dövrən keçirdilər. Sizin də kefiniz kök, damağınız çağ olsun.

QIRX QÖNÇƏ XANIM

*Dedim getmə, qal,
Sən ol abdal.
Mən olum diləfkar.
Dilimdən nə dedim yarə,
Eşq odunu bəyan eylə.
Ya məni öldür, qan elə,
Ya seyragıby gözdan sal.*

Bəli, biri varırmış, biri yoxumuş, Allahdan başqa heç kəs yoxumuş. Bir padşah varırmış. Bu padşahın dövləti-malı, cah-calalı başdan aşmışdı, amma övlad üzünə həsrət qalmışdı. Bu padşah çox arvad alır, heç birindən övladı olmurdu. Münəccimlər bunun taleyinə baxıb deyirlər ki, gərək bir naxırçı qızı alasan, ondan övladın olsun. Padşah münəccimlərin sözündən çıxmayıb, fağır bir naxırçı qızı alır. Padşahdan bu arvadın boynuna uşaq düşür. Bəli doqquz ay, doqquz gün, doqquz gecə doqquz saat, doqquz saniyə keçəndən sonra arvad naxoşlayır.

Padşahın baş hərəmi öz vəzirinin bacısı idi. Bu, arvadları başına toplayıb dedi:

– Necə olsun ki, biz arvadlardan uşaq olmasın, ancaq naxırçı qızından uşaq olsun? Naxırçı qızı doğandan sonra biz tay gözdən düşəcəyik.

Baş hərəm bir küpəgirən qarı çağırıb əhvalatı ona söylədi. Qarı əvvəl bunu boynuna götürmədi. Bir qədər qızıldan-zaddan boyun olandan sonra öz üstünə götürdü ki, mən mamaynan işi düzəldərəm. Baş hərəm dedi:

– Necə düzəldərsən?

Qarı dedi:

– Arvad doğanda nə təhər olursa-olsun uşağı gizlədib, onun yerinə it küçüyü qoyduraram.

Qarı mamanı öyrədib ona çoxlu pul verdi.

Bəli, vaxt yetişdi, arvad doğan zaman onun iki gözəl uşağı oldu. Mama o saat uşaqları gizlətdi, yerinə it küçüyü qoydu və padşaha tez xəbər yetirdi ki, arvadın it küçüyü doğmuşdur. Padşah qəzəblənib, əmr etdi ki, dərhal arvadı zindana salsınlar. Amma vəzir qabağa yeriylə dedi:

– Qibleyi-aləm, bu yaxşı iş deyil. Təzə doğan arvadı zindana salmaq sizə yaraşmaz. Başqa yerdən eşidib bizə gülərlər. Yaxşısı budur ki, arvadı qov, şəhərin bir kənarında, bir xaraba yerdə qalsın. Gündə xörək-mörəklərin artıqlarından göndərerik, birtəhərnən dolanar.

Baş hərəm yenə qarını çağırtdırıb uşaqların halını soruşdu. Qarı dedi:

– Xanım, bir qutu qayıtdırıb, uşaqları içinə qoyub, atdıq dənizə.

Sizə xəbər verim qutudan.

Dəryanın üzündə qutu üzə-üzə getdi çıxdı bir dəyirman. Dəyirmançı dən üyüdən yerdə gördü ki, dəyirman daşı dayanıb. Yuxarı çıxıb gördü ki, dəyirmanın novuna bir qutu ilişib. Tez qutunu gətirdi, açıb gördü ki, iki körpə uşaqdı. Həmin dəyirmançının heç uşağı olmamışdı, uşaqları evə gətirib arvadına dedi:

– Arvad, övladımız yoxdu deyən, Allah bu uşaqları bizə yetirib. Gərək bunlara öz gözümüzün işığı kimi baxaq.

Bu münvalnan uşaqlar on beş yaşına yetişdilər. Dəyirmançı ilə arvadı öldü, bir bacı, bir qardaş qaldılar. Bir gün qardaş yuxuda gördü ki, bir at dayanıb qapıda, buna deyir ki, gəl mənə gedək, axırın xoşbəxtliqdır. Oğlan yuxudan oyanıb gördü ki, bacısı yatıbdı. Eşiyə çıxdı, gördü ki, doğrudan da eşikdə bir at dayanıb. Rəvayətə görə at yel atı imiş. At dilə gəlib dedi:

– Ay oğlan, min belimə, gedək, səni elə bir yerə aparacağam ki, orda xoşbəxt olacaqsan.

Oğlan tez ata minib, yola düşdü. At yel kimi uçurdu. Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi get ha get, bir qalaçaya yetişdilər. At dayanıb dedi:

– Oğlan, düş.

Oğlan düşüb qalaçaya yaxınlaşdı. Gördü ki, qırx ərşin ucalıqda bir hasarlı qalaçadı. Həmin qalaçanın da böyük bir dəmir qapısı var.

At dedi:

– Oğlan, mən gedirəm, sən burada qalarsan. Hər vaxt sənə lazım olsam, bu tüklərimdən oda tutarsan, hazır olaram.

Oğlan qapıya yaxınlaşıb, bir təkan vurdu. Qapı açılmadı. İkinci təkan vuranda qapı açıldı. Oğlan içəri girib gördü ki, burda bir-birindən bəzəkli qırx otaq var. Otaqları bir-bir gözdi, amma heç bir adam görmədi.

Bəli, üç gün burda qalandan sonra yadına düşdü ki, bacısını da bura götürmək lazımdı. Tez tükü oda tutdu, at hazır oldu. Ata minib yola düşdü. Bir neçə saatdan sonra bacısının yanına gəldi. Bacısı üç gün idi ki, fikir eləyib ağlayırdı. Qardaşının gəlməsini görüb yaman sevindi. Qardaşı dedi:

– Bacı, tay durmaq vaxtı deyil, bizim qismətimiz başqa yerdədi. Dur min tərkimə bərabər gedək.

Bacısı durdu ayağa, ikisi də birdən mindilər ata. At bunları həmin qalaçanın yanına gətirdi. Oğlan ipək dəsmalını çıxarıb atın tərəfini sildi. Keçdilər otağa, bir-bir otaqları gəzib, bacısına göstərdi. Bacısı da bu imarəti bəyəndi. Bunlar burda qalmaqda oldular. Bunların səsləri, soraqları hər yerə yayıldı. Hamı danışdı ki, bəs filan qalaçada bir bacı-qardaş yaşayır. Qız olduqca gözəl, qardaşı da pəhləvandı. Gündə ov ovlayıb gətirir. Bunlar burda yaşamaqda olsunlar, gəl sənə xəbər verim baş hərəmdən. Gözünə döndüyüm padşahın baş hərəmi eşitdi ki, bəs filan yerdə bir bacı-qardaş şad gün keçirirlər. Tez qarını çağırıb dedi:

– Qarı nənə, nə təhər olmuş olsa, bu gün mənə bir xəbər gətirmə-lisən, görək o oğlannan qız kimdi.

Qarı əvvəlcə getmək istəmədi. Axırda baş hərəm bir qədər qızıldan-zaddan verdikdən sonra qarı dedi:

– Buy, qarı nənən sənə qurban, niyə getmirəm, gedərəm, bir də üstəlik.

Qarı çadrasını başına saldı. Yavaş-yavaş gedib özünü qalaçanın yanına yetirdi. Başladı ah-vaynan qapını döyməyə. Oğlan ova getmişdi, evdə yoxudu. Qız qapını açdı, gördü ki, bir nəfər qarıdı. Qarı qızı görən kimi dedi:

– Buy, qarı nənən sənə qurban, heç rəvadı ki, sənin kimi gözəl, göyçək bir qız bu qalaçada tək tənha qalsın? Heç kəsin xəbəri də olmasın? Bəs kişi xeylağından-zaddan nəyin var?

Qız dedi:

– Qarı nənə, bir qardaşım var, o da ova gedib.

Qarı əhvalatı bilib durdu getməyə. Çadrasını başına salıb dedi ki, darıxma qızım, mən tez-tez gələm, söhbətdən-zaddan elərik, günün xoş keçər.

Qarı mürgüləyə-mürgüləyə özünü baş hərəmin yanına yetirdi. Baş hərəm oturub fikir edirdi ki, görəsən qarı nə xəbərnən gələcək. O, yəqin eləmişdi ki, bu oğlannan qız həmin padşahın naxırçı qızı arvadından olan uşaqlardı. Odur ki, çarə axtarırdı ki, onları yox eləsin, bu vaxt qarı tövşüyə-tövşüyə özünü yetirib dedi:

– Xanım, həmin qalaçada bir oğlan və bir qız yaşayır, özləri də bacı-qardaşdılar.

Baş hərəm tez barmağını dişləyib dedi:

– Aha, ey dili-qafil, bu həmin uşaqlardı. Mən nə təhər eləyim ki, onların başın batırım.

Qarını çağırırdı dedi:

– Qarı nənə, bu səfər sənə bir çətin işim düşüb. Nə təhər olursa olsun, gərək ona əməl eləyəsən.

Qarıda adətədi, bir az nəm-nüm eləyər. Bu qarı da bir az nəm-nüm eləyib dedi ki, nə buyurursan, xanım?

Xanım dedi:

– Gərək yenə gedəsən həmin qalaçaya, birtəhər eləyib o qızı başdan çıxarasan ki, qardaşını bir gedər-gəlməz yola göndərsin.

Qarı əvvəl boyun olmadı, sonra qızılları görən kimi razı oldu. Yenə çadrasını başına örtüb dedi:

– Buy, qarı nənən sənə qurban, o mənim əlimdə asan bir şeydi, düzəldərəm gedər, geri qayıtmaz, – deyib üz qoydu qalaçaya sarı. O gün oğlan yenə şikara getmişdi. Qarı qapını döydü. Qız gəlib qapını açdı, gördü ki, qarıdı, bunu otağa apardı. Qarı bir xeyli söhbətdən sonra dedi:

– Qarı nənən sənə qurban, heç yaraşar ki, sənə kimi alagözlü, qələm qaşlı gözəl qız bu qalaçada tək qalsın? Yaxşısı budur ki, qardaşını göndər getsin Yəmən səhrasında olan rəngbərəng ağacı gətirsin. O ağac gələr sizin həyatınızda olar. Yenə sən ona baxıb fərəhlənersən.

Qarı bu söznən qızın ağlını aldı. Qız da razı oldu. Qarı gedəndən sonra qız başladı qaş-qabağını tökməyə. Qardaşı ovdan gəlib gördü ki, bacısı fikirlidi. Yanına gəlib soruşdu:

– Nə olubdu belə fikirlisən? Məgər mən ölmüşəm ki, fikir çəkirsən?
Bacısı ağlamsınıb dedi:

– Necə fikir çəkməyim, ölənəcən mən bu dörd divarın arasından çıxmıyacağam. Mən burda darıxıram. Gərək gedəsən Yəmən çölündə olan rəngarəng ağacdən bir yarpaq gətirəsən.

Qardaşı gülümsünüb dedi:

– Yaxşı, bundan ötrü də adam keyfini pozar? Bu ki mənim əlimdə su içimi kimi bir şeydi.

Qardaşı gəldi atın yanına, yəhəri atın belinə qoyub, ora-burasını tumarladı. At ona dedi:

– Oğlan, bəs hara gedirsən?

Oğlan dedi:

– Bacıma filan ağacın yarpağından gətirməyə gedirəm.

At dedi:

– Oğlan, o yer qorxulu yerdi, ora gedən gəlməz. Ancaq sən mən deyənə qulaq asarsan. Mən mənim üstümə gedək.

Oğlan atın üstünə minib onu məhmizlədi. At yel kimi uçdu. Çox gedib, az gedib böyük səhrada bir qalaçaya yetişdilər. Oğlan gördü ki, qırx arşın hündürlükdə bir hasardı. At dedi:

– Sən bərk dur, qorxma, mən özümü atacağam hasarın o tayına. Həyətdə hər nə qədər desən naz-nemət vardır. Görəcəksən ki, bir tərəfdə bir gözəl xanım oturubdu. Onun qırx hörüyü var. Hər hörüyünü bir qız tumarlayır. O biri tərəfdən görəcəksən ki, bir bıqıburma keçə-papaq oturubdu ki, yanında qırx nəfər qulluqçusu var. Bir tərəfdə at, o biri tərəfdə it bağlanıbdı. Həyət nə həyət adamın ağlın başından çıxardır. Sən bunların heç birisinə fikir verməyib, həyətin ortasındakı rəngarəng ağacdən bir yarpaq qopardarsan. Yarpağı qoparandan sonra it başlayacaq hüzməyə, at başlayacaq kişnəməyə, qulluqçular hər tərəfdən hücum eləyəcəklər səni tutmağa. Sən bunların heç birisinə qulaq asmayıb üstümdə bərk durarsan.

Bunu deyib, at barıdan tullandı. Oğlan baxdı ki, doğrudan da atın dediyindən bir az da artıq bəzək-düzəkli, naz-nemətli bir həyətdi. Bunların heç birisinə fikir verməyib, özünü yetirdi ağacın yanına. Ağacdən bir yarpaq qopardıb getmək istədi. Hər tərəfdən qışqır-bağır qopdu, ancaq özünü sındırmayıb, atın üstündə bərk durdu. At hasarı aşıb yel kimi gəldi. Yetişdilər öz qalaçalarına. Atdan düşüb, tərini öz

ipək dəsmalıynan silib, atı buraxdı. Baxıb gördü ki, ağac bunlardan qabaq gəlib həyətdə bitibdi. Bacısı ağaca tamaşa eləyir. Ağac nə ağac, gün vuran kimi hər yarpağı bir rəngə çalır, par-par parıldayır. Bir neçə gün bu qaydaynan qız gününü keçirdi.

Bəli, baş hərəm eşitdi ki, oğlan yenə salamat qayıdıb. Neyləyim, neyləyim deyib fikirləşdi. Yenə qarını çağırıb, yanına dedi:

– Qarı nənə, bir işim düşübdü sənə.

Qarı əvvəlkindən də artıq nəm-nüm eləməyə başlayıb dedi:

– Qarı nənən sənə qurban, xəstəyəm, vallah, heç yana gedəsi deyiləm.

Xanım bir qədər pul göstərən kimi, qarının gözləri par-par çaldı. Qarı pulu görən kimi dedi:

– Neyləyim? Xanımsan, deyirsən gərək gedəm.

Xanım dedi:

– Qarı nənə, oğlanı bu səfər elə bir yerə göndərərsən ki, getsin gəlməsin.

Qarı dedi:

– Bax, mənim bu gözlərim üstə, oğlanı göndərəm gedər Qırx Qönçə xanımı gətirməyə. O elə bir yerdədi ki, ora quş quşluğuynan qanad sala bilməz.

Xanım razılaşıb bərk-bərk tapşırdı ki, tez oğlanı həmin səfərə göndərsinlər.

Qarı başmaqlarını geyib üz qoydu qalaçaya sarı getməyə. Qalaçaya yetişib qapını döydü. Qız gəlib qapını açıb qarını yuxarı apardı. Qarı ağacı həyətdə görəndə qıza dedi:

– İndi gördün ki, bir az qəlbin açılır? İndi qardaşın sənə üçün gedib Qırx Qönçə xanımı da gətirsə, sənnən yoldaş olar, ta heç qəlbin tutulmaz.

Bu söz qızın beyninə batdı. Qarı xatircəm olub getdi. Yenə oğlan ovdan gəlib gördü ki, bacısı qaş-qabaqlıdı. Yanına gəlib dedi:

– Bacı, yenə nə olub sənə, qaş-qabağını tökübsən?

Bacı dedi:

– Əlbəttə, tökərəm, tək-tənha qalıram burda, ürəyim partlayır. Getdin ağacı gətirdin, bir qədər ürəyim açıldı. İndi də gedib Qırx Qönçə xanımı gətirsən, həm sənə yoldaş olar, həm də mənə.

Qardaşı razı olub dedi:

– Elə bundan ötrü ürəyini pozursan?

Oğlan o saat gedib əhvalatı ata nəql elədi.

At dedi:

– Oğlan, xəbərin var ki, bu səfər ölümə gedirsən?

Oğlan dedi:

– Bilsəm ki, gedib gəlməyəcəyəm, yenə gedəcəyəm.

At dedi:

– Elə isə min belimə, ancaq mən dediyimdən çıxma.

Oğlan ayağını qoydu üzəngiyə, at yel kimi götürüldü. Günə bir mənzil, teyyi-mənazil, get ha get özlərini yetirdilər həmin qalaçaya. At bir yerdə durub dedi:

– Oğlan, yenə mən atılacağam həmin yerə. O şeyləri ki keçən gün görmüştün, yenə həmin şeyləri görəcəksən. Görəcəksən ki, Qırx Qönçə xanım qırx qulluqçusuynan həyətdə oturub. Yetişib yapışarsan qızın qolundan. Qız getmək istəməyəcək, nə qədər yalvarsa qulaq asma, elə ki dedi: Həzrəti Süleyman eşqinə burax məni, sənnən gedəcəyəm, onda burax. Həmin saat alarsan qızı tərkinə, mən sizi kənara çıxaracağam. Nəbadə-nəbadə qızın dilinə inanasan ha! Yoxsa qulluqçular həmin saat səni parça-parça edərlər.

Oğlan atın dediyi kimi elədi. At birdən atıldı həyətdə. Oğlan gördü ki, Qırx Qönçə xanım oturub öz qulluqçularıynan. Özünü onun yanına yetişib tutdu əlindən. İstədi ki, qaldırıb ata mindirsin, qız başladı yalvarmağa:

– Sən Allah, mənə dəymə, mən sənnən gedərəm, burax məni, mən söz verirəm sənlə getməyə.

Oğlanın ürəyi yanıb istədi ki, qızı özbaşına buraxsın. At silkələnədi. Oğlan tez başa düşdü, yenə qızın əlindən dartmağa başladı. Qız bu səfər dedi ki, Həzrət Süleyman eşqinə mən söz verirəm sənnən getməyə, məni burax. Oğlan qızı buraxdı. Qız atılıb mindi oğlanın tərkinə. At quş kimi hasarı aşıb yel kimi gəlib qalaçaya çatdı. At dan düşüb yuxarı çıxdılar. Oğlan yenə atın tərini silib buraxdı.

Qız gördü ki, qardaşı bir gözəl qıznan gəlir. Özünü tez yetirib, qucaqlaşdı, öpüşdülər. Xoş-beş, on beşdən sonra başladılar gün keçirməyə.

Gəl sənə xəbər verim padşahdan. Bir gün padşah vəzirə dedi ki, vəzir hazırlaş bir şikara çıxmaq. Vəzir işi əvvəldən bilirdi, əgər işin üstü açılsaydı padşah vəziri, bir də bacısını öldürəcəkdə. Vəzir nəəlac qalıb hazırlıq apardı. Qıznan oğlan olan qalaçanın yanında böyük, güllü bir

çəmən var idi. Padşahın fikri həmin yerə getmək idi. Qərək, hazırlaşdılar, at, qatır, dəvə yükləriynən bir qədər qoşun götürüb şikara çıxdılar. Özləri də gəlib həmin qalaçanın yanında çəmənlikdə düşdülər. Oğlan gördü ki, padşah öz qoşunuynan gəlib bunların çəmənliyində düşdü. Fikir elədi ki, gedib desin ki, nə haqqan mənim çəmənliyimə düşübsən. Bu vaxt bacısı dedi:

– Qardaş, necə olsa, yenə qoca padşahdı. Sənə yaramaz ona elə sözlər deyəsən. Get xoş gəldin de, görüş.

Oğlan padşahın yanına gəldi, baş əyib salam verdi. Oğlan doğrudan da gözəl oğlan idi. Padşah oğlanı görən kimi, ona ürəkdən məhəbbət bağladı. Çay-çörək yeyib qurtardıqdan sonra soruşdu:

– Bəs sənin adın nədi?

Oğlan dedi:

– Nəsir, dəyirmançı oğluyam.

Bu sözü eşidən kimi, elə bil padşahın başına bir qazan isti su tökdülər. Öz-özünə fikirləşdi, sən padşah olasan, səndən olan övlad it küçüyü, amma dəyirmançıdan belə gözəl övlad olsun. Bunu fikir eləyib əhvalı qarışdı. Vəzirə dedi ki, hazırlaş, başım ağrıyır, getməliyəm. Bunlar durub səfərdən qayıtdılar, oğlan da durub qayıtdı öz evinə.

Baş hərəm günü-gündən fikir eləyirdi ki, ay dadi-bidad, bu oğlan yenə də sağ-salamat qayıtdı. Tez hərəmlərdən bir neçəsini çağırıb, məsləhət elədilər ki, bir çarə tapsınlar. Hamısı bu fikrə gəldilər ki, qarının əliynən oğlanı ağır səfərə göndərsinlər. Səhər baş hərəm qarını çağırıdırıb dedi:

– Qarı nənə, bilmirəm, göydə Allah, yerdə sən, bu səfər nə təhər olmuş-olsa, o oğlanı yox eləməlisən.

Qarı nənə nəm-nüm eləməyə başladı. Sonra qızılın ucunu görən kimi razı oldu. Qərək, qarı bir neçə qızıl alandan sonra yavaş-yavaş qalaçaya tərəf getdi. Qız iki gün idi ki, naxoşlamışdı. Bir təhər hiyləynən qapını açıb qızın yanına çıxdı. O yandan bu yandan söhbət eləyəndən sonra qıza dedi:

– Mən dediyimə qulaq asmasan, günü-gündən saralıb solacaqsan.

Qız dedi:

– Nə çarə eləyim, qardaşım Qırx Qönçə xanımı gətirib onunla gündə keyf eləyirlər. Mən də burda yorğan-döşəkdə qalmışam.

Qarı dedi:

– Sənə bir yaxşı məsləhət eləyim. Qardaşını çağırıb ona de ki, gətirsin qara dev yurdunda olan ağ almadan gətirsin. Hərgah o almaları gətirsə, onnan birini soyub yeyən kimi sağalıb durarsan ayağa.

Qız qarının sözünə inandı. Bir azdan sonra qardaşı gəlib, bacısının halını soruşdu. Bacısı dedi:

– İki-üç gündü ki, yorğan-döşəkdə yatıram, heç mənə dava-dərman eləmirsən.

Qardaşı dedi:

– Nə istəyirsən eləyim.

Qız dedi:

– Gərək gedəsən qara dev yurdunda olan ağ almadan gətirəsən, mənim dərmanım ancaq odu.

Oğlan gəlib Qönçə xanımın yanında əhvalatı ona bildirdi. Qırx Qönçə xanım dedi:

– Ora gedər-gəlməz yoldu. Orda yeddi dev var. O devlərin əlinə düşən salamat qurtarmaz.

Oğlan cavab verdi:

– Bacıma söz vermişəm, ölüm də olsa gedəcəyəm.

Qırx Qönçə xanım dedi:

– Elə isə al üç dənə tükü, işin bərkə düşəndə bunun birisini tutarsan oda, nə təhər olmuş olsa, mən sənə imdadına çataram.

Oğlan bunlarla görüşüb atın yanına gəldi. Atın yanlarını tumarlayıb yəhərini belinə qoydu.

At dedi:

– Oğlan, yenə qızın sözünə baxıb ölümə gedirsən, gəl bu yoldan qayıt.

Oğlan dedi:

– Mənim xasiyyətimi bilirsən, ölümə də olmuş olsa gedəcəyəm.

At dedi:

– Elə isə min üstümə, yola düşək.

Oğlan ata süvar oldu, atı məhmizləyib yola düşdü.

Gün bir mənzil, teyyi-mənazil, get ha get özlərini böyük bir dağın ətəyinə yetirdilər. At dayanıb dedi:

– Oğlan, mən burda duraram, sən gedərsən o iki dağın arasına. Qabağına böyük bir meşəlik gələcək, o meşəliyin içində tək imarət görəcəksən. İmarətin qabağında bir çeşmə, çeşməni də başında yeddi dev

görəcəksən. Bu devlər dəyirman daşlarını oynatmağnan məşğuldular. Sən ora gedən kimi sənə hücum edəcəklər. Əgər fürsəti düşməne versən, onda sağ-salamat qayıtmayacaqsan. Yox, sən onları qabaqlayıb öldürsən, onda almanı qoparıb qayıdarsan. Alma ağacı evin qabağın-dakı həyətdədi. Ancaq yenə tapşırıram, nəbadə-nəbadə devlərin sözüne inanıb fürsəti onlara verəsən ha!

Oğlan atı orda qoyub başladı getməyə. Bir xeyli gedəndən sonra girdi meşəliyin içinə. Bir qədər meşəliknən gedib at deyən imarətə rast gəldi. Gördü həmin yeddi dev bir böyük dəyirman daşını oynadır. Oğlanı görən kimi Qara dev qışqırdı:

– Aha, ay bəni-adəm, sən bizim əlimizə yaxşı düşmüşsən. İndi biz səni öldürərik, – belə deyib dəyirman daşını fırladıb oğlana tərəf atdı. Oğlan başını əydi, dəyirman daşı üstündən ötdü. Oğlan qılıncı siyirib devə endirdi. Dev iki parça olub yerə düşdü. O birisi devlər bunu görüb qaçmağa başladılar. Belə ki, oğlan özünü həmin ağ alma ağacı-nın yanına yerləşdirib almadan bir xurcun yığdı. Qayıdıb gəlmək istəyəndə hər tərəfdən səslər eşidilirdi: “Ay aman, qoymayın, tutun!” Oğlan bu səslərə fikir verməyib geri baxmadı. Gəlib dağın ətəyində, yenə öz atına süvar olub yola düşdü. At yel kimi uçub, qan-tər içində oğlanı mənzilə yetirdi. Oğlan tez atdan düşüb ipək dəsmalnan atın tərəfini sildi və almaları da aparıb bacısına verdi. Bacısı almalarından birini yeyib ayağa durdu.

Bunlar burda qalmaqda olsun, gəl sənə kimdən xəbər verim, baş hərəmdən.

Baş hərəm gecə-gündüz yata bilməyib fikir eləyirdi ki, hərgah məsələnin üstü açılsa, padşah bunu və vəzirini öldürəcəkdir. Odu ki, istəyirdi ki, oğlanın başını batırsın. Bu səfər də eşitdi ki, oğlan salamat qayıdıb. Qarını çağıraraq dedi:

– Qarı nənə, məni balalarının başına çevir. Bizim bu fəndimiz baş tutmasa, tay ölümümüz yaxınlaşır.

Qarı cavab verdi:

– Tay mənim fəndim yoxdu. Rəngbərəng ağac dalınca göndərdim, salamat qayıtdı. Qırx Qönçə xanımın dalınca göndərdim, salamat qayıtdı. Axırda yeddi dev yurdundakı ağ alma dalınca göndərdim, yenə salamat qayıtdı. Tay mənim işlədəsi fəndim yoxdu.

Baş hərəm dedi:

– Qarı nənə, bir iş var, əgər bunun dalınca da göndərsən, ümid var ki, tay salamat qayıtməsın.

Qarı dedi:

– O nədi?

Baş hərəm dedi ki, bir təhər eləyib oğlanı Qırx Keçəpapağın dalınca göndərmək lazımdı. Özün bilirsən ki, oraya quş quşluğuynan qanad sala bilməz.

Qarı razı olub qızın yanına getdi. Qız yenə bikef oturub fikir edirdi. Gördü ki, qarı pilləkənlərdən yavaş-yavaş çıxır. Qarı ona yaxınlaşıb, dilini işə salıb dedi:

– Qadan–balan alım, Allaha şükür, deyəsən sağalmısan.

Qız dedi:

– Bəli, qarı nənə, qardaşım almanı gətirəndən sonra bir az babatam.

Qarı nənə dedi:

– Ay qız, mən bilirəm ki, sənin günün pis keçəcək. Çünki qardaşın özünə Qırx Qönçə xanımı gətirib, o birisi otaqda keyf eləyir. Sən də Allaha şükür yekə qızsan, burda tək-tənha qalırsan. İndi ki, belədi, qardaşına de ki, gedib Qırx Keçəpapağı gətirsin, sən də onnan keyf eləyəsən.

Qız qarının sözünə inandı. Qarı gedəndə qıza bərk-bərk tapşırdı ki, qardaşını ora göndər. Qarı gedəndən sonra qız bir az qaşqabağını sallayıb eyvanda oturmuşdu. Qardaşı Qırx Qönçə xanımnan eşiyyə çıxıb bunu bikef gördülər. Qardaşı yanına gəlib bunun boynunu qucaqladı. Hər iki gözlərindən öpüb dedi:

– Bacı, niyə fikir eləyirsən, mən ölməmişəm ki, ürəyində nə ki dərdin var, mənə söylə. Bacardığım yerə kimi dərman elərəm.

Qız dedi:

– Hələ utanmaz-utanmaz danışırısan. Qönçə xanımnın səhərdən axşama kimi gəzib dolanıb keyf eləyirsən. Bəs mən heç adam deyiləm? Gərək gedib Qırx Keçəpapağı da mənim üçün gətirəsən.

Oğlan yenə də qızın ürəyini sıxmayıb, mənim gözüüm üstə dedi. At yenə dillənib dedi ki, oğlan, hara gedirsən? Oğlan dedi ki, gedək Qırx Keçəpapağın dalınca. At dedi:

– Sən o həyəətə neçə dəfə çıxmısan, o dəmdəsgahı bilirsən, ancaq sənə deyirəm ora çox qorxuludu. Təvəkkül Allaha, gedək.

Oğlan ata süvar olub başladı getməyə. İki saatdan sonra özlərini qalaçanın yanına yetirdilər.

Gördülər bir Keçəpapaq ortada oturub, dövrəsində Qırx Keçəpapaq qulluqçu var. At dedi:

– Oğlan, həmin Keçəpapağın yanına gedərsən. Ya Allah deyib əl atarsan onun papağına, ancaq onu bil ki, birinci dəfədə götürməsən, yarıya qədər quma batacağıq. İkinci dəfə götürməsən, boğaza qədər quma batacağıq, üçüncü dəfə də götürə bilməsən, sən də, mən də daşa dönəcəyik.

Oğlan bu sözləri eşidib atın üstündə bərk durdu. At bir dəqiqədə özünü həyəətə atdı. Oğlan özünü yetirib əl atdı Keçəpapağın papağına. Həyətdəki dəhşət bunu qorxudub əli boşa getdi. At xəbər verdi ki, dizə qədər torpağa batdıq. İkinci dəfə əlini atanda yenə boşa getdi. Oğlan atın üstündə boğaza qədər atnan bərabər torpağa quylandılar. At oğlanın qulağına dedi:

– Özünü yığışdır, bu səfər də papağı götürməsən, biz daşa dönəcəyik.

Elə bil ki, oğlana təzədən qüvvət gəldi. Əlini atıb papağı götürdü. Papağı götürən kimin torpaqdan xilas oldular. O saat at özünü qalaçanın bu tərəfinə atdı, üz qoydular gəlməyə. Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi özlərini yetirdilər evə. Oğlan tələsik atdan düşüb pilləkənlərdən çıxmağa başladı. Yarıya qədər çıxanda yadına düşdü ki, atın tərini silməyibdi. Tez qayıdıb atın tərini silməyə başladı.

At dedi:

– Oğlan, dua elə ki, anan namaz üstə idi. Hərgah pilləkənlərin axırında yadına düşsə idi, bu dəm-dəsgah hamısı yox olmuşdu.

Qərəz, oğlan atı rahat eləyəndən sonra yuxarı çıxdı, gördü ki, özlərindən qabaq Keçəpapaq qırx qulluqçusuynan bərabər hazırdırlar.

Bunlar burda yaşamaqda olsunlar.

Padşah o gündən ki, şikardan qayıtmışdı, oğlanın fikrini ürəyindən çıxara bilmirdi. Vəziri çağırıb dedi:

– Vəzir, hazırlaş, sabah şikara çıxacağıq.

Vəzir əhvalatı bilirdi. İstəyirdi ki, bir təhər padşahın başından şikar fikrini çıxarsın. Onun üçün padşaha dedi:

– Qibleyi-ələm, bir az başımız qatışıqdı, gəl şikarı təyin eləyək bir neçə gündən sonraya.

Padşah bu səfər vəzirin sözünü qəbul eləməyib dedi:

– Mən nə deyirəm, ona qulaq as, sabah şikara çıxmalıyıq, özü də həmin o dəyirmançı oğlunun çəmənliyinə.

Qərəz, vəzir naəlac qalıb padşahın sözünü qəbul elədi. Sabah oldu, padşah, vəzir, əyanlar, bir qədər də qoşun götürüb yola düşdülər. Oğlan qalaçada oturub söhbətə məşğul idi. Bir də gördü ki, qatırların ucu açıldı. Elə güman elədi ki, padşah şikara çıxmışdı. Bu dəfə qəzəblənib Qırx Qönçə xanıma dedi ki, mən gedib padşaha deyəcəyəm ki, birinci dəfə sənə hörmət elədim. İkinci dəfə nə haqqan bizim çəmənlüyə səyahətə gəlmisən. Qırx Qönçə xanım əhvalatı bilirdi. Oğlanın hirsini soyudub dedi:

– Ayıbdı, necə olsa yenə padşahdı, biz gərək onu qonaq çağıraraq. Sən sabahdan get, padşahı, vəzirini baş hərəmini və bir neçə adamını da qonaq çağır.

Oğlan Qırx Qönçə xanımın sözünə baxıb getdi. Padşah yenə çəmənləkdə oturub eys-ışrətə məşğul idi. Birdən oğlanı görüb yenə fikri dağıldı. Oğlan padşaha yanaşdı, təzim eləyib salam verdi. Padşah salamlı alandan sonra oğlanı öz yanında oturtdu. Yemək-içməkdən sonra ayağa qalxıb ehtiramnan padşaha dedi:

– Sabah zəhmət çəkib öz vəzir, vəkil, bir də hərəmlərinnən bizə qonaq gələrsiniz.

Padşah razı oldu. Bir gün qabaq oğlan çox ov vurmuşdu. Qırx Qönçə xanım ömr elədi ləzzətli təamlar hazır olundu. Vaxt oldu, padşah dəstəsiynən oğlana qonaq gəldi. Padşah, əyanlar qaydaynan çay içəndən sonra təam yeməyə başladılar. Qırx Qönçə xanım süfrəyə oturandan qabaq, iki balaca it küçüyü hazır eləmişdi. Birinci tikəyə başlayanda, Qırx Qönçə xanım küçükləri içəri buraxıb süfrəyə çağırırdı. Böyük nimçədə onların qabağına yemək qoydu. Padşahın baş hərəmi bu əhvalatı görüb, payız yarpağı kimi əsməyə başladı. Vəzirin rəngi də qaçdı. Əlqərəz bunlar özlərini itirmişdilər. Padşah bu işdən xeyli rəncidə oldu, ancaq məsələni öz ürəyində o yan-bu yana çevirirdi. Təam yeyiləndən sonra padşah özünü saxlaya bilməyib, Qırx Qönçə xanımdan əhvalatı xəbər aldı:

– Sən it küçüklərini bizim kimi əziz tutursan?

Qırx Qönçə xanım özünü itirməyib cavab verdi:

– Bizimnən it küçüyünün nə təfəvütü vardı?

Padşah bir az da qəzəblənib getmək istədi. Qırx Qönçə xanım yenə üzünü padşaha tutub dedi:

– Qibleyi-ələm, sözümə qulaq ver, gör nə deyirəm.

Padşah burda bir sirr olmasını bilib, sözün dalısına qulaq asdı. Qırx Qönçə xanım yenə sözünə davam eləyib dedi:

– Padşahım sağ olsun, bir insan ki it küçüyü doğa, həmin it küçüklərinin insannan süfrədə bir xörək yeməsində nə böyük iş varmış?

Padşah tez barmağını dişlədi, qəzəblənib işin həqiqətini bilmək istədi. Qırx Qönçə xanım ayağa durub oğlanın, qızın əlindən tutdu, padşahın yanına gətirib dedi:

– Qibleyi-ələm, bu sənin oğlun, bu sənin qızın, mən sənin gəlinin! – Keçəpapağı göstərib dedi. – Bu da sənin yeznəndi.

Padşah o saat əmr edib vəziri, baş hərəmi, qarını, bir də həmin mama ki, uşağı tutmuşdu, onu dəli qatırın quyruğuna bağlayıb qatırı qovdurdu. Bir azdan sonra hər tikələri bir daş arasında qalıb öldülər. Padşah əmr elədi naxırçı qızını gətirdilər. Hər gün xörəklərin artığını yeyən bu arvad əriyib çöpə dönmüşdü. Arvad gəlib oğlunu, qızını gördü, əhvalatı bilən kimi ürəyi keçib qəşş elədi, tez gülab tapıb bunu ayıltılar. Qırx gün, qırx gecə toy eləyib, naxırçı qızını da baş hərəm yerində qoyub keyf elədilər. Yedilər, içdilər, mətləblərinə çatdılar.

MƏLİK ÇOBAN

Biri varıymış, biri yoxumuş, keçmişlərdə bir padşah varıymış. Onun gözünün ağı-qarası bircə qızı varıymış. Qonşuluğunda da bir imansız qarının oğul nəvəsi varıymış. Padşah qarının nəvəsini hər gün yanına çağırırdı onunla oynayib ürəyini açandan sonra bir qızıl basıb qarının oğul nəvəsinin ovcuna salarmış yola. Padşah beləliklə oğul atəşini ürəyindən söndürərmiş.

Padşahın Məlik adında bir çobanı varıdı. Məlik neçə il idi ki, sid-qinən padşaha qulluq eləyirdi. Padşah da Məliyi evləndirmişdi. Məliyin Narınc adında bir qızı olmuşdu.

Fələk işi tərsinə çevirdi. Padşahın vəziri vəfat elədi, padşah qaldı vəzirsiz. Baxıb gördü ki, çoban çox ağıllı adamdı, dedi:

– Hər necə olsa, gərək Məlik çobanı özümə vəzir eləyim.

Adam göndərib Məlik çobanı çağırırdı yanına. Məlik çoban gəlib ədəb-ərkanla padşaha baş əyib salam verəndən sonra padşah onu öz yanında oturtdu. Sonra padşah üzünü Məlik çobana tutub dedi:

– Məlik, on ildi mənə çobansan, mən baxıb görürəm ki, sən çox ağıllı adamsan. Bu on ilin ərzində səndən heç bir ziyan görməmişəm. İstəyirəm səni özümə vəzir eləyəm. Razısan, ya yox?

Padşah bir də təklif eləyəndə Məlik çoban dedi:

– Padşah sağ olsun, pinəcidən zərgər olmaz. Gəl sən mənim bir tikə çörəyimə bais olma. Qoy gedim çobanlılığma.

Padşah dedi:

– Məlik, gərək vəzirim olasan.

Məliyin əlacı kəsilib razı oldu. Padşah Məliyi hamama göndərüb üst-başını təzələtdirdi, təmizlətdirdi, bir dəst vəzir paltarı da geydirib çoban Məliyi elədilər Məlik vəzir.

İmansız qarı eşitdi ki, çoban Məlik padşaha vəzir oldu, bu gün sabah da Məliyin arvadı bir oğlan doğsa, nəvəsi gözdən düşəcək. Qarı otuz doqquz gün küpə girib oturdu, qırxıncı günü küpdən çıxıb oldu cadukun qarı. Bu tərəfdən də Məlik vəzirin arvadı ağrı çəkirdi. Qarı bir dəst mama paltarı geyinib özünü yetirdi Məlik vəzirin evinə dedi:

– Mamayam.

Məlik vəzir şad olub, imansız qarını evinə gətirdi. Qarı bir neçə cür olur: qarı var mamlı–matan, yük üstə yatan, balxun sağrı, plov yeməz, üzü gülməz, dabanı çattax, baldırı çılpaq, ipəyi qarı, köpəyi qarı, yaxası açıq, tumanı cırıq, saçları qırıq, küpəgirən, buzov minən qarı. Bizim bu qarı şamarı qarı idi.

Qarı qollarını çırmalayıb Məlik vəzirin arvadını doğuzdurdu, gördü ki, bu bir oğlan doğdu ki, eyni Yusifi–Kənan. İstədi uşağı it–bat eləyə, baxıb gördü ki, adam çoxdu tez bir dua oxuyub arvadın altındakı oğlan uşağını elədi qız uşağı.

Məlik vəzirə xəbər getdi ki, arvadın qız doğdu. Məlik vəzir çox qəmləndi, çünki padşaha söz vermişdi ki, oğlum olsa, qızıl xonçanın içinə qoyub sənə peşkəş gətirəcəyəm.

Odu ki, Məlik vəzir utandığından padşahın üzünə bir neçə gün çıx–madı.

Padşah bir gün oturmuşdu, gördü ki, Məlik vəzir heç bunun yanına gəlmir, adam göndərüb Məlik vəziri çağırıdırıb xəbər aldı:

– Nə olub ki, mənim yanıma neçə gündü gəlmirsən?

Məlik vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, mən sənə söz verib əhd eləmişdim ki, oğlum olsa, qızıl xonçaya qoyub sənə peşkəş gətirəcəyəm, amma indi qızım oldu, odu ki, utandığımdan yanına gələ bilmirdim.

Padşah dedi:

– Elə bununçun yanıma gəlmirsən?

Məlik vəzir dedi:

– Bəli.

Məlik vəzirə padşah oturub, bir az söhbət eləyib, axşamüstü ayrıldılar.

Bəli, Süsən böyüyüb yeddi yaşına çatdı.

Məlik vəzir Süsəni qoydu məktəbə. Aradan bir müddət keçəndən sonra padşah Məlik vəzirə dedi:

– Vəzir, bu gün axşam sizə qonağam.

Məlik vəzir durub evinə gəldi. Axşama tədarük gördü. Padşah gəlib oturdu. Yeyib içəndən sonra padşah vəzirə dedi:

– Bəs, sən qızın Süsəni çox tərifləyirsən. Gətir görək, necə uşaqdı?

Vəzir durub gəldi, qızı Süsəni padşahın yanına gətirdi. Padşah Süsənə baxan kimi dedi:

– Vəzir, sən mənə aldadıbsan ki, oğlum olmayıb, amma bu ki, oğlandı.

Vəzir and içib özünü öldürdü ki, qızım olub, oğlum olmayıb, bu qızdı, oğlan deyil.

Vəzir nə qədər dedisə, padşah razı düşmədi, dedi ki, yox ki, yox!

Padşah acıq eləyib durub getdi. Məlik vəzir çox pərt oldu. O, padşahın qabağını kəsib dedi:

– Padşah sağ olsun, mən bugünkü gündən ötrü deyirdim ki, qoy gedim çobanlığıma. İndi bil və agah ol, mən əhd eləmişdim ki, əgər oğlum olsa, padşaha peşkəş edəcəyəm. Yox, qızım oldu, onda oğlan paltarı geyindirib padşahın qabağına çıxardacağam. Odu ki, qızıma bir dəst oğlan paltarı geyindirib çıxartdım məclisə.

Padşah vəzirin bu sözündən çox razı olub dedi:

– Vəzir, sən bu qızın xalis oğlana oxşayır. Odu ki, hər səhər sübh namazından sonra geyindirib mənim yanıma gətirərsən.

Vəzir iki əlin döşünə qoyub, baş əyib razı oldu. Padşah da çıxıb öz imarətinə getdi.

Məlik vəzir bir müddət padşaha vəzirlik eləyib bu sənətdən çox iyrəndi. Bir gün Məlik vəzir durub gəldi padşahın yanına. Süsəni də özü ilə götürüb gəlmişdi. Padşah Süsəni görən kimi yanında yer göstərərək dedi:

– Vəzir, nə əcəb səndən?

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, neçə ildi ki, sənə vəzirlik eləyirəm. Bu neçə ilin ərzində nə sən, nə də sənin camaatın məndən inciməyib. Amma indi yorulmuşam, izn ver çıxım gedim öz peşəmin dalınca.

Padşah dedi:

– Vəzir, nə səfeh-səfeh danışırısan? Mən səni buraxa bilmərəm. Sabahkı gün camaat mənə deyər ki, padşah vəziri yola verə bilmədi.

Vəzir dedi:

– İndi ki, belədi, ixtiyar sahibisən, amma iki ay mənə vaxt ver, iki aydan sonra gələrəm öz vəzifəmə.

Padşah izn verdi.

Vəzir köç-külfətini götürüb üz qoydu kəndlərin birinə. Başladı burda əkin əkməklə dolanmağa.

Bir gün padşah xəbər göndərdi vəzirə ki, bəs Süsən üçün yaman darıxıram göndər yanıma.

Məlik durub ayağa Süsənə bir dəst pəhləvan paltarı geyindirib, altına yaxşı bir at çəkib dedi:

– Qızım, xoruzların ikinci banında get köhnə qəbiristanlığa, gör nə görərsən?! Gördüyünü gəl mənə nağıl elə.

Süsən minib atını qəbiristanlığa getməkdə olsun.

Vəzir bir dəst pəhləvan paltarı geyib, üzünə dəbilqəni çəkib, atını minib çapdı qəbiristanlığa! Məlik özünü yetirdi Süsənə. Süsən baxıb gördü ki, bir pəhləvan gəlir. Bunlar başladılar davaya.

Süsən atasını tanımırdı, odu ki, qılıncı zərblə atası Məlik vəzirə vurdu, amma Məlik vəzir qızına qılınc vurmayıb, onun qabağından qaçdı.

Axırda Süsən təkcə gəlib qılıncını saldı qınına, əl atdı atasının bel kəməndinə, götürüb vurdu yerə, çıxıb sinəsinin üstə istədi atasının başını kəsə. Məlik vəzir tez dəbilqəni üzündən götürüb atdı. Süsən öz atasını tanıyıb dedi:

– Ata, bu nə olan işdi, bəlkə elə mən səni vurub öldürəydim?

Məlik vəzir dedi:

– Qızım, mən səni sınayırdım, indi bildim ki, sən yüz pəhləvana bərabərsən. Qızım, get, padşah səni çağırır, hər nə desə əməl elə. İndi səndən arxayınam.

Süsən atası ilə halallaşmış, padşahın yanına getməkdə olsun. Bu tərəfdən padşaha xəbər gəldi ki, bir nəfər pəhləvan elçi daşının üstə oturub.

Süsən padşahın imarətinin qabağında atından düşüb girdi içəri. Padşaha ədəb salamını yerinə yetirib, Məlik vəzir verən kağızı ona verdi. Padşah alıb kağızı oxudu gördü ki, bu, vəzirin qızı Süsəndi, pəhləvan paltarında gəlib. Çox şad oldu. Süsənə otaq-filan verdi. Süsən burda qalmaqda olsun.

Padşah öz-özünə dedi:

– İndi ki bu qızın pəhləvanlığa çox həvəsi var, gərək bunun gücünü sınayam.

Padşah Süsəni çağırırdı dedi:

– Hazırlaş, mən sabah ova gedirəm, səni də özümən aparacağam.

Padşah səhər qoşun tədarükü görüb atlandı. Süsən də öz atına minib padşahın yanı ilə gedirdi. Bir neçə mənzil yol getdilər. Birdən padşahın qabağına nəhəng bir əjdaha çıxdı. Qoşun əhli qorxub qaçdı. Süsən tez əlini qılınca atıb əjdahanı iki bölüb öldürdü.

Bu şücaəti Süsəndə görəndə padşah, qoşun əhli çox şad olub sevinilər, yərbəyerdən Süsəni alqışladılar. Padşah şadyanılıqla şəhərə qayıdıb o günü yeyib-içib keyfə baxdılar.

Həmin padşahın Zərnigar adında pərdəyi-ismətdə bir qızı var idi. Qız nə qız, görən bunun camalına heyran idi, qaş qara, gözlər sürməyi, boyu sərv, burnu hind fındığı, dişləri inci, mirvari kimi, dodaqları zərif, qıpqırmızı idi.

Zərnigar Süsənin sorasında idi, amma nə eləyirdi Süsəni görə bilmirdi. Odu ki, Zərnigara eşq zor gətirib tab eləyə bilmədi. Süsənin dərindən naxoşlayıb düşdü yorğan-döşəyə.

Padşaha xəbər getdi ki, qızın Zərnigar bərk naxoşdu. Padşah qızı Zərnigarı çox istəyirdi. Durub gəldi qızının yanına, gördü ki, həqiqətdən Zərnigar elə naxoşdu ki, heç dinib danışmır, tez durub getdi, çıxıb taxta car çəkdi ki, kim qızımı sağaltsa, filan qədər qızıl verəcəyəm.

Şəhərdə həkim qalmadı gəldi, amma Zərnigarı sağalda bilmədilər. Padşahın əlacı kəsildi, oturub ağladı.

Padşahın bir küpəgirən qarısı var idi. Qarı gəlib padşaha dedi:

– Ax-uf çəkmə, sənin qızın Zərnigar Süsənin dərindən o günə düşübdü.

Padşah acıqlanıb qarıya dedi:

– Yalan deyirsən.

Küpəgirən qarı dedi:

– İndi ki, sözü mü yalan bilirsən, dur mənən gedək Zərnigarın yanına. Sən qarı dalında dayanıb bizim danışığımıza qulaq as. Onda bilərsən ki, sənin qızın Zərnigar doğrudan da aşıqdi Süsənə.

Bunlar getdilər.

Padşah qapının dalında gizlənib qulaq asmaqda olsun. Eşit küpəgirən qaridan.

Qarı qapını açıb girdi içəri. Zərnigarın yanında oturub:

– Ay qadan alım, ay başına fırlanım, necəsən? – deyə başladı Zərnigarın baş-qulağını aparmağa.

Zərnigar dedi:

– Qarı nənə, Allahdan gizlin deyil, səndən nə gizlədim. Mən Süsənin dərindən bu günə düşmüşəm. Mənə əlac!

Zərnigar dərini deyib başladı ağlamağa. Qarı qıza təsəlli verib, durub gəldi padşahın yanına. Padşah qarıya dedi:

– Qarı, tədbir gör, yoxsa Zərnigar dəli-divanə olar.

Qarı dedi:

– Mənim bu gözüm üstə. Gəl sən Süsəni göndər Nil suyu gətirməyə getsin. Süsən gedib geri qayıtmaz, Zərnigarın da yadından çıxar, sağalar.

Padşah razı olub, Süsəni çağırırdı. Süsən gəlib baş əyib qulluq gözlədi. Padşah ona dedi:

– Mənim qızım bərk naxoşdu, deyirlər ki, gerek o, Nil suyunda çimə, göndərirəm səni Nilə. Gerek iki böyük tuluq Nil suyu gətirəsən ki, qızım çimib sağalsın.

Süsən razı olub, minib atına, iki tuluq da əlinə alıb başladı yol getməyə. Neçə gün, neçə gecə yol gedib, gəlib çatdı bir bağa. Süsən atını bu bağın içinə çəkib gördü ki, burda bir çarhovuz var. Onun da qırağında bir göyərçin var. Göyərçin o yana bu yana baxıb tez cildini soyundu, oldu qız, özünü çarhovuza atıb başladı çimməyə.

Süsən tez əlini atıb göyərçinin cildini götürdü. Göyərçin Süsəni görən kimi:

– Ey Süsən, sən də mən tumnansan.* Gəl sən mənim cildimi apar, mən sənə bir sirr deyim.

Süsən dedi:

– De görüm, nə deyirsən?

Göyərçin dedi:

– Əzəl cildimi ver, sonra deyim.

Göyərçin öz anasının südünə and içəndən sonra Süsən göyərçinin cildini verdi. Göyərçin dedi:

– Bil və agah ol, sən çoban Məlikin oğlusan. Padşah atanı özünə vəzir eləmişdi. Həmin padşahın heç oğlu olmazdı. Padşahın qonşuluğunda bir qarı vardı. Həmin qarının oğul nəvəsi vardı. Padşahın oğlu olmadığına görə qarının oğul nəvəsinə oğul deyirdi. Sən dünyaya gələn zaman mamalığını həmin qarı elədi. Gördü ki, sən oğlansan, həmin yerdə bir tilsim oxuyub səni eləyibdi qız. İndi bil, sən oğlansan.

* Toxumdan, cinsdən

Süsən göyərçindən xəbər aldı:

– Ey göyərçin, mən o qarını harda görə bilərəm?

Göyərçin dedi:

– Bu yaxında bir şəhər var, gedib o şəhərə görəcəksən ki, bütün şəhər əhli daşa dönübdü. O şəhərin padşahı əl qabına gedən yerdə daş olub qalıbdı. O şəhəri həmin dediyim qarı daşa döndərib.

Süsən xəbər aldı:

– Nə üçün daşa döndəribdi?

Göyərçin dedi:

– O şəhərin padşahı sənin atanın əmisi oğlu idi. Onun bir pərdeyi-ismətdə gözəl, göyçək bir qızı vardı. Qarı həmin qızı öz nəvəsinə almaq istəyir. Amma padşah qarının nəvəsinə öz qızını vermir. Qarı acığa düşüb bütün şəhəri daşa döndəribdi. İndi sən gedərsən ora, qarı gəlib padşahı adam eləyib deyəcək:

– Padşah, qızını oğluma verirənsənmi?

Padşah deyəcək:

– Yox.

Onda qarı çəkib çubuğu padşahı daş eləyəcək. Sən qarını tutub çubuğu əlindən alarsan, özünü də öldürərsən. Sonra çubuğu çəkərsən daşlara, bütün şəhər adam olar. Bu yarpağı da verirəm sənə, sən də til-simdən çıxarsan.

Göyərçin sözünü deyib, qanad çalıb çıxıb getdi. Süsən də minib atına üz qoydu yol getməyə.

Nəçə gün, nəçə gecə yol gedib özün yetirdi həmin şəhərə, girib gördü ki, bu şəhər dönübdü daşa. Dükən-bazara baxıb gördü ki, dükançı ət çəkən yerdə, bəzzaz çit ölçən yerdə, qatıqçı qatıq satan yerdə, bağban bağ belləyən yerdə, dərzi paltar tikən yerdə, pinəçi çarıq tikən yerdə dönübdü daşa.

Amma burda bir imarət var, bu imarətin qabağında bir nəfər dayanıb dönüb daşa.

Süsən dedi:

– Olsa, padşah bu olacaqdı.

Çəkilib bir yanda dayandı. Haçandan-haçana imansız qarı gəlib çubuğu padşaha çəkib onu dirilti, dedi:

– Qızını verirənsənmi mənim oğluma?

Padşah dedi:

– Yox, vermirəm.

Qarı acıqlanıb istədi çubuğu padşaha çəkə, Süsən o saat qarını dal-dan tutub çubuğu əlindən aldı. Qarını da cəhənnəmə vasil elədi. Çubuğu üç kərəm yerə çəkib bütün şəhər əhlini insan elədi. Padşahı da oturtdu taxtında. Atı minib tay Nilə su dalınca getmədi. Göyərçin verən yarpağı əzib, suyunu içib özü də oldu oğlan. Minib atına öz vilayətlərinə gəldi. Çatan kimi özünü yetirdi Zərnigar xanıma, öpüşüb görüşdülər.

Padşaha xəbər getdi:

– Süsən gəlibdi, özü də oturub qızının yanında.

Padşah xəbər göndərdi Süsən gəlsin. Süsən padşaha cavab göndərdi:

– Gedin deyin padşaha ki, hələ işim var, gələ bilmərəm. Bu xəbəri aparıb padşaha yetirdilər. Padşah xəbəri eşitcək qəzəbləndi, ömr elədi ki, Süsəni tutub salsınlar zindana.

Pəhləvanlar gəldilər ki, Süsəni tutub salalar zindana. Süsən gələn pəhləvanı öldürüb cəhənnəmə vasil eləyirdi. Padşaha xəbər getdi ki, qoşun qalmadı, nə ki var, Süsən qırıb qurtardı.

Bu xəbəri padşah alan kimi ömr verdi ki, nə ki qoşun var çıxsin meydana, gərək Süsəni tutalar

Süsən bir də baxıb gördü ki, ulduzların sayı var, qoşunun sayı yoxdu, qoşun dərya kimi moc* vurur. Tez dava paltarını geyinib, atına minib üz qoydu meydana, özünü dəryayı-ləşkərə** vurub ot kimi qoşunu biçib qurtardı. Padşah pəhləvanlarını göndərdi. Süsən pəhləvanları da qırıb dedi:

– Ey padşah, çıx meydana.

Padşahın əlacı kəsilib özünü yetirdi meydana. Hər iki pəhləvan oxdan, nizədən, toppuzdan, qılıncdan çıxıb əl atdılar bir-birinin kəməndlərinə. Kəməndlər davam gətirə bilməyib qırıldı.

Süsən baxıb gördü ki, bu çox zor pəhləvandı, əl atıb ikiəlli yapışdı padşahın belindən, bir nəərə çəkib götürüb vurdu yerə, çıxıb sinəsinin üstə oturdu. Padşahı öldürüb, qalan qoşunu özünə təslim elədi. Süsən öz atası Məlikə xəbər göndərib gətirtirdi.

Başına gələnə atası Məlikə nağıl elədi. Məlik oğlunun alnından öpdü. Süsən də Məlik çobanı padşah elədi.

Məlik çoban çox ədalətlə padşahlıq eləməyə başladı.

Bundan sonra Süsən yeddi gün yeddi gecə toy eləyib, Zərnigar xanımı alıb murad hasil elədi.

* Ləpə, dalğa

** Dərya kimi qoşuna

ŞƏMİNİN NAĞILI*5

Biri var idi, biri yox idi, bir padşah var idi. Bir gün bu padşahın gözləri tutuldu. Tay məmləkətdə təbib, dərman qalmadı hamısını elə-dilər, kar salmadı ki, salmadı. Axırda dedilər, onun gözünün dərmanı deryada bir ağ balıq var, ondadı.

Bəli, padşah əmr elədi qoşun atlandı. Padşahın iki oğlunyan vəziri də qoşunun başında balıq tutmağa gedirdilər. Bir ay idi deryanın kənarında o yan-bu yana gəzib, balığı axtarırdılar. Bir aydan sonra bunlar balığı tutdular. Padşahın kiçik oğlu da gəldi bura. Baxıb gördülər bu bir qəşəng balıqdı, adam deyir həmişə buna baxım. Bunların ürəyi qəbul eləmədi ki, balığın gözlərini çıxarsınlar. Nə var, nə yox doxsan yaşında atalarının gözləri açılacaq. Balığı gətirib atdılar deryaya. Vəzir də ki elə Allahdan bir belə şey axtarırdı. O saat daban aldı padşahın yanına, dedi:

– Bəs mən əzab çəkdim, balığı tutdum, oğlanların onu deryaya atdılar.

Padşah o saat əmr elədi oğlanlarının ikisini də məmləkətdən çıxartdırdı.

İki qardaş bir-birinə qoşulub düşdülər yola. Az getdilər, çox getdilər kiçik qardaş başladı ağlamağa ki, acımışam.

Böyük qardaş onu bir ağacın dibində oturdub, özü getdi şəhərə ki, bəlkə bir az çörəkdən-zaddan tapa gətirə. Gəlib şəhərə çatanda gördü

* Bu nağıla “Şəmi cühudun nağılı” da deyilir.

yaman qiyamət var. Hamı yığılıb meydana quş uçurdular. Sən demə bu şəhərin padşahı ölübmüş, dövlət quşu uçurdurlarmış. Bu da bir tərəfdə durub başladı tamaşa eləməyə. Quşu uçurtdular, quş düz gəlib qondu bu oğlanın başına; gəldilər ki, görsünlər kimin başına qonub, baxdılar ki, çalimbır* paltarlı uşağın başına qonub. Quşu bunun başından götürüb dedilər ki, yəqin səhv eləyib, yoxsa nə təhər oldu ki, bu qədər əməlli-başlı adamları qoydu, getdi qondu bir dilənçinin başına, özü də heç bilmirik haralıdı.

Qərəz, quşu ikinci dəfə uçurtdular, quş yenə düz gəlib qondu oğlanın başına. Gəlib gördülər yenə qonub onun başına. Hirsənib onu ordan qovdular. Quşu yenə uçurtdular. Quş qalxıb havaya axtardı-axtardı, yenə də gəlib qondu oğlanın başına. Vəzir, vəkil yenə quşu təzədən uçurtmaq istəyirdilər, amma camaat qışqırdı:

– Quş üç dəfə onun başına qonub, elə padşahımız da odu.

Vəzir, vəkil gördülər ki, camaatın havası yuxarıdı, axırda deyəsən sürüş** düşəcək, naçar razı oldular. Oğlanı tutub apardılar hamama. Bəli, lazımi qaydalarını yerinə yetirib onu çıxartdılar taxta.

Sizə kimdən xəbər verim, kiçik qardaşdan.

Kiçik qardaş gözlədi, gözlədi qardaşı gəlib çıxmadı. Hava başladı qaranıqlaşmağa. Yazıq uşaq çıxıb bir çinar ağacında yatdı. Səhər yaxınlaşırdı, bir də gördü bir karvan gəlir. Tez ağacdən düşdü, qoşuldu bu karvana. Şəhərdə-bazarda gözə-gözə gəldi çıxdı bir halvaçı dükanının qabağına. Halvaçı gördü bir qəşəng oğlan durub burda, amma özü də deyəsən qərrib adama oxşayır. Fikirləşdi ki, elə yaxşı oldu, bunu aparıb özümə şeyird elərəm. Bir qarın çörək verib işlədərəm. Bu fikir-nən oğlanı çağırırdı:

– Bala, haralısan?

Oğlan dedi:

– Qərribəm.

– Mənim yanımda şeyird qalarsanmı?

Oğlan dedi:

– Niyə qalmaram.

Bu halvaçının adı keçəl Əhməd idi. Özü də lap noxudu keçəl idi. Odu ki, bunun halvasını heç kəs almazdı. Elə ki, oğlanı elədi özünə şeyird, başladı bunun müştərisi artmağa. Bütün şəhərə söz yayıldı:

* Cındır

** Hərəkət, qarışıq; “şuriş” ərəzinə işlənilmişdir.

“keçəl Əhmədin bir qəşəng şeyirdi var.” Ta heç halva almaq istəmə-yənlər də gəlib halva alırdılar. Elə oldu ki, ta Əhmədin dükanının qa-bağında camaat növbəyə dururdu.

Bir gün padşahın qızı öz kənizləri ilə hamama gedirdi. Hamamın qapısına çatanda, kənizlərin birisinə pul verdi ki, getsin bir az halva alsın. Kəniz gəlib gördü adə, burda halva satan bir oğlan var, yemə, içmə xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə. Kəniz elə bir təhər ki, bir az halva alıb, heç pulunun qalanını da almayıb, qayıtdı hamama. Gör-düyünün üstünə bir az da qoyub, padşahın qızına xəbər verdi.

Padşahın qızı əvvəl fikir vermədi, sonra gördü ki, yox, qızın dili ağzına girmir, dedi, bir gedim görüm bu necə şeydi.

Elə bir ala-təhər yuyundular. Qız kənizlərdən birinin paltarlarını geyib birbaşa düzəldi halvacı dükanına. Gəlib elə oğlanı görcək huşu başından dağıldı. Bir o dükana girdi, bir bu dükana girdi, bir az huşu başına gəldi. Çağırıb keçəl Əhmədi ona pul verib dedi:

– Bu pula görə halva çək, axşam ver şeyirdinə gətirsin padşahın qızına.

Əhməd tez oğlana bir dəst yaxşı libas aldı, axşam göndərdi ora. Qız oğlanı gətirdi evə, başladılar söhbətə, elə ki, qaranlıq düşdü, oğ-lana yenə bir qızıl verdi, tapşırdı ki, sabah yenə halva gətirsin.

Bunlar hər gün belə söhbətlərində olsun, sizə kimdən xəbər verim, yaxın şəhərlərin birində Şəmi adında bir tacir varıdı. Padşahın qızına vurulmuşdu. Amma özü də bilirdi ki, padşah qızı ona verməyəcək. Bir neçə vaxtıdı ki, alış-verişin, işin-gücün buraxıb gəlib oturmuşdu burda ki, bir təhər çarə tapıb qızı alsın. Keçəl Əhməd baxdı ki, oğlan gündə hər axşam padşahın qızına halva aparır, bir qızıl gətirir. Əhmədin dü-kanı tay oldu qıyamət. Əvvəllər heç kəs onun dükanına yaxın gəlib halva yeməzdı ki, kifirdi, indi tay dükanın qabağında nobat durur. Keçəl Əhməd çox vaxt özü dükanda oturmazdı. Bütün işi oğlan görür-dü. Keçəl Əhməd hər məclisdə o saat öz halvasından söhbət açardı.

– Bəs mənim halvamın yanında Bağdad halvası nə qələt eləyər, gör necə halva bişirirəm ki, hər gün padşah qızı məndən bir qızılıq halva alır.

Bəli, bu əhvalat yavaş-yavaş böyüdü, axırda gəldi çatdı Şəminin qulağına.

Şəmi çox vələdüzzina bir adamdı. Bu söhbəti eşitcək, barmağını dişlədi ki, ay gədə, bu iş belə deyil ki, olsun, yəqin burda bir əmma var.

Tez bir qarı tapıb dedi:

– Gərək bu işdən məni hali eləyəsən.

Qarı ki sarı-sarı qızılları gördü, imanı getdi cibinə, dedi:

– Mənim belə bir sağ gözüm üstə.

Bəli, qarı özün verdi qızın kənizlərinin yanına, əhvalatı öyrəndi ki, qız oğlana aşiq olub.

Şəmi işi bilcək, gedib tutdu Əhmədin yaxasından ki, gərək şeyir-dini satasan mənə.

Əhməd nə qədər elədi, Şəmi əl çəkmədi, axırda bir ətək pul verib oğlanı aldı. Buna bir dəst yaxşı libas geyindirib, dedi:

– Mən hər nə desəm, sən gərək onu təsdiq eləyəsən.

Oğlan nə bilsin ki, nə var? Dedi:

– Baş üstə.

Şəmi onu yanına salıb birbaşa üz qoydu padşahın sarayına, gəlib durdu elçi daşının üstündə. Buranın padşahı qızı anadan olanda bütün vilayətdə olan cindarları, cadugərləri yığıb qızın meylini bir lal tutu-quşuna tilsimbənd eləmişdi. Odu ki, hər kim gəlib qızı istəyirdisə, padşah tutuquşuna baxırdı, tutuquşu da dinib danışmırdı.

Padşah deyirdi:

– Balam, mənim qızım sənə qismət deyil.

Elə ki padşaha xəbər verdilər ki, bir tacir əyləşib elçi daşının üstündə, padşah əmr verdi gətirsinlər içəri. Bəli, Şəmi girdi içəri, ədəb salamını verib dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, qapına gəlmişəm, məni dala qaytarma, gərək qızını mənim oğluma verəsən.

Bu sözləri deyib oğlanı göstərdi. Oğlan durdu ayağa, baş əydi. Padşah bir diqqətnən oğlanın üzünə baxdı, gördü oğlan heç pis deyil, dönüb tutuquşuna baxdı.

Tutuquşu üç dəfə qəh-qəh çəkib güldü. Qız öz otağında oturmuşdu, bir də gördü ki, tutuquşu güldü, tez o yan, bu yana baxdı ki, görsün baxtı kimə açılib, gördü adə, o oğlandı! Sevindiyyindən ta bilmədi nə qayırsın.

Bəli, tədarük görüldü, qonaqlar çağırıldı, qırx gün, qırx gecə toy oldu, qızı verdilər Şəminin oğluna. Şəmi başladı yavaş-yavaş tədarük görməyə. Elə ki, hər şey hazır oldu, padşah da bir dəstə qoşun verdi ki, aparıb onları yola salsınlar.

Şəmi öz şəhərlərinə getməyib, üz çöndərdi ayrı bir tərəfə. Az getdilər, çox getdilər, bir düzənliyə çıxdılar, gecə çadır qurdular. Şəmi qoşun böyüyünün çadırına gəldi. Bir az o yandan, bu yandan söhbət eləyəndən sonra dedi:

– Balam, hələ bizim şəhərə bir aylıq yol var. Axı bu qədər qoşun bizim nəyimizə lazımdı. Gəl bunların hərəsinə bir az pul verək, geri qayıtsınlar və səni bu yaxın şəhərin birində gözləsinlər. Biz bir-iki nəfərnən gedək.

Sərkərdə bu sözü eşidən kimi razı oldu, qoşunu burda qoyub düzəldilər yola. Bir-iki gündən sonra gəlib çatdılar bir dəryanın qırağına. Şəmi gecəni orda elədi. Hamı yatandan sonra özünü verdi gəmiçinin yanına. Onu bir tərəfə çəkib, ovcuna bir az pul basdı, dedi:

– Sabah sən deynən ki, mən gəmiyə ancaq üç nəfər götürə bilərəm.

Bəli, şəhər hamı durdu, yüklər vuruldu, gəmiyə minmək istəyəndə gəmiçi dedi:

– Mən gəmiyə üç nəfərdən artıq götürə bilmərəm, minik çoxdu.

Bir az deyişdilər, yalvardılar, olmadı ki, olmadı. Şəmi sərkərdəni bir tərəfə çəkib dedi:

– Balam, görürsən tərsliyi tutub götürmür. Sən gəl belə elə, bu qızılları götür elə burdaca qayıt dala, tay neyləyək, elə gəlmiş kimi varsan.

Bu sözləri deyib ona bir kisə qızıl verdi. Sərkərdə qızılları görcək razılaşdı. Şəmi qızı, bir də oğlanı götürüb mindilər gəmiyə, düşdülər yola. Şəmi qızın oğlanı hələ bir-birinin yanına qoymurdu ki, gedib öz şəhərimizdə toy eləyək.

Elə ki gecə oldu, Şəmi özün verdi gəmiçinin yanına. Onun ovcuna bir az pul basıb dedi:

– Mənim bu oğlumu at bir dəryada çimsin.

Gəmiçi də elə arif adamıdı, mətləbi başa düşdü. Şəhərə yaxın oğlan gəminin üstündə durmuşdu, dəryaya tamaşa eləyirdi. Gəmiçi daldan onu itələyib dəryaya saldı. Qız bunu görüb paltarını tikə-tikə eləməyə başladı, başını yoldu. Ancaq əli heç yerə çatmadı, axırı çarəsiz qalıb başladı ağlamağa.

Bir az keçəndən sonra Şəmi bu qızı almaq istədi. Şəmi nə qədər elədisə, qız ona getmədi. Şəmi çox dedi, qız az eşitdi, olmadı ki, olmadı. Axırda naçar qalıb ona bir ev tikdirdi, qalabənd elədi, qızı qoydu içinə ki, qalar-qalar ağıllanar.

Qız burda qalmaqda olsun, Şəmi ticarətində. Sənə kimdən xəbər verim oğlandan.

Elə ki oğlan dəryaya düşdü, həmin ağ balıq ki, oğlan onu azad eləyib dəryaya atmışdı, oğlanı görən kimi götürüb kənara qoydu, dedi:

– Get oğlan, yaxşılıq yaddan çıxmaz. Sən məni azad elədin, mən də səni ölümdən qurtardım.

Oğlan burdan durub, üz qoydu şəhərə tərəf. Az getdi, çox dayandı, çox getdi, az dayandı, gördü ki, şəhərin kənarında bir çoban qoyun otarır. Çobanın yanına gəlib salam verdi, çoban bunun salamını qaytarandan sonra soruşdu:

– Oğlan, haralısan? Hardan gəlib, hara gedirsən?

Oğlan bir ah çəkib, dedi:

– Qəribəm, çoban qardaş, karvandan qalmışam.

Çoban dedi:

– Niyə ah çəkirsən? Gəl gedək bizə. Elə mən də sənə kimi bir qardaş axtarırdım.

Çobannan oğlan oldular qardaşlıq. Çoban qoyunlarının başını qaytarıb düzəldi şəhərə tərəf. Gəlib şəhərə çatdılar. Çoban qoyunları rahatlayandan sonra oğlanı da götürüb gəldi evə. Anası ortalığa gətirib bir qazan aş qoydu. Bir tərəfdən oğlan, o biri tərəfdən çoban aşla girişdilər. Oğlan bir az yeyəndən sonra doyub çəkildi.

Çoban soruşdu:

– Niyə çəkildin?

Oğlan dedi:

– Doydum.

Çoban bir az güldü:

– Səni saxlamağa nə var, lap qarışqa kimi yeyirsən ki?

Bunu deyib kasanı çəkdi başına, bir, iki, üç xortumda qurtardı. Çoban dedi:

– Zəhrimar qaşlıq da getdi qarnıma.

Günlərin bir günündə çoban oğlana dedi:

– Qardaş, mən istəmirəm ki, səni də özüm kimi çoban eləyim. Gəl səni qoyum işə, bir sənət öyrən.

Oğlan razılaşdı. Çobanın bir dostu varıdı, qəssab idi, aparıb onun yanına şeyird qoydu. Oğlan burda qalmaqla olsun, qardaşlığı da hər gün gəlib ondan əhval-pürsən olurdu.

Günlərin bir günündə Şəmi gəldi bura ət almağa. Baxdı ki, ey dili-qafil, oğlan budu, burdadı. Keçdi dükanın dalına, çağırırdı qəssabı yanına, dedi:

– Hər gün dükanında nə qədər ət satılır?

Qəssab dedi:

– İyirmi put.

Şəmi dedi:

– Hər putda neçə qazanırsan?

Qəssab dedi:

– İyirmi tümən.

Şəmi bir az fikrə gedib dedi:

– Sənin ətlərinin içində bir ət var, ondan bir girvənkə mənə versən, mən yüz tümənə alaram.

Qəssab məəttəl qaldı ki, o hansı ətdi.

Şəmi oğlana işarət elədi. Şəmi ona yüz tümən pul verib getdi. Qəssab işi başa düşdü. Çox götür-qoy eləyib, axırda oğlanı çağırdı dükanın dalına. Oğlan içəri girən kimi onu xirtdəkləyib basdı yerə. Oğlan başladı çapalamağa.

Bunlar burda əlləşməkdə olsun. Sənə xəbər verim çobandan.

Çoban yenə də dəyəniyini çiyinə qoyub qəssabın dükanına gəlirdi ki, görsün qardaşlığının keyfi necədi. Adə, gəlib gördü dükanda heç kəs yoxdu. Keçdi içəri ki, görsün bunlar haradadırlar. Baxıb gördü ki, qapı bağlıdır. Qulaq verdi, bir xırıltı səsi eşitdi. Elə bil ki, bir adamı döyürdülər, tappıltı-zad da var. Çəkildi bir az dala, bir mədədə deyib, qapıya bir təkən vurdu. Bayaقدan qapı dabanından çıxıb düşdü yerə. Baxdı ki, ey dili-qafil, əgər bir az da çatmasaymış qardaşlığını burda öldürmüşlər. Tay çobanın gözüne dünya görünər? Bayaq qəssabın ombasına bir çomaq ilişirdi. Sonra qəssabın yanından oğlanı götürüb bir aşpaz dostu varıdı, onun yanında şeyird qoydu. Özü də tapşırdı:

– Eyhana, əgər qardaşlığımın başından bir türk əskik olsa, atanızı yandıraram.

Oğlan başladı aşpazın yanında işləməyə. Bu burda işləməyində olsun, sənə kimdən xəbər verim Şəmidən. Şəmi gəldi görsün oğlan öldü, ya yox? Gördü nə qoymusan, nə axtarırsan? Qəssab ombalarına məlhəm qoyub. Şəmi işdən agah olub başladı oğlanı axtarmağa. Axır gəlib aşpaz dükanında tapdı. Aşpaza pul verib on-on beş şiş kabab tapşırdı. Özü də dedi:

– Verərsən bu oğlan gətirər mənim dükanıma.

Bəli, kabab hazır oldu. Oğlan kababı götürüb, getdi dükana, gördü bir kişi oturub üzündə niqab. Oğlan ta bilmədi ki, bu Şəmidir. Kababı verdi qayıtdı. Qapıçı onu buraxmayıb dedi:

– Gərək ağa kağız verə, sonra.

Oğlan təzədən qayıtdı Şəminin yanına, dedi:

– Bəs məni qoymurlar çıxam gedəm.

Şəmi niqabın altından ona baxıb dedi:

– Keç o biri otaqdan kağız al.

Oğlan keçəndə gördü burda iki adam oturub xəncəl, bıçaq itiləyirlər. Onu görcək gülə-gülə dedilər:

– Gəl əyləş, bu saat sənin kağızını verərik.

Oğlan gördü adə, deyəsən bunların niyyəti ayrıdı. Durdu əkilsin, qoymadılar.

Bunlar burda qalsınlar, sizə kimdən deyim, çobandan.

Çoban yenə qardaşının yanına gəlmişdi, gördü yoxdu, soruşdu, dedilər ki, bəs xörək aparıb.

Elə bil ürəyinə damdı ki, burda bir hiylə var. Dükənı soruşub düşdü yola. Gəlib onda yetişdi ki, elə az qala gədəni kəsələr.

Çoban bunlara bir toy tutdu, bir toy tutdu ki, gəl görəsən. Amma Şəmi işi pis görüb əkildi. Çoban oğlanı götürüb gəldi evə, dedi:

– Gəl gedək, qardaş, yaxşısı budu elə gedək çoban olaq.

Gəldilər yolda qabaqlarına bir uca imarət çıxdı. İmarətin küləfi-rəngisində bir nazənin sənəm dayanmışdı. Qız oğlanı görcək, özün küləfirəngidən atdı yerə. Oğlan baxdı ki, öz sevgilisidi.

Bunlar burda qucaqlaşmaqda idi, bir də Şəmi yetişdi. Elə istədi yaxına getsin, çoban əldən bir dəyənək qoydu onun başına, dedi:

– Hara soxulursan, qoymazsan qardaşım keyf eləsin?

Şəmi haray-qışqırıq saldı ki, evimə oğru gəlib.

Qərəz, adamlar gəlib çobanı da, oğlanı da tutub apardılar padşahın yanına. Oğlan içəriyə girəndə padşah ah çəkib özündən getdi. Hamı töküldü padşahın başına. Dünya bir-birinə dəydi, hannan-hana padşahın huşu özünə gəldi. Demə bu oğlan padşahın böyük qardaşymış.

Şəmini bağladılar dəli qatırın quyruğuna, dağdan-daşdan o qədər sürüdülər ki, parça-parça oldu. Oğlana da qırx gün, qırx gecə toy elədilər. Onlar yedilər, içdilər yerə keçdilər. Siz də yeyin, için dövrə keçin.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri nağıl danışanın.

Siz sağ, mən də salamat. Siz yüz yaşayın, mən iki əlli, hansı çoxdu siz götürün hansı azdı qalsın mənə.

BEÇƏ DƏRVIŞ NAĞILI

Raviyani əxbar, nağılan asar, şirin şəkkər, xoş göftar.

Dedim getmə qal,
Gəl ol abdal,
Mən olum diləfkar.
Dilimdən nə dedim yarə,
Eşq odunu bəyan eylə,
Ya məni öldür, qan eylə,
Ya seyrəgibı gözdən sal.
Şah Abbas cənnətməkan,
Tərəziyə vurdu təkən.
İki qoz, bir girdəkan.

Bəli, biri varıymış, biri yoxumuş, bir Hindistan padşahı varıymış. Bu padşahın dövləti-malı, cah-calalı o qədər imiş ki, bütün adamlar onu barmağnan göstərirmişlər. Bu padşahın iki oğlu varıymış, birinin adı Ərkə, o birisinin də adı Cahangir imiş. Ərkə padşahın böyük oğlu idi, ancaq ağıldan bir qədər səfeh imiş. Balaca oğlu Cahangir isə qüvvətli, ağıllı, qanacaqlı, min adama cavab verə bilən bir oğlan imiş.

Padşahlarda qayda bu imiş ki, özü öləndən sonra padşahlığa ancaq böyük oğlu keçə bilərmiş. Amma bu padşah sağlığında vəsiyyətlənməmişdi ki, o öləndə yerinə kiçik oğlunu qoysunlar. Ay dolandı, il keçdi, iş belə gətirdi ki, padşah öldü. Padşah öləndən sonra camaat narazı olub böyük oğlun padşah olmasını istəmədi.

Bir gün Ərkəynən Cahangir çoxlu qoşunnan, vəzir, vəkili də götürüb şikara çıxmışdılar. Qəzadan bunların qabağına nəhəng bir şir çıxdı.

Böyük qardaş şiri görən kimi üz qoydu qaçmağa, kiçik qardaş Cahan-gir qılıncını çəkib şiri o saat öldürdü.

Vəzir, vəkil əyanlar hamısı Cahangirə afərin dedilər. Şikardan qa-yıdan kimi Cahangiri padşah seçdilər. Böyük qardaş bunu görəndə acıq eləyib üç yüz qoşunun vilayətdən çıxdı. Məsəldi deyərlər: “Qarğa qoz ağacından düşsə, yiyəsinə bir qoz mənfəət verir”. Bəli, bir müd-dət böyük qardaş öz qoşunuynan orda-burda gününü keçirdi. Amma “it araba kölgəsində yatar, elə bilər öz kölgəsidi”. Bir müddətdən sonra gördü ki, daha keçmir, nəəlac qalıb qardaşının yanına gəldi. Qardaşı onu öz qoşun başçısı təyin elədi.

Vaxt o vaxt oldu ki, bir gün bunlar yenə şikara çıxmalı oldular. Atası öləndə balaca oğluna vəsiyyəət eləmişdi ki, şikara gedəndə qar-daşından qabağa düşmə, gecə qaranlıqda çöldə qalma. Bu sözü Cahan-gir yadında saxlamışdı.

Bəli, şəhərdən xeyli uzaqda, bir çölly-biyabanda düşüb dincəlmək istədilər. Böyük qardaş hiyləni əvvəldən qurmuşdu.

Burda dağın dibində böyük bir armud ağacının yanında dərin bir quyu varıdı. Böyük qardaş bir nəfəri göndərdi ki, gedib quyudan ona su gətirsin. Bu adam bir azdan sonra qayıdıb kamal-əhtiramnan baş əyib dedi:

– Qibleyi-aləm, quyu o qədər dərin idi ki, su çıxartmaq mümkün deyil.

Cahangir bu sözü eşidən kim, qəzəblənib ayağa qalxdı, böyük qar-daş da özünü sındırmamaq üçün onnan bərabər quyunun yanına getdi. Quyu o qədər dərin idi ki, gerek bir adamın belinə ip bağlayıb quyuya sallayaydılar ki, su çıxardaydılar. Ərkə qabağa yeriyib ipi belinə bağ-ladı. Kiçik qardaş razı olmadı ki, bu duran yerdə böyük qardaşı quyuya düşsün. İpi qardaşından alıb öz belinə bağladı. Cahangir boylu-buxunlu, qüvvətli, ürəkli bir adam idi. Üç-dörd nəfər ipin ucundan yapışib Ca-hangiri quyuya salladılar.

Cahangir qabı suynan doldurub xəbər verdi ki, məni yuxarı çəkin. Namərd qardaşı yarı yolda ipi kəsdi. Cahangir tappılı ilə quyunun di-binə düşdü. Ərkə tez qılıncı çəkib Cahangirin atını da yaraladı. Şikar-dan geri döndülər. Şəhərə çatır-çatmaz camaat gördü ki, Cahangir şahın atı yaralı, qanı axa-axa gəlir. Özü də, atın üstündə heç kim yoxdu. Hamı təəccübləndi ki, bəs şah hanı.

Böyük qardaş fürsətdən istifadə eləyib dedi:

– Ey camaat, biz şikara çıxanda böyük bir qəza üz verdi. Armudlu quyudan su çəkməyə gedəndə, quyunun yanından bir şir çıxıb Cahan-gir padşahı həlak eləyib, atın da yaraladı, biz də qoyub qaçdıq.

Camaat ağıllı padşahlarının ölməsinə çox bikef oldular. Əlacsız qalıb Ərkəni padşah qoydular.

Gəl sənə xəbər verim Cahangirdən. Cahangir bir həftə quyuda qaldı. Bir gün qəzadan olan kimi, yolnan gedən böyük bir karvan həmin quyunun yanında dəvələri açıb bir az dincəlmək istədi. Tacirbaşı çox susamışdı, qab götürüb bir neçə nəfərnən quyunun başına gəldilər. Qabı suya sallamaq istəyəndə bir zarıltı eşitdilər. Tacirbaşı qulaq asıb gördü ki, quyuda adam var. Quyuya ip salladılar. Cahangir ipi belinə bağladı. İki-üç adam nə qədər əlləşdilər bunu quyudan çıxarda bilmədilər. Axırda yeddi nəfər adamnan Cahangiri quyudan çıxartdılar. Tacirbaşı Cahangiri tanıdı. Dedi:

– Bəs bu nə qəza-qədərdi ki, sənin başına gəlib.

Cahangir tamam-kamal başına gələn əhvalatı nağıl elədi. Tacirbaşı buna bir dəst dərviş paltarı geyindirib özünən bərabər şəhərə gətirdi. Bunu öz evinə aparıb dedi:

– Bu evdə ye, iç, yat. Nə badə, nə badə eşiye çıxasan! Birdən aqlın kəsməz bazarda-zadda qəsidə-filan oxuyarsan ha! Padşah bilsə, öz qorxusundan o saat səni öldürtdürər.

Bir müddət Cahangir dərviş paltarında tacirin evində qaldı. Bir gün öz-özünə fikirləşdi ki, yaxşı bəs mən nə vaxta kimi evdə oturum? Bu kişilikdən deyil. Odu ki, durub ayağa dərviş paltarını geyib, kəşkülü əlinə alıb, təbərzini qoluna salıb bazara çıxdı. Cahangirin gözəl səsi varıdı. Bazarın bu başından düşüb o başına qədər bir qəsidə dedi. Qəsidə o qədər xoş avaznan deyilirdi ki, bütün bazar əhli öz alış-verişini, dükanını buraxıb dərvişin tamaşasına gəldi. Xəbər tez padşaha çatdı.

Nə durmusan, padşah, tacirbaşının yanına bir Beçə dərviş gəlib, bu gün bazara çıxıb bir qəsidə deyib, bütün camaatı heyran eləyib.

Padşah tez ömr elədi:

– Taciri çağırın mənim yanıma!

Bu xəbəri tacirə bazarda çatdırdılar. Tacir şübhəyə düşüb dedi:

– Mən nə eləmişəm, mənim nə günahım var ki, padşah məni yanına çağırır.

Tacir evə gələndə yadına düşdü ki, yəqin Beçə dərvişi tanıyıblar, odu ki, padşah da məni çağırırdı. Şamnan gətirdiyi meyvədən bir yaxşı xonça tutub padşahın hüzuruna apardı. Padşah tacirə qəzəblənib dedi:

– De görüm, nə dərvişdi ki, mənim məmləkətimdə məndən bixəbər qəsidə oxuyur.

Tacir dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, o mənim nökrəimdi. Şam səfərindən qayıdanda özümənən bərabər gətirmişəm.

Padşah əmr elədi:

– Cəllad hazır olsun.

Vəzir padşaha yaxınlaşıb dedi:

– Qibleyi-aləm, əgər tacirənən dərvişin boynunu vurdursaq, başqa padşahlar eşidib bizi töhmətləndirərlər. Yaxşısı budu ki, bunları məmləkətdən sürgün eləyək, çıxıb getsinlər.

Padşah bu təklifə razı oldu. Beçə dərviş bu vilayətdən sürgün olunub Qəndəhar məmləkətində Mənzər şah adında bir padşahın torpağına getdi. İki-üç ay burda dərviş paltarında gizlənib eşiyyə çıxmadı. Bir gün öz-özünə yenə fikir elədi ki, yaxşı, sən qüvvətli pəhləvan olasan, camaatın üzünə çıxmıyasan? Beçə dərviş paltarını geyinib, kəşkül və təbərzini də götürüb bazara çıxdı. Özünü saxlaya bilməyib bir qəsidə oxudu. Camaat böyükli-küçüklü tamaşaya çıxdı. Bu xəbəri Mənzər şah eşitdi; şah əmr edib dərvişi hüzurə gətirdi. Şah üzünü dərvişə tutub dedi:

– De görüm, sən kimsən və sən nə haqqan mənim məmləkətimdə dərvişlik eləyirsən.

Dərviş dedi:

– Qibleyi-aləm, mən bir dərviş babayam, şəhərləri kəndləri qapı-qapı gəzib özümə çörək pulu qazanıram.

Padşah vəzirləri çağırıb bu dərvişin kim olduğunu soruşdu.

Padşahın iki vəziri var idi. Birinin adı Bəhmən, o birisinin adı Cənnət vəzir idi. Bəhmən vəzir mərdimazarlıqda, şeytançılıqda ad qazanmışdı. Cənnət vəzir isə yumşaq təbiətli, qanacaqılıq bir adam idi. Bəhmən vəzir padşahın hüzuruna gəlib dedi:

– Padşahım sağ olsun, bu boyda, bu buxunda dərviş olmaz, bu Hindistan padşahının kiçik oğlu Cahangirə oxşayır.

Padşah Cənnət vəzirin fikrini bilmək istəyirdi, bu vaxt Cənnət vəzir qabağa yeriyib təzim eləyərək dedi:

– Qibleyi-aləm, bu, bir Beçə dərvişdi, hindli-zad deyil. Hardansa gəlib çıxıb bizim məmləkətə.

Padşah hər iki vəzirin sözündən sonra yenə də şübhəyə düşüb bunun öyrənilməsini Bəhmən vəzirə tapşırırdı. Bəhmən vəzir dedi:

– Padşahım sağ olsun, bunu aparaq bir içki məclisinə, çalğıçı dəstəsinə deyək çalsın, hərgah çalğıçıya qulaq asmasa, onda bilərik ki, dərvişdi. Yox, keflənib çalğıdan nəşə alsın, onda bilərik ki, xəbərgünəndeyi-hindidi.

Vəzirin dediyi kimi elədilər. Padşah qulaq asırdı. Beçə dərvişin qabağına şərab gətirdilər, başladı içməyə. Bir azdan sonra bir tərəfdən çalğı çalındı. Çalğı səsi eşidən kimi, dərvişin tükləri biz-biz olub, içki içə-içə çalğıya tamaşa elədi. Bu vaxt Bəhmən vəzir uzun padşaha tutub dedi:

– Sizə dedim ki, bu xəbərgünəndeyi-hindidi.

Cənnət vəzir bu işin üstünü örtmək istəyib dedi:

– Hərçəndi dərvişlərin hamısı tiryəki, bəngi olurlar, ancaq elə dərviş də var ki, yaxşı içib heç keflənməz; elə də dərvişlər var ki, çalğıdan çox xoşu gələr.

Padşah yenə də məsələni ayırd eləyə bilmədi. Bu səfər də dərvişin kim olduğunu öyrənməyi Cənnət vəzirə tapşırırdı. Cənnət vəzir dedi:

– Padşahım sağ olsun, mən bu gecə dərvişi evə aparıb tamam-kamal öyrənərəm ki, görüm o kimdi.

Cənnət vəzir dərvişi götürüb evə gəldi. Cənnət vəzirin evdə on beş yaşında Gülqonça xanım adında bir qızı varıdı, bu qız o qədər gözəl idi ki, yemə, içmə, gül camalına, xətti-xalına tamaşa elə. Axşam oldu, aralığa yemək gətirdilər. Dərviş kəməli-ədəblə durub əlini-üzünü yudu, süfrəyə oturdu. Çörək yeyəndən sonra vəzir dərvişdən soruşdu:

– Beçə dərviş, düzünü de görüm, sən dərvişsən, yoxsa xəbərgünəndeyi-hindisən.

Dərviş dedi:

– Mən dərviş-zad deyiləm, mən Hindistan padşahının balaca oğlu Cahangirəm.

Vəzir dedi:

– Qorxma, mən səni padşahın əlinə verməyəcəyəm.

Sənə kimdən xəbər verim, Gülqonça xanımdan. Gülqonça xanım dərvişin üzünü görən kimi ona məhəbbət bağladı. Öz kəniqlərini başına yığıb ağlamağa başladı. Kəniqlər buna ürək-dirək verib deyirdilər:

– Xanım, bu, ayıb işdi. O, dərvişin birisidi, sənə yaraşmaz ki, ona aşiq olasan, çıxart bunu qəlbindən. Atan bilse yaxşı olmaz.

Qız bir təhər özünü saxladı. Gecə yatmaq vaxtı gəldi. Oğlandan ötrü ayrı otaqda yer saldılar. Gecənin bir vaxtın idi. Qız özünü saxlaya bilməyib üz qoydu oğlanın otağına. Gördü ki, oğlan taxtın üstündə yatıbdı. Qız oğlana sarı yeriylə istədi ki, oğlanı öpsün.

Oğlan yuxudan oyanıb qızı öz başının üstündə gördü. Hirsələnib ona iki barmağıynan bir sillə vurdu. Qız qəşş elədi. Kəniqlər tökülüb onu ayıldılar. Qız ayılıb yenə üzünü oğlana tutdu, dedi:

– Əzizim, iki gözüm, mən sənin qulunam, vur məni öldür. Neyləyim ki, sənə bənd olmuşam!

Oğlan yenə qəzəblə qıza dedi:

– Mən naməhrəmə əl vurmuram, çıx mənim yanımdan!

Bu səsə vəzir oyandı, səs-küyün səbəbini soruşdu. Qız oğlanı sevdini atasına bildirdi, oğlanın qızı sillə ilə vurmasını da qulluqçular dedilər. Bu işdən vəzirin çox xoşu gəlib, dərvişin alnından öpüb dedi:

– Doğrudan da sən iyid oğlansan.

Qərəz, vəzir gecəynən mollaı çağırıb qızın kəbinini oğlana kəsirdi. O gecəni Gülqonça Cahangirnən bir yerdə qucaqlayıb yatdı.

Sabah oldu, padşah Cənnət vəziri çağırırdı ki, de görüm dərviş haqqında nə öyrəndin. Cənnət vəzir yenə əvvəlki sözünün üstündə durub dedi:

– Padşah sağ olsun, bu bir dərviş adamdı.

Bəhmən vəzir də əvvəlki inadından əl çəkməyib padşahı inandırdı ki, xəbərgünəndeyi-hindidi. Hər iki vəzir arasında mübahisə başlandı. Bəhmən vəzir yenə öz inadında durub padşaha dedi:

– Padşahım sağ olsun, mənim bir də bir tədbirim var, bizim pəhləvanların hamısını çağıraraq, bir pəhləvannan bu küştü tutsun, hərgah təbil-nağara çalınanda bunda həvəs oyansa, onda bilərik ki, bu dərviş deyil, padşahın oğludur. Yox, bunda heç bir hərəkət olmasa, onda yəqin edərik ki, dərvişdi.

Bu söz padşahın ağlına batdı. Əmr elədi üç yüz pəhləvan hazır oldu. Padşahın həmişə yedirdib, içirdib bəslədiyi baş pəhləvanı Fərhad xan da burda idi. Dava təbli vuruldu. Dərvişə dava paltarı gətirdilər ki, geyinsin. Yeddi dəst paltar gətirdilər, paltarı geyəndə bir balaca qollarını qalxızan kimi paltarlar parça-parça oldu. Xəbəri padşaha yetirdilər ki, padşah sağ olsun, yeddi dəst paltar gətirdik, hamısını parça-parça elədi. Padşah vəziri yanına çağırıb tədbir istədi. Vəzir dedi:

– Ayrı əlacı yoxdu. Firəng padşahının bizə bağışladığı bir dəst paltar neçə ildi ki, anbarın küncündə qalır. Bəlkə bu paltar ona gəldi.

Padşah əmr elədi həmin paltarı gətirdilər. Paltarı Beçə dərviş geydi, elə bil ki, əsil bunun əyninə tikilibmiş. Sonra qılnc gətirdilər, bir dəfə qılncın dəstəsindən yapışib, bir barmağıynan qılncın ucunu əydi. Qılnc o saat sındı. Yeddi dənə yaxşı qılnc gətirdilər, hər birini bir dəfə qatlayan kimi sınırdı. Xəbər padşaha çatdı ki, bəs nə qədər yaxşı qılnc gətirdik, hamısını sındırdı, birdən Bəhmən vəzirin yadına düşdü ki, Firəng padşahı paltarnan bərabər, bir yaxşı qılncı da peşkəş eləmişdi, onu götürək bəlkə sındıra bilmədi. Padşah adam göndərdi

anbardan qılıncı gətirdilər. Qılınc üç put ağırlığında idi, özü də xalis poladdan qayrılmışdı. İndi buna at lazım idi. Padşah əmr elədi nə ki, yaxşı atları var idi gətirdilər. Beçə dərviş hansı atın belinə bir dəfə əlini qoydusa, o saat atın beli sındı. Padşah əmr elədi Çin padşahının bağışladığı atı gətirdilər. Bəli, buna indi əmud lazımdı. Bəhmən vəzirin yadına düşdü ki, xəzinədə çoxdan bir yekə əmud saxlanılır. Adam göndərdi onu gətirdilər. Bu əmudun ağırlığı üç put idi.

Beçə dərviş paltarı geyib, qılıncı belinə bağlayıb ata suvar oldu. Təbli-cəng çalındı, camaat dörd tərəfi tutmuşdu. Fərhad xan meydan sulayırdı. Beçə dərviş özünü meydana yetirdi, bunlar meydanda olsun, gəl sənə xəbər verim padşahın qızından.

Mənzər padşahın Simuzər adında gözəl bir qızı varıdı. Qız çoxdan bu oğlanı görüb ona aşıq olmuşdu. Elə ki, oğlan dava meydanına girdi, Simuzər xanım yuxarıda oturub həsrətnən tamaşa eləməyə başladı.

Beçə dərviş Fərhad xana yaxınlaşıb dedi:

– Bizlərdə fürsəti hərifə verərik, indi növbə sənindi. Vur qılıncı görək.

Fərhad xan bıçqıburma, yekəqarın, eybəcər bir pəhləvan idi. Bunun qabağına əjdaha keçsəydi parçalardı. Beçə dərviş ona yaxınlaşıb, əvvəl Fərhad xanın vurmasına hökm elədi. Fərhad xan düşünürdü ki, mən əjdaha ilə vuruşan adamlardanam, bu mənim qabağımda nə davam eləyəcəkdi. Özünü sındırmayıb bir qılınc vurdu. Qılınc Beçə dərvişin qalxanına bir barmaq işlədi. Beçə dərviş qəzəblənib əl atdı Fərhadın yaxasına, onu elə atdı ki, Fərhad fırlana-fırlana yerə düşüb canı çıxdı. Simuzər xanım bunu görüb ürəkdən sevindi.

Bəhmən vəzir əhvalatı padşaha bildirdi ki, evin yıxılmasın, nə durmusan, bunun qabağında dayanmaq olmaz! Padşah ələcsiz qalıb vəzirləri yığıb məsləhət elədi. Cənnət vəzir padşaha yaxınlaşıb dedi:

– Qibleyi-aləm, bu dərviş olmasa da, hörmət eləmək lazımdı. Bunda ki bu şücaət var, bir vaxt bizə lazım olacaq.

Bu vaxt uzaqdan fil üstündə yekəpər bir adam üz qoyub meydana sarı gəldi, yaxınlaşıb padşaha bir kağız verdi. Kağızda yazılmışdı ki, Şam padşahı sənin qızını istəyir, əgər qızını verməsən, sabahdan davaya hazır ol.

Vəzir kağızı oxuyandan sonra padşah çox bikef oldu. Fikir elədi ki, bunun gözüünün ağı-qarası böyük pəhləvanı vardı, onu da Beçə dərviş öldürdü, bəs indi nə eləmək lazımdı? Buna nə cavab yazmaq lazımdı.

Beçə dərviş izn istədi ki, mən ona yaxşı cavab verərəm. Padşah izn verdi. Beçə dərviş irəli yeriyib pəhləvana dedi:

– Gedib padşahınıza deyərsən ki, o çox ağılsız adamdı! Ona görə bizdən ona qız yoxdu. Əlindən nə gəlicə əsirgəməsin!

Sonra soruşdu ki:

– Kifayətləndinmi?

Pəhləvan cavab verdi ki:

– Xeyr.

Beçə dərviş dedi:

– Onda bu saat kifayətləndirərəm.

Beçə dərviş iki barmağıynan pəhləvanın qulağının birini çıxarıb ovcuna qoydu.

Yenə soruşdu:

– İndi kifayətləndinmi?

Pəhləvan cavab verdi ki:

– Yox.

Beçə dərviş qəzəblənib, əl atdı həmin pəhləvanın burnunu dibindən qopardıb ovcuna qoydu, soruşdu:

– İndi kifayətləndinmi?

Pəhləvan bu səfər dedi:

– Kifayətləndim...

– Hə, elə isə get padşahına deynən ki, əlindən nə gəlicə ələsin.

Pəhləvanın burnundan, qulağından qan axa-axa üz qoydu getməyə. Hamı Beçə dərvişin bu hərəkətinə məəttəl qaldı.

Bəli, Şam padşahı öz əyanlarıynan bərabər oturub Qırtasın yolun gözləyirdilər. Bir də gördülər ki, budu, Qırtasın burnundan, qulağından qan axa-axa yetirib əhvalatı padşaha dedi:

– Mənzər padşahın vilayətinə bir pəhləvan gəlmiş ki, mənim kimi pəhləvanı bu günə saldı. Heç vaxt onun qabağında durmaq olmaz!

Şam padşahı bunun acığına səhərdən davanı başlayacağını bildirdi.

Gözünə döndüyüm Simuzər xanım davam gətirə bilməyib, gecəyənən kənizləri Beçə dərvişin yanına göndərdi ki, aman günüdü, ondan ötrü ölürəm, tez özünü mənə yetirsin.

Dərviş əvvəl məhəl qoymadı, sonra xanımın sözündən çıxmaq istəməyib, kənizlərnən bərabər qalaçaya getdi. Qalaça elə bir yerdə idi ki, dörd tərəfi uca divarnan hasarlanmışdı, quş-quşluğuynan bura qanad sala bilməzdi. Qərək, oğlan özünü qıza yetirdi. Yeyib, içəndən, uzun söhbətdən sonra qucaqlaşib bir taxtın üstündə yatdılar.

Gəl sənə xəbər verim Qara Qəhrəmandan. Qara qəhrəman Simuzərin əmisi oğlu idi. Özü də Simuzəri çoxdan sevirdi. Amma qız ona məhəl qoymurdu. Həmin gün Qara qəhrəman qızın yanına gəlir ki,

bəlkə onun razılığını aldı. Otağa girib qızın bir oğlannan qucaqlaşib yatdığını görəndə sifəti qaraldı, gözləri hədəqədən çıxdı, tükləri biz-biz oldu.

– Ay dadi-bidad, mən neçə ildi qızın eşqiynən sərgərdan gəzim dolanım, onun bir barmağını belə görə bilməyim, bir dərvişin birisi haralardansa gəlib qızın qucaqlaşib yatsın! Bu kişilikdən deyil, indi mən bunu parça-parça eləyəcəyəm, – deyib qılıncını çəkir, iki oğlanın alnından elə bir qılınc vurur ki, qılınc iki barmaq başa işləyir. Oğlanı qan götürüb özündən gedir. Qara Qəhrəman da qaçıb gizlənir.

Qız oyanıb oğlanı bu halda görəndə az qalır bağı çatlasın. Atasının qorxusundan bilmir nə eləsin. Tez kənizləri çağırır Beçə dərvişi bir palaza bürüyüb öz atıyan şəhərin bir kənarına tulladır. Bəli, şəhər oyanıb görürlər ki, Beçə dərvişdən xəbər yoxdu. Vəzir adam göndərüb bütün şəhərin hər tərəfini axtartdırır, heç bir xəbər bilən olmur.

Bir gün axşama qədər Beçə dərviş ölümçül halda dərənin dibində qalır, heç kəs soraq tutmur. Beçə dərvişin atı onu tək buraxmayıb yanında otlayırdı. Burda olan Sarıgədih adında yerdə Qırx haramı quldur yaşayırdı. Onlardan biri dərəyə düşüb atı gördü, tutmaq istədi. At həmin adamı yaxınına qoymayıb qabağına keçəni ağzıyan qapırdı, dal tərəfinə keçəni də təpiynən vururdu.

Bu adam əhvalatı gəlib quldurbaşı Siyah şahə xəbər verdi. Siyah şah dərhal atı tutub gətirməyi əmr elədi. Bir neçə qaçaq Beçə dərvişin atını tutmaq istəyəndə gördülər ki, bir nəfər yaralı adamı palaza bürüyüb bura atıblar. Bunu götürüb Siyah şahın yanına apardılar. Siyah şah gördü ki, bu bir gözəl oğlandı, ancaq başından qılıncla yaralanmışdı. Oğlana yazığı gəlib, tez əmr elədi bir nəfər həkim gətirdilər. Siyah şah həkimi çağırır dedi:

– Bilmirəm, nə təhər olur olsun, tezliklən bu oğlanı sağaltmalısən!

Həkim Siyah şahın sözündən çıxıb bilmədi. Tez oğlana baxdı gördü ki, nəfəsində azca hənirtir var. Üzünü Siyah şahə döndərüb dedi:

– Bu oğlanın baxtı o vaxt kəsib ki, qılınc bir barmaq artıq işləyibdi. Amma qılınc çox zəhərli qılıncmış, yazıqdan çox qan gedibdi.

Həkim yeddi qazan süd gətirdi. Südnən yaranı yudu. Bir dəqiqənin içində süd zəfəran rənginə döndü, ikinci dəfə yenə südnən yuyub, zəhərlənmiş südü atdı. Südnən yaranı o qədər yudu ki, axırda süd zəhəri təmizləyib öz rəngini aldı. Şəhəri oğlan gözünü açdı. Başının üstündə Siyah şahı, bir də qaçaqları gördü.

Üç gün bu minvalnan bunun başına müalicə elədilər.

Həkimin tapşırığına görə, yavaş-yavaş bunun xörəyini artırdılar ki, bədəninədən gedən qan yerini tutsun. Bir həftə bu munvalnan keçdi. Bir gün Beçə dərviş eşitdi ki, şəhərdə təbli-cəng çalınır. Baxıb gördü ki, bir nəfər meydanda atını cövlan etdirir, bunun qabağına çıxan heç bir adam tapılmır. Bu əhvalatı gören kimi, Beçə dərvişin tükləri biz-biz olub, qanı cuşa gəldi. Tez atını minib meydana getmək istədi. Siyah şah dedi:

– Bala, yaran hələ sağalmayıbdı, gözlə, birdən dava-zad elərsən.

Beçə dərviş dedi:

– Xeyr, dava eləməyəm.

Atı minib meydana sarı getdi. Atını bir tərəfdə bağlayıb özü də camaata qoşulub başladı tamaşa eləməyə. Meydanda at oynadan həmin burnunu, qulağını kəsdiyi Qırtas pəhləvan idi.

Beçə dərviş yox olandan sonra Mənzər şahın bir nəfər də pəhləvanı qalmamışdı. Odu ki, Qırtas meydanda atını o yan, bu yana sürüb pəhləvan istəyirdi. Beçə dərviş tab gətirə bilməyib, ata minib üz qoydu meydana.

Padşah, vəzir, əyanlar, camaat hamısı məyus olmuşdu. Qırtas qış-qırırdı:

– Hanı o axmaq Beçə dərviş. Deyin gəlsin mənə müqabilimə. Beçə dərviş irəli yeriyib dedi:

– Neyləyirsən Beçə dərvişi, əvvəl mənə vuruş, sonra Beçə dərviş gələr.

Qırtas bunu saymayıb, rişxəndlə cavab verdi:

– Sən nədən ki, mənə qabağımda durasan. Səni mən bir qılıncan yox elərəm.

Bu söz Beçə dərvişə acıq gəlib dedi:

– Uzun danışma, ya sən vur, ya mən vuracağam. Qırtas qalxanı başına çəkib dedi:

– Vur!

Beçə dərviş əl atıb qılıncın qəbzəsinə, çıxarıb ona elə bir qılınc vurdu ki, səsine yeddi ağaclıqdan adamlar afərin dedilər. Qırtas iki parça olub, atıyan bərabər yerə sərildi. Beçə dərviş atı məhmizləyib camaat içindən yox oldu.

Bəli, padşah gördü ki, bir nəfər naməlum adam meydana girib buna köməklik elədi. Üzün vəzirə tutub dedi:

– Bəhrəm vəzir, sən vaxtında qoymadın ki, biz Beçə dərvişi əlimizdə saxlayaq. İndi bərk günümüzdə əlimizdən tutardı.

Gəl sənə kimdən xəbər verim, Qırtasın yaşadığı şəhərin padşahından. Bu padşah Qırtasın öldürülməsini eşidib qəzəbləndi. Əmr edib

birinci pəhləvanı Vərğanı üç yüz min qoşunnan davaya göndərdi. Mənzər şah gördü ki, budu, qoşunun ucu açıldı. Vəzirləri çağırıb dedi:

– Tədbir görün görək nə qayıraq. Təbili kimin adına vuraq?

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, heç bir əlacımız yoxdu. Təbili vurdurarıq, qabağa kim çıxar-çıxar. Vərğa özünü meydana yetirib pəhləvan istəyirdi. Yenə bunu Beçə dərviş dağdan gördü. Özünü saxlaya bilməyib, Siyah şahdan izn istədi.

Siyah şah dedi:

– Sən gedib meydana girəndə özünü saxlaya bilməyib dava edə-cəksən, ancaq onu bil ki, sənin bədəninin qanı hələ öz yerini tutmayıbdı.

Beçə dərviş hirsələnib dedi:

– Mən özümü saxlaya bilmirəm, burda qalsam naxoşluğum artar, izn ver gedim.

Siyah şah öz adamlarından iyirmi nəfərini Beçə dərvişə qoşub yola saldı.

Beçə dərviş iyirmi nəfər atlıynan üz qoydu meydana. Vərğa pəhləvan gördü ki, bir nəfər cavan oğlan ona tərəf gəlir.

Vərğa pəhləvan atını oynadıb qışqırırdı:

– Hanı o axmaq Beçə dərviş, gəlsin bərabərimə, ona göstərim ki, analar necə oğullar doğublar.

Beçə dərviş irəli yeriyib dedi:

– Ey pəhləvan, gəl sən əvvəl mənə vuruş, sonra Beçə dərviş özünü yetirər.

Vərğa buna başdan ayağa qədər baxandan sonra dedi:

– Oğlan, sən yazıqsan, mənim qabağımda davam gətirə bilməzsən. Çıx get, qoy mənim meydanıma Beçə dərviş gəlsin.

Beçə dərviş hirsələnib dedi:

– Uzun danışma, əvvəl mənim cavabımı ver, sonra Beçə dərvişnən danışarsan.

Bunlar başladılar vuruşmağa. Beçə dərviş qalxanı başına çəkib dedi:

– Bizlərdə fürsəti düşməyə verərlər, vur gəlsin.

Vərğa pəhləvan qılıncı endirdi, qılınc bir barmaq qalxana işlədi. Beçə dərviş bir az da qəzəblənib qışqırırdı:

– Ey pəhləvan, indi sən özünü məndən gözlə. Gör mən sənə neyləyəcəyəm, – deyib qılıncı endirdi. Qılınc Vərğa pəhləvanın başını iki parça eləyib yerə saldı. Hər tərəfdən əhsən-əhsən səsi göyə ucaldı. Yenə Beçə dərviş atını sürüb yanındakı qaçaqlardan bərabər başladı getməyə.

Simuzər xanım külafirəngidə oturmuşdu, neçə gün idi ki, gülünü itirən bülbül kimi mat-məəttəl qalmışdı. Qırtasnan Vərğa pəhləvanın öldürülməsini görüb, öz-özünə fikirləşirdi ki, indi Beçə dərviş sağ olsaydı, pəhləvanların cavabını verərdi.

Şam padşahı bu dəfə bir az da artıq qəzəblənib ən güclü pəhləvanı Xunxarın davaya getməsinə əmr elədi. Xunxar hələm-hələm davalara getməyən qüvvətli pəhləvan idi.

Xunxar altı yüz min qoşun götürüb meydana üz qoydu. Mənzər şah gördü ki, bunun öhdəsindən gələ bilməyəcək. Odu ki, vəzirləri çağıraraq dedi:

– Tədbir tökün, yoxsa bu, bizim hamımızı qıracaq!

Cənnət vəzir qabağa yeriylə dedi:

– Qibleyi-ələm, həmin naməlum adam ki, Şam padşahının pəhləvanlarını öldürdü, o adam dağa sarı getmişdi. Əlacımız budu ki, gedib onu bir cür təvəqqeynən bura gətirək. Yoxsa bizim heç bir adamımız yoxdu, gərək təslim olaq.

Padşah adam göndərərək bütün əhvalatı Beçə dərvişə çatdırdı. Beçə dərviş razı oldu. Həmin gün gəlib davaya başladı. Xunxarın üç gün, üç gecə dava elədikdən sonra ona elə bir əmud ilişdirdi ki, başı parça-parça oldu. Qoşun bunu görəndə kimi üz qoydu qaçmağa.

Bu burda qalsın, sizə xəbər verək qızdan. Qız Beçə dərvişin sağ-salamat gəlməsini görüb, kənizləri göndərdi ki, axşama bizə qonaq gəlsin. Beçə dərviş fikir elədi ki, əgər mən getməsəm, elə xəyal eləyəcək ki, Qara Qəhrəmandan qorxuram. Nə olsun, getməliyəm. Bir az keçəndən sonra Beçə dərviş qızın qalaçasına getdi. Kənizlər bunun əlin, ayağın yuyub ovuşdurdular, sonra ortalığa yemək gəldi. Simuzər xanım Beçə dərvişə öz can-ciyəri kimi qulluq eləyirdi. Qərək, yeməkdən sonra yatmaq vaxtı gəldi. Taxtın üstündə ipək döşəkdən yer salıb qucaqlaşmış yatdılar.

Qara Qəhrəman öz əmisi qızıynan görüşməyə gəlirdi. Otağa girəndə gördü ki, bir nəfər adam qızın qucaqlaşmış yatıb. Bunu görəndə kimi, gözləri hədəqdən çıxdı, az qaldı ki, bağı çatlasın. Diqqətlə baxıb tanıdı ki, bu həmin keçən dəfə yaraladığı Beçə dərvişdi. Qılıncı çıxarıb öz-özünə mırıldandı ki, bu səfər elə bir toy tutum ki, bir də gözünü açmayasan. Yaxınlaşıb gördü ki, şirin yuxudadırlar. Taxtın yuxarı tərəfində bunların başının üstündə bir böyük limon ağacı qoyulmuşdu. Qılıncı qaldıraraq oğlanı vurmaq istəyəndə qılıncın ucu ilişdi limon ağacına. Beçə dərviş səssizcə gözünü açdı. Qabağında Qara Qəhrəmanı görəndə

də o saat ayağa durub, tutdu onun xirtdəyindən, elə o saat Qara Qəhrəmanı boğub öldürdü. Xidmətçilər onun ölüsünü götürüb eşiyə atdılar.

Səhər olcaq padşah gördü ki, təbil-nağara çalınır. Nəhəngani-Nəhəng meydana qənim axtarır. Xəbər göndərdilər Beçə dərvişə. Beçə dərviş padşahın yanına gəlib dedi:

– Qibleyi-aləm, mən daha dava eləməyəcəyəm, mənim bir şərtim var, onu qəbul eləsəniz, ölənə qədər siznən varam. Əgər qəbul eləməsiniz, bu gündən sizin məmləkəti buraxıb gedəcəyəm.

Padşah dedi:

– De görüm, o nə şərti?

Beçə dərviş dedi:

– Qibleyi-aləm, sizə məlumdu ki, mən Hindistan padşahının oğluyam, özüm də Beçə dərviş adınan sizin məmləkətdə dolanıram. Pəhləvanlıqda olan şücaətim də sizə məlumdu. Sənin qızını sevirəm, o da məni sevir, qızını mənə ver.

Padşah əvvəlcə razı olmadı. Vəzirləri məsləhətə yığdı. Cənnət vəzir irəli gəlib dedi:

– Qibleyi-aləm, Sərhəngi şah altı yüz min qoşunnan hücum eləyib məmləkəti dağıdacaq, biz də gerek səltənətimizi, var-yoxumuzu əldən buraxıb, ona təslim olaq. İndi ki, belə gəldi, qızı verməyimiz təslim olmağımızdan yaxşıdır.

Padşah Cənnət vəzirin sözünü bəyənib Beçə dərvişə sifariş elədi ki, mən razıyam. Sabahısı bütün qoşuna xəbər verdilər, hamı şadlıq elədi. Padşah Simuzərin kəbinini kəsdirib Beçə dərvişə. Bir gün axşama qədər yeyib, içib keyf elədilər.

Bunlar keyf eləməkdə olsunlar, Nəhəngani-Nəhəng meydana at cövlannadırdı. Beçə dərviş qızın eşqiynən şadlanıb üz qoydu meydana. Bəli, bu səfər öylə vuruşma başlandı ki, bütün camaat damdan, bacadan, evdən çıxıb tamaşa eləyirdi. Üç gün, üç gecə dava elədilər, birbirinə bata bilmədilər. Axırda Beçə dərviş hirsələnib əl atdı əmuda. Dizini qoydu yerə, ona elə bir əmud ilişdirdi ki, Nəhəngani-Nəhəng dizinə kimi torpağa batdı. İkinci əmudu qalxızib endirəndə Nəhəngani-Nəhəng qurşağa qədər torpağa batdı. Bunu belə görüb, bir nəərə çəkib üçüncü əmudu elə vurdu ki, qabağındakı pəhləvan palçıq kimi əzilib yerə yapışdı. Padşah Beçə dərvişin bu şücaətinə heyran qalmışdı.

Sərhəngi-Şamın qoşunu üç ağac geri çəkildi. Sonra Sərhəng padşah qəzəblənib vəzirini çağırıb məsləhət elədi. Vəzir ağıllı vəzir idi. Bir az fikirləşdikdən sonra dedi:

– Bizim şücaətli, bacarıqlı pəhləvanlarımız hamısı davada öldü. Əgər biz bu davadan qaçsaq, onda gərək məmləkətimizi, var-yoxumuzu Mənzər şaha təslim edək. Ancaq mənim fikrim belədi ki, xəbər göndərək Divicəng adlı pəhləvanı gətirək. Bizə bir çarə olsa, ancaq ondan olacaq.

Bu məsləhət padşahın ağına batıb, adam göndərdi Divicəngin dalınca. Divicəng gəldi. O, heç bir qoşun götürməyib Beçə dərvişin meydanına gəldi. Beçə dərviş gördü ki, bu pəhləvan onlar kimi deyil. O qədər nahamvar pəhləvandı ki, bunnan təkbətək bacara bilməyəcək. Simuzər xanım da Beçə dərvişin bu səfər meydana getməsinə razı deyildi. Amma ayrı ələc yox idi. Beçə dərviş getməyə vadar oldu. O, belə güman eləyirdi ki, düşmənin qabağından qaçmaq heç kişilikdən deyil. Nə isə, atını minib meydana üz qoydu.

Divicəng gördü ki, bir nəfər adam gəlir meydana ki, bunu bir zərbədə həlak etmək olar. Cəngi-mərəkə başlandı. İndiyə qədər pəhləvanlara fürsət verən Beçə dərviş bu səfər fürsəti düşməne verməyib, qılıncı sivirib ona elə bir qılınc vurdu ki, o saat Divicəngin başı yerə düşdü. Sonra Beçə dərviş Sərhəng şahın qoşununu dağıtdı. Bir tərəfdən qoşunun sınması, o biri tərəfdən də pəhləvanın olmaması Sərhəng şaha çox təsir elədi. Sərhəng şah hələlik davanı yatırtdı. On beş gün dava olmadı. Beçə dərviş hər iki arvadıynan bərabər keyfə məşğul oldu. Bir gün Sərhəng şah öz vəziriyənə məsləhət edib intiqam almağı qərara aldılar. Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm, axırıncı çarəmiz bundan ibarətədi ki, Mərcani-cadu adında böyük bir dev pəhləvanı var, özü də cadugərdir. Əgər biz onu ələ gətirə bilsək, onda Beçə dərvişi öldürə bilərik. Beçə dərviş öləndən sonra bu ölkəni dağıtmaq bir saatın işidi.

Padşah bu səfər də vəzirin sözünü qəbul eləyib bir kağız yazdı Mərcani-cadunu gətirtədi.

Mərcani-cadu hiyləgər bir dev idi ki, başında on dörd nəfər cadugər dev vardı. Onlarda elə bir sehr vardı ki, dava vaxtı onlara atılan oxların hamısı qayıdıb atan adamın özünə dəyirdi.

Dava başlandı. Beçə dərviş başladı cəng eləməyə. O gün davada atdığı oxların hamısı qayıdıb özünə dəydi.

Axşama qədər dava elədilər. Beçə dərviş bir şey eləyə bilməyib, bir neçə yerindən yaralı halda evə qayıtdı. Kənzilər, qulluqçular bunun əlin, ayağın yuyub yaraların bağladılar. Səhər olcaq Beçə dərviş öz qaynatası Cənnət vəzirin yanına gəlib əhvalatı ona danışdı. Cənnət vəzir dedi:

– Şəhərimizə neçə gündür ki, bir elmlı, mərifətli həkim gəlib. Bu işi bilsə, bircə o biləcək.

Şəhər davanı qurtarıb Beçə dərviş həkimi çağırırdı. Əhvalatı ona danışdı. Həkim dedi:

– Mən elə bir elm öyrədərəm ki, həmin devlərin caduları qüvvədən düşər, nə qədər ox, filan atsalar, hamısı qayıdıb özlərinə deyər.

Beçə dərviş həmin həkimdən o elmi öyrəndi. Sabah tezdən dava meydanında hazır olub təbil cəngi vuruldu. Mərcani-cadu bunun meydanına bir dev göndərdi. Dev birinci oxu atanda ox qayıdıb özünə dəyib öldürdü. Bu minvalnan Beçə dərviş Mərcani-cadunun bütün devlərini öldürdü, ancaq Mərcani devnən özü salamat qaldı.

Dava yatırıldı. Mərcani-cadu fikir elədi ki, Beçə dərvişi hiyləynən tutmaqdan başqa ayrı əlacı yoxdu. Bəli, gecə rəml atıb gördü ki, Beçə dərviş qələdə Simuzər xanımın qucaqlaşmış yatmışdır. Dərhal iki dev çağıraraq dedi:

– Gedib qələdə Beçə dərvişin qızın burunlarına bihuşdarı iyləyib, əl-ayaqlarını sarıyaraq gətirəsiniz.

Gecənin bir vaxtı idi, devlər özlərini qələyə yetirdilər, bir sehr oxuyub hiyləynən içəri girdilər. Belə ki, xidmətçilərin heç birinin xəbəri olmadı. Beçə dərvişin qızın yatdığını görüb burunlarına bihuşdarı buraxdılar. Biri oğlanı, o biri qızı sarıyaraq dallarına aldılar.

Beçə dərviş gözünü açıb gördü ki, devin dalında əl-ayağı sarıqlı gedir. Bir təhənnə əlinin birini çıxarıb devin boğazından tutub başladı boğmağa, bir çətinliklə dev öldürdü. O biri dev bu halı gören kimi qızı götürüb qaçdı. Beçə dərviş yüyürüb bunu da tutdu, başladılar əlbəyaxa güləşməyə, dev çox güclü idi. Odu ki, Beçə dərviş çətinlik çəkirdi, axırda bir nəərə çəkib dev elə vurdu ki, parça-parça oldu. Sabah oldu devlər qayıtmadılar. Mərcani-cadu yaxın elədi ki, devləri öldürdülər. Odu ki, bu dəfə özü getdi. Qızın oğlanın burnuna bihuşdarı buraxıb əllərini bərk-bərk sarıyaraq atdı dalına. Birbaşa gətirdi Şam padşahının sarayına. Yolda iki dəfə oğlanın qız istədilər ki, ayılsınlar, Mərcani-cadu tez bihuşdarını iyləyib qoymadı ayılsınlar. Padşah gördü ki, bu, cavan, quluqüvvətli pəhləvandı. Qız da o qədər gözəldi ki, baxanda adamın ağı gedir. Tez əmr elədi oğlanı atdılar dəmir zindana. Qızı da öz sarayında saxladı.

Oğlan gecənin bir vaxtı gözünü açıb gördü ki, bir zindandadı.

Sabah padşah adam göndərdi qıza ki, mənim bu qədər əlləşib qoşun qırdırmağım, pəhləvanlarımı həlak etməyimin bəisi sənə, indi

desin görüm mənə gəlir, ya yox. Qız xəbər göndərdi ki, and olsun anamın südünə, əgər mənə yaxın gəlsən, o saat özümü öldürəcəyəm.

Padşah naəlac qalıb məsələni bir qədər yatırırdı. Sabah açılan kimi altmış min qoşun göndərüb Mənzər şahın taxtını tarac eləyib bütün qoşunlarının hamısını təslim etdirdi. Padşahın vəzirini də tutub zindana saldırdı.

On yeddi il Beçə dərviş, padşah və vəzirlər zindanda qaldılar. Qız da padşahın sarayında qalıb gün-gündən saralırdı.

Bunlar burda qalmaqda olsun. Gəl sizə xəbər verim vəzirin qızı Gülcönçə xanımdan. Gülcönçə xanım Beçə dərvişdən evlənəndən sonra bir uşaqları olmuşdu. Uşağın adını Rəşid qoymuşdular. Oğlan böyüyüb məktəbə gedirdi. Bir gün uşaqlardan oynayan zaman uşaqlardan biri Rəşidnən dalaşib dedi:

– Ey bic, atasından bixəbər Rəşid!

Rəşid on beş yaşında ağıllı-kamallı bir oğlan idi. Ona görə bu söz ona toxundu. Tez evə qayıdıb nənəsindən soruşdu:

– Nənə, doğrusunu deyirsən de, demirsən özümü öldürəcəyəm! Mənim atam kimdi? Mən kimin oğluyam?

Nənəsi dedi:

– Oğul, sənin atan məşhur pəhləvan Beçə dərviş idi ki, onu Sərhəngi-Şam padşahı tutub əsir eləmişdi. İndi bu saat zindanda yatır.

Oğlan bu gündən sonra başladı fikir eləməyə.

Atası kimi o da qoçaq idi. Fikir eləyirdi ki, nə təhər olursa-olsun, gərək atamın imdadına çatam.

Bir gün uşaqları başına yığıb dedi:

– Gəlin şah-şah oyunu oynayaq.

Hamısı razı oldular. Rəşid dedi:

– Uşaqlar, mən şah olacağam.

Özü də durdu bir uca yerdə çağırırdı; oğlanlar hamısı bir ağızdan dedilər:

– Bəli şahım!

– Oğlanlarım, tutun filankəsi gətirin bura!

Yeddi uşaq gedib bir nəfəri tutub gətirdilər.

– Alın bundan beş dirhəm pul!

Hamısı ondan beş dirhəm pul aldılar. Sabahı həmin oyunu oynamağa altmış nəfər uşaq yığıldı. Yenə özü uca yerə çıxıb dedi:

– Oğlanlarım!

Hamısı bir ağızdan dedilər:

– Bəli, şahım!

– Oğlanlarım, hərə bir qapıdan adama bir dirhəm pul yığmalısınız! Hərəsi bir qapıdan həmin pulu alıb gətirdilər. O gün yığılan pulardan Rəşid hərəsinə bir balaca uşaq xəncəri aldı. Sabah bu oyunu oynamaq üçün yüz uşaq yığıldı. Rəşid yenə ömr elədi:

– Hərə hücum eləyib beş dirhəm pul yığmalıdır.

O pula da uşaqlar üçün qılınc aldı. Beləliklə, bir neçə günün müddətində Rəşid öz başına beş-altı yüz uşaq yığdı. Hər gün həmin oyunu oynayıb yığdığı pula bir şey alırdı. Bir azdan sonra yaxın kəndlərin uşaqları da bunlara qoşuldu. Yavaş-yavaş bu dəstənin adı məmləkətdə məşhurlaşdı. Bir-iki ilin içində Rəşid məmləkətdən öz başına qırx minə kimi qoşun cəlb elədi. Yığdıqları puldan hamısına paltar aldı, özü də onların böyüyü oldu.

Rəşid on yeddi yaşına yetişib atası kimi qüvvətli bir pəhləvan olmuşdu. Bir gün Sərhəng şah bir kağız yazdı: “Ey padşah, mən Rəşid xan öz qoşunumla bərabər səni davaya çağırıram. Ya mənim qabağıma çıx, ya da ki, təslim ol!”

Padşah bu kağızı alan kimi fikir elədi: Aya, görəsən bu nə cür adamdı ki, məni davaya çağırır.

Padşah dava üçün qoşun göndərdi. Rəşid gördü ki, bunun müqabilinə qoşun gəlir. İkinci bir kağız yazıb göndərdi. Kağızda yazılmışdı: “Ey padşah, mən sənin qoşununan dava eləmək istəmirəm. Mən sənin özünən dava eləmək istəyirəm. Heç insaf deyil ki, iki nəfərdən ötrü bu qədər qoşunu qırdıraq.”

Kağızı verdi bir nəfərə, dedi:

– Aparıb bu kağızı padşahın hüsurunda ucadan oxuyarsan.

Kağız çatdı padşaha. Padşah kağızın məzmunundan xəbərdar olub çox fikrə getdi. Qoşun əhli bu xəbəri eşidən kimi hamısı bir ağızdan dedi:

– Biz dava eləmirik. Doğrudan da rəva deyil ki, iki nəfərdən ötrü bu qədər qoşun puça çıxsın.

Padşah nəəlac qalıb qılınıc bağlayıb meydana gəldi. Bəli, Rəşid gördü ki, padşahın özü davaya gəlibdi. Meydanda cəngi-mərəkə başlandı. Rəşid padşaha yaxınlaşdı, onun ürəyi yanmışdı, ona heç bir qılınc vurmaq istəməyib yapışdı yaxasından. Padşahı götürüb yerə elə vurdu ki, bir dəfə ağzını açdı. Padşahı öldürəndən sonra hücum elədi onun məmləkətinə. Sonra zindanı açıb padşahı, atasını, vəzirini xilas elədi. Atasını zindandan xilas olandan sonra gördü ki, onları azad eləyən on yeddi yaşında elə bir oğlandı ki, misli dünyada yoxdu. Bu oğlana çox məhəbbət bağladı. Oğlan atasının qucaqlaşib öpüşdü.

Bu zaman oğlan atasına başa saldı ki, vəzirin qızından olan oğludu. Rəşid o saat Mənzər şahı taxta çıxardı, öz babasını da yenə vəzir elədi. Özləri də onların xidmətçiliyində qaldılar. Bir müddət burda qalandan sonra Beçə dərviş oğluna dedi:

– Oğul, gəl sənnən bir Hindistan səfərinə gedək.

Oğlu da razı olub, bir neçə gün hazırlaşdı Hindistana gəzməyə getdilər.

Bəli, çox gedib, az gedib Hindistana yetişdilər. Bunlar padşahın yanına gedib güləsməyə pəhləvan istədilər. Bu yerin padşahı əmr elədi nə qədər qüvvətli, şücaətli pəhləvan varsa meydana gəlsin.

Rəşid xəbər göndərərək dedi:

– Bəs mən pəhləvanların güləsmək istəmirəm, mən padşahın özüynən güləşəcəyəm. Əbəs yerə pəhləvanları qırdırmaq lazım deyil.

Padşah nələc qalıb meydana gəldi. Atası Rəşidə tapşırırmışdı ki, padşahın güləşəndə onu çox incitməzsən. Qərər, vaxt o vaxt oldu ki, bunlar küstü tutmağa başladılar. Bir qədər padşahın əlləşəndən sonra hirsənib padşahın yaxasından tutub yerə qoydu.

Atası Beçə dərviş bunu görəndə kimi yaxına gəlib oğluna bir sillə vurdu, dedi:

– Sənə tapşırımadım ki, bunu incitməzsən? Get onun əlini öp! O sənənin əmindir.

Padşah bunu görəndə məəttəl qaldı. Oğlan tez gedib əmisinin əlinədən öpdü.

Bir gün Rəşidin əmisi Beçə dərvişi çağıraraq dedi:

– Gəlin bir səfər tedarükü görək.

Bunlar da razı oldular.

Əlqərəz, padşah xəbər elədi vəzir, vəkil hazır oldular, üz qoydular şikarə. Çox gedib, az gedib yetişdilər bir səhraya. Nə təhər oldusa, hər üçü qoşun əhlindən uzaq düşdü. Qabaqda əmisi, ondan sonra atası, lap axırda Rəşid gedirdi. Bir xeyli getdikdən sonra qabaqlarına bir ahu çıxdı. Hər üçü ahunu tutmaq istədi. Ahu qaçdı, bunlar qovdular. Gethaget bir dağın ətəyinə yetişdilər. Ahu dağa sarı qaçdı, bunlar da onun dalınca. Bir qədər atları qovandan sonra ahunu gözədən itirdilər. Özləri də qayıtmaq istəyəndə qaranlıq düşüb yolu azdılar. Bir xeyli fikirləşəndən sonra gördülər ki, bir çıraq işığı gəlir. Hər üçü o işığa tərəf atlarını sürdü. Gethaget–gethaget, axırı işığa yetişdilər. Gördülər ki, bir xaraba evdi, içində bir şam yanır. Nə qədər o yan–bu yan axtardılarsa, bir adam tapmadılar. Axırda o gecəni orda qaldılar.

Beçə dərviş çöl görmüş adam idi. Odu ki, başının altına bir parça daş qoyub yatdı. Oğlu Rəşid də buna baxıb yatdı, ancaq qardaşı Ərkə yatmayıb oturdu. Xahi-naxahi gecəni quru torpaq üzərində yatdılar.

Səhər işıqlanan kimi hər üçü oyanıb bilmirdilər hara getsinlər. Axırı üz tutub biyabana sarı getdilər. Az gedib, çox gedib dağ ətəyinə yetişdilər. Bir təhənnən dağı aşıb bir dərəyə düşdülər. Dərənnən bir qədər gedəndən sonra qabaqlarına bir dərya çıxdı. İki qardaş, bir də oğlu min igidə cavab verəcəyi halda, indi yolu itirib avara sərgərdan dolanırdılar. Fikir elədilər ki, dala qayıtsınlar, bəlkə yolu yenə azıb başqa yerə çıxalar, ya dərənnən getsinlər, bəlkə gedib sağ-salamat çıxdılar. Axırda Beçə dərviş dedi:

– Oğlum, mən bu qədər davalara düşüb hamısından salamat qurtarmışam. Bu səfər də salamat qurtaracağıq. Gəlin dəryaynan səfər eləyək.

Oğlu razı oldu. Amma qardaşı dedi:

– Bizim bu səhrada padşahlığımız işə keçməz. Gəlin dala qayıdaq, bəlkə gedib bir yerə çıxdıq.

Beçə dərviş qardaşının sözündən çıxmayıb dedi:

– Dala qayıtsaq işimiz çətinliyə düşəcək. Amma böyük qardaşsan, sözünə baxmaq lazımdı.

Böyük qardaşın sözünə baxıb geri qayıtdılar. Bu səfər gəldikləri yolu azıb ayrı bir yolnan getməyə başladılar. Gethaget, gethaget bir dərəyə rast gəldilər. Dərədə bir cığır yolu tutub getdilər. Bir tərəfdən günün istisi, bir tərəfdən də aclıq bunlara çox əziyyət verirdi. Axşama qədər bu dərənnən yol getdilər. Dərənin axırında tək bir ağac gördülər. Ağacın dibində balaca bir oyuc var idi. Rəşid atasıynan əmisinə heç nə deməyib həmin oyuca girdi.

Oyucun içərisi çox böyük idi, adam atın üstündə gedə bilərdi. Rəşid bir qədər gedəndən sonra ayağı bir daşa ilişdi, gördü ki, daş ayağının altından bir az sivrişdi. Əyilib baxanda gördü ki, yerin altına yol var. Başladı bu yolnan getməyə. Bir xeyli gedəndən sonra gördü ki, burdan bir işıq gəlir. Işığa tərəf gedib bir otağa çıxdı. Gördü bir nəzənin-sənəm qılçalarından asılıb. Oğlan bunu gören kimi ürəyi cıuşa gəldi. Cavanlıq hissi başına vurub özünü qızın yanına yetirdi. Qız oğlanı gören kimi dedi:

– Ay oğlan, canına yazığın gəlsin, qaç burdan qurtar. Sarı dev gəlib səni görsə, tikə-tikə eylər.

Rəşid dedi:

– Ay qız, sən heç qəm çəkmə, mən ölməmişəm, dev gəlib məni parçalasın.

Qız yenə yalvarıb dedi:

– Oğlan, yazıqsan, çıx burdan get.

Oğlan dedi:

– Onu bil ki, mən xəbərgünəndeyi-hindinin oğlu Rəşidəm. Özüm də davada, cəngdə heç bir cavandan geri qalmaram.

Bunu deyib, qılıncın çəkib ipi kəsdi, sol əliynən qızı tutub yerə qoydu. Gördü qız nə qız: qəddi-qaməti sərv ağacı kimidi. Gözləri şəhla, qaşlar kaman saçları dizlərindən; elə bir gözəl qız ki, yemə-icmə, gül camalına, xətti-xalına tamaşa elə. Amma nə eləyəsən ki, yazıq qız ifritə bir devin əlində axşama qədər ayaqlarından asılıb, saralıb zəfərana dönübdü.

Qız ürəkdən bir ah çəkib dedi:

– Oğlan, mən Yəmən padşahının qızıyam. Bu sarı dev məni gecəynən atamın sarayından oğurlayıb buraya gətirmişdir. Üç ildi ki, ölümümə razıyam, devnən başbir eləməyə yox, buna görə də hər gün gündüzlər məni ipdən asır. Axşamlar bir qədər məni döyəndən sonra yıxılıb yatır. İndiyə kimi neçə-neçə cavanlar gəlib buna bata bilməmişlər, hamısını öldürüb. Əlqərəz, indi vaxtdı, gələcək, dur qaç. Mənim sənə yazığım gəlir, ürəyim nanə yarpağı kimi əsir. Mən o ifritədən qorxuram.

Bunlar bu söhbətləri eləyən zamanda sarı dev mağaranın ikinci yolundan adam iysini alıb özünü yetirdi. İçəri girib oğlanı qızın yanındakı gördü. Qızarıb gözləri hədəqədən çıxdı. Qəzəblənib dedi:

– Ey bəni-adəm, sən bilmirsən ki, mənim mağarama quş quşlu-guynan qanad sala bilməz!? De görüm, nə haqqan sən bura gəlmişən?

Oğlan dedi:

– Mən bura gəlib bu qızı asılmış gördüm, onu açdım əlindən nə gəlir mənə elə.

Dev qəzəblənib oğlana hücum elədi, dedi:

– Hər kəs, hər kəsi bassa, o onu öldürsün.

Oğlan razılaşdı. Başladılar devnən küştü tutmağa. Tamam iki saat bunlar güləşdilər, bir-birinə gücləri çatmayıb kənara çəkildilər. Qız bu halı görüb az qalırdı ürəyi partlasın. Əlini yuxarı qalxızıb deyirdi:

– Ay Allah, sən Rəşidin qollarına qüvvət ver, bizi bu devin əlindən xilas elə!

İkinci dəfə küştü tutmağa başladılar. Bir saat güləşdikdən sonra dev qəzəblənib oğlanın yaxasından tutdu. Tez qaldırıb oğlanı yerə vurdu. Qız başının tükünü yoldu. Dev oğlanı yerə yıxandan sonra qı-

linci sivririb öldürmək istəyirdi. Bəli, bu burda qalsın, gəl sənə xəbər verim Beçə dərvişdən.

Beçə dərvişnən qardaşı mağaraya yaxınlaşdılar. O yana baxdılar, bu yana baxdılar Rəşiddən bir əsər görmədilər. Beçə dərviş dedi:

– Mən oğlumu tanıyıram, heç nədən qorxan oğul deyil. Yəqin ki, mağaraya giribdi.

Tələsik bunlar mağaraya girdilər. Bir xeyli gedəndən sonra həmin quyu ki, Rəşid girmişdi, o quyunun başına yaxınlaşdılar. Beçə dərviş gördü ki, yerin altına bir yol gedir. Öz-özünə fikir elədi ki, Yəqin Rəşid bura düşüb. Qardaşıyan bərabər quyuya düşdülər. Bir qədər gedəndən sonra həmin işıq gələn yerə gəldilər. Elə o zaman yetişdilər ki, dev qılıncı sivririb Rəşidin başını kəsmək istəyir. Beçə dərviş bunu görən kimi elə bil başına bir qazan isti su tökdülər. Yetişib devin əlinədən qılıncı alıb yerə atdı, yaxasından tutub silkələyib elə itələdi ki, dev fırlana-fırlana gedib dəydi daşa, o saat başı iki parça olub öldü. Rəşid ayağa durub atasının əlinədən öpdü. Qız bu hadisəni görüb mat qaldı. Rəşid qızı götürüb mağaradan çıxdılar.

Bəli, günə bir mənzil, teyyi-mənəzil, qətli-məqafıl, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi sərsər kimi başladılar yol getməyə, gethaget, gethaget səhrada bir armud ağacının dibinə yetişdilər. Gördülər ki, armud ağacının dibində bir qarı oturub. Qarının üst-başı o qədər cındır idi ki, bir çuval darını tökərdin birisi yerə düşməzdi. Qarı əlində bir balaca düdük tutmuşdu. Böyük qardaşları qabaqda, ondan dala Rəşidnən qız, lap axırda Beçə dərviş qalmışdı. Ərkə özünü qarıya yetirib soruşdu:

– Qarı nənə, o nədi əlində tutmusan?

Qarı dedi:

– Qadan-balan alım, bu bir düdükdü, çalanda adamın könlü açılır.

Böyük qardaş dedi:

– Qarı nənə, onu bir çal görək.

Qarı düdüüyü çalan kimi yeddi dev hazır olub Ərkəni atıyan bərabər yox elədilər. Rəşid qarının yanına yetişib dedi:

– Qarı nənə, bəs o nədi?

Qarı dedi:

– Hə, qarı nənən sənə qurban, bu bir düdükdü, bunu çalanda bütün dünyada nə ki, nazı-nemətlər var, hamısı burda hazır olur.

Rəşid dedi:

– Qarı nənə, onu bir çal görək.

– Qarı nənə, düdüyü çalan kimi devlər hazır oldular.

Oğlanı, qızı o saat yox elədilər. Beçə dəriş qarının yanına gəldi. Qarını görən kimi ürəyinə damdı ki, cadukundu. Soruşdu:

– Qarı nənə, o nədi?

Qarı cavab verdi:

– Qadan-balan alım, bu elə şeydi ki, bunu çalanda dünyada nə qədər gözəllər var, hamısı burda hazır olurlar. İstəyirsən çalım.

Qarı düdüyü yarı-yarımçıq çalmamış, Beçə dəriş hücum eləyib qarının əlindən düdüyü alıb sındırdı, özünü də boğdu. Bu vaxt gördü ki, iki dev hazır oldu. Hücum edib bunların birini o saat öldürdü. O birisi üz qoydu qaçmağa. Beçə dəriş bunun dalınca yüyürüb qovdu. Bir xeyli gedəndən sonra gördü ki, bir dərəklikdi, ortada ocaq yanır, ocağın qırağında Ərkəni, Rəşidi, bir də qızı qolu bağlı uzadıblar. Elə istəyirlər ki, götürüb oda atsınlar. Ətrafda on iki dev oturub qarovul çəkir.

Beçə dərişin gözü qızib əl atdı qılınca, hücum eləyib devlərdən üçünü öldürdü. Qalan devlər üz qoydular qaçmağa. Bunların bir neçəsini də qaça-qaça qılincdan keçirdi. Qayıdıb qardaşının, oğlunun, bir də qızın əl-ayaqlarını açdı. Üzün tutub qardaşına dedi:

– Bax, qardaş, yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidi, yamanlığa yaxşılıq hər kişinin işidi.

Atlara minib gəldilər şəhərə. Vəzir, vəkil, bir də camaat pişvaz edib, qırx gün, qırx gecə yeyib, içib şadlıq elədilər. Siz də yeyin, için muradınıza çatın.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri də nağıl dəyəninin. Tap görüm almalar kimə çatdı.

ÜÇBİĞ KOSA

Belə rəvayət edirlər ki, keçmişdə bir padşah var idi. Bu padşahın üç oğlu, bir də üç qızı var idi. Kiçik oğlunun adı Şəmil idi. Bir gün padşah azarlayır, ölüm döşəyinə düşür. Oğlanlarını yanına çağırır deyir.

– Oğlanlarım, mənə iki vəsiyyətim var. Biri budu ki, mən öləndən sonra üç gün mənə qəbrimi qoruyun. Birinci gün böyük oğlum, ikinci gün ortancıl oğlum, üçüncü gün balaca oğlum qəbrimin üstündə qarovul çəksin. İkincisi də budu ki, mənə elçi daşımın üstündə hər kim oturub qızımı istəsə, verərsiniz ona.

Oğlanları əllərini gözlərinin üstə qoydular.

Bir neçə gündən sonra padşahın xəstəliyi şiddətlənib ölüm şərbətini içdi. Oğulları aparıb atalarını basdırıb evə qayıtdılar. Axşam padşahın balaca oğlu dedi:

– Atamızın vəsiyyətinə əməl etməliyik, böyük qardaş, bu gün sənə növbəti. Get atamızın qəbrini qoru. Böyük qardaş cəld yaraq-əsbabını geyinib, atına minib qəbiristanlığa tərəf yola düşdü.

Böyük qardaş gedəndən sonra kiçik qardaş öz yaraq-paltarını geyib, onun dalınca getdi ki, görsün qardaşı atasının qəbrini doğrudan da qoruyacaq, yoxsa yatacaq. Bu da atını sürüb getdi, ancaq böyük qardaşını uzaqdan pusurdu.

Bir də gördü ki, qardaşı qəbrin üstündə bir saat dayanıb, sonra gedib kənarda bir samanlı çardağa çıxıb yatdı. Bunu görəndə balaca qardaş gəlib atasının qəbrinin üstündə qarovul çəkməyə başladı. Gecənin yarısı olmuşdu, bir də gördü ki, uzaqdan bir atlı gəlir. Başdan ayağa

qədər qırmızı paltar geymiş, qırmızı yaraq taxıb, qırmızı ata minmişdi. Atın ağzından qırmızı alov çıxı-çıxa gəlir. Gəlib qəbrinin üstündə oğlanı görən kimi, qılinc çəkib həmlə elədi. Padşahın oğlu bunu görüb, cəld öz qılıncını sivirib elə çaldı ki, atlının başı yerə düşdü. O saat oğlanın yarağını soyundurub, atıynan bərabər bir yerdə saxladı. Dan yeri ağarmağa başlayanda bunları da götürüb evə getdi. Atı bir yerə bağladı, yarağı da evlərində gizlədib yatdı. Səhər açıldı, bir də gördülər ki, qardaşları gəlir. O biri qardaşlar soruşdular:

– Nə gördün? Nə eşitdin?

Böyük qardaş cavab verdi ki, heç bir şey görmədim.

Qardaşlar hərə öz işinə getdilər. Yenə axşam oldu, bu gecə də ortancıl qardaş qəbrin üstünə getdi. Bu gedəndən bir az sonra yenə balaca qardaş yenə öz atını minib ortancıl qardaşının dalısınca getdi. Bir qəddərdən sonra gördü ki, bu da böyük qardaşı kimi, bir az dayanandan sonra gedib samanlı çardaqda yatdı. Yenə balaca oğlan gəlib atasının qəbri üstündə dayandı. Gecənin yarısı gördü ki, uzaqdan bir atlı gəlir. Yaşıl paltar, yaşıl yaraq geyinmiş, bir yaşıl at da minmiş. Atın ağzından bir yaşıl alov çıxı-çıxa gəlir. Gəlib qəbrin üstünə çatdıqda oğlanı görüb qılıncını sivirdi, oğlana həmlə elədi. Padşahın oğlu buna aman verməyib, onu da öldürdü. Oğlan düşmənin atını tövləyə çəkdi, yaraq-paltarını da evlərin birində gizlətdi.

Tezdən ortancıl qardaş da gözlərini ova-ova gəlidi, bundan soruşdu ki, qardaş, nə gördün. Bu da böyük qardaş verən cavabı verdi. Üçüncü gün balaca qardaş dedi:

– İndi mənim növbətimdi.

Axşam bu da o biri qardaşlar kimi, yaraq-paltarını geyinib getdi atasının qəbri üstündə durdu. Bir də gördü ki, uzaqdan bir sarı atlı, sarı paltar, sarı yaraq taxmış, atın ağzından sarı alov çıxan bir adam gəlir. Gəlib qəbrin üstündə oğlanı görən kimi qılıncını çəkib buna həmlə elədi. Padşahın oğlu da o saat qılıncını çıxarıb bir-birlərinə həmlə elədilər. Bir az vuruşduqdan sonra padşahın oğlu da o saat qılıncını çıxarıb bir-birlərinə həmlə elədilər. Bir az vuruşduqdan sonra padşahın oğlu bunu da öldürdü. Paltarını, yarağını, atını götürüb səhər tezdən gəlib atı o biri atların, paltarı paltarların və yarağı da yaraqların yanına qoydu. Səhər gün çıxan vaxt qardaşlar durub gördülər ki, balaca qardaşları Şəmil gəlirdi. Soruşdular ki, qardaş nə gördün? Nə eşitdin? Balaca qardaş da cavab verdi ki, heç nə görmədim, heç nə eşitmədim.

Beləliknən, bir neçə zaman keçdi. Bir gün günorta vaxtı padşahın balaca oğlu bazardan evə qayıdanda gördü ki, elçi daşının üstündə yekə quş oturub. Oğlan quşdan soruşdu:

– Nə istəyirsən?

Quş dedi:

– Allahın əmri, atanın vəsiyyətiynən sənin böyük bacını istəyirəm.

Şəmil o saat bacısını gətirib quşa verdi. Quş qızı götürüb getdi.

Axşam qardaşları gəlib bacılarını görmədikdə soruşdular:

– Böyük bacımız hanı?

Balaca qardaş dedi:

– Atamızın vəsiyyətinə görə elçi daşının üstündə bir quş oturmuşdu, böyük bacımızı istədi, mən də verdim quş götürüb getdi.

İki qardaşın acığı tutub ona dedilər:

– Bundan sonra sən evdən bayıra çıxmayıb, bacımızın yerində işlərsən.

O gündən sonra Şəmil evdən bayıra çıxa bilmədi. Bacısının yerinə işləməyə başladı. O biri qardaşlar isə səhər bazara, axşam evə gəlirdilər. Bir gün yenə Şəmil gördü ki, elçi daşının üstündə bir ilan oturub. Oğlan soruşdu:

– İlan qardaş, nə istəyirsən?

İlan cavab verib dedi:

– Mən ilanlar padşahıyam, adıma Şahmar deyərlər. Allahın əmri, atanın vəsiyyətindən ortancıl bacını istəyirəm.

Oğlan o saat ortancıl bacısını gətirib ilana verdi. İlan da götürüb getdi. Axşam qardaşları evə gəlib ortancıl bacılarını görməyib soruşdular:

– Bəs bacımız hanı?

Şəmil cavab verdi:

– Atamızın vəsiyyətinə görə verdim ilana.

Yenə oğlana acıqlanıb dedilər:

– Sən dəli olmusan nədi! Bundan sonra hər iki bacımızın yerinə işləyəcəksən.

Şəmil evdə qalıb hər iki bacının işini görürdü. O biri qardaşları da səhərdən bazara gedib, axşam evə gəlirdilər.

Bir gün yenə böyük qardaşı bazara getmişdi, balaca qardaş gördü ki, elçi daşının üstündə bir aslan oturub. Oğlan soruşdu:

– Aslan qardaş, nə istəyirsən?

Aslan cavab verdi:

– Allahın əmri, atanızın vəsiyyətiyənin kiçik bacını istəyirəm.

Yenə axşam qardaşları gəlib bacılarını görmədikdə soruşdular:

– Bəs balaca bacımız hanı?

Oğlan dedi:

– Bir dənə aslan gəlib elçi daşının üstündə əyləşib Allahın əmri, atamızın vəsiyyətiyənin kiçik bacımızı istədi, mən də verdim.

Yenə oğlana acıqlanıb dedilər:

– Bundan sonra hər üç bacımızın işini sən görməlisən.

O gündən sonra balaca qardaş evdə qalıb qardaşlarının yeməyini hazırlayıb, ev-əşiyini təmizləyirdi. Bir neçə ay bu cür dolandılar. İndi sizə xəbər verim Feyruz bəydən.

Feyruz bəy bu şəhərin ən böyük bəylərindən biri idi. Bunun gözü-nün ağ-qarası üç gözəl qızı var idi. Bu qızları çox bəylər, xan zadələr istəyirdi, ancaq Feyruz bəy heç birisinə verə bilmirdi. Çünki birisinə versə, o biriləri bundan inciyərdi. Ona görə şəhərin kənarında bir böyük xəndək qazdırıb, içini suynan doldurdu, qızları xəndəyin o biri qırağına qoyub dedi:

– Hər kim atını xəndəyin bu qırağından o biri qırağına sıçratsa, qız onundu.

Bütün şəhərdə olan bəylərin, xan zadələrin oğlanları atlanıb xəndəyin qırağında at çapmağa başladılar. Heç kim atını xəndəyin o biri qırağına sıçrada bilmədi. Bu tərəfdən padşahın iki böyük oğlu da hərəsi beş yüz tümənlik at alıb xəndəyin qırağına getməyə hazırlanırdılar. Şəmil nə qədər yalvardı ki, mənə də aparın, tamaşa eləyim, qoymadılar ki, sən yerin deyil, at ayağı altında qalıb ölərsən. Nə qədər yalvardı mümkün olmadı. İki böyük qardaş atlanıb getdilər. Bunlar gedəndən sonra Şəmil durub tövləyə getdi. Atasının qəbri üstündən birinci gecə gətirdiyi qırmızı atı çıxartdı. Ata tumar verdikdən sonra evdən qırmızı paltar, bir də qırmızı yarağı götürüb ata süvar olub yel kimi getdi

Xəndəyin qırağındakı adamlar gördülər ki, yuxarıdan bir atlı gəlir ki, atın ağzından qırmızı alov çıxır. Atın ayağı yerə dəymir. Hamı qırağa çəkilib Şəmilə yol verdi. Şəmil gəlib xəndəyin qırağına çatdı, atını bir aşağı, bir yuxarı çapıb elə sıçratdı ki, qırx addım da xəndəkdən o yana düşdü. Bir də atı qaytarıb, böyük qızı götürüb bir dəqiqədə gözdən itdi.

Bu işə camaatın hamısının ağzı açıla qalmışdı. Oğlan evə çatan kimi, cəld paltarı, yarağı soyunub hərəsini öz yerinə qoydu, qızı da evlərin birində gizlədib, ev işlərinə başladı. Axşam oldu, qardaşları bikef gəldilər. Şəmil soruşdu:

– Qardaşlar, gördüyünüzdən mənə də söyləyin görüm nə təhər oldu, qızı kim apardı?

Böyük qardaş dedi:

– Bir qırmızı atlı gəlib qızı da apardı, ancaq gərək sabah adama min tümənlik at ala.

Səhər tezdən yenə iki qardaş bazara getməyə hazırlandı. Şəmil nə qədər yalvardı ki, mənə də aparın tamaşa eləyim, aparmadılar. Özləri çıxıb getdilər. Bunlar gedəndən bir az sonra yenə Şəmil durub tövləyə getdi. İkinci gecə gətirdiyi yaşıl atı, yaşıl paltarı, yaşıl yarağı geyib, atın ağzından yaşıl alov çıxı-çıxa getdi. Xəndək qırağında olan camaat gördü ki, yuxarıdan bir atlı gəlir, təpədən dırnağa yaşıl geymiş, atının ağzından yaşıl alov çıxır. Oğlanın heybətindən hərə bir tərəfə dağıldı. Oğlan xəndək qırağına çatıb atını bir aşağı, bir yuxarı sürüb xəndəyi elə sıçradı ki, iyirmi addım da xəndəkdən o yana düşdü, cəld ortancıl qızı götürüb gözəndən itdi. Xəndək qırağında olan bütün camaat əl çalıb, “halal olsun pəhləvan” – dedilər. Şəmil qızı evdəki qızın yanına apardı, paltarları, atı öz yerinə qoyub ev işlərinə məşğul oldu. Axşam oldu, iki qardaş kor-peşiman gəldilər. Şəmil soruşdu:

– Qardaşlar, nə gördünüz? Nə eşitdiniz? Mənə də söyləyin.

Qardaşları dedi:

– Nə olacaq, yenə bir yaşıl atlı gəlib qızı apardı. Bu gün də bir iş görə bilmədik. Əgər qismət olsa, sabah hərəmiz iki min tümənlik at ala. Bəlkə bir şey edə bildik.

Bunu deyib yatdılar. Səhər tezdən hər iki qardaş durub at tədarükünə başladılar. Yenə Şəmil yalvarmağa başladı ki, bu gün mənə də aparın, axırncı gündü. Mən də tamaşa eləyim. Qardaşları buna acıqlanıb razı olmadılar, özləri getdilər. Bunlar gedəndən bir az sonra Şəmil atasının qəbri üstündən gətirdiyi sarı atı mindi, sarı paltarı, sarı yarağı geyinib uçar quş kimi getdi. Bir vaxt xəndək qırağında olan camaat gördü ki, yuxarıdan bir atlı gəlir. Atın ayağının gurultusundan qulaqları tutulur. Atın ağzından sarı alov çıxı-çıxa quş kimi uçar. Camaat dedi:

– Bəli, bu gün də qızı bu apardı.

Hamı durub oğlana baxırdı. Şəmil xəndəyin qırağına çatıb atını bir aşağı, bir yuxarı çapıb xəndəyi elə sıçradı ki, qırx addım xəndəkdən o

yana düşdü. O saat Feyruz bəyin axırını qızını götürüb gözdən itdi. Xəndək qırağında olan camaat kor-peşiman dağılmağa başladı. Bunlarnan bərabər padşahın iki oğlu da iki min tımənə aldıqları atlarının quyruğundan tutub evə gəldilər. Yənə Şəmil qabaqlarına gəlib soruşdu:

– Qardaş, bu gün axırını gündü. Gördüklərinizdən mənə söyləyin. Deyin görüm bu qızı kim apardı?

Qardaşların qaş-qabaqlarından zəhər yağa-yağa cavab verdilər:

– Nə bilək hansı köpək oğlu apardı?!

Tay Şəmil bir söz deməyib, axşam yeməklərini yeyib yatdılar. Səhər tezdən iki qardaş bazara öz işlərinə gətdilər. Balaca qardaş da ev işlərinə məşğul oldu. Beləliklə, səssiz-səmitsiz dolanmağa başladılar. Bir neçə gündən sonra Şəmil dedi:

– Qardaşlar, atamız öləndən sonra biz bilmirik ki, atamızdan nə qalmışdır. Durun evləri, tövlələri gəzək, görək nə var.

Qardaşlar razı oldular. Üçü də bir yerdə gəzməyə başladılar. Əvvəlcə tövləyə gətdilər, tövlənin qapısını açan kimi gördülər ki, üç dənə at var, hərəsi bir rəngdədi. Bunu görən qardaşlar:

– Ax, atamızdan nə gözəl atlar qalıbmış?! – deyib içəri yüyürməyə başladılar. Şəmil onların döşlərindən dala itələyib:

– Atanızdan qalan atlar bunlar deyil, – deyib qapını bağladı. dedi: – Gəlin otaqları gəzək.

Yuxarı otaqlara çıxdılar. Otaqların birisinin qapısını açan kimi gördülər ki, hərəsi bir rəngdə üç dəst qəşəng yaraq çəngəldən asılmışdı. Bunu görən qardaşlar özlərini yaraqların üstünə saldılar ki, “ax, atamızdan nə gözəl yaraqlar qalıb?!” O saat Şəmil otağın qapısını bağlayıb, o biri otağın qapısını açdı. Gördülər ki, üç qız, bir-birindən gözəl, taxt üzərində oturmuşlar. Bunu görən iki qardaş “ax, atamızdan nə gözəl qızlar qalıbmış?! – deyib özlərini içəri soxdular. Şəmil qabaqlarını kəsib dedi:

– Dayanın!

Qardaşların ikisi də dayandı. Şəmil böyük qardaşına dedi:

– Qardaş, yadımdadırmı, atamızın birinci gecə qəbrini qorumağa gedəndə çıxıb samanlı çardaqda yatdın ha! O gecə mən o qırmızı atı, o qırmızı yarağı gətirmişəm. Atnan yarağnan da bu qızı gətirmişəm. Al, bunlar sənindi.

Sonra üzünü ortancıl qardaşa tutub dedi:

– Sən də ikinci gecə gedib samanlı çardaqda yatdın bu yaşıl atı, yaşıl yarağı o gecə gətirmişəm. Bunlarnan da bu qızı gətirmişəm. Al,

bunlar da sənindi. Üçüncü gecə də öz növbətimdə bu sarı atı, sarı yarağı gətirmişəm. Bu yarağan, atnan da bu qızı gətirmişəm. Bunlar da mənimdi. Mənim arvadım evdən bayıra çıxmayacaq, çünki bu qızın Üçbiğ Kosa adında bir düşməni var ki, on ildi bu qıza aşıqdı. Əgər bu şərtimi qəbul eləsəniz, bunları sizə verəcəyəm, qəbul eləməsəniz, ikini də öldürəcəyəm, heç-zad verməyəcəyəm.

Qızlardan əl çəkmək istəməyən qardaşlar şərti qəbul elədilər. Hər iki qardaş öz arvadına tapşırı ki, Şəmilin arvadından göz-qulaq olsunlar, evdən eşiyyə çıxmağa qoymasınlar, hər bir işi də özləri görsünlər.

Bu gündən sonra hər iki bacı silirdi, süpürürdü, bişirirdi, düşürürdü, balaca bacıynan Şəmil yeyib-içib keyf edirdilər.

Bir gün bu iki bacının balaca bacıya acığı tutub həsəd apardılar. Öz aralarında dedilər ki, biz bunun qaravaşı deyilik ki, bu xanım kimi, əlini isti sudan soyuq suya vurmasın. Qoy bu gün də o işləsin. Bunu deyib balaca bacını çağırdılar ki, gəl evi süpür. Balaca qız da özündən böyük bacılarının sözündən çıxmayıb, evləri süpürüb zibilini apardı ki, tullasın, o gedən, qız bir də geri qayıtmadı. Bu biri bacıları nə qədər gəzdilərsə, qızı tapmadılar. Qız bir parça ət olub, elə bil pişik aparmışdı. Qızı gördüm deyən olmadı. İki bacı qorxularından bilmirdilər nə etsinlər. Axşam oldu, qardaşlar gəlib əhvalatı bildilər. O saat Şəmil qızın dalınca getdi. Səhər açılan vaxt aslanın evinə çatdı. Atdan düşüb qapını döydü. Aslan dedi:

– Bura o üç qardaşdan başqa heç kəs gəlməz. Gedin görün, əgər iki qardaşsa, başlarını gətirin, yox balaca qardaş Şəmildirsə, qızıl tabağa qoyub gətirin.

O saat gəlib qapını açıb gördülər ki, Şəmildi. Qızıl tabağa qoyub aslanın hüzuruna gətirdilər. Aslan bunu görən kimi, qabağına gəlib, hər ikisi bir-birynən görüşdülər. Oğlan cəld məsələni açıb söylədi, qızın yox olmağını bildirdi. Aslan o saat dedi ki, qızı Üçbiğ Kosa aparıbdi. Şəmil gecə aslanın mənzilində qalıb, səhər tezdən birbaşa ilanın mənzilinə gəldi. Atdan düşüb qapını döydü. İlan dedi:

– Bura padşahın üç oğlundan başqa heç kəs gəlməz, gedin görün, əgər böyük qardaşdırsa, başlarını kəsin, yox əgər balaca qardaşdı, qızıl tabağa qoyub yanıma gətirin.

Gedib qapını açıb gördülər ki, balaca qardaşdı. O saat qızıl tabağa qoyub ilanın hüzuruna gətirdilər. Oğlan ilannan görüşdükdən sonra əhvalatı söyləyib, Üçbiğ Kosanın mənzilini soruşdu. İlan dedi:

– Tanıyıram. Sən bu gecə qal, səhərdən qoşun götürüb gedərik.

Oğlan dedi:

– Yox, mən tək getməliyəm.

İlan nə qədər elədisə, oğlanı yoldan döndərə bilmədi. Oğlan ilan-nan salamatlaşıb yol getməyə başladı. Axşamüstü quşun mənzilinə çatıb qapını döydü. Quş dedi:

– Bura bəni-adəmdən heç kəs gəlməz. Bu olsa-olsa, padşahın oğlanlarından olar. Gedin görün, əgər iki böyük qardaşırsa, başlarını kəsin, yox balaca qardaşırsa, qızıl tabağa qoyub yanıma gətirin.

O saat qapını açıb gördülər ki, padşahın balaca oğludu. Qızıl tabağa qoyub quşun hüsuruna apardılar. Oğlan quşnan görüşüb əhvalatı söyləyib, Üçbiğ Kosanın mənzilini soruşdu. Quş dedi:

– Gecəni burda qal, səhər mən sənə yol göstərəm.

Şəmil gördü ki, axşamdı, gecə vaxtı bir yerə gedə biləsi deyil. Gecəni quşun mənzilində qaldı. Səhər tezdən durub, quşdan Üçbiğ Kosanın mənzilini soruşdu. Quş dedi:

– Bax, bu yol düz ora gedir, ancaq ehtiyatlı ol, çünki Üçbiğ Kosa yaman məlundu, özünü gözlə. O hər gün tezdən ova gedir. Bir tərəfdə dur, özünü gözlə. O gedən kimi, sən gedib qızı götür qaç. Yoxsa başqa cür əlacı yoxdu, sən onnan bacara bilməzsən.

Şəmil quşdan bu yeri öyrəndikdən sonra atını minib birbaş Üçbiğ Kosanın mənzilinə tərəf gəldi. Bir saat yol gedəndən sonra Üçbiğ Kosanın mənzilinə çatdı. Atndan düşüb atını bir yerdə gizlətdi, bir yanda durub baxırdı. Bir vaxt gördü ki, Üçbiğ Kosanın altında üçayaqlı at darvazadan çıxıb dağa tərəf yola başladı. O saat oğlan həyəətə girib, qızı səslədi. Qız oğlanın səsinə eşidən kimi, özünü oğlanın qucağına atdı. Oğlan da qızı darvazadan çıxartdı, atın tərkinə alıb başladı getməyə. Bu halda Üçbiğ Kosaya xəbər getdi ki, qızı apardılar.

Üçbiğ Kosa da uçar quş kimi Şəmilin dalınca tərpəndi. Bir vaxt Şəmil gördü ki, Üçbiğ Kosa bunlara çatmaqdadı. Atını nə qədər bərk sürdüsə, qurtara bilməyib Üçbiğ Kosanın qabağına döndü. Üçbiğ Kosa Şəmilə çatan kimi, elə bir qılınc vurdu ki, təpəsi təzə yelpənək kimi ikiyə bölünüb atdan düşdü. Üçbiğ Kosa atdan düşüb oğlanı parça-parça doğrayıb xurcunun gözlərinə doldurub atın belinə qoydu, ata bir qamçı vurub qızı aldı yenə öz mənzilinə gətirdi. Oğlanın atı birbaş gəlib quşun mənzili qabağında dayandı, bərkdən kişnədi. Quş bunu eşidən kimi qapını açdırdı, gördü ki, Şəmilin atıdı, amma özü yoxdu.

Şemili nə qədər axtardılarsa, tapa bilmədilər. Atın üstündən xurcunu düşürüb gördülər ki, Şəmil xəngəl kimi parça-parça doğranıb xurcunun gözlərinə doldurulmuşdur. Quş o saat oğlanın doğranmış parçalarını necə ki, lazımdı öz qaydasıynan yerbəyerinə düzdü. Qanadının altından bir tük çəkib Şəmilin cəmdəyinə çəkdi. O saat Şəmil qalxıb oturdu, yanında qızı görməyib soruşdu ki, bəs qız hamı? Quş soruşdu:

– Qızı görə bildinmi, yoxsa yox?

Şəmil əhvalatı quşa söylədi. Quş dedi:

– Dur atı min, get Üçbiğ Kosaın mənzilinə. Bir kənarda durub gözlə. Nə vaxt Üçbiğ Kosa ova getsə, sən gedib qıza deyərsən ki Üçbiğ Kosa gələndə atı hardan aldığını öyrənsin. Bunları qıza öyrəndəndən sonra özün də bir tərəfdə gizlənib, onların danışmalarını tamam eşidərsən. Ondan sonra qızı qaçıрмаq asandı.

Şəmil quşdan bu sözləri eşidəndən sonra atına minib yol getməyə başladı. Gedib Üçbiğ Kosaın bağında bir ağacın dalında gizləndi. Bir vaxt gördü ki, Üçbiğ Kosa atını minib evdən çıxdı. Şəmil o saat gəlib qıza dedi:

– Üçbiğ Kosa gələndə ondan soruş, gör uçayaqlı atı hardan alıbdı. Bunu bildikdən sonra səni qaçıрмаq asandı.

Şəmil özü də evdə gizləndi. Axşam oldu Üçbiğ Kosa ovdan gəldi, atını bağlayıb, birbaş qızın otağına getdi. Şam yeməyindən sonra qız başladı ağlamağa. Üçbiğ Kosa qızın ağlamasını görüb dedi:

– Mənim əzizim, niyə ağlayırsan. Mən səni necə sevdiyimi, sənin yolunda ölümə getdiyimi bilirsən, amma sən bir dəfə də olsun mənim üzümə gülmürsən. Mənnən oturub bir doyunca da olsun danışmırsan. Həmişə göz yaşını tökürsən. Buna səbəb nədi?

Qız göz yaşlarını silib dedi:

– Həmişə səni sevirəm deyirsən, ancaq yalan deyirsən. Sən məndən öz sirlərini gizlədirsən. Elə olur ki, məni üç günlərlə tək qoyub gedirsən, hara gedirsən, hardan gəlirsən, o uçayaqlı atı hardan alıbsan mənə söyləmirsən.

Üçbiğ Kosa qızın gözlərindən öpüb dedi:

– Mən hər gün səhər tezdən ova gedirəm. O ki üç gün gedib gəlmirəm, onda bu dağın dalında mənim bir qoca anam var, onun yanına gedirəm. Mənim bu atım da bizim bu eşikdə bir daş var, hər kim o daşın üstündə oturub, qamçısını tez vurub qalxızsa, ordan dördayaqlı at çıxacaq. O ata bir quş çata bilməz. Yox, tez vurub qalxıza bilməsə, oradan üçayaqlı at çıxacaq ki, o at birincidən bir az yavaş gedəcək.

Mən də bu atı ordan çıxarmışam. İndi bildinmi, mənim gözəlim? Bundan başqa mənim heç bir sirrim yoxdu. Qız yalandan Üçbiğ Kosanın üzünə gülümsəyib ondan razılıq elədi. Bu minvalnan yatıb səhəri elədilər.

Səhər tezdən yenə Üçbiğ Kosa atını yəhərləyib ova getdi. Bu gedən kimi, Şəmil gizləndiyi yerdən çıxıb birbaşa eşikdəki daşın yanına getdi. Daşın üstünə qamçıyı cəld vurub qalxırdı. O saat daşdan bir dördəyaqlı at çıxdı. Şəmil atı minib, qızı da tərkinə alıb yol getməyə başladı.

O saat Üçbiğ Kosaya xəbər getdi ki, qızı apardılar.

Üçbiğ Kosa da Şəmilin dalınca atını tərpətdi. Şəmil atının cilovunu çəkib aramnan gedirdi. Bir vaxt gördü ki, Üçbiğ Kosa gəlir.

Bu halda Üçbiğ Kosanın atı bərkdən qışqırıb qabaqdakı ata dedi:

– Ay nankor, mənim yiyəmin arvadını hara aparırsan?

O saat oğlanın atı dala dönüb dedi:

– Sən hələ dalına alıb mənim üstümə gətirdiyin adamın üzünə bax, sonra mənim üstümə gəl, heç olmasa mən bir qəribə oğlan gəzdirirəm. Sən isə kaftarı almısan dalına mənim üstümə gəlirsən.

Bu halda Üçbiğ Kosanın atı dayandı, dönüb yiyəsinin üzünə baxdı. Bu vaxta qədər at Üçbiğ Kosanın üzünə baxmamışdı. At gördü ki, üstündəki bir kaftardı. O saat silkələnib, Üçbiğ Kosanı ayaqları altına salıb öldürdü. Şəmil Üçbiğ Kosanın atına qızı mindirib düz öz evlərinə gəldilər. Şad, şadman yaşadılar.

MƏLİK DUCAR*

Biri varıdı, biri yoxudu, günlərin bir günündə bir padşah varıdı. Bu padşah yatıb gecə yuxuda gördü ki, bir qız gəlib bunun dizinin üstündə oturdu. Padşah bu qızı görən kimi, bir könüldən min könülə ona aşiq oldu. Padşah yuxudan ayılan kimi çox keyfsiz oldu, çox çalışdı ki, qızı tapsın, amma tapa bilmədi. Padşah divan-dərə işini buraxıb qızı axtarmağa başladı, ağlamaqdan onun iki gözləri tutulub oturdu evdə.

Günlərin bir günündə padşah bütün şəhər əhlini yığıb, məclis qurub dedi:

– Ey adamlar, kimdi sizlərdən bir nəfər gedib mənim gözümlün dərmanını gətirsin?

Daşdan, divardan səs çıxdı, bu adamlardan səs çıxmadı. Amma padşahın iki oğlu varıdı, biri rəiyyət qızından kiçik oğluydu ki, adı da Məlik Ducar idi, o biri də şah qızından olan böyük oğluydu.

Padşahın böyük oğlu gördü ki, atasının əlindən camı alan yoxdu, ayağa durub camı əlindən alıb dedi:

– Ata, mən gedirəm.

Atı minib oğlan düz üç həftə yol getdi, gedib bir bulağa çatdı, gördü ki, burda bir ağac var ki, hər yarpağı bir yorğan kimidi. Padşahın oğlu bu yarpaqdan dərib, qızıl bulağın suyundan da götürüb gəldi atasının yanına. Atası ona dedi:

– Oğlum, gəldin, harayacan getmişdin?

Oğlan cavab verdi:

* Bu nağıla “Şəbanəli mehtər və Məlik Ducarın nağılı” da deyirlər.

– Qızıl bulağa kimi.

Padşah gülüb dedi:

– Mən axşam çıxıb sübh namazını qızıl bulaqda qılmışam. Bundan mənim gözümə dərman olmaz.

Padşah məclis çağırdı, bütün arzuman* pəhləvanlarını yığıb dedi:

– Kimdi gedib mənim gözlərimin dərmanını tapan?

Yenə də daşdan, divardan səs çıxdı, bu arzuman pəhləvanlarından səs çıxmadı. Məlik Ducar vəzirə dedi:

– Vəzir, atama de, icazə versin mənə gedib gözünün dərmanını tapım.

Vəzir padşahın yanına gedib dedi:

– Məlik Ducar getmək istəyir.

Padşah dedi:

– Padşah qızından olan oğlum gedib neynədi ki, rəiyyət qızından olan oğlum da gedib neynəsin?

Vəzir çox dedi, padşah az eşitdi, axırda padşah razılıq verdi. Məlik Ducar mehtərxanaya** enib gördü ki, burada bir at bağlanıb ki, buna nə minmək olur, nə də düşmək. İstədi mehtərxanadan çıxsın, at dilə gəlib dedi:

– Məlik Ducar, getmə, gəl min dalıma.

At yerə əyildi. Məlik Ducar atın dalına minib yola düşdü.

Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, axşam çıxan Məlik Ducar sübh namazını qızıl bulaqda qıldı. Ordan da atın minib getdi çatdı bir meşəyə. Atını yancıdar eləyib buraxdı bir çəmənliyə, özü də yatdı.

Xəbəri sizə kimdən verim, qaçaqlardan. Təllin üstündə bir neçə qaçaq o yana, bu yana baxırdı, gördülər ki, meşənin içində bir at var ki, onun kimi at heç yerdə ələ düşməz. Qaçaqlar təllindən enib meşəyə gəldilər, atı tutub apardılar birbaş təllə. Bunlar atı tutub aparmaqda olunsunlar, eşit Məlik Ducardan. Məlik Ducar ayılıb gördü ki, at yoxdu, çox göz gəzdirdi, axırda atın ləpirini tutub bir baş getdi həmin təllə. Gördü ki, burda dəsgah var, gəl görəsən. Sonra baxıb gördü ki, burda bir mehtərxana var. O mehtərxanaya gedib atları o saat açıb qatışdırdı bir-birinə. Atlar kişnəməyə başladılar. Eşit quldurbaşidan. Quldurbaşı arvad xaylağıydı. Səs-küyü eşidəndə qız adamlarına dedi:

* Qüvvətli mənasında işlənmişdir.

** At tövləsi mənasındadır.

– Gedin görün bayırda nə mərəkədi?

Məlik Ducar əlində qılnc durmuşdu, gördü ki, dəstənin qabağı açıldı. Məlik Ducar əl elədi zülmət qılafına*, nəre çəkib, gələnin boyunu vurdu. Ta otuz səkkizini tamam elədi. İçəridən qız dedi:

– Mehtər Şaban, get gör bu gedənlər niyə qayıtmırlar?

Məlik Ducar əlində qılnc durmuşdu, gördü ki, bir nəfər oğlan çıxdı bunun qabağına. Mehtər dedi:

– Ey oğlan, əl saxla.

Məlik Ducar dedi:

– Ey oğlan, adın nədi, özün kimsən?

Şaban dedi:

– Adım Şabandı. Özüm də bu mehtərxanada mehtərəm.

Məlik Ducar dedi:

– Ey Şaban, atımdan mənə soraq ver.

Mehtər Şaban dedi:

– Sənin atın burdadı. Görürəm sən igid pəhləvansan, bu saat səni xanım çağırtdıracaq, səndən xəbər alacaq ki, sən bu adamları nə cür qırdın? Onda deyərsən ki, bunları yığıb bir-birinin üstə otuz səkkizinin başını birdən kəsdim. Nəbadə, deyəsən ki, bir-bir kəsdim, yoxsa quldurbaşı xanımın acığı tutar.

Məlik Ducar dedi:

– Yaxşı, deyərəm.

Eşit xanımdan. Xanım gördü ki, gedən gəlmir, dedi:

– Gedim görüm bunlar harda ilişib qaldı.

Eşiyə çıxıb gördü ki, burda bir oğlan var ki, gözəllikdə, şücaətdə tayı-bərabəri yoxdu. Quldurbaşı xanım üzünü oğlana tutub dedi:

– Ey oğlan, sən bu arzumana pəhləvanları nə cür öldürdün?

Məlik Ducar dedi:

– Xanım, hamısını bir-birinin üstünə yığıb başlarını birdən kəsdim.

Quldurbaşı xanım əlini vurdu Məlik Ducarın dalına, dedi:

– Halal olsun sənə anadan əmdiyyin süd!

Bu qalmaqlan Məlik Ducar bir müddət qaldı bu qızın yanında. Bir gün mehtər Şaban Məlik Ducara dedi:

– Sən hara, bura hara?

Məlik Ducar dedi:

– Xəbər alma, səfərim böyük səfərdi.

* Qılnc deməkdir.

Şaban dedi:

– Gəl sən məni özünən götür.

Məlik Ducar dedi:

– Mənnən sən ayaq tuta biməzsən.

Şaban dedi:

– Mən sənnən ayaq tutaram.

Bu çox dedi, o az eşitdi, axırda Məlik Ducar razı oldu. At minib düşdülər yola. Az gedib çox dayandılar, çox gedib az dayandılar, gəlib çatdılar bir ağacın dibinə, oturdular ki, bir az sərinləşdirsinlər. Mehtər Şaban gördü yerdə bir şey parıldayır, əyilib götürdü, amma Məlik Ducara demədi.

Hər iki yoldaş at minib düz altı ay yol getdilər, gəlib çatdılar bir şəhərə, atdan düşüb rahat oldular. Gördülər ki, bu şəhərin tacirləri padşah üçün sovqat yollayırlar. Məlik Ducar dedi:

– Şaban, heç olmaz ki, bütün şəhər əhli padşah üçün sovqat tutsun, mən tutmayım?

Ha fikirləşdilər, padşaha layiq bir şey tapmadılar, Şaban dedi:

– Mən gələndə yoldan bir qanad tapmışam, gəl qanadı yollayaq padşaha. Məlik Ducar qanada baxıb gördü ki, doğrudan da bu gözəllikdə qanad heç yerdə yoxdu. Bunlar da bu qanadı qızıl məcməyiyyə qoyub padşaha yolladılar. Padşah qanadı görən kimi, tacirlər gətirən matahlar heç oldu. Padşah şad olub durdu qanada baxmağa. Vəzir gördü ki, bu qanad evə gələndən sonra hamı gözdən düşdü. Axırda vəzir özü də gözdən düşdü. Padşah bütün işlərini buraxıb bu qanadla məşğul idi. Axır vaxtlarda heç vəzirənən də danışmırdı. Vəzir öz-özünə dedi:

– Yaxşı, Məlik Ducar, gör sənə başına nə oyun açacağam?

Bir neçə gündən sonra vəzir gəlib padşaha dedi:

– Qanadın yaxşı qanaddı. Bu qanad evə gələndən bəri görürəm çox şad olubsan, amma heyf ki, bu qanadın öz quşu yoxdu.

Padşah dedi:

– Ay vəzir, qoy oturmuşuq, oturaq, bu quşu biz indi hardan tapaq? Elə bu qanad özü də gözəl şeydi.

Vəzir girdi padşahın qılığına dedi:

– Qanad gətirən oğlana əmr etsən, quşu da tapıb gətirər.

Vəzir çox dedi, padşah az eşitdi, axırda padşah yoldan çıxıb dedi:

– Məlik Ducara deyin ki, quşu tapıb gətirsin.

Bu xəbər Məlik Ducara çatan kimi, gəldi Şabanın yanına, dedi:

– Padşah qanadın quşunu da istəyir. Məlik Ducarın atı bu sözü eşidən kimi dilə gəlib, dedi:

– Get padşaha de, çöldə bir ev tikdirsən, dünyada nə ki yeməli şey var, o evə qoydursun, sonra gəl, mən yolun sənə deyərəm.

Məlik Ducar padşahın yanına getdi, necə ki, at demişdi, Məlik Ducar da padşaha dedi:

Padşah əmr elədi çöldə bir ev tiksinlər. Onun içində dünyada nə ki yeməli şey var, qoysunlar. Nağıllarda vaxt tez başa gələr, ev tikilib qurtardı. Hər şey hazırdı. Məlik ducar atın yanına gəlib dedi:

– Ev hazırdı.

At Məlik Ducara dedi:

– Gedərsən həmin yerə, görəcəksən ki, cəmi quşlar gəldi, hərəsi bir şeyin üstə oturub yeyir. Həmin qanadın quşu da gəlib baldan yeməyə başlayacaq, onda tutarsan.

Məlik Ducar gəlib evin bir tərəfində gizləndi. Gördü ki, dünyada nə ki, quş var, gəlib töküldülər bura, hərəsi bir şeyin üstə cumub yeməyə başladı. Həmin quş da gəlib balın üstə oturdu, başladı baldan yeməyə. Məlik Ducar quşu tutub padşaha apardı. Vəzir pəncərədən baxırdı, bir də gördü ki, Məlik Ducar əlində quş gəlir. Vəzir iki əlini bir-birinə vurub dedi:

– Gəl, köpək oğlu, bu səfər səni elə bir yola yollayım ki, nə izin tapılsın, nə də tozun.

Məlik Ducar gəlib quşu padşaha verdi. Vəzir baxıb gördü ki, heç olmasa əvvəl padşah hamıdan qabaq bunun salamını alırdı, amma indi heç üzünə də baxmaq istəmir. Vəzir gəldi padşahın yanına dedi:

– Qibleyi–aləm, əhvalın necədi?

Padşah başını yuxarı qaldırmayıb dedi:

– Yaxşıdı.

Vəzir baxıb gördü ki, padşah buna heç baxmadı. Elə quşu saxlayıb dizinin üstə tumarlayır. Vəzir dedi:

– Mal var, dövlət var, quş da ki var, amma bunların bircə şeyi əskikdi.

Padşah dedi:

– Nə şeyi əskikdi?

Vəzir dedi:

– Qibleyi–aləm, bu quşun sahibi Pəri xanımı gətirmək lazımdı.

Padşah dedi:

– Quş var bədi, rəhmətliyin oğlu, indi Pəri xanım hardadı, kim gedib onu tapacaq?

Vəzir dedi:

– Quşu, qanadı gətirən Pəri xanımı da gedib gətirər.

Padşah dedi:

– Yəqin gətirə bilər.

Padşah adam yolladı Məlik Ducarı əhvalatdan xəbərdar elədilər. Məlik Ducar atın yanına gəlib dedi:

– Padşah quşun sahibi Pəri xanımı istəyir.

At dilə gəlib dedi:

– Gedib padşaha deyərsən ki, bir kisə əşrəfi boyda qoğal bişirtirsin, sonra sənin işin yoxdu.

Xəbər padşaha çatdı ki, Məlik Ducar deyir, bir kisə qoğal bişirtirsin, özü də əşrəfi boyda. Padşah əmr elədi qoğal bişirilsin. Qoğal hazır oldu. Məlik Ducar qoğalı götürüb gəldi atnan Şabanın yanına. At dilə gəlib dedi:

– Minin dalıma.

Şabannan Məlik Ducar ata minib getdilər. Nağıllarda vaxt tez başa gəlir. Bunlar gəlib çatdılar bir qapıya. At dedi:

– Məlik Ducar, götür kisəni.

Məlik Ducar kisəni götürdü.

At dedi:

– Gedərsən o görünən qapıya, çatan kimi qapı açılar çıxarsan pirləkənnən yuxarı. Səni qızlar görən kimi, istəyəcəklər tutub tilsimə salsınlar. Bacar tez kisəni baş-aşağı çevir. O zaman qızlar başlayacaq qoğalları yığmağa. Onların başı qarışanda sən də gedib qızı götürüb gələrsən.

Məlik Ducar getdi, qabağına bir qapı gəldi, qapı açıldı. Məlik Ducar içeri girib gördü burda o qədər qız var ki, sayı yoxdu. Qızlar bunu görən kimi, durdular ayağa. Məlik ducar tez kisəni başı aşağı çevirdi. Qızlar başladılar qoğal yığmağa. Məlik Ducar bunu görən kimi, yüyürüb Pəri xanımın yanına getdi. Oğlanı görən kim, Pəri xanım dedi:

– Məlik Ducar, quşu neylədin?

Məlik Ducar dedi:

– Quşunu salmışam qəfəsə.

Qız bunu eşidən kimi dedi:

– Məni quşuma yetir.

Bunlar ikiydilər, oldular üç. Ata minib başladılar getməyə. Pəri xanım dedi:

– Ey Məlik Ducar, düzün de görüm quşu neyləmişən? Düzün deməsən, səni sallam atdan yerə. De görüm, məni kimə aparırsan?

Məlik Ducar dedi:

– Səbr elə, Allah kərimdi.

At dedi:

– Məlik Ducar, gözlərinizi yumun.

Bunlar hər üçü gözlərini yumdular. Gözlərini açdıqda Məlik Ducar gəl baxıb gördülər ki, çatıblar şəhərə.

Pəri xanım şəhərin bir qırağında çadır qurub oturdu. Xəbər gedib padşaha çatdı ki, qızın oğlan gəlibdi. Padşah böyük dəstəynən Pəri xanımın pişivazına gəldi. Padşah qızı görən kimi, bir könüldən min könülə Pəri xanıma aşiq olub dedi:

– Vəzir, bu qızı görək alam.

Şəhəri gün vəzir Pəri xanıma elçi gəldi. Pəri xanım dedi:

– Mən razıyam, ancaq padşah özü çox qocadı. Bir hamam tikdirsin, onun hövzələrinə dəniz atının südünü tökdürüb çimsin, olsun cavan oğlan, sonra gedim ona.

Vəzir padşahın yanına gəlib dedi ki, bəs qız belə deyir.

Padşah dedi:

– Vəzir, buna tədbir.

Vəzir dedi:

– Məlik Ducarı yolla at südü səfərinə.

Padşah dedi:

– Məlik Ducarı çağırın.

Məlik Ducarın dalınca adam getdi.

Eşit vəzirdən. Vəzir qızı görən kimi, Pəri xanıma aşiq olub dedi:

– Ey dili-qafil, kim bilir Məlik Ducar at südü tapacaq, ya yox. O gəlincə mən də padşahın başını batırıb, Pəri xanıma alaram.

Bəli, Məlik Ducar gəldi padşahın yanına, padşah ona dedi:

– Görək dəniz atı südü tapasan.

Məlik Ducar gəlib atının yanına dedi:

– Padşah at südü istəyir.

At dilə gəlib dedi:

– Məlik Ducar, get padşaha deyənən poladdan qırx dənə sənin bo-yuna köynək tiksin, bir uzun örkən, bir də poladdan bir bıçaq qayırt-dırsın, sonra mən sənə təhərini deyərəm.

Məlik Ducar gedib padşaha dedi ki:

– Poladdan qırx köynək, bir örkən, bir də bıçaq hazır elə.

Padşah Məlik Ducarın dediklərini hazır eləyib verdi. Məlik Ducar şeyləri götürüb gəldi atının yanına.

At dilə gəlib dedi:

– Ey Məlik Ducar, minərsən dalıma, gedərik filan dəryanın qıra-ğına. Həmin örkəni bağlarsan boynuma, mən girərəm dənizə. Elə ki, gördün dənizdə qırmızı köpük əmələ gəldi, onda bil ki, ölmüşəm. Yox, gördün ki, dənizdə ağ köpük əmələ gəldi, onda bil ki, sağam. O vaxt bu bıçağı atarsan həmin köpüklənən yerə, örkəni çəkərsən.

Məlik Ducar ata minib getməyə başladı.

Vəzir gördü ki, Məlik Ducar getdi. Aranı xəlvət edib, gəldi qızın yanına, istədi qapını açıb içəri girsin. Bir də gördü qapıda bir oğlan da-yanıb. Şaban gördü ki, vəziridi, əl elədi dəyənəyə, vəzirin başına bir dəyənək vurdu, vəzirin başı yarıldı, qanı axa-axa vəzir gəldi evlərinə. Səhər vəziri padşah çağırırdı, gördü vəzirin başı sarıqlıdı, dedi:

– Vəzir, başına nə olub?

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm, ayağım sürüşdü, başım yarıldı.

Bu dəfə padşah hazırlandı ki, getsin qızın yanına. Şaban gördü ki, padşah gəlir. Padşahın üzünə elə bir sillə vurdu ki, gözünün altı qap-qara oldu. Padşah qayıdıb getdi. Sabah vəzir gəlib gördü ki, padşahın gözünün altı qaradı, dedi:

– Qibleyi-aləm, gözünə nə olub?

Padşah cavab verdi:

– Arı sancıb.

Vəzir barmağını dişləyib dedi:

– Yəqin mənim başıma gələndən bunun da başına gəlib.

Bunlar burda qalmaqda olsun, xəbəri verim sizə Məlik Ducardan. Məlik Ducar gedib çatdı dəryanın qırağına. At vurdu özünü dəryaya. Məlik Ducar gördü ki, dəryada ağ köpük əmələ gəldi. Tez bıçağı kö-püyə atdı, örkəni çəkdi, at çıxdı kənara. Atın dalınca iki at da gəldi. Məlik ducar istədi öz atına minsin gördü ki atının dalı xalis yaradı, at bütün dəridən çıxıb. Məlik Ducar atların birinə minib gəldi Pəri xanı-

mın yanına. Həmin hövzələri at südüynən doldurdular. Padşaha xəbər getdi ki, gəlsin çimməyə. Vəzir dedi:

– Mən də çimirəm.

Vəzirnən padşah soyunub girdilər hövzə. Bunlar hövzə girən kimi torpaq oldular.

Məlik Ducar qızı götürüb gəldi həmin şəhərə, padşahın taxtını tapşırırdı camaata, özü də qızı götürüb gəldi birbaşa atasının vilayətinə sarı. Gəlib şəhərin qırağına çatdılar.

Məlik Ducar baxıb gördü ki, şəhərin qapıları bağlıdır. Məlik Ducargil çadır qurub, qaldılar çöldə. Pəri xanım şəhərə kimi burda bir imarət saldırdı ki, padşahın imarətindən də artıq. Şəhər oldu padşaha xəbər getdi ki, Məlik Ducar gəlib. Padşah dedi:

– Aparın məni oğlumun yanına.

Padşahın əlindən tutub birbaşa apardılar Məlik Ducarın yanına. Pəri xanım gördü ki, padşahın gəlir, tez bir ovuc torpaq atdı padşahın gözüne. Torpaq padşahın gözüne düşən kimi, gözləri açıldı. Padşah dedi:

– Vəzir, mənim gözlərim bu qızın eşqindən kor olmuşdu, görəək oğlumu öldürəm bu qızı alam.

Padşah daha oğlunyan görüşməyib geri döndü, getdi paytaxtına. Aşpaza tapşırırdı:

– Bir nimçə aş çək, bu zəhəri də tök içinə.

Bu tərəfdən də Məlik Ducara xəbər yolladı ki, bu gün qonaqdı mənə. Məlik Ducar getmək istəyəndə Pəri xanım ona dedi:

– Gedirsən get, amma atan səni öldürüb məni alacaq. Məlik Ducar getdi atasının yanına, oturub danışdılar. Araya xörək gəldi. Aşpaz bilməyib Məlik Ducarın nimçəsini qoydu padşahın böyük oğlunun qabağına, böyük oğlunun aş nimçəsini də qoydu Məlik Ducarın qabağına. Padşahın oğlu xörəyi yeyən kimi öldü. Padşah peşman oldu. Məlik Ducar durub xudahafizləşdi. Padşah neçə gün yas saxlayandan sonra yenə oğlu Məlik Ducarı çağırırdı dedi:

– Oğul, sabah ova hazırlaş, səni də aparacağam.

Məlik Ducar gəldi Pəri xanımın yanına. Atası dediyi sözləri ona nağıl elədi. Pəri xanım dedi:

– Bu dəfə də səni öldürmək istəyir, qorxma, Allah kərimdi.

Şəhər padşah durub Məlik Ducara adam yolladı ki, hazırlaşsın. Pəri xanım dedi:

– Məlik Ducar, bu tulanı da özünən apar, sənə kömək elər.

Padşah qoşun götürüb çölə çıxdı. Su tapılmayan bir yerdə çadır qurdular. Məlik Ducar gedib ovladı: durdular kabab bişirməyə. Padşah Məlik Ducarın xörəyinə o qədər duz qatmışdı ki, ta yemək olmurdu. Məlik Ducar kababdan bir-iki tikə yeyib, gördü ki, susuzluqdan alışıb yanır, dedi:

– Mənə su.

Ona dedilər:

– Su filan təllin dibində var, get orda içərsən.

Məlik Ducar yola düşüb təllə tərəf getməyə başladı. Tula da bunun dalınca düşdü. Padşah bütün çeşmələri bağlatmışdı. Həmin təllin ətəyində bir çeşmə vardı ki, orada bir imansız qarı qoymuşdu. Padşah qarırıya tapşırırmışdı ki, Məlik Ducar gəlib su istəsə, deyərsən: “gözünün birini ver, bir qurtum su verim”. Məlik Ducar gəlib çeşməyə çatdı, qarıdan su istədi. Qarı dedi:

– Gözünün birini qoy çıxardım, bir qurtum su verim.

Məlik Ducar razı oldu. İmansız qarı Məlik Ducarın gözlərini çıxarıb ona su verdi. Tula gördü ki, Məlik Ducarın gözləri çıxıb düşdü yerə, tula tez gözləri götürüb qoydu dilinin altına. Məlik Ducar oldu kor. Bir-iki gün burda qaldılar, tula gördü ki, Məlik Ducar yaman acıyıb, durub getdi görsün nə tapar. Tula belə getməkdə olsun, eşit iki göyərçindən. Bunlar qanad-qanada verib endilər bulaqdan su içsinlər. Gördülər burda bir adam var. Göyərçinlərin böyüyü dedi:

– Bacılı-bacılı, tanıyırsan bu oğlanı?

O biri dedi:

– Yox, tanımıram.

Böyük göyərçin dedi:

– Bu Məlik Ducardı, atası bunun gözlərini çıxartdırıb.

Göyərçin dedi:

– Bəs yazıq burda qalıb neyləyəcək?

Göyərçin dedi:

– Ey Məlik Ducar, yatmısan ayıl, ayıqsan eşit. Biz ki, burdan qalxdıq, ayağımızın altından bir yarpaq düşəcək, o yarpağı götürüb saxlarsan, ya öz gözünü, ya da bir cüt qoyun gözü taparsan, o gözləri qoyarsan gözünün içinə, yarpağı əzib suyundan çəkərsən gözünə, gözlərin sağalar.

Quşlar uçub getdi. Bunların ayağının altından bir yarpaq düşdü. Məlik Ducar əlini yerə sürüb yarpağı tapdı. Eşit tuladan.

Tula gedirdi, gördü ki, bir qarı yayma bişirir. Qarının başı qarışanda tula dəstərxandan bir yaymanı götürüb qaçdı. Qarı bir vaxt xəbər

tutub gördü ki, yayma yoxdu. Bir o yana, bir bu yana baxıb gördü ki, tula yaymanı alıb dişinə aparır. Qarı işini-gücünü qoyub, tulanın dalınca düşdü. Tula getdi, bu getdi. Axırda tula özünü yetirdi Məlik Ducara, yaymaları qoydu onun dizinin üstünə. Məlik Ducar gördü dizi yanır, əlini sürtüb gördü ki, yaymadı. Tez götürüb yedi. Qarı özünü yetirib gördü ki, burda bir oğlan oturub, gözləri kordu. Qarı xəbər aldı:

– Ey oğlan, burda niyə oturubsan?

Məlik Ducar başına gələni danışdı, sonra yarpağı çıxardıb qarıya uzatdı, dedi:

– Bir cüt qoyun gözü tap, bu yarpağı əz, sıx, suyunu çıxart çək gözümə.

Qarı yarpaqları aldı, istədi gedib qoyun gözü tapsın, tula dilinin altından Məlik Ducarın gözlərini yerə saldı. Qarı əyilib Məlik Ducarın gözlərini götürdü, qoydu yerinə. Yarpağı əzib suyunu çəkdi gözlərinə, o saat gözləri oldu anadangəlmə. Bunlar burdan durub getməkdə olunsunlar. Xəbəri sizə kimdən verim, padşahdan. Padşah Pəri xanımı gətirməyə qoşunu qoşun dalınca yollayırdı, amma Şabannan bacara bilmirdi. Mehtər Şaban Pəri xanımın qapısını kəsdirib durmuşdu. Gələn qoşunu qırıb geri qaytarırdı.

Bir gün Məlik Ducar gəlib şəhərin kənarında durdu; gördü ki, Şaban qoşunu çin kimi biçir. Tez özünü meydana yetirdi, qılıncı sıyırıb qoşunun canına düşdü. Pəri xanım gördü ki, meydanda bir oğlan var, Şabandan da artıq vuruşur. Qız tez aşağı düşüb özünü yetirdi meydana, gördü ki, Məlik Ducardı, özü də sağ-salamatdı. Pəri xanım sevindiyindən heç bilmədi nə eləsin. Xəbər yolladı Şabana ki, qorxmasın Məlik Ducar gəlibdi. Şabanın dizinə qüvvət gəldi. Hər ikisi qoşunu qıra-qıra gəlib girdilər şəhərə. O qədər adam qırıldı ki, şəhəri qan basdı. Məlik Ducar özünü yetirdi atasına. Atasını bunu görən kimi, ona tərəf gəldi. Məlik Ducar dedi:

– Ata, necəsən?

Padşah başını aşağı saldı. Məlik Ducar atasını taxtdan saldı, sonra atasını da, vəzirin də bağladı qatırın quyruğuna. Qatıra bir-iki çəkdi, qatır bunları başladı o yana, bu yana çırpmağa, hər tikəsi bir kolda qaldı. Bundan sonra Məlik Ducar, Pəri xanımı bir də mehtər Şabanı götürüb gəldi şəhərə. Qırx gün, qırx gecə toy elədi. Padşahın nə ki, tərəfdarları vardı hamısının boynunu vurdurdu. Məlik Ducar başladı bu şəhərdə ədalətnən padşahlıq etməyə. Onlar keyf çəkib yerə keçdilər, siz də burada var olun.

XACƏ FƏTTAH*

İsfahan şəhərində bir Xacə Fəttah var idi. Bunun bir oğlu var idi ki, adına Xacə İbrahim deyirdilər. Xacə Fəttah qırx sövdəgərin böyüyüydü. Bir gün sövdəgərlər yığılıb dedilər:

– Nə vaxta kimi evdə oturaq?! Gəlin gedək Yəmən vilayətinə alverə.

Yəmən vilayətində Xacə Fəttahın bir bacısı var idi. Xacə Fəttah onlara dedi:

– Mən daha qocalmışam, gedə bilmərəm.

Sövdəgərlər dedilər:

– Neynək, indi ki sən gedə bilmirsən, gətir oğlunu bizə qoş. Eybi yoxdu, indiyədən bizim böyüyümüz sən olmusan, indi də oğlun olsun.

Xacə Fəttah oğluna dedi:

– Sən sövdəgərlərnən gedərsən, özü də mənim dövəmi minəcəksən, şəhərə çatanda onun afsarını at üstünə, o özü gedib düz bacımın qapısında yatacaq. Sonra əhvalatı bacıma söylərsən, sizə nə lazım olsa, bacım düzəldər.

Sövdəgərlər yola düşüb, bir neçə mənzil gedib çatdılar Yəmən vilayətinə. Necə ki, atası demişdi, oğlu da elə elədi. Şəhərə girəndə dövənin afsarını atdı üstünə, dövə gedib mamasının** qapısında yatdı. Maması qardaşı oğlunu görəndə qucaqlayıb o üzündən, bu üzündən öpdü. Xacə İbrahim bu şəhərdə dörd-beş gün dolandı.

* Bu nağıla “İbrahimin nağılı” da deyilir.

** Bibisinin

Bir gün Xacə İbrahim gördü ki, car çəkirlər ki, bir kişi qismi gərək çölə çıxmasın. İbrahim mamasından soruşdu:

– Mama, bu nə əhvalatdı, niyə kişiləri çölə çıxmağa qoymurlar?

Maması dedi:

– Bizim padşahın bir qızı var, o həmişə hamama gedəndə car çəkirlər ki, bir kişi çölə çıxmasın, çünki onun kişi qismindən zəhləsi gedir.

İbrahim girib evə, pəncərədən baxdı gördü bir neçə süpürgəçi bu qızın yolunu süpürür, biri də qızın saçını daldan məcməyiyə qoyub hamama gedirlər.

İbrahim dedi:

– Mama, soruş görək, niyə onun kişi tayfasından zəhləsi gedir.

Maması dedi:

– Mən onun dayəsiyəm, gedib soruşaram, sənə deyərəm.

Maması yavaş-yavaş getdi yanına. Qızdan soruşdu:

– Bala, mənə de görüm, niyə kişi qismindən zəhlən gedir?

Qız dedi:

– Dayə, məni böyüdüb boya-başa çatdırmaqda zəhmət çəkmişən, yoxsa sənə cəza verdirərdim. O sözü məndən soruşma. Kişi qismindən heç bir etibar görməmişəm.

Dayənin bu sözdən acığı tutub, qızın yanından durub gəldi evə.

Dayə gündə iki-üç dəfə gedib qıza dəyərdi. Acıq eləyəndən sonra bir həftə getmədi.

Bir gün dayə evdə oturmuşdu, bir də gördü qız qaravaşı göndərib ki, gör neçə gündür dayəm bizə gəlmir, nə olub. Dayə gördü qaravaş gəlir, tez bir yer salıb girdi içinə, üzünü də zəfəranlayıb saraltdı. Qaravaş gəlib içəri girəndə dayə hıqqıldayıb ufuldamağa başladı Qaravaş gördü dayə lap ölür.

Tez gedib qıza dedi:

– Xanım, dayə ölür.

Qız tez ayağa qalxıb dedi:

– Qızlar, başmağımı verin geyim, gedim görüm dayə necədi?

Qız bir neçə qaravaşnan dayəsinin yanına gəldi. Dayə gördü qız gəlir, yenə üzünü zəfəranlayıb, yerini salıb girdi içinə, başladı hıqqıldamağa. Qız içəri girib gördü dayə doğrudan ölür. Qız dedi:

– Ay dayə, sənə gələn mənə gəlsin, niyə naxoşlamısan?

Dayə nəfəsini yavaş alıb dedi:

– Tay ölürəm, sən gəl ah-zardan məni qurtar. Bala, de görüm, niyə sənin kişi qismindən zəhlən gedir?

Qız o saat ayağa durub dedi:

– Mən də deyirəm bəs nə üçün naxoşlamısan.

Qız yenə qaş-qabağını töküüb çıxıb getdi. Bir neçə gün evdə qaldı, sonra yenə dayəsi yadına düşdü, bir neçə qaravaşnan dayənin yanına gəldi.

Dayə gördü qız yenə gəlir, tez üzünü zəfəranlayıb girdi yorğan-döşəyə, başladı hıqqıldamağa. Qız evə girib bir neçə dəfə “dayə-dayə” deyə çağırırdı. Dayə cavab vermədi. Qız bir də çağırırdı. Dayə yavaşdan “hey” dedi.

Qız soruşdu:

– Niyə belə eləyirsən?

Dayə dedi:

– Bala, tay mən ölürəm, sən gəl bu sirdən məni agah elə.

Qız əyilib dayənin qulağına dedi:

– Bilirsən niyə kişi qismindən zəhləm gedir? Bir gün yatmışdım, aləmi-vayqada gördüm ki, bir dişi ahuynan bir erkək ahu otlayır. Bunlar otladığı yerdə erkək ahunun ayağı quru yer oyuğuna düşdü. Dişi ahu ağzında su daşıyıb tökdü oraya, oyuğ yumşaldı, ondan sonra erkək ahunun ayağı oyuqdan çıxdı. Bunlar yenə otlamağa başladılar. Üç dəfə belə oldu, dişi ahu onun ayağını oyuqdan qurtardı. Bir gün bunlar yenə otlayırdılar, birdən dişi ahunun ayağı yer oyuğuna düşdü. Erkək ahu oyuğa tökmək üçün getdi su gətirsin ki, bunun ayağı çıxsın. Getdi tay gəlmədi. İndi odu ki, mənim də erkək qismindən zəhləm gedir.

Dayə dedi:

– Tay dincəldim, ölsəm də dərdim yoxdu.

Qız bir az da oturdu, sonra durub getdi. Dayə yerini yığdı, üzünü yuyub oturdu İbrahimi gözləməyə. Xacə İbrahim gəlib dedi:

– Mama, nə oldu?

Dayə qızın dediklərinin hamısını İbrahimə nağıl elədi.

İbrahim dedi:

– Mama, indi durub gedərsən padşahın yanına, təvəqqə eləyib bir hamam yeri alarsan.

Maması dedi:

– Baş üstə.

Sabah tezdən dayə durub getdi padşahın yanına, dedi:

– Padşah sağ olsun, mənim bir qardaşım oğlu var, o xahiş eləyir ki, bir hamam yeri verəsən, hamam tikdirsin.

Padşah Xacə İbrahimə icazə verdi ki, hamam tikdirsin.

Qarı evlərinə gəlib dedi:

– Bala, padşah hamam tikdirməyə icazə verdi.

Xacə İbrahim o saat usta tapıb, padşahın hüsuruna gətirdi. Usta yeri ölçüb biçdi. Evin yeri bazar darğasının evinə düşdü. Padşah ömr elədi ev sökülsün. Evi söküb İbrahimə hamam tikdilər.

İbrahim burda bir hamam tikdirdi ki, heç olmayan kimi. Usta hamamın bir görünən yerindən Fərhadnan Şirinin şəklini, ortadan qarının şəklini, onun üstündən də Leyliynən Məcnunun şəklini çəkdi. Yuxarısında da bir diş ahuynan bir erkək ahu çəkdi... Bunlar otladıqları yerdə erkək ahunun ayağı yer oyuğuna düşdü. Dişi ahu gedib, su gətirib ayağını oyuqdan çıxardı, başladılar otlamağa. Dişi ahunun ayağı da yer oyuğuna düşdü, bu dəfə də erkək ahu getdi ki, su gətirib diş ahunun ayağını oyuqdan çıxartsın. Bir ovçu əlində ox-yay çıxıb erkək ahunu oxnan vurdu. İbrahim bu şəkilləri çox gözəl çəkirdi.

Küy düşdü şəhərə, dedilər:

– İbrahim bir yaxşı hamam tikdirib ki, əvəzi yoxdu.

Adamlar başladılar bu hamama gəlməyə. Padşahın qızı eşitdi ki, bəli bir belə hamam tikilib, yiyəsi də çimənlərdən pul almır. Durub qaravaşlarını, dayəni götürüb hamama gəldi. Qızın gözü divardakı şəkillərə sataşdı dedi:

– Dayə, bunlar nədi belə?

Dayə dedi:

– Sahibkardan soruş.

İbrahim də pərdənin dalında durmuşdu. Qız İbrahimdən soruşdu. İbrahim dedi:

– O aşağıdakı Fərhadnan Şirinin şeklidi ki, o qarı gəlib yalandan xəbər verib ki, Şirin öldü. Fərhad o saat külüngünü göyə tullayıb başını tutdu, külüng başına düşüb onu öldürdü. O üstdəki də Leyliynən Məcnundu. Bax, görürsən, Leyli gedib yaylaqda keyf edir. Məcnun da oturub Leylini gözləyir, başında da quşlar yuva tikib. Başdakı da diş ahuynan erkək ahudu ki, otladıqları yerdə erkək ahunun ayağı yer oyuğuna düşüb. Dişi ahu su gətirib onu qurtardı. Sonra da dişinin ayağı düşdü yer oyuğuna. Erkək ahu getdi su gətirsin, onu ovçu vurub öldürdüyündən gələ bilmədi.

Qız o saat dedi:

– Dayə, kişi qismində də belə etibar var?

Dayə dedi:

– Bala, elə etibarın çoxu kişi qismindədi.

O saat qız soruşdu:

– Çimməyin pulu nəçədi?

İbrahim pərdənin dalından cavab verdi:

– Hər kəs çimmək istəyirsə, çimib gedəndə bir dəfə əlini əlimə vurur. Hamamın haqqı elə budur.

Qız gedəndə əlini İbrahimin əlinə vurub getdi. İbrahim gördü ki, qız əlinə bir badam, bir də kömür qoyub. Tez evə yüyürüb mamasından soruşdu:

– Mama, bu qara kömürnən badam nə deməkdi? Bunları padşahın qızı ovcuma qoymuşdu.

Qarı dedi:

– Deyir, ayın qaranlığında badam bağına gəl.

Gecə İbrahim padşah qızının badam bağına getdi. Gördü çarhovuzun qırağında bir taxt qoyulub, oturdu taxtın üstündə. Bir azdan sonra yuxuya gedib yatdı. Qız qaravaşlara dedi:

– Siz gedin oynayın, mən də bu saat gəlirəm.

Durub gəldi bağa. Gördü İbrahim yatıb. Cibinə bir moza* qoyub qayıtdı.

İbrahim bir vədə ayıldı gördü heç kəs yoxdu. Əlini cibinə salıb gördü cibində bir moza var. Mozanı aparıb mamasına görkəzdi. Maması dedi:

– Bala, onu qoyub deyir ki, hələ uşaqsan, get moza oynatmağa.

Səhər yenə qız geyinib qırx incə qıznan gəldi hamama, suya girdi, çıxanda İbrahimin əlinə bir kömürnən bir gül qoydu. Oğlan yenə gəlib mamasından soruşdu.

Maması ona dedi:

– Bala, bu o deməkdi ki, ayın qaranlığında gül bağına gəl.

Gecə İbrahim gül bağına gəldi, bir azdan sonra yuxu tutub yatdı. Qız gəlib gördü İbrahim yenə yatıb.

Bu səfər də bir ox-yay İbrahimin boynuna taxıb getdi.

İbrahim yuxudan ayılıb gördü ki, boynuna bir ox-yay taxılıb. Durub yavaş-yavaş gəldi evə, mamasından soruşdu:

– Mama, bu ox-yay nədi ki, qız boynumdan asmışdır?

* Aşırıq

Maması dedi:

– Bala, deyir uşaqsan, get yay-ox oynatmağa.

Qız səhər yenə hamama gəlib çimib çıxdı. Bu səfər də İbrahimin əlinə bir kömürnən bir findıq qoydu. İbrahim tez evə gəlib dedi:

– Mama, bəs bu nədi?

Maması dedi:

– Deyir, ayın qaranlığında gəl findıq bağına.

İbrahim getmək istəyəndə maması dedi:

– Bala, gətir bir barmağına baxım.

İbrahim barmağını görkəzən kimi, maması onun barmağını kəsib duz doldurub dedi:

– Yatsan öldürərəm səni.

İbrahim durub yavaş-yavaş findıq bağına getdi. Barmağının ağrısından o gecə yata bilmədi. Qız gəlib çıxdı, başladılar söhbətə.

Demə, bazar darğası da İbrahimin bağa gəlməsindən şəklənib bunları pusurmuş. Bunlar o qədər söhbət elədilər ki, yuxu tutdu, ikisi də yatdılar.

Bazar darğası bunları yatmış görüb, bir kilim gətirdi, hər ikisini kilimə sarıyıb meydana gətirdi. Səhər padşaha xəbər elədi ki, sənin kişi qismindən zəhləsi gedən qızın mənim evimi sökdürüb hamam tikdirən oğlannan bir yerdə yatıb, gətirmişəm meydana.

İbrahim kilimin arasından qulluqçunun birini çağırıb çox pul verdi, dedi:

– Üç daş götürüb, bir-bir vurarsan mamamın evinə.

Qulluqçu tez üç daş götürüb getdi, birincisini vuranda maması dedi:

– Tutdular.

İkincisini vuranda dedi:

– Sarıdılar.

Üçüncüsünü vuranda da dedi:

– Gətirdilər meydana.

Tez arvad durub bir az halva bişirdi, içinə də bihuşdarı daxil elədi, gətirdi meydana qulluqçulara verdi. Hamı qulluqçular yeyib bihuş oldular. Sonra arvad kilimi açdı, özü kilimdə yatdı, qıza dedi:

– Sən bizi sarı.

Qız bunları sarıyıb getdi.

Padşah darğaynan meydana gəlib kilimi açdı, baxıb gördülər ayə, dayəynən öz qardaşı oğludu. Qarı dedi:

– Qibleyi–aləm, gör bunun dediyi nədi. Niyə bizi sarıyıb bura gətirib?
Padşah qarıynan İbrahimi açıb buraxdı. Bazar darğasının da boy-nunu vurdurdu.

Sabah açılan kimi qarı durub gəldi padşahın hüzuruna, dedi:

– Padşah sağ olsun, indi ki sənin qızının mənim qardaşım oğluy-nan adı çəkilib, gəl Allahın əmriynən onu ver İbrahimə.

Padşah razı oldu, qızı verdi İbrahimə. Bəli, səhər kəcavələri bəzə-yib ehtiyatı hazırladılar. Qırx gün, qırx gecə toy eləyib qızı köçürdülər İbrahimə. İbrahim bir neçə gün mamasıgildə qalıb, sonra qızı da götürüb getdi atasının vilayətinə. Təzədən atası da qırx gün, qırx gecə toy elədi, mətləbi–muradlarına çatdılar. O yedi yerə keçdi, siz də yeyin dövrə keçin.

MƏLİK MƏMMƏD VƏ MƏLİK ƏHMƏD

Biri varıdı, biri yoxudu, Yunan şəhərində bir Məmməd Həsən adında padşah varıdı. Bunun heç sonu, züryəti yoxudu. Özü də çox zalım padşahıdı. Hamı padşahlar bundan ehtiyat eləyirdilər. Bunun qonşusunda da bir naxırçı vardı. Bu naxırçının da sonu yoxudu. Padşah fikirləşdi ki, gün çıxandan gün batana kimi cəmi padşahlar məndən qorxur, özümün də varım-dövlətim yerə-göyə sığışmır. Amma neyləyim, bir züryətim yoxdu ki, mən öləndən sonra yerimdə qalsın.

Padşah gecə yatmışdı. Aləmi-vağyada gördü ki, buna deyirlər ki, ey padşah, səhər sübh namazından qabaq dur, get bağçadakı hovuzuna. Orda suyun üzündə bir alma üzür, onu gətir ortadan tən yarı böl, yarısını ver qonşun naxırçıya arvadınan yesin, yarısını da özün ye.

Padşah sübh namazından qabaq durdu getdi çarhovuzun qırağına. Gördü bəli, çarhovuzda bir alma üzür, tez almanı götürdü gəldi evə. Almanı bölüb yarısını göndərdi naxırçıya dedi:

– Arvadınan yesin.

Yarısını da özü hərəmiynən yedi.

Ay keçdi, il dolandı, bunların hər ikisinin arvadlarının boynuna uşaq düşdü. Hər ikisi vaxt oldu ki, doğdular. Bunların hərəsinin gəldi bir oğlu oldu. Uşaqlarının hərəsinə bir dayəyə verdilər. Bunlar bir yaşından gəldi iki yaşına, ikidən üçə, belə-belə altı yaşına çatanda uşaqları məktəbə qoydular. Padşah oğlunun adı Məlik Məhəmməd idi. Naxırçının oğlunun adı Məlik Əhməd idi. Bunları evdən çölə çıxmağa qoy-murdular. Bir molla tutmuşdular, gəlib ikisinə də dərs verirdi. Uşaqlar

həmişə qapısı-bacası bağlı bir yerdə otururdular. Həyəət üzü görməmişdilər.

Padşah aşpaza tapşırırdı ki, nə badə bunların xörəyinə sümük qoyasan. Uşaqlar hər ikisi gəldi on beş yaşa çatdı. Bir gün aşpaz götürüb uşaqların xörəyinə bir sümük qoydu. Bunlar xörəklərini yeyib sümüyü oynadırdılar. Sümük pəncərənin şişəsinə dəyib sındırdı. Birdən evə günün şoxu düşdü. Uşaqlar gördülər ki, evdə duvara bir göyçək şey düşüb. Başladılar bunu tutmağa, nə qədər elədilər günün şoxunu tuta bilmədilər. Molla gələndə gördü ki, uşaqlar qan-tər içindədi. Bunlar mollaı görəndə dedilər:

– Bizə niyə burda qırırsan, qoymursan çölü görək? Bax, çöldən nə göyçək şey düşür.

Molla gətirdi pəncərənin sınığından çölü bunlara göstərdi. Onlar gördülər ki, kimi quş oynadır, kimi gəzir, kimi də oynayır, hərə bir işnən məşğuldu. Çöl belə göyçəkdi ki, nə təhər... Mollaya dedilər:

– Get atamıza de, tay biz oxuyub molla olmayacağıq ha. İzin versin çölə çıxacaq. Bir at da hazırlasın, ova gedək.

Molla gedib padşaha dedi:

– Uşaqlar deyir ki, bizə icazə versin çıxacaq çölə. Özü də bir at yəhləyib hazırlatsın ova çıxacağıq.

Padşah car çağırırdı, qoşunun hamısına xəbər verdi ki, mənim oğlanlarımin yanınca sabah ova gedəcəksiniz.

Məlik Əhmədnən Məlik Məmməd bir-birinə oxşayırdı. Ancaq Məlik Əhməd bir az Məlik Məmməddən ağıydı, yoxsa ikisi də bir-birindən seçilmirdilər.

Uşaqlar geyinib atlandılar, düşdülər yola, getdilər bir düzəngah yerə çıxdılar. Gördülər ki, bəli, burda bir ceyran otlayır. Qoşuna əmr elədilər ki, ətdən çəpər çəkin. Ceyran hər kəsin başının üstündən tullanıb getsə, boynunu vurduracağıq. Bunlar cərgəyə durdular, ceyranın dörd bir tərəfini tutdular. Ceyran o yana baxdı bu yana baxdı, Məlik Məmmədin başının üstündən tullanıb getdi.

Məlik Məmməd dedi:

– Bir adam mənim dalımca gəlsə, bu ad mənə qənim olsun, onu vuracağam.

Hec kəs qorxusundan getmədi. Oğlan dedi ki, gərək o ceyranı özüm tutam.

Hər iki qardaş yola düşdülər; ceyranı qova-qova gətirib qalaçaya saldılar. İstədilər ceyranın dalınca qalaçaya girsinlər, gördülər ki, bir oğlan çıxıb deyir:

– Ey padşahzadələr, mənim ceyranımı niyə qovdunuz?

Məlik Məmmədgil oğlana dedilər:

– Bizim şikarımızı ver, ceyran bizim şikarımızdı.

Oğlan dedi:

– Ay oğlanlar, sizə yazığım gəlir, yoxsa tilsimə salardım, heç çıxma bilməzdiniz.

Bu oğlan girib içəridən bir şəkil gətirib Məlik Əhmədgilə verdi, Məlik Əhməd gördü ki, bir qız şəkli ki, Allah-taala xoş gündə, xoş saatda yaradıb. Bunu görən kimi, Məlik Məmmədin ürəyi getdi.

Bir azdan sonra ayıldı, bunlar geri qayıtdılar. Yol uzunlu Məlik Əhməd buna təskinlik verirdi ki, heç fikir eləmə, qardaş, nə təhər olsa, o qızı ələ gətirərik. Nə fayda, qızın yerini bilmədik, hansı padşahın qızıdı. Məlik Əhməd elə bir pəhləvandı ki, Rüstəmə əvəz.

Qardaşına dedi:

– Qardaş, bu başı bədəndən gərək ya cida eləyəm, ya da o qızı tapam.

Məlik Məmməd evə qayıdıb şəkli gətirib qoydu atasının qabağına.

Atası dedi:

– Ey oğul, o boş fikirdi, bu qız yeddiqardaş devin bacısıdı. Mən düz yeddi dəfə onların üstə qoşun göndərmişəm, qoşunumu təmiz qırmışlar. Onu almaq olmaz. Həmin qızın adına Güllü-Qahqah deyərlər. O qıza cəmi padşahlar aşığıdı, ancaq ələ gətirə bilmirlər. O qız tilsimlidi. Mən sizə qoşun verə bilmərəm ki, aparıb qırdırasınız. O qızın bəlkə könlü olub, özü gəlsə, bu iş mümkündü.

Məlik Əhməd dedi:

– Ay qardaşlar, mənə qoşun lazım deyil, ancaq yolunu de ki, hara gedəcəyəm. Bu baş nə qədər ki, sağdı, gərək o qızı gətirəm.

Padşah dedi:

– Bəli, gündoğan tərəfə getsəniz, qızı tapa bilərsiniz.

Hər ikisi azuqəsini götürüb, atlarına minib sübh tezdən yola düşdülər. Gün batanda gedib bir yerə çatdılar. Gördülər ki, qırx pilləkənli bir evin aynasından bir qız baxır. Bunu görəndə Məlik Məmmədin az qaldı ürəyi getsin. Məlik Əhməd ona bir az təsəlli verib dedi:

– Bizi biabır eləmə, özünü toxdat.

Qız da Məlik Məmmədi görəən kimi, bir könüldən min könülə aşiq oldu. Qız dedi:

– Ey oğlan, mənə çox padşahlar aşiqdi, amma qardaşlarım onların qoşununu qırıb tərkdib, məni heç kəsə vermirlər, ancaq sənə indi bir şey öyrədəcəyəm. Mənim bir taxtam var ki, gərək suda elə axıdasan suya dəyməyə. Bir də bir qazanım var, yeddi dəmirçi hərəsi onun bir küncündə oturub çəkcə döyür. Qazan o qədər böyükdü ki, bunların səsi, bir-birinə çatmır. Gərək onu suynan doldurub götürəsən bir gilə də su yerə düşməyə. Mən də qardaşlarıma demişəm ki, hər kəs taxtanı axıtsa, o qazanı da doldurub gətirsə, ona gedəcəyəm. Gələndə sənə deyəcəklər ki, bu taxtanı axıt, qazanı doldur. Onda sən də ki, taxta, Güllü-Qahqah eşqinə nə sən suya dəy, nə su sənə. Qazanı da doldur, deynən: qazan, Güllü-Qahqah eşqinə qalx. Qazan özü qalxacaq. O vaxt qardaşlarım heç söz deməyib, məni sənə verəcəklər.

Axşam oldu, qızın qardaşları gəlib gördü ki, iki oğlan oturub. Birinin sifətinə baxanda elə bil Rüstəm qəbirdən dirilib gəlib. Böyük qardaş dedi:

– Mənim bacımın bir taxtası var, onu gərək elə axıdasan ki, nə taxta suya, nə su taxtaya dəyə. Bir də qazan var yeddi dəmirçi hərəsi bir küncündə çəkcə döyür, onların səsi bir-birinə getmir. Onu da suynan doldurarsan, elə götürəsən ki, bir gilə də su yerə düşməyə. Əgər onları eləyə bilməsəniz, ikinizin də boynunu vurduracağam.

Oğlan qazanın qulpundan yapışıb basdı suya, dedi:

– Güllü-Qahqah eşqinə, qazan, qalx.

Qazan qalxdı. Sonra oğlan taxtanı götürüb atdı suya, dedi:

– Taxta, Güllü-Qahqah eşqinə nə suya dəy, nə su sənə dəysin.

Bəli, taxta sudan bir az qəlbi axmağa başladı. Qardaşlar bunu görəən kimi bir molla gətirib qızın kəbinini Məlik Məmmədə kəsirdilər.

Məlik Məmməd qıznan oturub evdə söhbət edirdi. Şikara da gələndə bu qızın yeddi qardaşı, bir də Məlik Əhməd gedirdi. Bir gün qıznan Məlik Məmməd söhbət edirdi, birdən əlini bunun kürəyinə vurdu, bir yumru var, dedi:

– Ay qız, deyirlər hər gözəldə bir eyb olar, bu yumru nədi?

Qız dedi:

– O, eyb deyil. Mənə bir ağ dev aşiqdi, qırx ildi onu tutub salmışam tilsimə. Bu, o tilsimli evlərin açarındı.

Məlik Məmməd o saat dedi:

– Gərək o evləri açıb, devi mənə göstərəsən.

Qız dedi:

– Gəl açdırma qapıları, açsam dev mənə götürüb aparacaq.

Nə qədər elədisə olmadı, yenə dedi:

– Məlik Məmməd, gəl açdırma, açsan ta mənə görməyəcəksən.

Məlik Məmməd dedi:

– Xeyr, aç!

Qız qapıların otuz doqquzunu açıb, qırxıncıda dedi:

– Məlik Məmməd, gəl açdırma.

Məlik Məmməd dedi:

– Xeyr, aç!

Qız yenə dedi:

– Qapını açan kimi, dev mənə aparacaq, gəl açdırma.

Oğlan dedi:

– Xeyr, gərək açasan!

Qız qapını açdı. Açıb kimi dev qızı götürüb, ya Əli mədədə deyib getdi. Məlik Məmməd qaldı məəttəl, bilmədi ki, nə eləsin.

Bu qalsın burda. Sizə kimdən xəbər verim, Məlik Əhməd gildən. Bunlar baxırdılar, gördülər dev qızı aparır. Qızın qardaşları dedi:

– Evin dağılmasın, Məlik Əhməd, qızı dev apardı.

Məlik Əhməd o saat atını minib, üz çevirdi qızın dalınca, Məlik Məmməd də qardaşların yanında qaldı.

Məlik Əhməd dedi:

– Qırx günün səfərinə gedirəm. Qırx günəcən gəldim–gəldim, gəlmədim heç.

Məlik Əhməd üz qoydu getməyə. O qədər getdi ki, çıxdı bir şəhərə. Gördü burda bir adam var, adına Əhmədi–Kəmxörək deyirlər.

Məlik Əhməd soruşdu:

– Buna niyə Əhmədi–Kəmxörək deyirlər?

Cavab verdilər ki:

– Çünki gündə yarım put düyünün xörəyini yeyir.

Əhmədi–çilingi adlı bir adam da varıdı. Bu Əhmədi–Kəmxörəknən Əhmədi–çilingi Məlik Əhmədi görəb kimi, onu apardılar, bir quyunun başına; kəndiri bunun belinə bağladılar saldılar quyunun içinə.

Məlik Əhməd girib gördü ki, dev başını qızın dizinə qoyub yatır. Qız Məlik Əhmədi görəb kimi dedi:

– Vay, Məlik Əhməd, niyə gəldin bura. Bu bir məlundu ki, oyansa, səni öldürəcək, çıx get.

Oğlan dedi:

– Sən dinmə.

Qız dedi:

– Məlik Əhməd, sən gətir bunu yavaşca öldür.

Məlik Əhməd dedi:

– Mən namərd deyiləm namərdlikdən adam öldürəm, mən mərdlikdən öldürəcəyəm.

Bunu deyib qılıncı sivirdi, başladı devin dabanını ovmağa. Dev yuxudan bidar olub, qıza bir şapalaq çəkdi ki, niyə qoyursan məni milçək yeyə.

Məlik Əhməd bir nəərə çəkdi ki, az qaldı dağ-daş titrəsin. Dev yuxudan ayılıb əlini atıb Məlik Əhmədin toqqasından yapışdı. Yeddi dəyirman daşını bir daşa nəsb eləmişdi. Bunu götürüb, qalxızdı, gətirdi ki, Məlik Əhmədin başına salsın. O saat Məlik Əhməd devin başına bir qılınc çəkdi. Devın başı iki parça olub, canı cəhənnəmə vasil oldu.

Burdan qızı da götürüb gəldi quyunun ağzına.

Qız dedi:

– Əvvəl sən çıx. Mən çıxsam, səni quyuda qoyub, məni apararlar.

Məlik Əhməd dedi:

– Xeyr, çıx.

Qız dedi:

– İndi ki, belədi, mən çıxıram, əgər səni quyuda qoysalar, al, bu düdüyü çal. Onda boyu bir qarış, saqqalı iki qarış gəlib deyəcək ki, bir də çal. Onda sən de ki, məni çıxart, bir də çalım. Nə vaxt onu çalsan, o saat yanında hazır olacaq. Nə istəsən hazır edəcək.

Məlik Əhməd qızı bir sandığa qoydu, bağlayıb dedi:

– Çəkin.

Quyunun başındakılar qızı çəkдилər, gördülər bir qızdı ki, heç olmayan kimi. Qızı götürüb getdilər. Məlik Əhməd qaldı quyuda. O, düdüyü çaldı, o saat boyu bir qarış, saqqalı iki qarış gəlib dedi:

– Nə qəşəng çaldın, bir də çal.

Məlik Əhməd dedi:

– Məni burdan çıxart, çalım.

O, Məlik Əhmədi götürüb quyudan çıxartdı. Çöldə düdüyü bir də çaldı.

Məlik Əhməd quyudan çıxandan sonra gəlib çıxdı bir şəhərə. Gördü Əhmədi-Kəmxörək qıza toy eləyir. Qız da deyir gərək mənim özümün qızıl məcmeyim, qızıl təstim gələ.

Məlik Əhməd gəlib zərgara şeyird oldu. Bunlar da zərgara qızıl gətirdilər ki, bir qızıl təst, bir qızıl məcmeyi qayırınsın.

Zərgar dedi:

– Mən bacarmaram.

Məlik Əhməd dedi:

– Al, mən qayıram.

Zərgar dedi:

– Sən dünənki şeyird, nə bacarırsan?!

Məlik Əhməd dedi:

– Sənin işin yoxdu, sən al, mən qayıram.

Zərgar qızılı alıb dedi:

– Bəli, sabah gəlib apararsınız.

Bunlar gedən kimi Məlik Əhməd düdüyü çaldı. Boyu bir qarış, saqqalı iki qarış hazır oldu. Ona dedi:

– Gedərsən həmin devin təstini, məcmeyisini gətirərsən.

Boyu bir qarış, saqqalı iki qarış o saat gedib gətirdi. Səhər gəlib zərgərdən təstnən məcmeyini alıb apardılar. Qız gördü ki, öz təsti, öz məcmeyisidi. O saat bildi ki, Məlik Əhməd gəlib. Məlik Əhməd bir də düdüyü çaldı, yenə boyu bir qarış, saqqalı iki qarış gəldi. Məlik Əhməd dedi:

– Gedərsən həmin devin atını, qılıncını, geyimini gətirərsən.

Bu, o saat gətirib əsləhəni tökdü Məlik Əhmədin qabağına. Məlik Əhməd altdan geyindi, üstədən qıfıllandı, qılıncı bağladı, qalxanı götürdü düşdü yola. Əhmədi-Kəmxörək də geyinmişdi ki, bəli, gəlin gəlir.

Atlılar gördülər uzaqdan bir atlı gəlir, elə bil Rüstəmdə qəbirdən dirilib. Bunlar hamısı xofa düşdülər. Məlik Əhməd yetişib, Əhmədi-Kəmxörəyin də, Əhmədi-çilinginin də boynunu vurdu. Qızı da, Əhmədi-Kəmxörəyin bacısını da götürdü, üçü də atlanıb yola düşdülər.

Yeddi qardaşnan Məlik Məmməd şikardaydı. Qırx gün tamamdı, gördülər üç atlı gəlir. Bunlar dedilər:

– Görək iki olaydılar, bəs niyə üçdülər?

Gəldilər bunlar Məlik Əhmədin yanına. Bir iki gün də burda qaldılar. Məlik Əhmədgil ehtiyat gördülər ki, yola düşüb getsinlər öz vi-layətlərinə. Bunları devlər cah-calalnan, qoşunnan yola saldılar.

Qız dedi:

– Məlik Əhməd, mənim yolumda çox əziyyət çəkmisən, amma qoy sənə bir söz deyim. Padşah mənə aşiqdi. O bir at göndərəcək ki,

oğlum minsin gəlsin. Məlik Məmməd minən kimi, at onu yerə vurub öldürəcək. At gələndə onu sən vur öldür. Ondan sonra bir qızıl quş göndərəcək, o quş da Məlik Məmmədin gözünü çıxardacaq. Onu da öldürərsən qoymazsan ki, Məlik Məmmədin gözünü çıxartsın.

Bunlar öz atalarının şəhərinin yanına çatdılar. Atası eşitdi ki, oğlu Güllü-Qahqahı gətirir. O saat oğlunun qabağına bir at göndərdi. At gələn kimi Məlik Əhməd vurub atı öldürdü. Sonra padşah bir qızıl quş göndərdi. Quşu da bir ox-yaynan vurub öldürdülər.

Qız dedi:

– O padşah yaman cadügündü. Bir ism-əzəm oxuyub olacaq bir ilan, girəcək bir otağa. Məlik Məmməd də o otağa girəndə vurub onu öldürəcək. Onda sən Məlik Məmməd içəri girməmiş o ilanı öldür.

Padşah ömr elədi ki, oğlum girsin otağa. O otağı ondan ötəri tikdirmişəm.

Məlik Əhməd tez gedib gördü padşah ilan olub ki, Məlik Məmmədi vursun. Məlik Əhməd fürsəti fota verməyib ilanı öldürdü. Məlik Məmməd gördü ki, Məlik Əhməd ilanı vuranda, bu ilan bir nərə çəkdi ki, ay Məlik Məmməd, bəs adam atasını öldürərmə? Gördülər, padşah ölüb düşdü yerə. Məlik Məmməd dedi:

– Bu sirrədən məni agah elə, görüm o atı, o quşu, o ilanı niyə öldürdün?

Məlik Əhməd dedi:

– Gəl xəbər alma, sənin yolunda mən başımı fərmanda qoymuşam, gəl bu sirri açmayaq.

Məlik Məmməd təkid elədi. Məlik Əhməd dedi:

– Bilirsən nə var. Sənin atan qıza aşiqdi. O qız üçün o qədər qoşun göndərirdi ki, alsın, qızın qardaşları qoşunu qırırdılar. Atan atı onun üçün göndərmişdi ki, minəndə səni vurub öldürsün.

Bu sözü deyəndə Məlik Əhməd yarıyacan daş oldu.

– O quşu da onun üçün öldürdüm ki, sənin gözünü tökəcəkdi.

Bu sözü deyəndən sonra da toqqayacan daş oldu.

– İlanı da onun üçün öldürdüm ki, o da səni içəri girəndə vuracaqdı.

Məlik Əhməd sözlərini qurtarandan sonra tamam daş oldu yıxıldı qapının ağzına.

Məlik Məmməd atasının taxtına sahib olub padşahlıq eləməyə başladı. Amma Məlik Əhmədin daş olmasından çox keyfsizləşdi. Ay ötdü, il dolandı, bunun külfətinin boynuna uşaq düşdü. Bu arvad bari-həmlini vaxt oldu ki, yerə qoydu. Gəldi bunun bir oğlu oldu. Bir gün gördülər ki, üç göyərçin gəldi qondu ağaca. Biri dedi:

- Bacılı-bacılı, bu padşahı tanıyırsanmı?
O biri cavab verdi:
– Yox, bacı, tanımıram.
Bacısı ona dedi:
– Bu filan naxırçının oğludu ki, Məlik Əhməd onun yolunda nə zəhmətlər çəkdi. Onun arvadını tilsimlərdən qurtarıb verdi özünə.
O biri göyərçin dedi:
– Bacılı-bacılı, bu uşağın nənəsi qıyıb uşağının başını daşın üstündə kəssə, Məlik Əhməd asqırır durar.
Gülü-Qahqah bunu eşidən kimi dedi:
– Yüz belə oğlan qurban olsun Məlik Əhmədə.
Uşağın başını daşın üstə kəsdi. O saat Məlik Əhməd asqırır durdu ayağa. O biri göyərçin də bunu görəndə dedi:
– İndi ki belədi, mən də bir lələk salacağam, anası uşağının başını qoysun üstə, o lələyi çəksin, onda uşaq anadandoğma kimi olacaq.
Bunu deyib bir lələk saldı. Uşağın başını bədəninə qoyub, lələyi çəkдилər, o saat başı bitişib oldu anadandoğma.
Onlar yedi yerə keçdi, siz də yeyin, dövrə keçin.

ŞAH OĞLU BƏHRƏMİN NAĞILI

Biri varırmış, biri yoxumuş, bir padşah varırmış. Bu padşahın üç oğlu varmış. Lap kiçiyinin adı Bəhrəm idi. Qəzayi-rəbbani bir gün padşahın gözləri tutuldu. Nə qədər həkim gəldisə, çarə tapılmadı. Axırda padşah böyük münəccimlərini çağırıb taleyinə baxdırdı. Qoca münəccimlərdən birisi dedi:

– Padşahım sağ olsun, gözlərinizin çarəsi tapılar, ancaq müşkül-lüknən. Lap uzaq vilayətdə ağ çeşmə adında bir bulaq var. O bulağın daşından götürüb gözlərinə sürtsən, yaxşı olar.

Padşah oğlanlarını çağırıb əhvalatı onlara bildirdi. Oğlanlarının üçü də həmin daşın dalınca getdilər. Bir neçə mənzil yol getdikdən sonra qabaqlarına üç yol rast gəldi. Bu yolların birisinin üstündə yazılmışdı: “Axtaran tapar”. İkincisində yazılmışdı: “Get, ağıllı ol, gəl”, üçüncüsündə yazılmışdı: “Gedən gəlməz”. Qardaşlar çox fikir elədilər ki, bu yolun hansıyan getsinlər. Böyük qardaş axtaran-tapar yoluynan getdi. Ortancıl qardaş get, ağıllı ol, gəl yoluynan getdi. Kiçik qardaş Bəhrəm də gedər-gəlməz yoluynan getdi.

Bəli, bunlar getməkdə olsunlar. Böyük qardaş çox getdi, az getdi, qabağına bir dərya rast gəldi. Baxıb gördü ki, dəryadan keçmək mümkün deyil. Bir tərəfə baxanda gördü bir parça taxta düşübdü suyun üzünə. Öz-özünə fikir elədi ki, burdan qayırsam mənim üçün ardı. Necə olsa, gərək bu taxta parçasının üstüynən gedəm. Qərər, o, taxta parçasının üstünə oturub, dərya üzündə yavaş-yavaş getməkdə olsun. Bir azdan sonra bərk yel əsib tufan qopdu, dərya təlatümə gəldi. Yel

taxta parçasını o yana bu yana vura-vura aparıb bir qırağa çıxartdı. Bu oğlan kənara çıxıb gördü ki, sağ tərəfə bir cığır gedir. O, həmin cığırı tutub getməkdə olsun. Bir xeylaq gedəndən sonra bir mağaraya rast gəldi. Öz-özünə dedi ki, təvəkkül Allaha, nə təhər olmuş olsa, bu mağaraya girməliyəm. Mağara çox qaranlıqdı. Oğlan içəri girib gördü ki, bir tərəfdən balaca işıq gəlir. Özünü işığa tərəf verdi. Gördü ki, bir balaca şam yanır. O yana, bu yana baxdı, heç kəsi görmədi. Öz-özünə fikir elədi, bu nə təhər şeydi ki, şam yanır, heç kəs yoxdu. Bir az gözlədi, sonra gördü ki, mağarada bir gurultu qopdu. Baxıb gördü ki böyük bir dev mağaranın o başından gəlir. Dev yaxın gəlib oğlana dedi:

– Hə, ey adəməzad, sən nə cürət edib bura gəlmisən, mən bu saat səni parça-parça elərəm.

Bunu deyib oğlannan tutuşdu. Bir xeylaq güləşəndən sonra dev oğlanı yerə vurub o saat öldürdü.

Bəli, bu burda qalsın, görək ikinci oğlanın başına nə gəldi.

Ortancıl qardaş ikinci yolnan getməyə başladı. Bir neçə mənzil gəndəndən sonra bir meşəliyə rast gəldi. Meşəynən getməyə başlayanda, qabağına bir qızıl quş çıxdı. Quş oğlanın qabağından uçmağa başladı. Oğlan da bunun dalısınca gəlirdi. Bir xeylaq qaçandan sonra quş gözdən itdi. Oğlan qayıdıb gördü ki, hər tərəf meşəlikdi. Nə qədər axtarırsa, bir yol tapmadı. Nəolac qalıb bir ağacın dibində oturdu. Bir azdan sonra buna böyük bir ayı rast gəldi. Oğlan qeyrətinə güvənib ayının qabağına çıxdı. Qılıncını çəkib ayıya vurmaq istəyəndə, ayı tez bunu süpürüb öldürdü.

Bəli, indi görək Bəhrəmin başına nə oyun gəldi. Bəhrəm gedərgəlməz yolnan getməyə başladı. Az getdi, çox getdi, yolda bir kişiylə rast gəldi. Gördü ki, bu pirani kişidi. Torpağı yığıb qabağına, özü də dizi üstə oturub. Oğlan qocaya sarı yaxınlaşıb soruşdu:

– Əmi, burda nə eləyirsən?

Qoca cavab verdi:

– Söz satıram.

Oğlan dedi:

– Əmi, sözü neçəyə satırsan?

Qoca dedi:

– Birinci sözümün qiyməti on tüməndi.

Oğlan, əlbəttə, şah oğluydu, yanında pulu varıdı. Çıxarıb ona on tümən pul verdi. Qoca dedi:

– Birinci sözüm budu: ilk fürsəti düşməyə vermə.

Oğlan dedi:

– Elə on tümənə bu söz?

Qoca gülümsəyib dedi ki, anlayana bu söz çoxdu.

Bəhrəm soruşdu:

– Əmican, ikinci sözün qiyməti nəçədi?

Qoca dedi:

– İkinci sözümün qiyməti əlli tüməndi.

Oğlan əlli tümən çıxardıb verdi. Qoca dedi:

– İkinci sözüm budu: hər tanımadığın adama inanma.

Bəhrəm qocadan soruşdu:

– Üçüncü sözün qiyməti nəçədi?

Qoca cavab verdi:

– Üçüncü sözüm bahadı, onun qiyməti yüz tüməndi.

Xahi-naxahi, yüz tümən verib qocadan üçüncü sözü deməsini xahiş etdi.

Qoca dedi:

– Üçüncü sözüm budu ki, gecə çöldə tək qalma.

Oğlan bir az fikir elədi ki, bu qoca dünya görmüşdü, bunun sözləri vaxtında mənə lazım olar. Xudahafizləşib qocadan ayrıldı.

Bəli, günə bir mənzil, teyyi-mənazil, get ha get, yolun bir yanında üç adama rast gəldi. Bu adamlar Bəhrəmə salam verib dedilər:

– Şahzadə, hara gedirsən?

Bəhrəm dedi:

– Bəs Bitlis şəhərində ağ çeşmədən daş gətirməyə.

Bu adamlar dedilər ki, bizi də özünən götür.

Bəhrəm soruşdu:

– Yaxşı, sizi özünən aparıram, ancaq deyin görüm nə sənət sahibsiniz?

Onlardan birisi dedi:

– Mən yaxşı qaçaram, quş quşluğuynan mənə yetirə bilməz.

İkincisi dedi:

– Mən də sapandan hər cür yeyin uçan quş olsa, vuraram.

Üçüncüsü cavab verdi:

– Mənim sənətim də budu ki, hər vaxt qulağımı yerə tutsam, altı ağacdən nə cür səs olsa, eşidərəm.

Bəhrəm dedi:

– Yaxşı oldu, gəlin bir yerdə gedək.

Bəli, üç bunlar, bir Bəhrəm getməkdə olsunlar. Bir xeyli gedəndən sonra bunlar böyük bir əjdahaya rast gəldilər. Hər üçü qorxularından bir-birilərinə qısıldılar. Bəhrəm doğrudan da qüvvətli bir pəhləvaniydi. O, qılınıcı çəkib əjdahaya hücum elədi. Qocanın birinci sözü yadına düşdü ki, fürsəti düşməyə vermə. Bəhrəm o saat əjdahanın başına bir qılınıc endirdi. Qılınıc əjdahanı iki böldü.

Bəli, bu bələdan qurtardılar. Az gedib, çox gedib, iki dağ arasında bir xarabaya yetişdilər. Gördülər ki, bura da devlər məkanıdı. Oğlan birinci xətdən qurtarıb, ikinci xəttə düşdü. Yetirib gördü ki, bədheybət-bədheybət devlər bir-biriylə oynayırlar. Bunları görəndə kimi, devlərin padşahı üzünü Bəhrəmə tutub dedi:

– Ey şahzadə, sən nə cürət edib buraya gəlmisən, bilmirsən ki, mənim məkanıma quş quşluğuynan qanad sala bilməz.

Bəhrəm dedi:

– Mən bilsəydim ki, sizdən qorxacağam, heç vaxt buraya düşməzdim.

Dev padşahı Bəhrəmə dedi:

– Ey oğlan, mən sənə bir neçə şərt deyirəm, əgər bunları tezliklə yerinə yetirərsən, sənə öz devlərimi qurban edib yol verərəm keçərsən. Hərgah şərtimə əməl etməsən, sizi bu saat öldürəcəyəm.

Bəhrəm dedi:

– Mən razıyam, buyurun görək şərtləriniz nədi?

Dev padşahı dedi:

– Birinci şərtim budu ki, mən bir göyərçini uçurdacağam, getsin ağaclıqda bir kağız var, gətirsin. Hərgah sizin biriniz o göyərçindən tez o kağızı bura gətirsə, siz udmuş olursunuz, yox, gətirməsiniz, demək fürsət bizimdi.

Oğlan razı oldu. Dev göyərçini uçurtdu. Bunlar göyərçinnən bərabər getdilər. Bir az gedəndən sonra gördülər ki, qabaqlarına böyük bir dərya rast gəldi, bunlar nələc qalıb gedə bilmədilər. Bəhrəm qəzəblənmişdi. Fikir eləyirdi ki, indi bir azdan sonra göyərçin kağızı aparacaq onda bizim işimiz bitdi. Bu fikirdəydi ki, yoldaşları dedilər:

– Daha fikrin faydası yoxdu, indi özümüz iş görməliyik.

Bəhrəm dedi:

– Nə iş, bizi tamam qıracaqlar.

Yaxşı qulaq asan yoldaşı qulağını yerə verib dedi:

– Beş dəqiqədən sonra göyərçin uçub kağızı aparacaq.

Sapandnan daş atan yoldaş da hazır oldu. Bir azdan sonra gördülər ki, göyərçin göydə kağızı aparır. Yoldaşlardan daşatan hazır oldu. Daşı sapanda qoyub atan kimi, göyərçin fırlana–fırlana yerə düşdü. Tez kağızı göyərçinin ağzından alıb tez yol gedənə verdi. Bu yoldaşı da iki dəqiqədən sonra kağızı devlər padşahına verdi.

Devlər padşahı gördü ki, kağız gəlib çatdı. Bəhrəm qılınıcı çəkib devləri bir–bir həlak elədi. Dev padşahı çox yalvarıb dedi:

– Sən allah, mənə dəymə, vaxtında sənə lazım olacağam.

Bəhrəm üç tük verdi dedi:

– Hər vaxt işin bərkə düşsə, bu tükləri oda tutarsan, mən o vaxt özümü sənə yetirərəm.

Bəhrəm tükü devdən alıb yola düşdü. Yenə bir xeylaq yol gedəndən sonra gördülər ki, bir ifritə dilənçi oturub. Dilənçi Bəhrəmi görən kimi başladı yalvarmağa:

– Sən allah, ay cavan, mənə rəhmin gəlsin, bir az pay ver.

Bəhrəm bunun doğrudan da fağır olmasına inanıb, qabağa yeridi. İfritə yavaş–yavaş ağzını tərpedirdi. Bir az keçməmişdi. Bəhrəm gördü ki, yavaş–yavaş daşa dönür, tez yadına həmin qocanın ikinci, hər tanımadığın adama inanma sözü düşdü. Bu söz yadına düşən kimi qılınıcı çəkib onun başına endirdi. Dilənçinin başı iki parça olub yerə düşdü. O saat göy guruldadı, tufan qopdu, ildırım çaxmağa başlayıb yağış yağdı. Bir az keçməmiş gördülər ki, həmin ifritənin ölüsü yoxdu. Tez Bəhrəm anladı ki, bu dilənçi deyilmiş, ancaq bir cadu imiş. Qərez, burdan da ötüşdülər. Axşam olub qaranlıq düşdü. Qabaqlarına bir meşə rast gəldi. Meşəynən bir qədər getdikdən sonra Bəhrəm yolu azıb yoldaşlarını itirdi. Bir qədər meşəynən gedib axırda çox yoruldu. Böyük bir ağacın arasına çıxıb yatmaq istədi. Bəhrəm çox yorulmuşdu, ağacın arasına çıxan kimi yuxuya getdi. Gecənin yarısında gördü ki, ağacdən bir qədər o yana bir nəfər atlı durub çağırır:

– Əmi qızı, əmi qızı!

Bəhrəm bir az fikir verib gördü ki, meşənin ortasında bir tək imarət var. Öz–özünə dedi ki, nə olacaqsansa olsun, mən bu adamı vuracağam. Oxu kamana qoyub birini atan kimi adam yıxıldı. Ağacdən tez düşüb gəldi, mindi oğlanın atına. O bildi ki, burda bir sirr var, gözləmək lazımdı. Bir qədər gözləyəndən sonra gördü ki, həmin binadan bir qız çıxıb çağırırdı:

– Əmi oğlu, əmi oğlu!

Bəhrəm yavaşca cavab verdi ki, əmi qızı mən burdayam.

Qız gəlib atın tərkinə minib dedi:

– Tez sür!

At yel kimi bunları götürdü. Az gedib, çox gedib meşədən kənara çıxdılar, baxdılar ki, hava işıqlanıbdı. Qız dedi:

– Əmi oğlu, bəs niyə danışmırsan?

Bəhrəm bilmirdi ki, nə cavab versin. Bu halda qız bir qədər dürüst baxandan sonra gördü ki, bu ayrı bir oğlandı. Qız öz-özünə qəzəbləndi.

Bəhrəm əhvalatın hamısını qıza dedi. Qız oğlana bir qədər baxdıqdan sonra dedi:

– Təvəkkül Allaha, qismət bu imiş, gəl gedək.

Bir az gedəndən sonra yetişdilər bir çeşmə başına. Qız dedi:

– Oğlan, düş bu çeşmənin başında bir qədər su içib dincələk.

Bunlar çeşmənin sərin suyundan içəndən sonra oğlanı yuxu tutdu. Başını qoydu qızın dizinin üstünə. Bir qədər huşa getdi. Bir az yatmamışdı ki, gördü üzünə bir damcı su düşdü. Oğlan gözünü açıb gördü ki, qız ağlayır. Səbəbini soruşduqda qız dedi:

– Odu, qabaqdan nahamvar bir dev gəlir. Çatan kimi bizi öldürəcək.

Oğlan qıza bir qədər ürək verəndən sonra dedi:

– Qorxma, nə qədər mən sağam sənə heç zad olmaz.

Bir az dayanandan sonra gördülər ki, hava qaraldı, yer tərpənməyə başladı, çeşmənin o biri tərəfindən nahamvar bir dev çıxdı. Oğlan o saat yadına saldı ki, axı qoca kişidən üçüncü söz almışdı ki, çöldə tək qalmasın. Nə isə, iş işdən keçib, əgər bu devi mən öldürməsəm, daha mən muradıma çatmayacağam. Dev oğlana yaxınlaşıb dedi:

– Ey şah oğlu Bəhrəm, mən səni göydə axtarırdım, yerdə əlimə düşmüşən. Mən səni bu saat diri tutub Qaf dağındakı devi-cadunun yanına aparacağam.

Bəhrəm cavab verdi:

– Məgər mən ölmüşəm ki, sən məni diri tutasan?

Bəli, bunlar küştü tutmağa başladılar. Üç saat tamam güləşdilər. Axırda Bəhrəm gördü ki, devə gücü çatmır, dev bunu həlak eləyəcək, əlini qılıncına atıb buna elə bir qılınc ilişdirdi ki, tamam iki parça oldu. Dev öləndən sonra qız qucaqlayıb Bəhrəmi öpdü ki, bəlkə səni dev həlak edəydi, onda bizim günümüz nə olardı. Bəhrəm dedi:

– Qorxma, belə-belə işləri çox görmüşəm. Bura kimi neçə-neçə davalara düşmüşəm. Bərkə düşsəydim, üç tük varıdı, onun birini oda tutacağdım, devlər padşahı özünü yetirəcəkdi.

Qərər, qıznan oğlan qucaqlaşdı, öpüşdükdən sonra ata mindilər. At bunları yel kimi aparırdı. Get ha get, get ha get bir şəhərə yetişdilər. Şəhərin darvazasından içəri girəndə oğlan soruşdu ki, bura hansı şəhərdi? Bir nəfər cavab verdi ki, Bitlis şəhəridi. Oğlan şad oldu ki, bəli, Bitlis şəhərinə çatdım, indi gedib daşı aparacağam. Bir nəfərdən soruşdu ki, de görüm ağ çeşmə hayan tərəfdədi? Bir adam ağ çeşmənin yerini dedi. Bəhrəm qıznan bərabər oraya tərəf getdi. Şəhərin bir tərəfindən həmin çeşmənin yanına çatdılar. Demiyəsən ki, bu çeşmənin də sahibi bir gözəl qızımış. Bəhrəm özünü qızın yanına yetirib dedi:

– Mənim atamın gözləri tutulubdu. Gəlmişəm ağ çeşmənin daşından aparım ki, onun gözlərinə sürək, sağalsın.

Qız dedi:

– Ay oğlan, bilirəm sən uzaq yerdən gəlmişən. Hər kəs bura daş aparmağa gəlib, salamat qayıtmayıb. İndi mənim bir neçə şərtim var, əgər onları yerinə yetirsən, mən daşdan sənə verərəm.

Oğlan dedi:

– Buyurun görək şərtiniz nədi?

Qız dedi:

– Birinci şərtim budur ki, gedəsən zülmətdə olan bir dərya atı var, onu gətirəsən. İkinci şərtim budur ki, o atın həmin zülmətdə sahibi var, onu da gətirəsən. Üçüncü şərtim budur ki, böyük səhrada bir göl var, o gölün başında bir qızıl cam var, onu da gərək gətirəsən. Dördüncü şərtim budur ki, böyük səhrada bir göl var, o gölün başında qızıl qanadlı bir qaz var, o qazı gətirəsən. Beşinci şərtim budur ki, sıx meşədə şirlər yaşayır, o şirlərin tükündən mənə gətirəsən.

Bəhrəm bu şərtlərin hamısına razı oldu. Sonra qızın yanına gəlib əhvalatı ona söylədi. Qız dedi:

– Dərya atından ötrü gedərsən dərya kənarına. Orda günortaüstü atlar dəryadan çıxıb su içəcəklər. Sən dərhal atılıb minərsən birisinin üstünə. Nə qədər çalışacaq ki səni yerə atsın, sən üstündə bərk durub tərpməzsən. Axırda at səni bir az dəryada saxlayıb sonra bir meşəyə çıxardacaq. Yenə meşədə istəyəcək səni yerə salsın, sən razı olmazsan. Axırda at dilə gəlib sənə yalvaracaq: aman günüdü, Bəhrəm, məni azad elə, mən öz balalarımın sənə verərəm. Nəbada, nəbada sən razı olasan ha! Heç üstündən düşməzsən. Axırda yenə səni dənizə gətirib, ordan kənara çıxaracaq. Bu, üç günün müddətinə olacaq. Axırda at razı olub, sənə deyəcəkdi ki, məni hara aparırsan apar.

Bəhrəm qılıncını bağlayıb, qızın dediyi kimi, dərya kənarına getdi. Günortanın qızgın vaxtında bir də gördü ki. Atlar dəstəynən dənizdən çıxdılar. Bəhrəm gizlənib birinin üstünə atıldı. Tez tutdu yalmanından. At nə qədər istədi ki, bunu yıxsın, Bəhrəm yalmanı buraxmadı. Bir azdan sonra at Bəhrəmi dərயaya apardı. Bir gün, bir gecə tamam dərya üzündə dolanırdı. Axırda bir meşəyə çıxartdı. Meşədə nə qədər istədi ki, Bəhrəmi salıb qaçsın, Bəhrəm atın yalmanından bərk tutub buraxmadı. Axırda at dilə gəlib Bəhrəmə dedi:

– Sən məni burax, mən boynuma alıram ki, sənə balalarımдан verim.

Bəhrəm atın sözünə qulaq asmayıb, yerindən tərpənmədi. Qərəz, üçüncü günü at Bəhrəmi yenə dənizin içindən üzə-üzə kənara çıxartdı. Bəhrəm atı bir baş evə sarı sürdü. Ağ çeşmə sahibi qız gördü ki, Bəhrəm atı gətirdi. Dedi:

– Hə, oğlan, birinci şərti yerinə yetirdin. İndi ikinci şərti yerinə yetir görüm.

Oğlan yenə gəldi qızın yanına. Fikir eləyirdi ki, mən atın sahibini hardan tapım. Qız bunu fikirli görüb dedi:

– Bilirəm, oğlan, səni at sahibini gətirməyə göndərirlər, onu da mən sənə öyrəderəm.

– Gedərsən həmin atnan dəryanın kənarına, özünən bərabər bir az qır götürərsən. Dəryanın kənarında qırı sürtərsən atın üstünə, özün də çəkilib bir tərəfdə gizlənersən. Günorta üstü görəcəksən ki, atların qırağa çıxan vaxtında bir gözəl qız atları bir-bir minə-minə gəzəcəkdir. Axırda bu atı minəndə yapışib atın üstündə qalacaq. Sən də yaxına gedib onu tutarsan, nə qədər yalvaracaq məni burax, sənnən bərabər hara apararsan gedərəm, qulaq asmayıb, atın tərkinə minib gətirərsən.

Oğlan qızın dediyi kimi elədi. Bir az qır alıb atın üstünə sürtdü, dənizin kənarına getdi. Günortaüstü yenə gördü ki, atlar sudan çıxırlar. Sonra bir gözəl qız kənara çıxıb ata minmək istədi. Oğlan kənardə gizlənib tamaşa eləyirdi. Qız yaxına gəlib, həmin qır sürtölmüş atın üstünə minmək istədikdə yapışib atın üstündə qaldı. Nə qədər əlləşdi qurtara bilmədi. Oğlan tez özünü yetirib, kəmənd atıb qızı tutdu. Qız nə qədər yalvardı ki, aman günüdü məni burax, özüm sənnən bərabər gedərəm, oğlan qulaq asmayıb qızı tərkinə aldı gətirdi evə.

Yenə ağ çeşmə sahibi gördü ki, bəli, atın sahibini də gətirdi. Öz-özünə fikirləşdi ki, mən nə qədər ölümə göndərirəm, yenə sağ-salamat gəlir. Bu səfər görək nə təhər gələcək. Oğlana dedi:

– Hə, oğlan, indi qızıl qanadlı qazı gətirmək lazımdı.

Cavanlıq hissi vurub oğlanın başına. Boyun qaçıra bilmədi. Qızın yanına gəlib əhvalatı ona bildirdi ki, qızıl qanadlı qazı gətirməyə gədirəm. Qız dedi:

– Oğlan, qızıl qanadlı qazı gətirmək çox qorxulu işdi. Ora gedən salamat qayıtmaz. Nə isə, boynuna almısan, getməlisən. İndi mənə qulaq as. Gedərsən çölə doğru. Bu səfər yel atını minməlisən.

Oğlanın dərhal yadına düşdü ki, filan yerdə dev mənə öz tükünü vermişdi. Dərhal tükü oda tutan kimi, dev hazır oldu.

Bəhrəm dedi:

– Tez məndən ötrü yel atını hazır elə.

O saat dev yel atını hazır elədi. Qız sözünə davam eləyib dedi:

– Yel atını minib gedərsən. Qabağına bir dağ rast gələcək, dağın ətəyində görəcəksən ki, bir balaca imarət onun da qabağında böyük bir quyu var. Baxıb görəcəksən quyunun içində həmin qızıl qanadlı qaz durubdu, ancaq burda ustalıq lazımdı. Gərək nişan alıb birinci oxla qazı vurasan. Onu yəqin bil ki, birinci oxnan vura bilmədin, dizə kimi daşa dönəcəksən, ikinci oxnan vura bilmədin, yarıya qədər daşa dönəcəksən, əgər üçüncü oxnan vura bilməsən, onda tamam daş olub qalacaqsan. Sən çalış birinci oxnan həmin qazı vur. Qazı vurandan sonra görəcəksən ki, yanlarını devlər əhatə eləyib yalvarırlar ki, Bəhrəm, nə qulluğun var, buyur hazırıq. Onda onlara hökm elə ki, həmin qazı quyudan çıxarıb sənə versinlər, götürüb gələrsən. Qazı gətirəndə dağlar, daşlar, ağaclar, hamısı dilə gəlib çıxıracaqlar ki, aman günüdü, Bəhrəm, qayıt, getmə. Bax, deyirəm, nəbadə dönüb geri baxasan. Baxsan, sən də, at da daş olub orda qalacaqsınız.

Bəhrəm qızın sözünə qulaq asıb yel atını mindi. Geyinib qılncı belinə bağlayandan sonra ata bir şallaq vurub, yel kimi getdi. Bəli, günə bir mənzil, teyyi-mənazil, get ha get, get ha get böyük bir meşəyə rast gəldi. Qızın dediyi kimi, meşəynən bir xeylək yol gedəndən sonra dağın ətəyindən həmin imarəti gördü. İmarətin qabağında quyunu gördü. Atdan düşüb, quyunun yaxınına gəldi. Aşağı baxıb, quyunun içində çıraq kimi yanan qazı gördü. Tez oxu kamana qoyub qazı tuşladı. Birinci ox atılan kimi, heyif ki qaza dəymədi. Oğlan dizinə qədər daşa döndü. İkinci oxu atdı. İkinci ox da heçə çıxdı. Bu vaxt gördü ki, at hərəkətə gəlib, az qalır yeri dağıtsın. Oğlan yarıya qədər daşa dönmüşdü, öz-özünə fikir eləyirdi ki, mən bu qədər bəlalara

düşdüm, salamat qurtardım, ancaq burda bir qazı vurmaqla daşa dönüm. Bu namərdlikdi. Bir qədər özünə toxdaqlıq verib, oxu kamana qoydu. Bu dəfə oxu atan kimi qazın qanadından od parıldadı. Tez özünə baxıb gördü ki, daşdan azad oldu, özü də ətrafını devlər, ifritələr tutub, hərə bir ağızdan qışqırır ki, Bəhrəm nə əmrin var, yerinə yetirək. Bəhrəm birinə əmr elədi ki, həmin qazı quyudan çıxarıb buna versin. Devlərdən biri quyuya düşüb qazı çıxartdı. Bəhrəm qazı alıb, yel atına mindi, getməyə başlayanda hər tərəfdən səslər eşidildi, aman günüdü, şahzadə Bəhrəm, bir geriyə dönüb ayaq saxla. Bəhrəm bunların sözüne qulaq asmayıb atı sürdü. Bir qədən sonra at qan-tər içində Bəhrəmi şəhərə yetirdi. Bəhrəm qazı aparıb ağ çeşmə sahibinə verdi. Bəli, növbə dördüncü şərtə əməl eləməydi. Çeşmə sahibi üzünü Bəhrəmə tutub dedi:

– Oğlan, sən çox igid adama bənzəyirsən, indi dördüncü şərtimizə əməl eləyəsən görək.

Oğlan yenə qızın yanına gəlib əhvalatı bildirdi.

Qız dedi:

– Qorxma, mən nə qədər sağam, qoymayacağam sənə bir şey olsun. Gedərsən dərya kənarına, özünən bərabər balaca bir gəmi götürərsən, bir nəfər də bələdçi apararsan. Gəmiynən üç gün, üç gecə yol gedərsən. Axırda gəmi səni aparıb bir xarabaya çıxardacaq. Gəmidən düşüb görəcəksən ki, hər tərəf dağlıq-daşlıqdı. Dağlar arasından bir xeyli gedəndən sonra qabağına bir köhnə hamam rast gələcək. Hamamın qapısından içəri girib heç kəsi görməyəcəksən. Lap hamamın axırncı otağında bir ağ rəngli cam görəcəksən. Yeriylə həmin camı götürüb yola düşərsən. Nə qədər açıq qapı görsən, hamısını örtüb, örtülü qapıları açarsan. Nə qədər açıq su görsən, onları bağlayıb, bağlanmış suları açarsan. Hamamdan çıxarkən həmin rəngdə qabağında beş-altı cam görəcəksən. Birdən tamahın güclənib həmin camları götürərsən ha... Əgər götürsən, əlindəki cam da əlindən gedər, həmin camlar da əjdaha olub səni parçalarlar. Dağın içərisində olan hamam başdan ayağa tilsimdi.

Oğlan qızın sözünü axırına qədər eşidib, qılıncını belinə bağlayıb yola düşdü. Bir nəfər gəmiçi götürmüşdü. Həmin adamla bərabər dər-yanın kənarına getdi. Atı buraxıb gəmiyə oturdular.

Bəli, gəmiynən getməkdə olsunlar. Az gedib, çox gedib bir də gördülər ki, göy guruldayıb tufan başladı. Dəryada ləpələr o qədər

güclənmişdi ki, axırda bunların gəmisini daşdan-daşa vurub parça-parça elədi. Oğlan bir taxta parçasınnan yapışib bir təhər, çox çətinlik-nən kənara çıxdı. Oturub bir qədər dincələndən sonra fikir eləyirdi ki, görəsən mən qayıdanda neynən gedəcəyəm? Odu ki, əlacı kəsilib durub piyada yola düşdü.

Bəli, bir xeylək gedəndən sonra gördü ki, sıldırım qayaların arasındaköhnə bir hamam var. Axtarib qapısını tapıb içəri girdi. Qızın dediyi kimi, gedib lap dib otaqdakı xəzinənin yanındakı camı tapdı. Camı əlinə götürüb, nə qədər bağlı sular vardı açdı, açıq sular varıdı bağladı. Örtülü qapıları açıb, açıq qapıları örtdü. Eşiyə çıxar-çıxmaz daldan səslər eşidildi. Ay sular, qoymayın, tutun! Sulardan cavab gəldi: niyə tuturuq, indiyə qədər bizi açıq qoymuşduz, bu oğlan bağladı. O birisindən cavab gəldi: indiyə qədər bizi bağlı qoymuşdunuz, bu oğlan açdı. Ay örtülü qapılar, tut! Örtülü qapılardan cavab gəldi: indiyə qədər biz örtülü idik, bu açdı. Ay açıq qapılar, tutun! Yenə cavab gəldi: niyə tuturuq, indiyə qədər biz açıqdıq, bu örtdü. Qərər, biri də oğlanı tutmadı. Oğlan eşiyə çıxıb gördü əlindəki qızıl cam kimi, beş-altı cam da qabağında durub. Qızın dediyi yadına düşdü. Bu camların hərəsinə bir təpik vurdu. Bəli, oğlan özünü dəryanın kənarına yetirdi. Fikir eləyirdi ki, gəmi də sındı, mən neynən gedim? Birdən devin tükü yadına düşdü. Tez tükün birisini oda tutdu. O saat gördü ki, dev qışqıra-qışqıra gəlib dedi:

– Ay aman, şahzadə, nə qulluğunuz var, buyur, başnan-cannan yerinə yetirim.

Bəhrəm dedi:

– Nə təhər olmuş olsa, mənə dəryanın o biri kənarına aparmalısan.

Dev, Bəhrəmi çiyinə alıb bir sehr oxudu. Bir saatdan sonra dəryanın bu yanında oldular. Bəhrəm yerə enib gördü ki, at hazırıdı. Tez yeriyib, atın üstünə atılıb yel kimi gəldilər. Bir az müddətdən sonra şəhərə çatdılar. Tez aparıb camı çeşmə sahibinə verdi. Çeşmə sahibi lap məəttəl qalmışdı ki, bəs görəsən nə təhər şeydi ki, bu oğlan bu qədər tilsimli yerlərə gedib salamat çıxır. Qız dedi:

– Hə, indi gərək gedib şir südü gətirəsən. Buna da əməl eləsən, həmin daşı sənə verərəm apararsan.

Oğlan bu səfər bikef qızın yanına gəldi. Qız gördü ki, oğlan bikefdi. Dedi:

– Şahzadə, nə fikir eləyirsən? Bu qədər tilsimə düşüb salamat qurtardın. Bu şərti də yerinə yetirəcəksən.

Oğlan dedi:

– Şir südünü mən hardan tapım gətirim?

Qız dedi:

– Mən bu saat sənə qaydasını deyərəm. O meşə ki, gedib ordan qızıl qazı gətirdin, həmin meşəyə gedib meşənin lap axırına çatarsan. Orda görəcəksən ki, şir meşəni gəzib, bağırır. Sən onun yanına gedib görəcəksən ki, həmin şirin ayağına bir ağac qırığı batıb. Çalışıb o şirin ayağından ağac qırığını çıxardarsan, şir sənə nə qədər süd istəsən verəcək.

Oğlan qızın dediyi kimi elədi. Yel atına minib, yola rəvan oldu. Yenə get ha get özünü həmin meşəyə çatdırdı. Meşədə bir xeyli gəndəndən sonra gördü ki, bir bağırçı gəlir. Yaxına gedib gördü ki, qız deyən kimi, tüklü bir şirdi, ayağına bir ağac kötüyü batıb qışqırır. Bəhrəm özünü şirin yanına verib, şirin ayağından ağac qırığını dartıb çıxartdı. Sonra şir dilə gəlib dedi:

– Oğlan, de görüm məqsədin nədi? Sən ki mənə bu əzabdan qurtarmısan, nə desən, qulluğunda hazıram.

Bəhrəm bütün əhvalatı nağıl elədi, dedi:

– Mən sənə südünən bir az istəyirəm, aparıb bir qız var, ona verəcəyəm.

Şir cavab verdi:

– Oğlan, mən südümdən verərəm, bu şərtən ki, südü aparanda həmin qız təklif eləyəcək ki, südün içində əvvəl sən çim, sonra daşı sənə verim. Bax, sənə deyirəm, bizim südümüz zəhərlidi. Sən bacarsan təklifi əvvəl onun boynuna qoy. Gördün ki, olmur, bir qədər fil yağı verərəm, bunu da aparıb çimməmişdən bütün bədəninin hər yerinə sürtüb çimərsən. Sonra sənə zəhər heç nə eləməz.

Oğlan şirin dediklərini yadında saxladı, balalarından birini Bəhrəmə verib, ona dedi:

– Apar, nə qədər süd istəyirsən, bu verər.

Bəhrəm şirin balasını atın tərkinə alıb, yola düşdü. Bir müddətdən sonra şəhərə çatdılar. Sonra aparıb şirin südündən bir təşt sağıb qıza verdi. Qız dedi:

– Oğlan, bu şərtlərin hamısına əməl elədin, ancaq gərək bu südün içində də çimərsən.

Oğlan nə qədər elədisə olmadı. Axırda çimməyə söz verdi. Şir verən yağı bədəninin hər yerinə möhkəm sürtüb girdi südün içinə. Süd bunun hər yerinə dəyirdisə, yenə quru qalırdı, el bil ki, bunun bədə-

ninə süd dəymirdi. Bu süddə çimib qurtarandan sonra qız gördü ki, süd buna heç kar eləmir. Axırda nəəlac qalıb bu qədər mərəkədən sonra çeşmədən bir daş çıxarıb oğlana verdi. Oğlan daşı götürüb, qıznan bərabər yel atına minib yola düşdülər. Çox gedib, az gedib atalarının yurduna çatdılar. Padşah balaca oğlunun gəlməsini eşidib xeylək şad oldu. Oğlan tez daşı çıxarıb atasının gözüne sürtdü, atasının gözü o saat açıldı. Oğlun qucaqlaşib öpüşdülər. Sonra baxdı ki, oğlunun bir yanında bir gözəl qız var ki, yemə, içmə, xətti xalına, gül-camalına tamaşa el. Bir tərəfdən, padşah oğlanlarının ölməsinin qəmini çəkirdi, o biri tərəfdən kiçik oğlunun daş gətirib, salamat gəlməsinə şad olmuşdu. Qərəz, bir qədər yas saxladıqdan sonra kiçik oğluna möhkəm bir toy elədi. Onlar yeyib-içib məqsədlərinə çatdılar, siz də yeyin-için muradınıza çatın.

ÖLÜ MƏHƏMMƏD⁶

Qədim zamanda bir ərənən bir arvad varıdı. Ancaq bunların evladları olmurdu. Kişi odunçuydu. Hər gün səhər yerindən durub odun gətirməyə meşəyə gedirdi.

Günlərin bir günündə, kişi evdə olmayanda bunun qapısına bir dərviş gəldi. Dərviş həyəətə girib gördü ki, bir arvad çox qəmgin, pərişan oturub. Dərviş salam verib arvaddan xəbər aldı:

– Ay bacı, niyə belə qəmgin oturursan, nə üz verib?

Arvad dedi:

– Ay qardaş, zəhmət çəkib dişnən, dırnağnan ev-eşik düzəltmişik, azdan-çoxdan özümüzə görə hər şeyimiz var. Amma heyf ki, bir evladımız yoxdu, biz öləndə çırağımızı yandırısın.

Dərvişin arvada çox yazığı gəlib, cibindən bir qırmızı alma çıxarıb ona verdi və tapşırıdı:

– Almanın yarısını özün ye, yarısını da ərinə ver yesin; sonra bir evladınız olacaq.

Arvad almanı dərvişin əlindən alıb, ona çox razılıq elədi.

Aradan bir az keçməmiş dərviş yox oldu. Arvad buna təəccüb qaldı. Axşam olanda kişi evə gəldi. Arvad kişini böyük bir şadlıqla qabaqlayıb almanı ona göstərdi, dərvişin dediklərini bir-bir ərinə danışdı.

Həmin gecə almanı ortadan bölüb, hərəsi yarısını yeyib yatdılar. Bundan sonra arvadın boynuna bir evlad düşdü.

Doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat, doqquz dəqiqə tamamında arvadın bir qızı oldu. Uşaq yavaş-yavaş böyüyüb səkkiz yaşına çatdı. Qız bir gün anasına dedi:

– Ana, mən qızlardan bulaq üstünə gedirəm.

Anası dedi:

– Aman balam, sən bir dənəsən, yolda yıxılırsan, ya da suya düşərsən, səni bulağa göndərməyə qorxuram.

Qız, uşaqları görüb həvəsləndi. Səhər yenə gəlib anasına yalvardı ki, amandı, ana, izn ver mən də bulaq üstə gedim. Anası gördü ki, qız əl çəkmir, suya gedən qızları çağırır, qızını onlara tapşırır dedi:

– Qızlar, mənim bu balamnan muğayat olun ha!

Qızlar baş üstə deyib, arvadın qızıynan bir yerdə bulağa getdilər. Qızlar bulağa gedəndə bir dən qabaqlarına bir dərviş çıxdı. Dərviş hamam saat qızı tanıyır, yaxınlaşdı və qızdan xəbər aldı:

– Ay qız, sən kimin qızısan, hara gedirsən?

Qız dərvişə cavab vermədi. Dərviş bir də xəbər aldı, qız yenə cavab vermədi. Üçüncüdə dərviş qıza dedi:

– Get bala, xassan, xubsan, ölüyə münasibdən.

Qız bu sözlərdən bir şey anlamayıb, bulaqdan qayıdıb evə gəldi. Bu əhvalatı heç kəsə söyləmədi. Qız o vaxtdan başlayıb hər gün qonşu qızlarıynan bir yerdə bulağa gedirdi. Dərviş hər gün qıza rast gəlib deyirdi: “Xassan, xubsan, ölüyə münasibdən”. Bu işin üstündən bir il keçdi, amma qız bu sirri heç kəsə danışmayıb, öz ürəyində saxladı.

Bir gün atası qızın üzünə baxıb gördü ki, rəngi solub, yarı canı qalmayıb. Kişi arvadını çağırır dedi:

– Ay arvad, var-yox bir uşağımız var, onun da qədrini bilmirik. Uşaq gündən-günə saralıb-solur, amma bizim heç xəbərimiz yoxdu. Bilmirik bunun səbəbi nədi? Arvad, sən qızı yanına çağır, onun dər-dini xəbər al, öyrən ki, tez, əlacını eyləyək, yoxsa uşaq əldən gedər.

Arvad qızını yanına çağırır, ondan yumşaq-yumşaq xəbər almağa başladı:

– Ay gözümün nuru balam, nə olub sənə?

Qız sakit durub, utandığından anasına heç bir cavab verə bilmədi. Anası nəəlac qalıb, qızın yoldaşlarını çağırır onlardan xəbər aldı:

– Mənim qızım gündən-günə solur, bunun səbəbi nədi?

Mən çağırır xəbər alanda heç nə demir. Siz onun yoldaşlarısınız, qılığına girin, dər-dini öyrənin, sonra mənə deyın.

Qızlar birbaşa onun yanına getdilər. Qızın qılığına girib, xəbər aldılar:

– Sənin nə dər-din var belə gündən-günə saralıb solursan? Allaha şükür, anan sağ, atan sağ, nə qəmin var? Dər-dini bizə de, sənə əlac eyləyək.

Qız yoldaşlarına heç nə deməyib, birtəhərən onları başından elədi.

Ata-anası ikinci dəfə qızı yanlarına çağırıb, onu dilə tutub, qəmgin olmağının səbəbini soruşdular. Qız özünü saxlaya bilməyib ağladı. Ata-anasının ürəyi xarab oldu, dedilər:

– Qızım, əgər bu vilayətdə ürəyin sakit olmursa, köçüb başqa vilayətə gedək.

Qız bu sözləri eşidən kimi, dərvişin əhvalatını nağıl eləməyə başladı:

– Bir ildi ki, bulaq yolunda mənim qabağıma hər gün bir dərviş çıxıb deyir: ay qız, xassan, xubsan, ölüyə münasibsən.

Qız bu sözləri deyən kimi, ata-anası dərvişi o saat tanıdılar. Ərnən arvad bir-biriynən məsləhət elədilər ki, tay bizə burda qalmaq sərf eləməz. Yaxşısı budu ki, burdan şələ-şüləmizi yığışdırıb, baş götürüb özgə bir ölkəyə gedək, yoxsa qızın başına bir iş gələr.

Ər-arvad səhərdən olan-olmazlarını satmağa başladılar, iki-üç günə hər şeylərini satıb, köçmək tədarükünə başladılar.

Bir gün xoruz banından durub yola düşdülər. Az getdilər, çox getdilər, iynə yarım yol getdilər. Yolda bir işığa rast gəldilər. Həmin işığa tərəf getdilər.

İşıq olan yerdə bunlara bir qapı göründü. Qapını nə qədər itələdilər, açılmadı. Qız bunları görüb qabağa gəldi, qapını itələdi, o saat qapı açıldı. Qız içəri girən kimi, qapı yenə bağlandı. Ata-anası çöldə qaldı. Bunlar bayırdan nə qədər güc elədilərsə, qapı açılmadı. Nə qədər qışqırdılar, çağırıdılarsa, heç bir imdad edən olmadı. Bunlar bayırdan, yazıq qız içəridən başladılar ağlamağa.

Bir neçə gün ac-susuz bu mənzilin yanını gəzdilər, heç bir yol tapmadılar ki, içəri girsinlər. Axırda nəəlac qalıb, qızlarına bərkdən dedilər:

– Qızım, get, darıxma, Allah köməyin olsun. Qismətin bu imiş, nə eləyək, əgər nəsib olarsa görüşərik. Sən salamat qal, biz də qayıtdıq evimizə.

Qızın ata-anası ağlaya-ağlaya qayıdıb öz məmləkətlərinə gəldilər.

Qız bir qədər tək-tənha qalıb hönkür-hönkür ağlayıb, özünü daş-divara vurdu. Axırda gördü ki, çarə yoxdu, durub yavaş-yavaş içəridə o yan, bu yana baxdı. Gördü ki, bura bir qalaçadı. Qırx pilləkən yuxarı çıxıb gördü ki, heç kəs yoxdu, bəni-adəm iyi gəlmir. Qorxa-qorxa qabağa yeridi, bunun üzünə qırx otağın qapısı açıldı, heç birində insan yoxudu. Axırncı qapını açıb içəri girəndə gördü ki, evin ortasında şüşədən qayrılmış bir qutu var, qutunun içində də bir meyit qoyulub. Qız bu meyi gören kimi, özündən gedib yıxıldı.

Haçandan-haçana özünə gəlib, durdu ayağa. Yaxşı baxıb gördü ki, qutunun başında bu sözlər yazılıb: “Mən ölü Məhəmmədəm, hər kim üstümdə qırx gün, qırx gecə oturub quran oxusa, qırx günün tamamında dirilib, ayağa duraram”.

Qız bu sözləri öyrənib qurtarandan sonra, qutunun qapağını qalxıb gördü ki, ölü Məhəmmədin barmağında bir üzük var. Üzüyü ölü Məhəmmədin barmağından çıxardıb, öz barmağına taxdı, başladı qırx gün, qırx gecə ölü Məhəmmədin üstündə quran oxumağa. Otuz doqquzuncu gün tamam oldu. Bu gün qızın ürəyi sıxılıb, öz-özünə dedi:

– Mənim libasımı, bədənimə çirk basıb, ürəyimi vərəm qaplayıb, bir bayıra çıxım dolanım.

Qız həyəətə çıxıb o tərəf, bu tərəfə baxanda gördü uzaqdan bir köç gəlir. Bir az gözləyib gördü ki, köç həyəətə yaxınlaşdı. Qız səs elədi:

– Ay əmi, bu köç hara gedir?

Kişi cavab verdi:

– Yaylağa gedir.

Qız gördü ki, köçün yanında bir qız gedir, öz-özünə dedi:

– Yaxşı oldu, mən bu qızı ondan alıb yanımda saxlaram, mənə yoldaş olar. – Tez özünü köçə yetirib dedi: – Ay kişi, bu qızı mənə bağışla, mən onu yaxşı saxlaram.

Kişi dedi:

– Qızım, mən bu qızı sənə verən deyiləm.

Qız kişiylə yalvarıb, bir kisə də qızıl verib, qızı bir təhərnən ondan aldı. Barının üstündən bir ip sallayıb qızın belinə bağladı, onu zornan-gücnən içəri çəkdi. Qızı özünə yoldaş apardı. Ölü Məhəmmədin əhvalatını ona söyləyib dedi:

– O, bu gün diriləcək.

Qızı ölü Məhəmmədin yanında qoyub, özü başını yumağa getdi.

Təzə qız ölü Məhəmmədin yanında oturdu. O, bir vaxt gördü ki, ölü asqırdı, dik durub yerində oturdu. Ölü Məhəmməd yanındakı qızı görüb təəccüb qaldı, ondan xəbər aldı:

– Bu qırx gündə mənim yanımda oturub quran oxuyan kim olub?

Qız dedi:

– Mən olmuşam.

Demə o biri otaqda başını yumaqda olan qız xəlvətdən qulaq asıb eşidirmiş. Qız başını yuyub qurtaran kimi, bir göyərçinə dönüb, həyəət-

də bir ağacın başına qondu. Ölü Məhəmməd əhvalatdan bixəbər idi, qızı alıb onunla yaşamağa başladı. Ər-arvad olub, keyfə məşğul oldular. Bir neçə vaxtdan sonra qız hamilə oldu, qız bildi ki, ağacda oturan göyərçin həmin qızdı, özünü bu saraya gətirmək istəyir. Ölü Məhəmmədə dedi:

– Mənim boynumda uşaq var, könlüm göyərçin əti istəyir, ağacımıza bir göyərçin qonub, onu ovla, ətini yeyim.

Ölü Məhəmməd dedi:

– Ay xanım, neçə ildi ki, mənim bu bağçama heç göyərçin qonmayıb, indi bu öz qanadıynan uçub gəlib, qoy bağçamıza quşlar dadansın.

Qız sözünü bir neçə dəfə təkrar eləyib, kişini qısnadı ki, göyərçini vursun.

Ölü Məhəmməd naəlac qalıb göyərçini ovladı.

Qız ərinə dedi:

– Göyərçinin başını elə kəsərsən ki, qanından bir qətrə də yerə düşməsin.

Kişi göyərçini çox ehtiyatnan kəsdi, amma necə oldusa, göyərçinin qanından bir damla yerə damdı. Bu bir qətrə qan o saat ağac olub, ölü Məhəmmədin bağında bitdi.

Ölü Məhəmməd həyəətə düşürdü, gördü ki, evin qabağında bir ağac bitib. Kişi bu işə çox təəccüb elədi. Fikir elədi ki, bu ağac bir saatin içində necə bitib böyüdü. Bu sirdən heç baş çıxara bilmədi. Qız işi başa düşdü. Bu işin üstündən bir neçə ay keçəndən sonra qızın bir oğlu oldu.

Qız ərini qısnadı ki, evin qabağında bitən ağacdan gərək uşağımıza bir beşik qayırasan. Ölü Məhəmməd qıza dedi:

– Sən mənim xanımımsan, sənin uşağına mən qızıl-gümüşdən beşik qayırtdıraram.

Qız buna razı olmayıb, dedi ki, hökmən bu ağacdan ola, amma bu şərtənən ki, ağac kəsiləndə tilişkəsindən bir zərrə də olsun, yerə düşməsin.

Kişi naəlac qalıb, adam çağırıb ağacı kəsirdi. Ağacı kəsənə tapşırırdı ki, bu ağacı elə kəsərsən ki, onun tilişkəsindən bir zərrə də olsun yerə düşməsin. Kişi ağacı kəsməyə başladı, necə oldusa, ağacdan bir tilişkə sıçrayıb bağçada olan hovuzun içinə düşdü.

Bu arada bir qarı, hovuzla suya gəldi, suyun üzündə üzən tilişkəni alıb su qabının ağzına qoyub evinə apardı. Qarı hər gün evdən çıxan kimi, tilişkə qız şəklinə girib qarının evini silib-süpürməyə başlayırdı. Sonra xörəyini bişirib, yenə tilişkə olub, səhəngin ağzında dururdu.

Qarı evə gəlib görürdü ki, ev süpürülüb-yığışdırılıb, xörək bişirilib. Arvad bu işə mat-məəttəl qalıb, bilmirdi ki, bu nə sirrdi. Bir neçə gün qarı işə getdi, gəlib gördü ki, ev yenə süpürülüb-yığışdırılıb, xörək hazırlanıbdı. Qarı bu əhvalatı öyrənmək üçün bir gün işə getməyib, dama çıxdı. Damın orta bacasından baxıb gördü ki, tilişkə insana dönüb evi süpürdü. Sonra xörək hazırlamağa başladı. Bu vaxt qarı damdan düşüb qızı tutdu, ona dedi:

– Qızım, canım sənə qurban, mən ana, sən bala, gəl bu evdə bizimiz yaşayaq.

Qız dedi:

– Ana, mən sənnən yaşayaram, ancaq bu sirrimizi gərək heç kəs bilməsin.

Qarı qızı arxayın elədi ki, heç kəsə deməz.

Bir neçə gündən sonra məmləkət adamlarına, ölü Məhəmməd car çəkirdi ki, saxlamağa at paylayıram, hər kəsin həvəsi varsa, gəlib aparsın. Qız qarıya dedi:

– Ana, sən də bir at gətir saxlayaq.

Qarı dedi:

– Ay qızım, sən qız xeylağı, mən də qarı, atı kim saxlayacaq?

Qız dedi:

– Sən qorxma, get gətir, mən saxlaram.

Qarı ölü Məhəmmədin qulluğuna gəlib, saxlamağa bir at istədi. Ölü Məhəmməd gülüb qarıya dedi:

– Ay qarı, bir qulluqçu lazımdı ki, sənə baxsın, sən atı neyləyirsən?

Qarı kor-peşman evə qayıdıb, əhvalatı qıza danışdı.

Qız buna razı olmayıb, ikinci dəfə də qarını göndərdi ki, get at gətir. Qarı çarəsiz qalıb, bir də Ölü Məhəmmədin hüzuruna gəlib, saxlamağa at istədi. Ölü Məhəmməd nökrələrə əmr elədi ki, qarıya bir arıq, şikəst at versinlər, rədd olub başımızdan getsin, yoxsa bizi rahat buraxmaz. Qarı həmin arıq atı alıb evə gətirdi.

Qız, Ölü Məhəmmədin barmağından çıxartdığı üzüyü atın dilinin altına qoydu, atı tumarladı. At o saat sağalıb yaxşı oldu. Bu əhvalatdan iki ay keçdi. Ölü Məhəmməd car çəkirdi ki, hər kimdə mənim atım var, gətirsin. Yaxşı at saxlayanlara xələt bəxşiş verəcək.

Bu cardan sonra, at saxlayanlar atları Məhəmmədin həyətinə cəm elədilər, amma qarının apardığı at gəlib çıxmadı. Məhəmməd qarının

üstünə xəbər göndərdi ki, atı gətirsin. Qarı cavab qaytardı ki, biz atın yanına gedə bilmirik, gəlsin atı özü aparsın. Ölü Məhəmməd nökrələri göndərdi, atı gətirə bilmədilər. Qıza təklif elədilər ki, atı gəlib açsın. Qız dedi:

– Mən o ata yaxın düşə bilmərəm, məni vurub öldürər. Gedin deyin Ölü Məhəmməd özü gəlib atı aparsın.

Ölü Məhəmməd atın bu azgınlığına çox təəccüb qalıb, onu aparmağa özü gəldi. Məhəmməd qarının evinə gəlib çatdı. Tövləyə girib gördü ki, atın yanına getmək mümkün deyil. Məhəmməd qıza təklif elədi ki, gəl atı aç.

Qız gəlib dilinin altından üzüyü çıxartdı. At qabaqkı axsaq, zəif halına düşdü, atın gözündən yaş tökülə-tökülə getdi.

Bir gün yenə Ölü Məhəmməd dedi:

– Mənə incidən bir padşahlıq xələti düzdürün.

Vəzir, vəkil xələt düzmək üçün bir dəstə qız yığıb, bunlara bir xeyli inci verdilər. Qızlar inci düzməyə gəldilər. Həmin qarıya xəbər göndərildilər ki, qızını inci düzməyə gətirsin.

Qarı qızını götürüb Məhəmmədin sarayına gəldi. Qarının qızı o biri qızlardan oturub inci düzməyə başladı. Ölü Məhəmməd evin bir tərəfində oturub, qızların danışdığı sözlərə qulaq asırdı. Qızlar öz başlarına gələn qəziyəni deyə-deyə inci düzməyə başladılar.

Ölü Məhəmmədin aradı, həmin köçdən tapılma qız, oğlunu qucağında tutub inci düzən qızlara tamaşa edirdi. Qarıyanan gələn qızı görən kimi tanıdı, ürəyi tövşəməyə başladı. Hər qız öz başına gələn qəziyəni nağıl eləyə-eləyə öz incisini düzürdü. Qarının qızı da yavaş-yavaş öz qəziyyəsini danışmağa başladı:

Mənim atam sonsuz idi, düzül incim, düzül,
Dərviş anama alma verdi, düzül incim, düzül.
Atam, anam almanı bölüb yedi, düzül incim, düzül,
Doqquz aydan sonra anam məni doğdu, düzül incim, düzül.
Vətəni tərk edib yola çıxdıq, düzül incim, düzül,
Ata-anadan ayrı düşdüm, düzül incim, düzül,
Qırx gün ölüyə qulluq etdim, düzül incim, düzül,
Oturub milçəyini qovdum, düzül incim, düzül,
Bir qız tapdım xanım oldu, düzül incim, düzül,
Dərdimdən döndüm göyərçinə, düzül incim, düzül,

Məhəmməd məni tutub kəsdi, düzül incim, düzül,
Qanımdan bir qətrə yerə düşdü, düzül incim, düzül,
Ağac olub bağda bitdim, düzül incim, düzül,
Məhəmməd məni kəsib beşik qayırdı, düzül incim, düzül,
Qarı mənə analıq elədi, düzül incim, düzül,
Ölü Məhəmmədə at saxladım, düzül incim, düzül,
Qarı məni bu mənzilə gətirdi, düzül incim, düzül,
Ölü Məhəmməd üzüyü barmağımdadı, düzül incim, düzül –

deyə-deyə başına gələn qəza-qədəri bir-bir qızlara danışdı.

Ölü Məhəmməd qızın danışdığı sözlərə yaxşı qulaq asıb, işin nə yerdə olduğunu bir-bir öyrəndi. Qız sözlərini qurtarandan sonra, ölü Məhəmməd birdən pərdənin dalından qalxıb üzə çıxdı.

O saat əmr verdi köçdən qalma qızın dərisini soyub başına qatıq yaxıb, dəli qatırın quyruğuna bağlayıb çölə buraxdılar.

Ölü Məhəmməd qırx gün, qırx gecə toy eləyib, qarının evindəki qızı aldı. Onlar yeyib, içib yerə keçdilər, siz də yeyin, için muradınıza çatın.

ƏCƏM OĞLU İBRAHİM

Biri varıdı, biri yoxudu, Allah varıdı, şəriki yoxudu. Günlərin bir günündə bir nəfər Əcəm oğlu İbrahim varıdı. Bu Əcəm oğlu İbrahimin Dostu adlı bir anası varıdı. İbrahimin sənəti bu idi ki, hər səhər çıxırdı ova, ovlardı, gəlib anasıynan bir yerdə şad ürəknən yeyərdilər. Bunların güzəranları belə keçərdi. Elə gün olmazdı ki, İbrahim ovdan boş qayıda. Bir müddət belə keçdi. Bir gün İbrahim atı minib çıxdı çölə, axşama kimi at sürdü, heç bir şey vura bilmədi, axırda qayıdıb gəldi. Anası Dostu baxıb gördü oğlu İbrahim boş gəlir, oğlunun qabağına çıxıb dedi:

– Oğul, gəl sən bu sənətdən əl çək. Atan bu sənətdən nə xeyir görüb ki, sən də görəsən.

İbrahim anasının sözünə qulaq asırdı. Anası sözünə davam etdi:

– Oğul, mən qocalmışam, sən gəl özünə bir gəlin tap ki, gündüz ananın qulluğunda dursun, gecə sənin.

İbrahim dedi:

– Ana, mən üç günün səfərinə gedirəm, səhər məni tez durğuz, yol tədarükünü görgünən, üç gündən sonra gələcəyəm.

Ana-bala çörəklərini yedilər. Gecəni yatıb, səhər tezdən İbrahim atını minib üz qoydu çölə tərəf getməyə. Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, ata bir məhmiz vurdu, atın quyruğu oldu ələm, qulağı oldu qələm. Ayaq üzəngidə, diz qabırğada özünü yetirdi bir çəmənin qırağına. Atdan düşüb, atını yancıdar elədi, bir çəmənin qırağında dirsəkləndi. Bu dəmdə bir ceyran İbrahimin

belinin üstündən atlanıb qaçdı. İbrahim: ya bəxt səndən mədəd, – deyib atını minib, ceyranın dalısınca toz elədi. Ha orda, ha burda, ceyran İbrahimi gətirib çıxartdı obanın qırağına, özü də gözdən itdi. İbrahim ovu qaçırtmışdı, bir tərəfdən də yorulmuşdu. Öz-özünə dedi:

– Gedim bu alaçıqların birindən su alım içim.

İbrahim atını sürüb alaçıqlara tərəf getməkdə olsun. Eşit xəbəri kimdən, Surxayın qardaşı qızı Yasəməndən.

Koroğlu, Yasəmənin atasını vurub öldürmüşdü, qız qalmışdı yetim. Surxay xan da hər məqamda Koroğlunun üstünə qoşun çəkirdi ki, qardaşının qanını alsın. Amma igid Koroğluya bata bilməzdi. Bu tərəfdən də Surxay xan Yasəməni öz oğlu Əhmədə nişanlamışdı. Bahar əyyamı idi. Yasəmən alaçıqdan çıxıb, bulaq başında əl-ayağını yuyurdu.

Xəbəri sənə kimdən verim, İbrahimdən. İbrahim özünü yetirib gördü ki, bu bulağın başında bir qız var, yemə-içmə xətti-xalına, gül-camalına tamaşa elə. İbrahim bir könüldən min könülə qıza aşiq oldu. Qız da İbrahimi görən kimi, bir könüldən min könülə İbrahimə vuruldu. Hər iki aşiq bir-birinin adını bilib, çeşmənin qırağında oturdular. İbrahim Yasəməni iki qolu arasına alıb bərk-bərk öpdü və dedi:

– Ay qız, gəl səni götürüm aparım.

Qız gördü ki, İbrahim bundan əl çəkmir, günün batmağına az da qalıb, Surxay xan da harda olsa, öz oğlunyan gəlib çıxacaq. Oğlanın əlindən tutub dedi:

– Tez get, Surxay xan gəlib çıxar, ikimizi də öldürər.

Yasəmən gördü ki, İbrahim bundan əl çəkmir, bunu çox yubandırdı. Bu tərəfdən də Surxay xan öz atlarınyan obaya yaxınlaşmışdılar. Səs hər tərəfə yayılmışdı. Yasəmən dili dolaşa-dolaşa İbrahimə dedi:

– İbrahim, qaç, əmim gəlir.

İbrahim gördü ki, Yasəmən özündə deyil, Surxay xangil obaya griblər. İbrahim dedi:

– Mən səndən əl çəkən deyiləm; əmindən də qorxmuram, nə olursa olsun, səndən ayrılmayacağam, gəl qaçaq.

Yasəmən gördü ki, İbrahim qaçmaqdan dəm vurur, bir az da qorxuya düşdü, amma İbrahimdən də əl çəkə bilmirdi. Qız özünü İbrahimə tanış verib dedi:

– Mən əmim oğlunyan nişanlıyam, özü də Koroğlunyan düşməndilər. Qorxuram səni öldürsünlər, tez gizlən.

İbrahim dedi:

– Yasəmən, gəl min atın tərkinə gedək Əcəmə. Qorxma, bizə heç-zad olmaz.

Yasəmən baxıb gördü ki, qaş qaralıb, evə getsələr, xəbər alacaqlar ki, bu vaxta kimi hardaydın? Nələc qaldı. İbrahim qızın əlindən tutub atın tərkinə aldı, ata bir-iki məhmiz vurub, üzünü vətənə sarı çevirdi.

Xəbəri sənə kimdən verim, İbrahimin anası Dostu xanımdan. Dostu xanım üç günün tamamında gəlib oturdu yolun ağzında, oğlu İbrahimi gözləyirdi. İbrahim də bu tərəfdən yavaş-yavaş evlərinə sarı yaxınlaşmaqda idi. Dostu xanım gördü ki, bir tozanaq qalxdı. Bir az keçmədi, toz pərən-pərən olub, oğlu İbrahim tərkində də bir qız budu, anasının qabağında hazır oldu. Dostu xanım gördü ki, oğlu gəlib, özüy-nən bir qız gətiribdi. Tez qızın əlindən tutub atdan düşürtdü, gəlininin alnından öpdü, birbaşa apardı evə. Su qoyub, bunların əl-ayaqlarını yudu. Çörəklərini yeyib qurtarandan sonra, Dostu xanım Yasəmənə öz qucağında yatırdı. Bir ay bunlar belə dolandılar, bir gün İbrahim anasına dedi:

– Mən dörd günün səfərinə gedirəm. Sən də toy tədarükündə ol.

İbrahim atı minib getdi. Dostu xanım da toy tədarükünə başlamaqda oldu.

Xəbəri sənə kimdən verim, Yasəmənənin əmisi Surxay xandan.

Surxay xan gördü ki, axşamdı, amma Yasəmən gəlib çıxmadı. Tez meşəyə atlı saldı, amma qızdan bir soraq verən olmadı. Surxay xan bu namussuzluğa dözə bilmirdi. Bir tərəfdən qardaşı qızının itməsi, o biri tərəfdən də Koroğlunun zərbi dəstəsi* Surxayın əhvalını dəyişdirmişdi.

Belə deyirlər, qarı var imanlı, qazı var imansız; dad imansız qarının əlindən. Bir gün Surxay xan alaçıqın qabağında oturmuşdu, gördü bir qarı gəldi, salam verib oturdu Surxay xanın yanında. Surxay xan iki barmağıynan bu qarıya bir şillə vurdu. Qarı dıgırlanıb qarının ağzına düşdü. Qarının bu işdən açıqı tutub, ombasın çəkə-çəkə Surxay xanın yanına gəlib dedi:

– Sən gücünü niyə mənə göstərirsən? Əgər gücünü sınamaq istəyirsənsə, get Əcəm oğlu İbrahimə sına ki, oğlunun nişanlısını götürüb qaçıb.

Surxay xan bu sözü eşidən kimi, qan beyninə vurdu. Tez yerindən sıçrayıb qarının dalısınca düşdü ki, onu vurub öldürsün. Qarı baxıb gördü ki, Surxay xan gəlir, özünü alaçıqə vurub, tez gözdən itdi. Sur-

* Əlinin zərbi

xay xan geri döndü, tez özünü alaçığa yetirdi, nə ki obalarında öz tərəfində adam varıdı, başına cəm etdi, qoşun hazırlayıb Əcəm oğlu İbrahimin üstünə getdi.

Dostu xanım dama çıxmışdı, bir az yunu varıdı, dama səriridi. Gördü ki Surxay xanın dəstəsinin qabağı açıldı. Tez məsələdən xəbərdar olub, damdan yerə düşdü. Özünü evə salıb bir dəst cəng libası* götürüb, başdan geyinib ayaqdan qıfıllandı. Əlinə qılınca alıb qapını kəsdi. Surxayın adamları bir-bir, iki-iki gəlib qapının barabarında cəm oldular, istədilər ki, həyəət girib Yasəməni aparsınlar. Gördülər ki, qapıda bir pəhləvan dayanıb, bəeynən Rüstəm Zal. Dostu xanım səsini, sifətini dəyişdirib qılınca əl elədi, bir nərə çəkib, qabağa gələnin boynunu vurub yerə saldı. Xəbər getdi Surxay xanın oğluna ki, burda bir pəhləvan var ki, göndərdiyin adamları qırıb yerə tökür, heç kim onnan bacara bilmir. Surxay xanın oğlu bu xəbəri eşidən kimi, bir neçə pəhləvan götürüb özlərini buraya yetirdilər. Dostu xanım gördü ki, toz-tozanaq qopdu. Bir az keçib ara sakit oldu. Surxay xanın oğlu atlılarıyanan budu tökülüşdülər. Dostu xanım kürəyini divara söykədi. Allah Məhəmməd, Əli, – deyib nərə çəkdi, bunları qırmağa başladı. Cəmdək-cəmdəyə söykənmişdi, qan su yerinə axırdı. Dostu xanımın gözləri qızmışdı. Xəbər getdi Surxay xanın oğluna ki, heç olmasa bir çıx tərə üstünə tamaşa elə pəhləvana. Bu daha bizdə can qoymadı. Surxay xanın oğlu bir tərə üstündən baxırdı, gördü ki, doğrudan da bu pəhləvanın qabağında dağ dayana bilməz, istədi özünü atsin meydana, ürək eləmədi. Tez bir küpəgirən qarı tapıb dedi:

– Ey qarı, nə qədər mal, pul istəyirsən sənə verim, o pəhləvanı öldür.

Qarı dedi:

– Mənim bu bir tay gözüm üstə.

Qarı özünü İbrahimin evinin dalına verdi. Bu imansız qarı bir nərdivan tapıb dama çıxdı. Qarı damdan baxıb gördü ki, Dostu xanımın başı bərk qarışıqdı. Bir daş götürüb, saldı Dostu xanımın başına. Dostu xanımın gözləri qaralıb yerə sərildi. Qarı tez damdan düşüb özünü Surxay xanın oğlunun yanına yetirib dedi:

– Pəhləvanı öldürdüm.

Dostu xanım ki, qapı ağzında yıxılmışdı, heç kim cürət edib yavıq dura bilmirdi. Qarı gördü ki, bunlarda qeyrət yoxdu, özünü irəli verib

* Dava paltarı

qapını açdı, qoşun əhli içəri girib İbrahimin evini tar-mar edib, Yasəmənə də götürüb apardı.

Xəbəri sənə kimdən verim, Əcəm oğlu İbrahimdən.

Əcəm oğlu İbrahim səfərdən qayıdırdı, özünü şəhərlərinin yaxınlığına yetirdi, evlərinə çatmağa az qalmışdı. Həmişə İbrahimin anası Dostu qabağına çıxardı.

İbrahim gördü ki, bu dəfə anası qabağına çıxmadı, amma evlərinin yaxınlığında qarğa var. Tez İbrahim atını sürdü, gəlib gördü ki, evlərinin qabağında cəmdək-cəmdəyə söykənib, amma bunların arasında bir nəfər var zarıldayır. Tez İbrahim özünü zarıltı gələn tərəfə yetirdi, gördü ki, anasıdı. İbrahim anasını götürüb evə apardı, paltarını soyundurub, dava-dərman elədi, anasını sağaltdı.

İbrahim dedi:

– Ana, açıq de görüm, bu nə əhvalatdı?

Dostu xanım dedi:

– Oğul, sən gedəndən sonra Surxay xan qızının dalınca adam göndərdi. Mən də gördüm ki, qız əldən gedəcək, atamın dava paltarını geyinib, özümü saldı qoşunun içinə, gələni qırıb geri qaytardım. Surxay xanın oğlu gördü ki, mənə bəqara bilməyəcək, bir qarı göndərdi. Bu qarı başıma daş saldı, məni yaraladı, mən də yerə yıxıldım. Evi-mizi talan eləyib, Yasəmənə də apardılar. Oğul, südümü sənə halal etmərəm, əgər bu qisası onlarda qoysan.

İbrahimi fikir apardı, birdən ayağa durub dedi:

– Ana, yola tədarük gör, mən gedirəm, ya gərək öləm, ya da məqsədimə çatam.

Dostu xanım oğlunun alnından öpüb, öz qılıncını üç dəfə İbrahimin başına dolandırır dedi:

– Get oğul, Allah amanında olsun.

Ana-bala görüşüb, hər ikisi bir-birindən ayrıldılar. İbrahim evdən çıxıb dəmirçinin yanına gəldi, bir dəmir əsa, bir dəmir çarıq qayırtırır düşdü yola. Az getdi, çox getdi, dərə-təpə düz getdi, gördü ki, yorulub. Oturub süfrəni açdı, çörəyini yedi. Sonra yenə İbrahim başladı yol getməyə. İbrahim qalın bir meşəynən gedirdi. Gördü ki, yolun ağzında bir pələng durubdu. İstədi irəli getsin, gördü ki, pələng buna tərəf gəlir. İbrahim mıxlanıb yerində oturdu. Pələng gəlib durdu İbrahimin bərabərində. Əl eylədi kəməndinə. Pələng İbrahimi qaldırdı göyə, istədi göydən yerə salıb parça-parça eləsin. İbrahim sağ əlini pələngin sinəsinə qoyub dedi:

– Ey heyvan, mən sevgilim üçün gedirəm, insaf elə məni öldürmə, qoy gedib Yasəmənə çatım.

Pələng gördü ki, İbrahim sözü deyə-deyə gözlərindən yaş axır. Pələng İbrahimi bir az aşağı endirdi. İbrahim bunu görüb yenə dedi:

– Mən Yasəmənə əl vurmamışam, məni öldürsən, bu dünyadan muradsız gedərəm. Ey heyvan, burax məni gedim yarımaya yetişim!

Pələng gördü ki, İbrahimin göz yaşı yaz yağışı kimi axır, tez İbrahimi yerə qoyub dedi:

– İndi ki, belədi, səni həlak etmirəm. Mən də sənə yoldaş oluram.

Pələng də oldu buna yoldaş hər ikisi başladılar yol getməyə. Gəlib bir alaçığa çatdılar, gördülər ki, qızlar alaçıqın qabağında yığışmış, beşdəş oynayırlar. İbrahim bunları görən kimi, huşu başından çıxdı, Yasəmən onun yadına düşdü. Qızlar İbrahimə baxıb gördülər ki, bu adamın yanında bir pələng var. Tez qorxularından qaçdılar. İbrahim gördü ki, qızlar bundan üz döndərdi. Bunlardan ayrılıb başladı yol getməyə, gedib çatdı bir obanın qırağına.

Pələng dedi:

– Sən özünü bu obaya ver, harda olsan, mən gəlib sənə harayına çataram. Sən get, bəlkə yarını burda tapasan.

Pələng bundan ayrıldı. İbrahim özünü obanın kənarına yetirdi, gördü ki, bir cütçü cüt sürür. İbrahim cütçüyə yaxın gəlib dedi:

– Allah qüvvət versin.

Cütçü dedi:

– Sağ ol.

İbrahim cütçünün yanında oturdu. Cütçü İbrahimdən hal-əhval tutub, dedi:

– Hardan gəlib hara gedirsən?

İbrahim dedi:

– Kasıbçılığa çıxmışam.

Cütçü İbrahimə dedi:

– İndi ki, kasıbçılığa çıxmısan, gəl mənim yanımda nökr qal.

İbrahim razı oldu.

Xəbəri sənə kimdən verim, Surxay xandan. Surxay xana xəbər çatdı ki, qardaşın qızı Yasəmən gəlir. Surxay xan əmr elədi ki, aparın başını meşədə vurun, mənim Yasəmən adlı qardaşım qızı yoxdu. Bu xəbər bütün obaya yayıldı. Yaxından, uzaqdan nə ki ağsaqqallar vardı, yığılıb Surxay xanın yanına təvəqqe elədilər ki, Yasəmənə öldürməsin, qoy əmi

qızı ilə əmi oğlu bir-birilərinə yetişsinlər. Əgər qız oğlana getməsə, onda ixtiyar sahibisən, nəinki vurub öldürməyə, yandırmağa da ixtiyarın var. Surxay xana yalvardılar ki, gəl bu işə razı ol. Bunlar çox dedi, Surxay az eşitdi, axırda Surxay xana dedilər ki, əgər bu işə razı olmasan, biz qohum-qardaş səndən üz döndərəcəyik. Surxay xan baxıb gördü ki, iş başqa yola düşüb, axırda razılıq verdi ki, qardaşı qızını köçürtsünlər.

İbrahim obanı gəzirdi ki, qızdan xəbər bilsin. Gördü obada bir hay-küy var ki, gəl görəsən. İbrahim tez cütçünün yanına gəlib xəbər aldı.

– Əmi, bu nə qiyamətdi?

Cütçü dedi:

– Oğul, bizim obada bir Surxay xan var, onun qardaşı qızı öz əmisi oğluna nişanlıdı.

Əcəm oğlu İbrahim adlı bir oğlan Yasəmənini götürüb qaçmışdı. Zor-güc gedib qızı alıblar. Bir gün həmin qızı oğlan evinə köçürdülər, oğlan qızı qəbul eləmir.

İbrahim dedi:

– Əmi, onların evini bircə mənə göstər.

Cütçü dedi:

– Budu, bizim evin dalında olurlar.

Axşam oldu. İbrahim bir dəst arvad paltarı geyib, özünü yetirdi qız olan eyvana. Gəlin otağı açıldı, qızı otağa qoyub getdilər. İbrahim də bir tərəfdə daldalanmışdı, gördü ki, qızın əmisi oğlu gəlib girdi otağa. O əlini belinə atıb, qılıncı çəkib qızın üstünə dedi:

– Sən mənə lazım deyilsən, sənin başını it başı kimi kəsəcəyəm.

Yasəmən gördü ki, əmisi oğlu dediklərinə inanmayıb öldürəcək. O, bir söz deməyib ağlamağa başladı. Yasəmən İbrahimi yadına salıb, gözünün yaşını tökdü. Yasəmən gördü ki, bu çox deyir, əmisi oğlu az eşidir, bunun dediklərini qəbul etmir, dedi:

– Əmi oğlu, indi ki öldürmək fikrindəsən, mənə öldür. İbrahimsiz mən yaşamayacağam. Mən bir söz demirəm, amma təvəqqe edirəm, qoy bir bayıra çıxım, dəstəmaz alım, namazımı qılım, ondan sonra nə istəyirsən elə.

Oğlan razı oldu. Yasəmən gəlin otağından bayıra çıxıb, gördü ki, bayır qaranlıq zülmətdi, göz gözü görmür, iki əlini göyə qaldırıb dedi:

– Ey Allah, nə olaydı Əcəm oğlu İbrahimi yetirəydin mənə!

Yasəmən sözünü tamam eləməmişdi, İbrahim başının çarşabını atıb, gəlib durdu Yasəməninin barabarında, dedi:

– Yasəmən, gəl gedək, burdayam.

Yasəmən dedi:

– İbrahim, sənsən? Bəs necə oldu, sən bura gəlib çıxdın?

İbrahim dedi:

– Heç soruşma.

Bu səs-küyə Yasəmənin əmisi oğlu çıxıb gördü ki, qız Əcəm oğlu İbrahimnən söhbətdədi. Tez qılıncına əl atdı ki, bunları öldürsün. İbrahim fürsəti fota verməyib, oğlanı vurub öldürdü. Hər iki sevgili ələ verib, başladılar qaçmağa.

Xəbəri sənə kimdən deyim, darğadan. Darğa evinə sarı gəlirdi, gördü bir qız bir oğlannan çölə tərəf qaçdı. Tez Surxay xana xəbər apardı ki, bəs belə bir şey görmüşəm. Surxay atlı qaldırıb çölün bir düzündə zor-güc göstərdi ki, qızı əldən verməsin. Bunlar davada İbrahimi al-qana boyayıb, Yasəməni götürüb gətirdilər evə. Xəbər gedib Surxay xana çatdı ki, qaçan qardaşın qızı imiş, tutub gətirdik. Surxay xan bu xəbəri eşidən kimi, mindi cin atına, dedi:

– Doğrayın onu, gözüm görməsin!

Bu tərəfdən yengə xəbər gətirdi Surxay xana ki, başın sağ olsun, oğlunu öldürüblər. Az qaldı xanın bağı çatlasın. Yasəmən yaddan çıxdı, qaldılar vay-həşirdə. Ana deyirdi bala vay, bacı deyirdi, qardaş vay, burda bir ağlaşma vardı ki, gəl görəsən.

İndi bir neçə kəlmə eşit cütçüdən. Cütçü ki, bunlara qonşu idi, girdi xanın həyətinə, adamların içindən Yasəməni tapıb, gətirib evində gizlətdi. Ara sakit oldu, Surxay xan dedi:

– Gətirin qızı bura, onu gərək diri-diri torpağa basdıram, bəlkə ürəyim sakit ola.

Nə qədər qızı axtardılar, tapa bilmədilər.

Xəbəri sənə kimdən verim İbrahimdən. İbrahim qalmışdı çöldə. Pələng İbrahimi axtara-axtara gəlib çıxdı həmin yerə, gördü ki, İbrahim yaralıdı. Pələng tez onun yarasının tozunu, torpağını təmizlədi. İbrahimin paltarınnan cırıb, onun başını sarıdı. Hər ikisi yola düşdülər. Pələng İbrahimi meşənin içində saxlayıb dedi:

– İbrahim, bu yollar ki, görürsən, biri gedər-gəlməz, o biri isə salamət yoldu. Sən gəl bu gedər-gəlməz yolnan get, xeyir görəsən. Ancaq qorxma, harda olsan mən səni taparam.

İbrahim pələngdən ayrılıb düşdü yola, bir-iki mənzil gedəndən sonra gördü ki, qabaqdan bir işıq gəlir, istədi işığa sarı getsin. Bu halda iki nəfər

buna rast gəlib, əl-qolunu bağlayıb, apardılar işıq gələn yerə. İbrahimi içəri çəktilər. İbrahim baxıb gördü ki, burda çalan çalır, oxuyan oxuyur, amma bunların içərisində bir oğlan var ki, üz-gözündən pəhləvanlıq yağır, ayağını aşırıb bir-birinin üstə, qılıncını qoyub dizi üstə. İbrahimi onlar bir-baş bunun yanına apardılar. Bu oğlan Koroğlu idi, Koroğlu xəbər aldı:

– Ey oğlan, sən kimsən, hardan gəlib, hara gedirsən?

İbrahim dedi:

– Mən Əcəm oğlu İbrahiməm.

Koroğlu dedi:

– Oğlan, sən Əcəm oğlu İbrahimsən, çox əcəb, danış görək başına nə iş gəlib?

Əcəm oğlu İbrahim başladı sözə, dedi:

– Mən günlərin bir günündə ova çıxmışdım. Qabağımdan ovu qacırdım, ov gəlib meşəyə girdi. Xülasə, ovumu tapa bilmədim. Mən atımı yancidar eləyib, özüm meşəni gəzirdim. Gördüm bir çeşmə başında bir nazənin sənəm əl-ayağını yuyur. Qız mənə, mən qıza aşıq olduq. Bəli, o məqama çatdı ki, mən qızı götürüb qaçmalı oldum, amma bu tərəfdən də qızın əmisi Surxay xan qoşun çəkib, qızı əlimdən aldı. İndi düşmüşəm sevgilimin dalısınca.

Koroğlu Surxay xanın adını eşidən kimi, ayağa durub dedi:

– Oğlan, bu gecəni yatgilən, səhər səni yarına yetirərəm. Əcəm oğlu İbrahim igid Koroğlunun yanında qaldı. Səhər tezdən Koroğlu adamlarını başına cəm edib, birbaş gəldi Surxay xanın obasına tərəf. Surxay xana xəbər getdi ki, Koroğlu gəlir. Surxayın dərdi ikiydi oldu üç, tez cəng libasını geyinib çıxdı Koroğlunun qabağına. Surxay Koroğlunun yanına gəlib dedi:

– Nə istəyirsən?

Koroğlu dedi:

– Gəlmişəm qız aparam, naz aparam, gəlməmişəm boş-boşuna geri qayıdam.

Koroğlu Surxay xana aman verməyib, özünü vurdu qoşuna. Surxay xanın nə ki, adamları vardı hamısını qırıb tökdü. Bir vaxt Surxay gördü ki, meydanda təkdi, amma igid Koroğlu durub onun barabarında. Hər iki pəhləvan bir-birinin üstünə düşdülər. Koroğlu Surxay xanı cəhənnəmə vasil elədi. Amma nə qədər axtardılar Yasəmənə tapa bilmədilər. Koroğlu əmr elədi ki, evbəv gəzsinlər. Yasəmən hardadırsa onu tapıb gətirsinlər.

Xəbəri sənə kimdən verim cütçüdən.

Cütçü eşitdi ki, Koroğlu Yasəməninin dalısınca adam saldırıb onu axtartdırır. Qarnına sancı dolub, heç bilmədi neyləsin. Yasəməninin əlindən yapışib apardı Koroğlunun qabağına.

Koroğlu Yasəmənini alıb İbrahimə verdi, öz adamlarının da bir neçəsini İbrahimə qoşub dedi:

– İbrahimi sağ-salamat öz evlərinə aparın. Bunlar burdan birbaş vətənlərinə getməkdə olsunlar, görək İbrahimin anası Dostu xanım harda qaldı.

Dostu xanım yolun qırağında oturub oğlunun yolunu gözləyirdi, bir vədə gördü ki, qabaqdan bir qaraltı peyda oldu. Dostu xanım baxıb gördü ki, öz oğludu, heç bilmək olmadı necə özün yetirdi oğluna. Oğlunun boynuna sarılıb o üzünən, bu üzünən öpdü, birbaş götürüb gətirdi evinə. Dostu yeddi gün, yeddi gecə toy elədi. Hər iki aşiq bir-birinə yetişdilər. Bunlar yeyib, içib keçdilər, siz də burda var olun.

MƏSTAN

Bəli, nağıl binasını qoyaq yavaş-yavaş, olum qapında qulnan qaravaş. Dövlətli plova şıllaq vurar, kasıb tapmaz bir kasa bozbaş.

Biri varımış, biri yoxumuş, Mahmud adında bir tacir varımış. Bəli, belə deyirlər, tacir Mahmudun oğul sarıdan üzüqara, amma qız sarıdan elə keyfi kökdü ki, xoruz tək damağı şax-şax şaqqıldayırdı. Tacir Mahmudun Nigar xanım adlı bir qızı vardı, elə gözəldi ki, baxanın ağı başından çıxıb, dəli-divanə olurdu.

Nigar, nə Nigar, hər saç hörüyü bir salxım qara şanı. Alnı ay kimi, zülmatlara işıq salır. Qaşları elə bil qüdrəti-ilahinin qələmiylə çəkilib. Gözləri qara, kirpikləri yayından çıxmış ox kimi, rəngi sürməyi çalır. Burnu hind fındığı. Yanaqlarına elə bil bir şüşə qan çilənmişdi, ləbləri şəkər, sinəsi mərmər kimi par-par parıldayır. İncəbelli, uzunboylu, şux dayanışqlı, ceyran yerişli bir maraldı. Bəli, görək belə bir nemət kimə qismət olar.

Tacir Mahmudun qapısını elçilər qızdan öteri qırıb çatırdı. Mahmudun da istədiyi o idi ki, özünə bab olan bir adam tapsın. Bir gün bazar tacirlərinin birisi Mahmudun gözüne çox şirin gəldi. Mahmud onun əsil-nəsəbini öyrənəndən sonra həmin tacir İlyası çəkdi dükana, birə-üç alverlərini artırıb tay da möhkəmlətdi.

Bir gün Mahmud qızı Nigarı yanına çağırıb dedi:

– Qızım, mən qocalmışam, gəl səni sağlığımda verim tacir İlyasa. Nə deyirsən?

Nigar bu sözü atasından eşidən kimi, özünü itirib bilmədi nə desin. Ağzını doldurub istədi deyər: Yox razı deyiləm, sonra öz-özünə fikir-

ləşdi yaxşı olmaz, necə olsa atamdı, qəlbini sındırmamalıyam. Nigar xanım atasından bir həftə möhlət istədi. Mahmud çox sevinib razı oldu. Nigar atasından ayrılıb, durub gəldi öz otağına. Ataynan qız bir-birindən ayrılıb burda qalsınlar.

Xəbər verim sənə kimdən, Məstandan. Məstan tacir Mahmudun mehtəriydi. Məstan da özünə görə göyçəkdi, amma sağ topuğundan tünd yeriyəndə bir balaca axsaqlığı vardı. Bir gün Məstan Nigarın reyhan bağını sulayırdı, gördü ki, reyhanların arasına bir qız şəkli düşüb. Məstan şəkli götürüb baxdı, o saat qəşş edib, daş parçası kimi yerə sə-rildi. Bu tərəfdən də Nigar xanım əlində bir bardaq çay, reyhan bağına enirdi, gördü reyhanlıqda bir cavan bihuş olub, gözəlliyinə söz yoxdu. Nigar Məstanın başının üstə oturdu, xeyli diqqət edib gördü ki, yerdə bir şəkil var. Əyilib şəkli yerdən götürdü, gördü ki öz şəkli idi. Nigar xanım işi başa düşüb, baş barmağını dodağına verib fikrə getdi, öz-özünə dedi:

– İndi ki, bu mənim şəklimi görüb, bu qədər əziyyətə düçar olub, belə adamlar vəfalı olurlar. Mən də buna aşiq oluram. Nigar xanım Məstana bir könüldən min könülə aşiq olub, oturdu başının üstündə. Məstanı ayıltıdı.

Məstan ayılıb gördü ki, başının üstündə elə bir qız dayanıb ki, gəl görəsən. Məstan dinməz durub, istədi gedə. Nigar xanım Məstanın qolundan tutub dedi:

– Oğlan, Allahdan gizlin deyil, bəndəsindən nə gizlin. Sən mənim ürəyimə çox yatmışsan, sənə gedəcəyəm.

Məstan da öz ürəyindəkini Nigara açıb, hər iki aşiq-məşuq əhd-peyman elədilər.

Bir həftə tamam olanda tacir Mahmud qızı Nigarı çağırırdı dedi:

– Qızım, bir həftə tamam oldu, nə deyirsən? Kişiyə söz vermişəm.

Nigar xanım ahu gözləriynən atasına baxıb, sonra gözlərini yumdu, başını aşağı tikəndə gözündən mirvari boyda yaşlar töküldü. Tacir Mahmud xəbər aldı ki, niyə ağlayırsan?

Nigar uduxa-uduxa atasına dedi:

– Gəl, sən ixtiyarımı ver mənə, kimi könlüm tutsa, ona gedim.

Tacir Mahmud Nigar xanımın xətrini çox istəyirdi, amma bu sözü eşidən kimi, büsbütün Nigar xanımdan sidqi sivrilib dedi:

– İndi ki, mənim sözümdən çıxdın, get gözümünə kənara.

Nigar xanım atasının yanından durub birbaşa gəldi reyhanlığa, həmin yerdə ki, Məstannan görüşüb əhd-peyman bağlamışdı, o yerdə

oturub başladı ağlamağa. Məstan evdən çıxıb gəldi bağa, özünü reyhanlığa yetirib gördü ki, Nigar xanım ağlayır. Xəbər aldı:

– Ey mənim sevdiyim, nə qəza üz verib ki, ağlayırsan?

Nigar xanım bir az qabaq öz atasıynan danışdığı söhbəti Məstana danışdı. Məstan dedi:

– Mənim üstümdə niyə sən öz gününü qara eləyirsən. Mən buna razı ola bilmərəm, gəl sən atanın sözündən çıxma.

Nigar xanım dedi:

– Ey vəfasız, mən sən deyən qızlardan deyiləm. Günümə min qızıl da versələr, sözüm sözdü.

Məstan Nigar xanımdan bu sözü eşidən kimi çox sevindi. Nigar xanımı qucaqlayıb, sarmaşıq ağaca sarınan kimi, bir-birinə sarınıb reyhanlığın bir qırağında uzanıb yatdılar. Eşit tacir İlyasdan. Tacir İlyas eşitmişdi ki, Mahmud qızı Nigar xanımı ona verəcək. Birdən könlünə düşdü ki, gedim Nigar xanımın yanına, bir az söhbət eləyim. Tacir İlyas özünü Nigar xanımın bağçasına yetirdi. İçəri girib reyhanlığa çatdı, gördü ki, Nigar xanımla mehtər Məstan qol-boyun olub yatıblar. Tacir İlyas əllərini bir-birinə vurub, daban qırmadan özünü tacir Mahmuda yetirdi. Tacir Mahmud evdə oturmuşdu, gördü ki, İlyas nəfəsi yana-yana gəlir, ondan xəbər aldı:

– Nə olub, niyə qaranəfəs olmusan?

Tacir İlyas gördüklərini tacir Mahmuda danışdı. Mahmud tacir İlyasdan bu xəbəri eşidən kimi, durub ayağa birbaş gəldi bağa, oyana, bu yana göz gəzdirib gördü ki, reyhanlıqda Nigar xanımnın Məstan sarmaşıq kimi, bir-birinə sarılıb yatıblar. Mahmud əl atıb yerdən bir böyük daş götürüb istədi Məstanın başına vura. Bu dəmdə Nigar xanım yuxudan ayılıb gördü ki, atası istəyir Məstanı öldürə. Nigar xanım ağlaya-ağlaya dedi:

– Ata, əvvəl məni öldür, sonra Məstanı öldürərsən.

Mahmud nə illah elədi ki, qızı Nigardan yaxa qurtarıb, Məstanı yatmış yerdə vurub öldürsün, ancaq Nigar xanım qoymadı. Mahmud hirsini bir az saxlayıb dedi:

– İndi ki belədi, gerek çıxasız şəhərdən, tay gözümə görünməyəsiz.

Bunu deyəndən sonra Mahmud çıxıb getdi.

Səsə Məstan ayılmışdı. Nigar xanımdan xəbər aldı:

– Bu nə əhvalatdı? Nə olmuşdu?

Nigar xanım necə ki biz demişdik, elə də Məstana nağıl elədi. Məstan gördü ki, Nigar xanım çox bərk fikirdədi, oldu ki, xəbər aldı:

– Nə üçün belə fikir eləyirsən?

Nigar xanım Məstandan yarım saata izn alıb gözdən itdi.

Nigar xanım özünü otağa yetirib, vəzndən yüngül, qiymətdən ağır əlinə düşəni yığıb düyünçə bağladı, özünü yetirdi Məstana. Məstan gördü ki, Nigar xanım düyünçəyə gəlir. Mətləbi anladı, götürüb Nigarı birbaşa gəldi evinə. Məstanın bir qoca nənəsi vardı, özü də dünya görmüş çox ağıllı arvad idi. Məstan Nigar xanımı nənəsinə tapşırırdı. Məstanın nənəsi bir neçə gün Nigar xanımla yeyib, bir yanı üstə yatdı.

Amma bir balaca da Nigardan danışaı. Gəlin var evə düşmənlə, mala düşmənlə, ərə deyər can, qaynanaya qusdurur qan. Amma Nigar xanım belə deyildi. Elə gələnlə kimi, Nigar xanım o yana, bu yana baxdı, gördü ki, ev səliqəyənlə döşənməyib, tez qolunu çırmalayıb, qaynanasını təmiz çimdilib, baş-gözünü yudu, evi silib süpürdü, öz istədiyini kimi səliqəyə saldı. Məstana təzə paltar alıb, üst-başını düzəltirdi. Bəli, hər şeyi səliqəyə salıb, qazıya gedib kəbin kəsirdi, şadlıq qazannını işə saldı. Məstan bir neçə gün Nigar xanımın yanında qaldı. Bir gün pul qazanmaq niyyətinə düşüb, Nigar xanımdan başqa yerə getmək üçün icazə aldı. Nigar xanımı anasına tapşırıb, xudahafizləşib evdən çıxdı. Məstan çıxıb bazarda gəzinirdi, gördü ki, bir dəstə tacir bir yerə yığılıb söhbət edirlər. Tacirlərdən biri Məstana çağırıb dedi:

– Oğlan, nökrə dayanarsanmı?

Məstan dedi:

– Nə üçün dayanmamam, işimin adı nə olacaq? Mənə nə verəcəksiniz?

Tacirbaşı Məstannan danışib, onu götürüb öz hücrəsinə gəldi.

Səhər tacir mal alıb qatırlara yüklədi, Məstana verib dedi:

– Apar bə malları Misir şəhərində filan tacirə ver.

Üstəlik bir kağız da yazıb Məstana verdi. Məstan qatırlardan birinə minib yol getməyə üz qoydu. Məstan az gedib, çox dayandı, mənzilbə-mənzil, teyyi-mənazil, gedib çatdı Misir torpağına. Qatırları karvansaraya çəkib rahat elədi, çıxıb şəhərə həmin taciri soradıqan gəzib tapdı. Məstan Fəttah verən kağızını ona verib, malları əlbəəl xırıd elədi. Məstan bir müddət Misirdə qaldı. O, bu qalmaqla iki dəfə Nigar xanıma pul göndərirdi. Bunlar burda qalsın. Gəl sənə xəbər verim kimdən. Su ağacı, cüvəlləgi şeytan əməlli, küpəgiren qarının əlindən su içən tacir İlyasdan.

Tacir İlyas oturmuşdu hücrədə. Birdən öz-özünə dedi:

– Ey dili-qafil, bu nə işdi mən tutdum. Axırda qız mənə yox, meh-tərin qisməti oldu.

İlyas bu fikirdəydi, birdən yadına düşdü ki, Məstan Misir şəhərin-dədi. Nigar xanım da təkdi. Durdu kəndbəkənd gəzməyə. İlyas gəlib çatdı Nigargil yaşayan şəhərə, gəzib dolanıb Nigar xanımın evini tapdı, evi bələdləyib, çıxıb getdi. İlyas gecədən bir pas keçirdib durub getməkdə olsun. Eşit xəbəri Nigar xanımdan.

Nigar xanım Məstan göndərən pulu anasına verib evə xərclik elə-yirdi, qalanını da evə şey-şüy alırdı. Bəli, gecə gəlindən qayınana ba-yırda yatmaqda olsunlar. Eşit tacir İlyasdan. İlyas üst-başını dəyişdi-rib, durub gəldi Nigar xanımın evinə. Həyətə girib gördü ki, Nigar xanım səki üstə yatıbdı. Yavaş-yavaş gəldi Nigar xanıma tərəf. İlyas yerə diz vurub, oturdu Nigar xanımın başının üstündə. Nigar xanımın döşünə əl atdı. Nigar xanıma əl vuran kimi, ayılıb gördü ki, sinəsində bir əl gəzir, gözlərini ovub gördü başının üstündə bir nəfər qara paltar oturub. Nigar tez yorğan-döşəkdən durub, əl atdı ki, daş götürüb İlyasın başına vura. Göz gəzdürüb daş tapa bilmədi. Gördü ki, divar dibin-də bir dəyənək var. Dəyənəyi götürüb iki dəfə İlyasa vurdu. İlyas yerə yığılıb yenə qalxdı, o saat durub qaçdı. Nigar xanım küçə qapılarını bərk-bərk bağlayıb gəlib yığılıb yatdı.

İlyasın başı yarılıb, qanı axa-axa gəlib çıxdı mənzilinə, gecəni yatıb, şəhər tezdən bir neçə qatır yükü ipək mal aldı. Məstanın anası-nın dilindən oğluna bir belə məktub yazdı: “Oğlum, arvadın Nigar xanım şəhərdə bizi biabır elədi. Gündə bir lotuynan oturub danışır, durmayıb özünü mənə tez yetirəsən”. Kağızı möhürləyib qoydu qol-tuğuna, minib atını, yüklü qatırları qabağına qatıb Misir şəhərinə tərəf üz tutdu. Neçə mənzil yol gedib gəlib Misir şəhərinə çatdı.

Karvansaraların birində rahat oldu. Şəhər açılan kimi, malı xırtd eləyib, başladı Məstanı axtarmağa. Məstanı tapıb kağızı ona verdi, üs-təlik dil cavabı da dedi:

– Anan Nigarın əlindən qan ağlayır. Mən də nəsihətə gəlmişdim, vurub başımı yardı.

Məstan gedib molların yanına, kağızı ona oxutdurub əhvalatdan xəbərdar oldu, o, anasının üstünə belə bir kağız yazdı: “Ana, mən gə-lincə işi dayandır, gəlib əncam çəkərəm”. Məstan kağızı möhürləyib verdi Tacir İlyasa, dedi:

– Bu kağızı hələ– həlbət yetirərsən anama, dil cavabı deyərsən ki, bir aya kimi çıxıram.

Tacir İlyas mənzilinə gəlib, Məstan verən kağızı açıb oxudu, o saat kağızı cırıb atdı. Özündən belə bir kağız düzəltdi: “Ana, bir aya kimi vətənə gəlirəm. Bir ay içində Nigar xanımı qov getsin. Hərgah qov-masan, gəlib səni də, onu da öldürəcəyəm”. Tacir İlyas qatırını minib qatırları qatdı qabağına, üz qoydu getməyə. Nağıllarda mənzil tez başa gələr. İlyas gəlib çatdı şəhərə, kağızı bir uşağa verib Məstanın anasına göndərdi. Məstanın anası çox ağıllı arvad idi. Bildi ki, kağız oğlundandı. İstədi ki, kağız əvvəl özgə adama oxutdursun, sonra versin gəlini Nigara. Bu dəmdə Nigar gəlib çıxdı, xəbər aldı:

– Nənə, o kağız nədi?

Məstanın anası gizlədə bilməyib dedi:

– Gözün aydın olsun, Məstandan məktub gəlib, oxu görək nə yazıbdı.

Nigar xanım kağızı alıb oxuyan kimi, rəngi-rufu qaçıb özündən getdi. Məstanın anası Nigar xanımı bir təhənnən ayıldıb, xəbər aldı ki, nə olub, niyə belə oldun?

Nigar xanım bir söz deməyib, birbaşa durub getdi öz otağına. Nigar xanım ağlaya-ağlaya dedi:

– Mən Məstandan ötrü atamı–anamı atıb gəldim, indi mənə belə kağız yazsın! Ey dili-qafil burda bir iş var ki, belə kağız yazıbdı.

O, gecəni səhərə kimi yatmayıb, fikir elədi. Səhər tezdən durub özünə bir dəst paltar götürüb, üz qoydu bərri-biyabana. Nigar xanım az getdi, çox dayandı, çox getdi az dayandı, gəlib çatdı bir meşənin qırağına. Meşəyə girib o yana, bu yana baxıb gördü ki, burda bir qalaça var, amma qapıları açıqdı. Qalaçadan içəri girib gördü ki, hazır evdi, amma heç kəs yoxdu. Nigar xanım burda qalmaqda olsun. Eşit bir neçə kəlmə Məstanın anasından. Məstanın anası səhər durub gördü ki, Nigar xanım yoxdu, amma Məstanın göndərdiyi məktub yerdədi. Götürüb kağızı qoydu qoltuq cibinə, başladı Nigarı axtarmağa, nə qədər gəzdisə, Nigar xanımdan bir soraq tapa bilmədi. Evinə gəlib, qara geyinib oturdu; axşama kimi başına döyüb ağladı. Eşit Məstandan. Məstan kağızı göndərəndən sonra başladı darıxmağa. O bir gün öz-özünə dedi:

– Nə təhər olsa, gərək gedəm vətənimə, bir xəbər biləm.

Məstan gəlib ağasıynan haqq-hesabı üzdü, sonra vətəninə tərəf getməyə başladı. Məstan Nigar xanımı görməyə çox tələsirdi. Ata bir-iki şallaq vurub, bir aylıq yolu on beş günə gəldi evinə çatdı. İçəri girəndə

gördü ki, anası qara geyinib. Xəbər aldı ki, niyə qara geyinibsen? Qarı nə ki olmuşdu, oğlu Məstana nağıl elədi, göndərdiyi kağızı Məstana verdi. Məstan kağıza baxıb gördü ki, öz möhürüdü. Aparıb kağızı oxutdurdu, gördü ki, kağız bunun adından yazılıb. Öz yazdığı kağız anasına çatmayıb. İş Məstana aşkar oldu. Gəlib anasının yanına, xəbər aldı:

– Ana, sən tacirənən mənə məktub göndərmisən?

Məstanın anası gözünün yaşını qurudub dedi:

– Yox, göndərməmişəm, amma bu kağızı filankəsin oğlu gətirib mənə verdi.

Məstan evdən çıxıb gəldi həmin oğlanı tapdı, xəbər aldı ki, kağızı sənə kim vermişdi? Oğlan dedi:

– İlyas adında bir tacir vardı, o verdi.

Məstan gəlib evə, anasıynan halallaşılıb üz qoydu Nigar xanımın dalısınca. Məstan getməkdə olsun. Eşit İlyas tacirdən. O gördü ki, Nigar xanım yoxdu. Durub gəldi rəmmalın yanına, rəml atdırdı ki, görək Nigar xanım hardadı?

Rəmmal rəml atıb İlyasa dedi:

– Nigar xanım günbatan tərəfdə bir meşənin içindədi.

Tacir İlyas Nigarın adını eşidən kimi, rəmmalın ovcuna bir cəngə qızıl basıb, başladı pay-piyada getməyə. Eşit Məstandan, Məstan günbatan tərəfə neçə müddət yol getdi. Bir neçə gündən sonra onun qabağına iki yol çıxdı. Məstan bilmədi hansı yoldan getsin, özünə bir koma tikib oturdu yolun ortasında. İlyas bir aylıq yolu on günə gedib, gəlib çatdı Məstana, gördü ki, Məstan burdadı. Uzaqdan tanıyıb, üz-gözün dəsmalnan bağladı, salam verdi. Məstan salamını aldı. Hər ikisi laldinməz durub düşdülər yola. Amma bir-birindən xəbər almadılar ki, hardan gəlib hara gedirsən. Məstan İlyası tanımadı. Bunlar yol getməkdə olsunlar. Xəbəri verim sənə kimdən, Nigar xanımdan. Nigar xanımı biz aparıb meşədə qoyduq, görək Nigar xanım meşədə neylədi?

Nigar xanım necə ki, demişdik, gördü ki, burda bir boş ev var, evə girib, gəzib dolandı, gördü ki, burda bir dəşik var. Əl vuran kimi daşları töküldü. Bir boş yer açıldı. Nigar xanım gördü ki, burda bir baş daşı var. Baş daşının o tərəf, bu tərəfinə keçib, bir şey başa düşə bilmədi, qırsaqqız olub meşənin içində qaldı. Bir gün Nigar xanımın azuqəsi qurtarmışdı, hər yeri gəzib bir şey tapa bilmədi, gəlib oturdu baş daşının yanında, öz gününə ağlayırdı. Bu dəmdə əli ilişdi baş daşına, gördü ki, baş daşı tərənir. Baş daşını tərpedib çıxartmağa başladı. Elə ki, baş

daşını çıxardıb atdı bir tərəfə, gördü ki, həmin qala gözdən itdi. Özü də bərri-biyabanda bir sərdabənin qırağında oturub. Nigar xanım bildi ki, bu yer tilsimliymiş, öz-özünə dedi:

– Nə varsa, bu sərdabənin içindədi.

Sərdabəni tamam söküb gördü ki, burda bir qız xeylağının meyidi var. Onun yanında bir cavan oğlan meyidi var. Onlar xara parçadan bir rəngdə don geyiniblər. Nigar xanım əlini atıb bunların döşündən yapışdı, istədi çəkib sərdabədən çıxarsın. Bu dəmdə hər iki meyidin yaxa düymələri açılıb yerə tökülən kimi qıznan oğlan ayıldı. Nigar xanım qorxub dala çəkildi. Qıznan oğlan bir-birinə baxdılar. Oğlan təzədən qəşş eləyib yerə yıxıldı. Nigar xanım qıza yaxın gəlib xəbər aldı:

– Bu nə işdi, mənə söylə?

Qız sözə başladı:

– Günlərin bir günündə mənim atam öldü. Əmim oğlu atamın sərvətinə sahib olandan sonra məni almaq fikrinə düşdü. Amma mən bu oğlana aşiq olub, əmim oğluna getmək istəmədim. Bir gün əmim oğlu mənə toy eləmək fikrinə düşdü. Mən də bu oğlana qoşulub qaçdım. Əmim oğlu dalımca atlı salıb məni tutub saldı zindana. Çox incitdi, amma onun dediyinə razı olmadım. Həmin gördüyün bu oğlan mənə vəfalı çıxıb mənim dalımca gəldi, məni tapdı, götürüb qaçdı. Biz bir yerdə bir çadır qurub düz bir il qaldıq. Bizi tilsimə salan mənim əmim oğludu.

Nigar xanıma iş agah oldu, başladılar oğlanı ayılmağa. Bir neçə saat əlləşdilər handan-hana oğlanı özünə gətirdilər. Nigar xanım da öz başına gələnləri bunlara danışdı. Hər üçü bir-birinə qoşulub çıxıb gəlməkdə olsunlar. Yolda Nigar xanım fikirləşib öz-özünə dedi:

– Hərçəndi ki, Məstan mənə vəfasız çıxdı, eybi yoxdu, gərək mən ona vəfalı çıxam.

Qız bunları da qatıb yanına getməyə başladı. Eşit Məstannan. Tacir İlyas baş-gözünü sarıımışdı ki, Məstan onu tanımasın. Bunlar bir müddət yol yoldaşlığı elədilər, gəlib çatdılar bir dərənin qırağına. Tacir İlyas vaxtı fota verməyib, Məstanı itələyib dağdan saldı təpəsi aşağı, özü də çıxıb getdi. Məstan dərədə qalmaqda olsun, xəbəri verim sənə kimnən, üç yoldaşdan.

Nigar xanım bu qıznan oğlanı götürüb bir dağın ətəyinə gəldi. Oturub yorğunluqlarını almağa başladılar. Nigar xanım su axtarmağa getdi.

Eşit İlyasdan. O, Məstanı dərəyə salıb, tüpürdü dabanına, qaça-qaça gəlib bulaq başına çatdı. Tacir İlyas bərk yorulmuşdu, oturub

bulaq başında əl-üzünü yumaqda olsun. Bu tərəfdən Nigar xanım əlində qab bulağa gəldi. İlyas Nigar xanımı görən kimi sevinib dedi:

– Ey dili-qafil, əcəb yerdə rastıma gəldin. İndi istədiyim heyfi alaram.

Durub Nigara sarı gəldi. Nigar işi duyub düşməyə aman verməyib, qabnan İlyası elə vurdu ki, başı qarpız kimi yeddi yerdən çatladı. O saat İlyas cəhənnəmə vasil oldu, amma Nigar xanım o qədər ürəyi yanıqlıydı ki, meytdən əl çəkmirdi. Bu tərəfdən də qıznan oğlan Nigarı çox gözlədilər, gördülər ki, gəlib çıxmadı. Bunlar da durub gəldilər Nigar xanımı axtarmağa. Bir cığıra düşüb, gəlib həmin bulaq üstünə çıxdılar, gördülər ki, Nigar xanım oturub bir meyidin sinəsi üstündə, özü də üz-gözü, əl-ayağı tey qandı. Nigar xanımı meyidin üstünnən götürdülər, əl-üzünü yuyub, xəbər aldılar ki, nə olub, niyə bu adamı öldürmüşən. Nigar xanım ata evinnən tutmuş ta indiyə kimi başına gələn müsibətləri bunlara danışdı.

Bir az oturub dərdləşəndən sonra üz qoydular getməyə. Gəlib bir dərənin içinə çıxdılar. Bunlar dərədə bir zarıltı eşitdilər. Nigar xanım özünü salıb dərəyə gördü ki, Məstandı. Qıznan oğlan da köməyə gəlib, Məstanı dərədən çıxarıb gəldilər. Bu tərəfdən də Məstanın anası intizarnan Məstanın yolunu gözləyirdi. Gördü ki, qapı açıldı, içəriyə dörd adam girdi. Məstanın anası Nigar xanımı tanıyıb, onu bağrına basıb öpdü. Nigar xanım başına gələn müsibətləri qayınanasına danışdı. Başladı Məstana dava-dərman eləyib sağaltmağa. Məstan sağaldı. Hər ikisi çəkilib xəlvət bir yerdə taxsır və günahlarından keçdilər, başladılar toy eləməyə. Bir gecədə həmin oğlannan qızın, həm də Məstannan Nigar xanımın toyunu elədilər. Çəkib keyflərini iki qız, iki oğlan asudə nəfəs murad hasil elədilər.

İTKİN QIZ

Məhəmməd adlı bir kişi vardı. Bunun bir arvadı, Əhməd adlı bir oğlu, Güllü adlı bir qızı varıdı. Bir gün Məhəmməd kişi Məkkəyə gedəsi olur. Arvadı, oğlu dedilər ki, biz də gedəcəyik. Məhəmməd kişi onların getməsinə razı oldu. Məhəmmədin bir yaxşı qardaşlığı varıdı. Özü də qazı idi. Məhəmməd kişi qardaşlığının yanına gəlib dedi:

– Mən Məkkəyə gedəcəyəm. Ev-əşiyimi, qızım Güllünü sənə tapşırıram.

Qazı dedi:

– Arxayın ol, özündən yaxşı muğayat olaram.

Məhəmməd kişi arvadını, oğlu Əhmədi götürüb Məkkəyə yola düşdü. Onlar Məkkəyə getməkdə olsun. Sizə qazı ağadan xəbər verim. Qazı ağa gündə ət, xuşkəbər alıb nökrəynən Güllüyə göndərirdi. Bir gün də özü ət, şey-şüy alıb Güllü qızın yanına gəldi. Gördü ki, Güllü başını yuyur, bulud kimi qara saçları üzünə tökülüb. Bir qızdı, günə deyir sən çıxma, mən çıxım, aya deyir sən çıxma, mən çıxım. Qazı ağa imanını əldən verib Güllü qıza bənd oldu. İçəri girib şey-şüyü qıza verdi. Dili tutar-tutmaz dedi:

– Ay qardaşlığımın qızı, yenə ətdən-zaddan alıb nökrənən göndərəcəyəm, bir yaxşı xörək bişir, mən də axşama sənə qonaq gələcəyəm.

Güllü qızın ürəyinə heç bir xayınlıq gəlməyib dedi:

– Gələcəksən, gəl, gözüm üstə yerin var.

Qazı ağa soyuq dəymiş kimi, evinə getdi, bazardan əvvəlcə iki cür şey alıb, nökrəynən qıza göndərdi. Güllü axşama yaxşı bişmiş qayırdı.

Axşam qazı ağa başında bir top ağdan əmmamə, belində on beş arşın parçadan qurşaq, ayağında bəzəkli başmaq, əynində əba, əlində təsbeh, saqqalı yırğalana–yırğalana Güllü qıza qonaq gəldi. Güllü yuxarı başda bir döşəkçə saldı. Qazı ağa dəvə kimi, diz üstə çökdü, göz-lərini qıza zillədi. Pişik kimi əl atdı qızın çənəsinə. Güllü qız dedi:

– Ay qazı ağa, atam məni sənə belə tapşırıd? Ayıbdı, saçından, saqqalından utan!

Qazı ağa dedi:

– Kəs səsini, çəpəl, məni günaha batırma, mən səni şəriətnən özümə əyal eləyəcəyəm.

Güllü qız ha dedi, qazı ağa eşitmədi, onun sözünə qulaq asmadı, çənəsinə bir də əllədi. Güllü gördü qazı ondan əl çəkmir. Kəfgiri gö-türüb qazı ağanın təpəsindən elə vurdu ki, təpəsi qarpız kimi cırıldı. Qazını qan aparıb, çul kimi yerə sərildi.

Güllü qızın yenə də qazı ağaya yazığı gəldi. Başının qanını yudu, yarasına bir yaylıq sarıdı. Xeyli keçəndən sonra qazı bir təhər özünə gəldi. Utandığından Güllünün də üzünə baxa bilməyib əbasının ətə-yini dəstələyib evinə getdi. Qardaşlığı Məhəmmədin yolunu gözlə-məyə başladı. Qazı ağa bir gün eşitdi ki, qardaşlığı Məhəmməd gəlir. Qazı bir at minib getdi onun qabağına. Məhəmməd qazı ağanın başını, gözünü sarınmış görüb dedi:

– Qardaş, sənə nə olub?

Qazı dedi:

– Sən gedəndən sonra qızın başına lotuları yığmışdı. Mən getdim onları qovmağa, vurdular başımı, gözümü yardılar. İndi sən qardaşlıq-sansa, mənim sözümü eşit, qızın başını duzda.

Məhəmməd kişi təbdən çıxdı. Onun gözü yeri görmədi, rəng verdi, rəng aldı. Oğluna dedi:

– Oğul, Əhməd, mən daha bu sözdən sonra evə getmirəm. Əgər gedib o çəpəli öldürüb, qanlı köynəyini mənə gətirməsən, evə ayaq basmaram.

Əhməd ordan atlanıb düz evlərinə gəldi. Güllü qız qardaşını görüb qapıya çıxdı ki, onnan görüşsün. Qardaşı Əhməd qaş-qabağını tökdü. Güllü dedi:

– Ay qardaş, bəs anam, atam hanı?

Əhməd dedi:

– Onlar yoldadılar, səni qabaqlarına aparmağa gəlmişəm.

Güllü bir söz demədi. Əhməd bacısını tərkinə alıb yola düşdü; xeyli at sürdü, bir meşəyə yaxınlaşdılar. Güllü dedi:

– Ay qardaş, niyə yolundan çıxdın. Hara gedirsən, atam, anam bu tərəfdədimi?

Əhməd dedi:

– Sənin kimi namussuz bacı nə mənə, nə də atama lazımdı. Aparıram səni öldürməyə.

Güllü dedi:

– Ay qardaş, öldürürsən, apar öldür, ancaq mən bilirəm o şeytanlığın qazı eləyib, bu işdə mənim heç bir günahım yoxdu. Mən qazı deyən yolun sahibi deyiləm.

Əhməd bacısının bu sözündən fikrə getdi. Bir az yumşaldı, sonra öz-özünə dedi:

– Yəqin qazı bacıma şər atır. Daha bundan ötrü bacımı niyə öldürüm?

Əhməd bu sözü deyib bacısına rəhmi gəldi. Onu aparıb bir meşədə qoydu. Köynəyini aldı, quş vurub köynəyini o quşun qanıyan qıpqırmızı boyadı. Atını sürüb qanlı köynəyini aparıb atasına verdi. Atası qızın ölümünə inanıb evlərinə gəldi. Onlar evlərində qalsınlar, sizə Güllü qızdan söyləyim. Güllü qız meşədə ağlaya-ağlaya gəzirdi. Gəldi bir ağac koğuşu tapdı; oranı özünə məskən elədi. Meyvələrdən yeyib, ölmə-diril orda ömür sürməyə başladı.

Günlərin bir günü, bir padşah oğlu ova çıxmışdı. Yolu azıb meşədə tək gəzirdi. Birdən bu oğlan meşədə qızı gördü, istədi onu tutsun, qız qaçıb çıxdı bir ağaca. Padşah oğlu ağacın dibinə gəldi. Oxu çəkib dedi:

– Ey nəçisən, düş ağacdən aşağı, yoxsa səni oxnan vuracağam.

Güllü qız əvvəl düşmək istəmədi, sonra gördü oğlan əl çəkmir. Qorxusundan ağacdən yerə düşdü. Padşah oğlu gördü bu bir gözəl qızdı ki, dünyada bərabəri yoxdur. Padşah oğlu bir könüldən min könülə Güllü qıza vurulub dedi:

– Ay qız, söylə görüm sən kimsən, kimin qızısan? Bu qalın meşələrdə təkbaşına nə gəzirsən, demirsənmi qurd-quş basıb yeyər?

Güllü başına gələn əhvalatı padşah oğlundan gizləyib dedi:

– Padşah oğlu, mən də padşah qızıyam. Qardaşlarımla gəzməyə çıxmışdım. Meşədə yolumuzu azdıq, bura gəlib çıxdıq. Qardaşlarımı qurd-quş dağıtdı, tələf elədi. Mən gizləni bəlamat qaldım.

Oğlan dedi:

– Mən padşah oğluyam, gedək səni özümə alım.

Qız dedi:

– Nə deyirəm, aparırsan, gedərəm.

Padşah oğlu Güllü qızı götürüb, axtara-axtara gəldi qoşununu tapdı. Onlara dedi:

– Mən ovumu tapdım. Atlanın qayıdaq şəhərə.

Qoşun atlandı, qayıtdılar şəhərə. Padşah oğlu ömr elədi şəhəri xalılar, çiçəklərnən başdan-ayağa bəzədilər. Padşah oğlu qırx gün qırx gecə toy eləyib Güllü qızı aldı. Bu vaxtdan aylar keçdi, illər dolandı, bunların iki oğlu oldu. Oğlanlarının birinin adı Həmid, birinin adını Mahmud qoydular. Oğlanlar ayları, günləri sanıyıb böyüyürdülər.

Bir gün padşah oğlunun dostları ona dedilər:

– Ey şahzadə, söylə görək niyə şəhərimizdəki gözəl qızları bəyənmədin, getdin bir meşə qızı aldın? Bilən yoxdu ki, əsli kimdi, nəslə kimdi.

Dostların, aşnaların bu sözü padşah oğluna ox kimi dəydi. Bikef, bidamaq ordan evinə qayıdıb gəldi. Güllü şah oğlunu bikef görüb dedi:

– Niyə belə bikefsən?

Padşah oğlu dedi:

– Bu gün dostlarımla mənə aramda söhbət keçdi, dedilər ki, sən niyə sahibsiz, itkin bir meşə qızı alıbsan?

Güllü qız ağlaya-ağlaya dedi:

– Oğlan, dərd çəkmə, mən yetim qız deyiləm, mənə də böyük əqrabam var, mənə də atam, anam, gözü yolda qalanım var. İstəyirsən onları görəsən, gedək gör.

Padşah oğlu dedi:

– Mən taxt-tacımı buraxıb gedə bilmərəm. İnandığım vəzirimi, qoşunu sənə qoşum, get qohumlarını gör, mənə də xəbər gətir.

Güllü qız razı oldu. Padşah oğlu, o gün oğlanlarını, arvadını qoşunan bərabər vəzirə qoşub yola saldı. Onlar üç gün, üç gecə yol getdilər, dördüncü gün bir meşənin qırağında çəmənli, güllü-çiçəkli bir yerdə düşüb çadır qurdular. Hərə öz çadırında əyləşmişdi. Güllü də öz çadırında oğlanları ilə oturmuşdu. Qoşun yerbəyer olmuşdu. Vəzir baş çadırdə əyləşmişdi. Güllü də öz çadırında oğlanları ilə oturmuşdu. Bir dəfə Güllü öz çadırından çölə çıxdı. Vəzir Güllünü görüb onun gözəlliyinə vuruldu.

Gecə oldu vəzir bütün qarovulları çadırlara göndərərək dedi:

– Bu gecə rahat yatın, mən tək qarovul çəkəcəyəm.

Qoşun bütün çadıra doldu. Vəzir o qədər gözlədi ki, hamı yuxuya getdi: sonra özünü bir tərəfdən Güllü qızın çadırına saldı. Güllü vəzirin ayağının tappıltısından ayılıb dedi:

– Ay vəzir, gecə vaxtı burda nə gəzirsən? Sənə ayıb deyilmi padşah oğlunun arvad-uşağının üstünə gəlirsən?

Vəzir dedi:

– Kiri, danışma, gərək nə olursa olsun mənə başbir olasan, yoxsa səni də, oğlanlarını öldürəcəyəm.

Güllü gördü vəzirdən yaxa qurtara bilməyəcək, istədi hiylə ilə canını onun yaxasından qurtarsın, dedi:

– Vəzir, yaxşı, nə deyirəm, qoy çölə çıxım, gəlim, sonra.

Vəzir Güllü qıza inanmadı, onun belinə ip bağladı, ipin bir ucunu əlində tutdu. Güllü qız çölə çıxdı. İpi bir ağaca bağlayıb, getdi bir tərəfdə durdu. Bir xeyli keçdi. Vəzir gördü Güllü qız gəlmədi. İpi çəkəndə ucunda ağac gəldi. Vəzir bildi ki, Güllü onu aldadıb qaçıb. Vəzir çıxdı hər tərəfi gəzdi, qızı tapa bilmədi, acıqlı-acıqlı çadıra girdi. Həmidi görüb çadırın ağzında yerə yıxıb dedi:

– Ay qız, hardasan, gəl! Yoxsa oğlun Həmidi öldürəcəyəm. Güllü qız namusunu oğlundan çox istəyindən gəlmədi.

Vəzir gördü Güllü gəlmədi, qılıncı çəkib Həmidi öldürdü. Sonra Mahmudu gətirib yerə yıxdı, yenə dedi:

– Ay qız, hardasan, gəl! Yoxsa bu oğlunun da öldürüb səni sinəsi dağlı qoyacağam.

Bu dəfə Güllü dözməyib tərəfdən dedi:

– Ay namussuz vəzir, mən bir oğul deyil, min oğuldan ötrü özümü binamus eləməyirəm. Öldürürsən, öldür. Bir vaxt gələr, sən də cəzana çatarsan!

Vəzir bu sözdən daha da acıqlanıb Mahmudu da öldürdü.

Güllü oğlanlarını ölmüş görüb daha çadıra gəlmədi. Qaçdı getdi qalın meşəyə. Vəzir yenə çıxdı hər tərəfi gəzdi, qızdan bir əsər tapmadı, gəldi öz çadırına, gözlədi sabah açıldı. Qoşun yuxudan oyandı. Vəzir qoşunun içinə hay-küy salıb dedi ki, baxın, padşah oğlunun arvadı öz oğlanlarının başını kəsib meşəyə qaçdı. Qoşun əhli bir-birinə deydi. Dedilər ki, vəzir neyləyək ki, yaxamızı padşah oğlunun əlindən qurtaraq?

Vəzir dedi:

– Nə eləyəcəyik, gedək olduğu kimi söyləyək.

Qoşun atlanıb gəldi şəhərə. Əhvalatı vəzir deyən kimi, padşah oğluna söylədilər. Padşah oğlu fikrə getdi, oğlanlarına, arvadına çox ağlayıb dedi:

– Yenə bu kələk vəzirin kələyidi. Gərək işi başacan qovam.

Padşah oğlu vəzirə dedi:

– Gərək biz meşəyə gedək, qızı tapaq.

Vəzir əlacsız qalıb razı oldu. Hər ikisi sayıl libası geyinib, yola düşdülər.

Güllü qız gizləndiyi meşədən çıxıb yola düşdü. Yolnan az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib sürüdə bir çobana rast gəldi. Çoban Güllünü gözəl görüb dedi:

– Gərək mənə gələsən.

Güllü baxdı ki, çobanın əlində bir çomaq, yanında bir köpək var. Elə qanmaz, heyvərə çobandı ki, çomağı çəkib itə qıs vursa, adamın bağrını yarar. Güllü öz-özünə fikir elədi ki, bu çobandan dilnən, xoş-nan yaxa qurtarmaq olar. Güllü bu fikrənən çobana dedi:

– Mən sənin çoban paltarını geyinib qoyunun qırağında durum: sən get öz evinizdən mənə bir dəst gəlin paltarı gətir, geyinim gedim. Yoxsa bu cırıq-cındır paltarnan kənddə sənin evinə getmək camaat içində həm sənə, həm də mənə ayıbdı.

Çoban Güllünün sözünə inandı, paltarını çıxardıb ona verdi. Güllü çoban paltarını geyinib sürünün yanında qaldı. Çoban getdi evlərinə Güllüyə gəlin paltarı gətirməyə. Çoban gözdən itəndən sonra Güllü sürünü buraxıb, yola düşdü, az getdi, çox getdi, gəzə-gəzə, axtara-axtara gedib öz yerlərinə çıxdı. Öz obalarında doqqaznan gedirdi, birdən qardaşı Əhməd qabağına çıxdı. Əhməd Güllünü tanımadı, ancaq Güllü qardaşını gören kimi tanıdı. Əhmədgilə nöker lazım idi. Əhməd dedi:

– Ay çoban, hara gedirsən?

Güllü dedi:

– Nöker olmağa gedirəm.

Əhməd dedi:

– Gedək bizə nöker ol.

Güllü dedi:

– Gedək.

Getdilər evə. Güllü atasıgilə nöker oldu. Güllü atasına ata, anasına ana, qardaşına da qardaş deyirdi, ancaq onlar buna nöker deyirdilər. Güllü onları tanıyırdı, amma onlar Güllünü tanımadılar.

O tərəfdən də padşah oğlu, vəzir çölləri, meşələri gəzə-gəzə gəlib həmin Güllü rast gəldiyi çobana rast gəldilər. Ondan xəbər aldılar ki, çoban qardaş bu nişanda bir qız görmədin?

Çoban cavab verdi ki, gördüm, elə mən də onu axtarıram.

Padşah oğlu dedi:

– Çoban, onda gəl gedək birlikdə axtaraq.

Çoban dedi:

– Gedək axtaraq.

Hər üçü yola düşüb gəzirdilər. Axırda gəlib Güllünün atası Hacı Məhəmmədin qapısına çatdılar. Gecə onlara qonaq oldular. Güllü onların hər üçünü tanıdı: amma açıb ağartmadı, axırını gözlədi. Qonaqlıq düzəldi. Hacı Məhəmməd çoxdan bəri evinə çağırmadığı qardaşlığı qazı ağanı da bu qonaqlığa çağırırdı. Qonaqlara cürbəcür xörəklər bişdi. Qonaqlar xörək yedilər, sonra padşah oğlu dedi:

– Bir nağıl danışan olsaydı, bir az könlümüz açılardı.

Güllü bu sözü eşidib fürsət vaxtı olduğunu bildi. Ayağa qalxıb dedi:

– Mən qərribə bir nağıl danışaram, ancaq bu şərtən ki, sən qapıda dur, mən nağılı söyləyib qurtarana kimi, heç kəsi evdən eşiyə buraxma.

Padşah oğlu ayağa qalxıb qapını kəsdi. Güllü qız başına gələn bəllələri başdan-ayağa bir-bir nağıl eləməyə başladı. Güllü nağılı söyləyib, qazı ağaya çatanda, qazı qalxdı ki, əlinə aftafa almaq mahnasıynan çıxıb qaçsın. Padşah oğlu dedi:

– Qazı, şərtimiz var, nağıl bitməmiş qoymaram çölə çıxasan.

Qazı qorxa-qorxa qayıtdı yerində oturdu. Güllü nağılı söyləyib atası Hacı Məhəmmədə çatanda, Hacı Məhəmməd istədi aftafa almaq mahnasıynan çıxsın çölə. Yenə padşah oğlu qoymadı. O da qayıdıb oturdu yerində. Güllü bu dəfə sözünü söyləyib vəzirə çatdı. Söz vəzirə çatanda o da istədi eşiyə çıxsın. Padşah oğlu qoymadı. Söz gəldi çobana çatdı. Çoban da qalxıb qaçmaq istədi, yenə padşah oğlu qoymadı: axırda Güllü danışib qurtardı. Əhvalat açıldı, susdular, iş məlum oldu. Padşah oğlu qılını cəkib əzəl vəzirin, sonra qazının boynunu vurdu, çobana da ənam verib azad elədi.

Güllü ata-anasıynan, qardaşıynan, padşah oğlu təzədən qohumlarıynan görüşdülər, öpüşdülər. Hacı Məhəmməd oğlu, arvadı elədikləri işdən peşman oldular. Padşah oğlu Güllüynən bərabər qaynatasıgildə bir neçə gün qonaq qaldı, sonra onlarnan halallaşib yola düşdülər. Gedib evlərinə çatdılar, gün keçirməyə, ömür sürməyə başladılar.

Onlar yedilər, içdilər yerə keçdilər; biz də yedik, içdik dövrə keçdik.

Göydən üç alma düşdü, biri bacadan baxanlara, biri nağıla qulaq asanlara, biri də nağıl söyləyəndə düşdü.

ŞÜKUFƏ XANIM

Badi-badi giriftar, hamam-hamam içində, xəlbir saman içində, dəvə dəlləklik elər, köhnə hamam içində. Qarışqa şıllaq atdı, dəvənin qıçı sındı. Hamamçının tası yox, baltaçının baltası yox. Orda bir tazi gördüm, onun da xaltası yox. Ömrümdə belə şilə aşığı yeməmişəm, belə yalan deməmişəm.

Günlərin bir günündə Məmmədnəsir tinində bir cavan oğlan var idi. Bu oğlanın özünə görə az-çox dövləti var idi. Oğlan evlənib toy elədi. Günlərin birində arvadının boynuna uşaq düşdü. Arvad həmliydi, oğlan qürbətə getdi. Oğlan gedəndən üç ay sonra arvad bir gözəl qız doğdu. Arvad ərinə yazdı ki, bir qızımız olub, adını da Şükufə qoymuşam. On altı ildən sonra arvad ərindən kağız aldı ki, gəlirəm. Bəli, bir gün Şükufə xanım evdə yatmışdı, anası da evdə yoxudu. Bu vaxt Şükufə xanımın dədəsi gəldi. İçəri girib gördü arvadı yoxdu, amma bir gözəl qız yatıbdı, belə gözəldi ki, yemə, içmə bu qızın xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə. Aya, günə deyir: sən çıxma, mən çıxıram. Dədəsi Şükufə xanımı görən kimi az qaldı ağı başından çıxsın. O saat qıza aşiq oldu.

Bu halda Şükufə xanımın anası gəldi. Əriynən görüşdü, öpüşdü, sonra kişiye dedi:

– A kişi, görürsən necə qəşəng qızımız var?

Kişi bildi ki, bu gördüyü öz qızıdır. Kişinin əlacı kəsildi bilmədi neyləsin, qızın məhəbbətindən ürəyi çırpınırdı.

Kişini fikir aparmışdı, heç bilmirdi neyləsin. Çox fikirləşdi, axırda arvadına dedi:

– Arvad, mən gələndə bir nəfər mənə dedi ki, padşah gözəl qızları, cavan qızları yığıb öz hərəmxanasına aparır; gəlib bizim Şükufəni də aparacaq. Odur ki, bu yavuşq şəhərdə mənim tanışım var, aparım tanışimgildə qoyum, hələ orda qalsın, özüm də qayıdıb gəlim.

Arvad kişinin sözüne inanıb razı oldu.

Gecənin bir yarısı kişi nökrini çağırdı; araba qoşdular, qız atasıyan arabaya mindi, nökr də sürdü, bunlar yola düşdülər. Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər var-yox iynə yarım yol getdilər. Gəlib bir yolun qırağında kişi nökrinə dedi:

– Arabanı saxla, bu saat gəlirəm.

Nökr arabanı saxladı, kişi çıxarıb nökrə çoxlu pul verib dedi:

– Hara istəyirsən get, ancaq evə getmə. Bir adama da bir söz demə.

Nökr pulu aldı, çox razılıq eləyib dedi:

– Mənim nə dərdimə ki, başqasına söz deyəm, bir də sizə gedəm. Elə mən Allahdan istəyirdim pulum olsun, əlimdə maya eləyib öz kəsibcılığı eləyim.

Nökr baş alıb getdi.

Sənə deyim bizim Şükufə xanımdan, dədəsiynən az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlib bir çeşmənin başında düşdülər. Şükufə xanım dedi:

– Dədə, hara gedirsən?

Kişi hirslənib dedi:

– Nə dədə, mən sənə dədə deyiləm, kim deyir mən sənə dədənəm?

Qız dedi:

– Axı, anam dedi ki, sən mənim dədəmsən.

Dədəsi dedi:

– Anan da çox qələt elədi, sən də. Mən sənə dədə deyiləm, mən sənənin ərinəm.

Şükufə xanım işi başa düşdü, qorxudan ürəyi çırpınmağa başladı. Elə ki, çeşmənin başında bir az çörək yedilər, Şükufə xanım dedi:

– Mən bir bayıra çıxım, gəlim.

Atası izn verdi. O, yavaşca dərəyə enib, qaçmağa başladı. Dədəsi gördü ki, Şükufə qaçır. Qız qaçdı, dədəsi qovdu, az qalmışdı ki, dədəsi qıza çatsın. Bu vaxtda Şükufə xanım gördü ki, bir çoban gəlir, qabağında qoyunları. Özünü çobana yetirib dedi:

– Aman günüdü, məni bu kişinin əlindən qurtar!

Çobanın əlində bir çomağı varıdı, çomağın başına əlinə keçən mızqırığı, dəmir parçası çalmışdı. Çoban çomağı qaldırıb kişinin belinə bir

dəfə çəkdi. Bir-ikisini də vuranda kişi gördü işlər fıırıqdı, sürüşquluya dəm verib qaçmağa başladı. Uzaqlaşandan sonra qıza dedi:

– Yaxşı, gör sənin başına nə oyun açacağam. Eybi yoxdu, sən mənə döydürdün?

Bəli, kişi qaçmaqda olsun, sənə kimdən deyim, Şükufə xanımnan çobannan. Şükufə xanım çobana dedi:

– Əgər mən belə qız paltarında sənnən şəhərə getsəm, onda səni də incidərlər, mənə də. Həm də mənə sənənin əlindən alarlar. Sən gəl öz paltarını ver mən geyim, bir dənə də qoyun qarnı ver keçərdim başıma, desinlər ki, keçəl oğlandı.

Çoban razı oldu, öz paltarını çıxarıb Şükufəyə verdi. Şükufə xanım başına bir qoyun qarını keçirib, lap keçələ oxşadı. Bu çoban padşahın çobanıydı. Bəli, axşam Şükufə xanım çobannan bərabər evə gəldilər. Padşah arvadı çobanın yanında keçəl uşağı görüb soruşdu:

– Çoban, bu kimdi?

Çoban dedi:

– Xanım, bu mənə qohumumdur. Elə gələndə yolda rast gəldi, gətirdim evə. Buna da bir iş verin işləsin.

Xanım gördü ki, bu çox gözəl bir oğlandı, hayıf ki, keçəldi. Əlqərəz, nə başınızı ağrıdım bizim bu keçəli qazlara çoban elədilər. Keçəl hər gün padşahın qazlarını qəsrin dalında olan böyük bağın çəməninə otarırdı. Bu çəmənin ortasında bir hovuz varıdı, qazlar bu hovuzda çimərdi. Şükufə xanım da istilənəndə bu hovuzda çimərdi. Beləliklə Şükufə xanımın günü keçərdi. Bəli, Şükufə xanım burda qaz otarmaqda olsun, sənə kimdən deyim, bizim padşahın oğlundan. Padşahın bir cavan oğlu vardı. Bu oğlan hər gün pəncərədən bağı seyr edirdi. Bu vaxt Şükufə xanım da hovuzda çimirdi. Padşahın oğlu bir də gördü ki, hovuzda bir gözəl qız çimir, az qaldı ağılı başından çıxsın; öz-özünə dedi ki, bu gözəl qız hardan gəlib. Qoy baxım görüm bu qız çıxıb hara gedəcək. Oğlan gördü ki, qız çimib, paltarını geyindi. Getdi qaz otarmağa. Padşah oğlu gördü ki, bu qız qaz otaran keçəldi, o saat barmağını dişlədi, başladı fikrə getməyə. Anası oğlunu çağırırdı çörək yeməyə. Padşahın oğlu gəlmədi. Axırda anası öz-özünə dedi:

– Bıy, başıma xeyir, balam naxoşlayıb, ac qaldı.

Qızını göndərdi ki, get qardaşını gətir çörək yesin. Qız getdi, nə qədər elədi, oğlan gəlmədi. Gördü oğlan başını qoyub əllərinin içinə bərk fikirləşir. Dedi mən çörək yemirəm, iştaham yoxdu. Əlqərəz, nə

başınızı ağrıdım, nə qədər elədilər, oğlan gəlmədi. O, elə otaqda qalıb, keçəl çobanın dərđini çəkirdi. Bu keçəl çobanı padşahın külfətinin hamısı çox istəyirdi; heç kim onun qəlbinə dəymirdi. Hamı deyirdi ki, yazıq keçəl yetim uşaqdı, bunu incitməyin, Allaha xoş getməz. Elə ki axşam oldu, keçəl çoban gəldi, padşahın arvadı öz-özünə dedi:

– Aha, yaxşı oldu, qoy bu keçəlnən oğluma yemək göndərim, bəlkə bu yetimin xətrinə yedi, yoxsa gedə lap acından ölər.

Məcməyiyyə cürbəcür yeməklər qoyub, keçələ dedi:

– Apar bunu şahzadə yesin.

Yazıq keçəlin heç bir şeydən xəbəri yox idi. Məcməyini əlinə alıb oğlanın otağına getdi. Elə ki, oğlan gördü keçəl gəldi, tez yerindən durub, məcməyini, stolun üstünə qoydu; sonra qapını bağlayıb, keçələ dedi:

– Paltarlarını çıxart, qız paltarı gey.

Oğlan əvvəldən qız paltarı hazırlamışdı. Şükufə xanım qorxuya düşüb dedi:

– Ağa, mən oğlanam, qız deyiləm.

Padşahın oğlu dedi:

– Heç o yan, bu yan eləmə, əhvalatın hamısını bilirəm. Hovuzda çiməndə öz gözümünə görmüşəm.

Şükufə xanım gördü ki, gizlətməyin yeri yoxdu. Durdu padşahın oğlu hazırladığı ipək paltarı geydi, aynanın qabağında özünə bir az gözəllik verdi. Bəli, Şükufə xanımın gözəlliyi birə-on artdı. Hər iksi əyləşib çörəklərini yeməyə başladılar. Oğlan dedi:

– Sən mənim kəbinli arvadım olacaqsan.

Qız dedi:

– İki şərtim var, qəbul eləsən, arvadın olaram.

Oğlan dedİ:

– De görüm şərtlərin nədi?

Şükufə xanım dedi:

– Birinci, saraya təzə adam gəlib gecə qalsa, mənə xəbər ver. İkinci, gecə evə gəlməsən, qabaqcadan mənə də, qapını bağlayım rahat yatım.

Oğlan şərtləri qəbul elədi. Bunlar öz söhbətlərində olsunlar, sənə kimdən danışım, oğlanın anasından.

Oğlanın anası gördü ki, keçəl getdi gəlmədi. Ürəyinə qorxu düşüb dedi:

– Yəqin oğlum hirsələnib yazıq keçəli öldürdü.

Qorxa-qorxa gəlib pəncərədən baxdı, gördü oğlunun yanında bir nazənin xanım var, yemə, içmə bu qızın gül camalına tamaşa elə. Öz qızı bu qızın əlinə su tökməyə yaramaz. Amma bu qız keçələ oxşayır. Ha göz gəzdirdi, keçəli görə bilmədi. Öz-özünə dedi:

– Bəs bu yazıq keçəl nə oldu?

Tez kənizləri çağırıb soruşdu ki, bu nişanda qız bura gələndə gör-dünüzümü? Kənizlər dedilər ki, biz görməmişik. Arvad lap məəttəl qaldı ki, bu qız hardan, necə gəlib ki, heç kimin xəbəri olmayıb.

Əlqərəz, nə başınızı ağrıdım, arvad qızını da çağırdı, pəncərədən oğlannan Şükufə xanıma tamaşa elədilər.

Padşahın qızı dedi:

– Ana, bu qız lap keçələ oxşayır, görürsən? Amma keçəl hara, bu qız hara.

Axırda padşahın oğlu çıxıb anasını çağırıb dedi:

– Ana, bu qız həmin keçəl oğlandı. Bu keçəl paltarında gəlib bizə çoban oldu. Bu gün hovuzda çiməndə gördüm, buna aşiq oldum. Odu ki, səhərdən boğazımdan heç bir şey getmirdi. İndi mən bu qızı alıram. Get dədəmə də xəbər ver.

Bəli, anası gedib padşaha xəbər verdi. Padşah dedi:

– Ay arvad, bəs camaat deməz ki, bu qız hardan gəldi bura, kimdi?

Çox danışığından sonra padşah oğlunu çağırıb nəsihət elədi: çox dedi, az eşitdi. Axırda oğlan dedi:

– Dədə, mən bu qıza aşiq olmuşam. Əgər onu mənə almasan, özümü öldürəcəyəm.

Padşah gördü ki, xeyir a, belə getsə oğlu özünü tələf eləyəcək; odu ki, padşah qırx gün, qırx gecə toy elədi. Şükufə xanımı oğluna aldı.

Şükufə xanımın günü çox yaxşı keçirdi. Ay keçdi, gün keçdi, Şükufə xanımın boynuna uşaq düşdü. Bəli, doqquz ay, doqquz gün, doq-quz saat, doqquz saniyə keçdi. Şükufə xanım yükünü yerə qoydu, gözəl bir oğlan doğdu. Oğlanın adını Məlikəhməd qoydular.

Ay keçdi, gün keçdi, Məlikəhməd yavaş-yavaş böyüdü. Padşah nəvəsi Məlikəhmədi çox istəyirdi. Hər gün səhərlər barığa çıxma-mışdan qabaq Məlikəhmədi görüşünə gətirirdilər. Məlikəhmədi görmə-mişdən çay içib, çörək yeməzdi. Beləliklə, Məlikəhməd dörd yaşına çatdı. Bunlar burda yaşamaqda olsunlar, sizə kimdən deyim, Şükufə xanımın dədəsindən.

Elə ki, çoban Şükufə xanımın dədəsini çomaqla döydü qovladı, bu kişi uzaqlaşandan sonra öz-özünə fikirləşdi ki, mən neyləyim qızın

məhəbbəti qəlbimi çatladır, hər nə təhər olsa, gərək qızımı alam. Axırda belə fikirləşdi ki, dərviş libasında şəhərbəşəhər gəzib qızını tapsın. Bəli, bu kişi dərviş libasını geyib, şəhərbəşəhər gəzib dərvişlik eləyirdi. Axırda gəlib Şükufə xanım olan şəhərə çıxdı. Şəhərdə qəsiddə deyib gəzirdi. Bir neçə gün qəsiddə deyə-deyə gəlib padşahın qəsrinə çıxdı. Qəsrin qabağında durub gözəl bir qəsiddə dedi: padşahın bu qəsiddədən xoşu gəlib, dərvişi içəri çağırırdı. Dərviş padşahın hüsurunda da gözəl səsnən bir qəsiddə oxudu. Padşah dərvişə çoxlu xələt verdi. Dərviş işi belə görüb, padşahdan xahiş elədi ki, qibleyi-aləm sağ olsun, izn ver bu gecə sizin qəsrə yatım, çünki şəhərdə yerim yoxdu.

Padşah dərvişin qəsrə qalmasına icazə verdi; dərviş gecə qulluqçulardan qəsrə qaldı. İşin natərzliyindən Şükufə xanımın əri yoldaşlarıynan bu gecə qonaqlığa getmişdi, amma yadından çıxmışdı Şükufəyə xəbər verməmişdi ki, mən bu gecə gəlməyəcəyəm. Elə ki, gecədən bir az keçdi, dərviş özünü saray qulluqçularının yanına verib soruşdu:

– Bu boyda, bu nişanda burda qız var, ya yox?

Qulluqçular dedilər ki, var.

Dərviş soruşdu:

– O qız hardan, nə təhər gəlib?

Qulluqçular dedi:

– Vallah, nə təhər gəldiyini, hardan gəldiyini bilmirik, ancaq elə bir gün gördük ki, toy oldu, qızı padşahın oğluna aldılar.

Bəli, elə ki gecənin yarısı oldu, xoruzlar bir ağız banladı, dərviş yavaş-yavaş qızın otağına gəldi. İçəri girib gördü ki, qızı öz taxtının üstündə yatıb. Dərviş cibindən bıçağı çıxarıb yavaş-yavaş Məlikəhmədin üstünə gəldi. Uşağın başını kəsdi, qanlı bıçağı Şükufə xanımın cibinə qoydu. Kişi yavaşca evdən çıxıb gəldi qulluqçuların yanına, özünü yuxuluğa vurub xoruladı. Elə ki səhər oldu dərviş çıxıb getdi.

Padşah yuxudan durub əl-üzünü yudu, Məlikəhmədi gözlədi. Ha gözlədi, gördü ki, Məlikəhməd gəlmədi. Axırda Məlikəhmədin dalınca adam göndərdi. Bu adam Məlikəhmədin dalınca getməkdə olsun, sənə kimdən deyim, Şükufə xanımdan. Elə ki, səhər oldu, Şükufə xanım gördü ki, hələ əri gəlməyib, durdu, geyinib oğlunun yanına gəldi, gördü ki, Məlikəhmədin başı kəsilibdi. Şükufə xanım qupquru qurudu, heç bilmədi neyləsin. Yazıq bilmirdi ki, cibində qanlı bıçaq var. Qızın bədənini yarpaq kimi əsirdi. Bu vaxt padşahın göndərdiyi adam gəlib dedi:

– Padşah deyir Məlikəhmədi göndərsin.

Yazıq Şükufə xanım heç bilmədi nə desin. Əlacı kəsilib dedi:

– Get padşaha de ki, Məlikəhməd hələ yatıbdı.

Bəli, padşah çox gözləyəndən sonra axırda özü gəldi. Padşah Məlikəhmədin taxtının yanına gəldi ki, nəvəsini görsün, gördü nəvəsinin başı kəsilib. Hırləndi, az qaldı ağı başından çıxsın. Şükufə xanım hönkür-hönkür ağlayırdı. Göz yaşı sel kimi yanağından axıb yerə tökülürdü.

Padşah dedi:

– Gecə sarayda kim varıdı?

Qulluqçular dedilər:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, gecə sarayda dərvişdən başqa heç kim yoxudu.

Bəli, padşah əmr elədi şəhərə adam salıb, o saat dərvişi tapıb gətirdilər. Padşah qəzəblənib dedi:

– Ey məlun, dərviş bu gecə dünyada mənim ən çox istədiyim nəvəmin başını kəsiblər, de görüm bu işdən nə bilirsen? Yoxsa bu saat başını bədənindən ayıraram.

Dərviş ədəbnən baş əyib dedi:

– Padşah sağ olsun, izin ver mən sizin nəvənizi öldürəni tapım.

Padşah izn verdi, dərviş yalandan bir o tərəfə gedib, bir bu tərəfə gedib əllərini yuxarı qaldırıb, elə bil ki, Allahnan söhbət eləyirdi. Yazıq Şükufə xanım atasını dərviş paltarında tanımırdı. Dərviş dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, qeybdən səs gəlir ki, kimin cibindən qanlı bıçaq çıxsə, uşağı o öldürüb.

Bəli, cibləri axtardılar. Şükufə xanımın cibindən qanlı bıçaq çıxdı. Yazıq Şükufə xanım ölü kimi sap-sarı saraldı, boğazı qurudu, dili danışmağa söz tutmadı.

Bəli, padşah dərvişi razı eləyib yola saldı, sonra Şükufə xanıma yanaşdı dedi:

– Ey məlun, sən mənim istəkli nəvəmin başını niyə kəsmisən?

Yazıq Şükufə əsirdi, söz deməyə dili tutmurdu, boğazı qurumuşdu. Padşah Məlikəhmədin meyidini də Şükufə xanımın qucağına verib əmr elədi:

– Aparın, bu mələnu qırx arşın dərənin dibinə atın.

Sonra üzünü Şükufə xanıma tutub dedi:

– Get, məlun, sənin cəzan elə budu.

Bəli, aparıb Şükufə xanımı qırx arşın dərənin dibinə atdılar. Şükufə xanımın o gül kimi bədəni yaralandı, dərənin dibində bihuş qaldı. Baş kəsik balası da yanında yadı. Yazıq sızıldayırdı. Bunlar burda sızıl-

damaqda olsunlar. Sənə kimnən deyim, bir cüt göyərçindən. Elə ki, Şükufə xanım yaralı, bihuş dərədə sızıldayırdı, bu vaxt bir cüt göyərçin uçub gəlib dərənin içində bir daşın üstünə qondular. Göyərçinlər dilə gəlib danışdılar. Biri dedi:

– Bacı, bilirsən bu kimdi?

O biri dedi:

– Yox, bilmirəm.

Göyərçin yenə dedi:

– Bu, Şükufə xanımdı, o da bunun oğludu. Gecə Şükufənin dədəsi dərviş paltarında gəlib bu uşağın başını kəsib, sonra da qanlı bıçağı yazıqın cibinə qoyubdu. Axırda bıçaq bunun cibindən çıxanda deyiblər, elə bu öldürüb. İndi görürsən bu yazıqın başına nə işlər gətiriblər?

O biri göyərçin dedi:

– Bacı, indi yazığa çarə yoxdu?

Bacısı dedi:

– Niyə yoxdu, əgər indi biz həzrət Süleyman eşqinə deyib, uçanda bir qanad salsaq, Şükufə xanım götürüb yaralarına çəksə, ikisi də yaxşı olar. Ey Şükufə xanım, bil və agah ol, qanadı yaralarına çəkəndən sonra, qoy cibinə. O qanad, Süleyman peyğəmbərin üzüyünün nəqşəsinə çəkilmişdir. Qanad səndə olandan sonra sən bütün heyvanların və quşların padşahı olacaqsan.

Göyərçinlər uçub gedəndə, həzrət Süleyman eşqinə deyib, bir qanad saldılar. Şükufə xanım qanadı canına çəkdi, sapbasağ oldu, oğlunun boğazına çəkdi, uşaq asqırıb ayağa durdu.

Şükufə xanım oğlu Məlikəhmədin əlindən tutub dərəynən yuxarı çıxırdı. Bir də gördü budu, bir sürü hər cür çöl heyvanı, nə bilim, şir, pələng, ayı, tülkü, qurd, nə bilim şir, pələng, ayı, tülkü, qurd, nə başınızı ağrıdım, hər cür heyvan gəlir. Göy üzü bulud kimi quşlardan doldu. Qara quşdan tutmuş bayquşa, bülbülə kimi varıdı. Bunların hamısı gəlib, ana-balanın dörd tərəfinə yığıldılar. Hamısı baş əyib dedilər:

– Xanım, bizə görə qulluq?

Şükufə xanım dedi:

– Bu saat padşahın evindən beş-altı ağac aralı bir bina tikin.

O saat heyvanlar daş daşıdılar. Tülkünün ustalığının bir möhkəm ev tikdilər. Sonra aylar meşədən cürbəcür ağaclar gətirib evin qabağında əkdilər, evin qabağı böyük meşə kimi idi, hər cür əlvan meyvələr varıdı. Bülbüllər bu ağaclarda yuva tikmişdilər, cəh-cəh vurub

oxuyurdular. Bura lap cənnətə oxşayırdı. Şükufə xanım burda Məlikəhmədnən şad yaşayırdı. Məlikəhməd həmişə ayları, şirləri minib o tərəf bu tərəfə çapırdı. Səhərdən axşama kimi heyvanlarla oynayırdı. Burda bunlar yaşamaqda olsunlar, sənə kimdən deyim, bizim padşahdan. Bu padşahın oğlunun Məlikəhmədin dədəsinin bir atı varıdı. Bu atı oğlunnan başqa heç kim minə bilmirdi. Bir gün nə təhər oldusa, bu at qaçıb Şükufə xanımgilə tərəf gəldi. Məlikəhməd atı görəndə sevindi, çünki belə heyvan burda yoxudu. Məlikəhməd atın yanına gəldi ki, minsin. At istədi şıllağa qalxsın. Məlikəhməd iki barmağını yumdu, ata necə şillə vurdusa, at düz durdu. Gözünə döndüyüm Məlikəhməd bayaq ata mindi, o başa, bu başa çapmağa başladı. Padşaha xəbər gəldi ki, at qaçıb. Beş-altı ağac aralı bir yerdə, bir uşaq minib çapır.

Padşah hirsəndi. Tez qəsrin şüşəbəndindən baxdı, gördü ki, doğrudan da uşaq atı minib o başa, bu başa çapır. At lap qan-tər içində idi. Padşah qəzəbləndi tez yüz atlı göndərdi ki, uşağı öldürsünlər. Bəli, atlılar Şükufə xanımın evinə tərəf hücum etdilər. Şükufə xanım gördü ki, qoşun gəlir, tez heyvanlara əmr elədi, şir, pələng hamısı qoşunun üstünə töküldülər, qoşunları da, atları da tər-təmiz yedilər. Padşah bunu görəndə qəzəbi tay da çoxaldı, o saat səkkiz yüz atlı göndərib dedi:

– Bu saat oranı tarmar eləyin!

Bəli, heyvanlar aşağıdan, quşlar yuxarıdan səkkiz yüz atlını elə tələf elədilər ki, dərman üçün nişanları da qalmadı. Padşah gördü xeyir a, işlər yaşdı, tay qoşun göndərmədi. Padşah sifariş göndərdi ki, sizə qonaq gəlirəm. Şükufə xanım dedi ki, gəlsin. Bəli, padşah qonaq gəldi, elə ki, yaxınlaşdı, gördü ki, hər yer şir, pələng, ayı, tülkü, ta nə deyim, heyvanlarla doludu.

Padşah bunları görəən kimi qorxudan dizləri tir-tir əsdi. Şükufə xanım heyvanlara işarə elədi ki, padşaha dəyməsinlər. Heyvanlar hamısı sakitcə oturdular. Elə bir işarəyə bənd idilər. Şükufə xanım göz eləsəydi, padşahı göydə udardılar.

Padşah ağaclara, meyvələrə baxıb ağzının suyunu axıtdı. Şükufə xanım padşahı içəri aparıb, söhbət elədilər.

Şükufə xanım dedi:

– Əgər mənim üstümə qoşun göndərsən, hamısını qırdıracağam, göndərməsən mənim sənən işim yoxdu.

Padşah dedi:

– Bunnan sonra dava eləmərəm.

Padşah gördü ki, Şükufə xanım lap öz gəlininə oxşayır, ancaq nə deyə bilər, çünki onların ölməsini özü bilirdi. Elə ki, padşah durdu getsin, Şükufə xanım meymunlara göz basdı, padşahın cibinə üç dənə armud qoydular. Şükufə xanım padşaha dedi:

– Heç utanmırsan, armud oğurlayırsan. Mənə deyəydin, nə qədər istəyirdin verəydim.

Padşah and içdi ki, armud oğurlamamışam. Şükufə xanım armudları padşahın cibindən çıxarıb dedi:

– Bəs bu nədi, utanmazın biri utanmaz.

Padşah qorxdı ki, indi bu saat qız heyvanlara göz eləyəcək, bunun dədəsini yandıracaqlar. Qıpqırmızı qızardı, and-aman elədi ki, mənim xəbərim yoxdu. Şükufə xanım dedi:

– Mən meymunları öyrətdim, sənin cibinə armud qoydular. İndi armudları sənin cibindən çıxartdım. Mən sənə oğru deyə billəm, ya yox?

Padşah dedi:

– Xeyr, mən ki armud oğurlamamışam. Mənim xəbərim yoxdu, mənə nə təhər oğru deyə bilərsən.

Şükufə xanım dedi:

– Yaxşı, bəs gəlininin cibindən qanlı bıçaq çıxanda, niyə gəlinə dedin nəvəmi sən öldürməsən? Heç ana da balasını öldürər?

Padşah barmağını dişlədi, bildi ki, bu, gəlinidi. Məlikəhmədi qucağına alıb o üzündən, bu üzündən doyunca öpdü, sonra Şükufə xanımdan üzr istəyib dedi:

– Qanmamışam, qələt eləmişəm, məni bağışla.

Şükufə xanım dedi:

– O dərviş ki varıdı, mənim dədəmdə, məni almaq istəyirdi. Mən onun əlindən qaçıb sənə çoban olmuşdum. Axırda da ki, dədəm dərviş paltarında gəlib uşağın başını kəsdi, bıçağı mənim cibimə qoydu, bu əhvalatı göyərçin mənə dedi.

Padşah işin nə yerdə olduğunu bildi. Tutduğu işdən xəcalət çəkdi. Şükufə xanım dedi:

– İndi bu saat dərvişi tapmaq lazımdı.

Padşah hər şəhərə adam saldı. Bir həftə keçdi, hələ də dərvişdən xəbər yoxdu. Şükufə xanım padşaha dedi:

– İndi sən dayan, mən taparam.

Əmr elədi heyvanlara ki, bu boyda, bu nişanda dərviş var, bu saat onu tapıb gətirməlisiniz. Heyvanlar yernən, quşlar göynən o saat dərvişi

tapıb gətirdilər Şükufə xanımın hüzuruna. Şükufə xanım əmr elədi atasını qiymə–qiymə doğrayıb, heyvanların qabağına atdılar. Padşah Şükufə xanımın alnından öpüb, afərin dedi:

– Mən sənnən şərt bağlamamışdım ki, saraya təzə adam gəlsə, mənə xəbər ver. Gecə evə gəlməyəndə mənə xəbər ver. Əgər sən bunları mənə xəbər versəydin, belə olmazdı.

Əri uşaq kimi ağladı, diz çöküb dedi:

– Qanmamışam, bir qələtdi eləmişəm, bir də sənin sözündən ölənə kimi çıxmaram.

Bəli, nə başınızı ağrıdım, təzədən bunlara toy elədilər. Şükufə xanım dədəsini döyüb qovlayan çobanı çağırıb, ona çox mal–dövlət verdi, özünü də azad elədi. Sonra bütün heyvanların hamısını azad elədi. Heyvanlar anqırışa–anqırışa, quşlar da civildəyə–civildəyə dağılıb getdilər.

Bunlar yedilər, içdilər, mətləblərinə çatdılar. Sən sağ, mən salamat. Sən yüz yaşa, mən iki əlli; hansı çoxdu sən götür.

QƏHRƏMAN

Belə deyirlər ki, bir xanın Qəhrəman adında bir nöqəri varıdı. Qəhrəman olduqca zirək, qüvvətli bir oğlandı.

Xan da Qəhrəmanın xətrini çox istəyirdi. Xanın həyətidə iki böyük dəyirman daşı varıdı. Xan çıxıb nöqərlərinə tapşırdı ki, bu dəyirman daşlarını həyətdən götürsünlər atıslar bir tərəfə. Nöqərlər yapışıb dəyirman daşına nə qədər güc elədilər yerindən tərpədə bilmədilər.

Xan yuxarıdan öz qızı Pəri xanımnan baxırdı. Bu vaxt Qəhrəman özünü yetirdi, gördü ki, qırx adam iki dəyirman daşını yerindən tərpədə bilmir. Qəhrəman nöqərləri itələyib, bir təkən vurub, bayaqdan daşı götürüb atdı. Xan bu şücaəti Qəhrəmanda görüb sevindi. Tez əmr verdi ki, Tus pəhləvanının paltarı Qəhrəmana verilsin. Amma Qəhrəman paltarı almadı. Çünki könlündən pəhləvanlıq keçmirdi. Atası ona tapşırmışdı ki, nəbadə könlündən mənəb iddiası keçə.

Qəhrəman atasının vəsiyyəti yadında saxlamışdı. Odu ki, xana nöqər oldu, amma pəhləvan olmadı. Bunlar burda qalsın. Xəbəri sənə kimdən verim, xanın qızı Pəri xanımdan. Pəri xanım Qəhrəmanın sorasında idi ki, görə, amma o heç rastına gəlmirdi.

Bir gün xan Qəhrəmanı çağırtdırıb dedi:

– Gərək gedəsən qızımın bağına, mənə alma gətirəsən. Qəhrəman baş əyib, xanın qulluğundan çıxıb gəldi bağa ki, alma dəre. Gördü ki, burda bir çarhovuz var, bir ucu bağda, o biri ucu sarayda, çox böyük bir çarhovuzdu.

Qəhrəman soyunub girdi çarhovuza. Onun döşünün birində bir xal vardı, bu xaldan iki tük uzanmışdı, gəlib düz dabanına çatırdı.

Qəhrəman çimdi, bu dəmdə xanın qızı saçlarını töküb döşünə sallana-sallana, yüz naz-qəmzə, işvəynən gəlirdi çarhovuza ki, çimə.

Pəri xanım gördü ki, çarhovuzda bir oğlan çimir, istədi çıxıra, sonra özünü saxlayıb, bir neçə qədəm irəli gedib diqqətnən baxıb gördü ki, çimən xanın nökrə Qəhrəmandı. Pəri xanım da istədiyi bu idi. Özünü pil-ləkənlərə sarı verib çıxdı çarhovuzun üstünə. Qəhrəman Pəri xanımı görən kimi, utandığından baş vurdu suya, gözdən itdi. Pəri xanım dedi:

– Ey Qəhrəman, and olsun atamın canına, sənnən işim yoxdu, çıx sudan.

Qəhrəman başını qaldırıb dedi:

– Düş ordan, paltarımı geyinim, sonra gəlim.

Pəri xanım razı oldu, düşüb çarhovuz üstündən keçdi ağac altına. Qəhrəmanı gözləməkdə olsun. Qəhrəman çarhovuzdan çıxıb paltarlarını geyinib, gəlib dayandı Pəri xanımın hüzurunda.

Pəri xanım əvvəlcə Qəhrəmana bir hərbə-zorba gəldi ki, nə üçün icazəsiz bağa giribsən? Qəhrəman da işdən onu xəbərdar elədi ki, bəs atan göndərib. Pəri xanım dedi:

– Qəhrəman, Allahdan gizlin deyil, səndən nə gizlədim. Mən sənə aşiq olmuşam.

Qəhrəman bu sözü Pəri xanımdan eşidən kimi, utanıb başını aşağı saldı.

Pəri xanım dedi:

– Ay zalım, bütün padşah oğlanları mənim həsrətimi çəkir, niyə dinmirsən?

Qəhrəman dedi:

– Xanım, onlar padşah oğlanlarıdır. Amma mən rəiyyət oğluyam. Xan bilsə, dərimi dabanımdan çıxardar.

Pəri xanıma məhəbbət güc gəlmişdi, əl atıb Qəhrəmanın biləyindən tutdu, çəkdi özünə sarı. Qəhrəman da özünü saxlaya bilmədi qızda gözəlliyi görüb, heyran oldu. Qucaqlaşdı öpüşdülər.

Hər iki aşiq əhd-peyman elədilər. Onlar bir-birinə söz verib oturmaqda olsunlar, Qəhrəmanın birdən yadına düşdü ki, xan bunu alma üçün göndərib, tez durdu ayağa Pəri xanımdan ayrıldı, bir səbət alma dərdi. Bunlar gecə görüşmək üçün bir-birilərinə söz verdilər.

Qəhrəman alma səbətini götürüb, birbaşa gəldi xanın yanına. Xan xəbər aldı ki, niyə belə gec gəldin.

Qəhrəman dedi:

– Xan, qurbanın olum, çarığımın altı çıxmışdı, onu yamayırdım.

Xan əmr verdi ki, Qəhrəmana bir dəst təzə paltar, bir cüt başmaq versinlər.

Nökərlər Qəhrəmanı aparıb üst-başını təzələdilər. Yeri gəlmişkən sizə xanın vəzirindən deyim.

Xanın vəziri baxıb gördü ki, xan Qəhrəmana çox qulluq eləyir. Xanın yanına gəlib dedi:

– Xan sağ olsun, bu gecə pis yuxu görmüşəm.

Xan dedi:

– Danış görüm, necə yuxudu?

Vəzir dedi:

– Bu gecə yuxuda gördüm ki, nökrin Qəhrəman girib giləs bağına, nə ki giləs var, hamısını tələf eləyir.

Xan bu sözdən çox kədərləndi, vəzir gedəndən sonra rəmmalı çağıraraq dedi:

– Rəmmal, rəml at, gələcəyimdən bir xəbər ver.

Rəmmal rəmlə üç dəfə atıb dedi:

– Xan, qəzəbin tutmasın, izn ver, deyim.

Xan çox səbirsizliklə dedi:

– Danış görək, əgər düz deməsən, boynunu vurduracağam.

Rəmmal dedi:

– Xan sağ olsun, sənə heç bir kəsdən ziyan dəyməyəcək, amma döşü tükü bir nəfər adam var, o adamdan özünü gözlə.

Xan rəmmaldan bu sözü eşidən kimi, fikrə getdi. Rəmmaldan xəbər aldı:

– Bu döşü tükü oğlan kimdi?

Rəmmal demədi ki, demədi. Axırda xan qəzəblənib rəmmalı qovdu. O gecəni səhərə kimi yatmayıb çox çalpaşlıq yuxular gördü. Səhər tezdən durub rəmmalı çağırırdı, amma rəmmal qorxusundan gəlib çıxmırdı. Xan bu intizar içərisində qalmaqda olsun xəbəri verim sənə Qəhrəmandan.

Qəhrəmanla xanın qızı Pəri xanım hər gün görüşüb, sevişirdilər. Bir gün Qəhrəmanın Pəri xanım qulacqol olub, sarmaşlıq kimi bir-birinə sarılıb bağda uzanmışdılar, öpüşlərinin səsinə budaqdakı bülbüllər səsinə saxlayıb tamaşa eləyirdilər. İki aşiq-məşuqu bu çəmənzərdə qoyaq, görək xanın vəziri necə oldu.

Xanın vəziri həmin gün Qəhrəmanın mehtərlər arasında olmadığını görüb, çox şübhələndi, vəzir Allah, Məhəmməd deyib, üz qoydu xanın qızı Pəri xanımın bağına. Bağı gəzirdi, yavaş-yavaş gəlib çatdı

gilənar ağacının altına, gördü ki, xanın qızı Pəri xanım Qəhrəmanın başını qoyub dizinin üstünə, həzin-həzin oxuyur. Qəhrəman da yatıb. Vəzir bu dəstgahı görən kimi, gözləri həlqələnib az qaldı bəbəyindən çıxsa. Özün saxlaya bilməyib, tez bağdan çıxıb xanın imarətinə yüyürdü. Xan oturmuşdu, gördü kü vəzir tövşüyə-tövşüyə, büdreyə-büdreyə xana tərəf gəlir.

Xan vəzirdən xəbər aldı:

– Nə olub belə, tövşüyə-tövşüyə gəlirsən? Danış görək?

Vəzirin nəfəsi lap qaralmışdı, oturdu pilləkən üstə, nəfəsini bir balaca dərib dedi:

– Xan, qorxuram qəzəbin tuta.

Xan dedi:

– De görək, qəzəbim tutmaz.

Vəzir dedi:

– Amanın bir günüdü, gəl məndən xəbər alma.

Xan qəzəbləndi, vəzirin boğazından tutub dizinin altına qoydu, boğa-boğa dedi:

– Sənə deyirəm de, deməsən boğazını üzəcəyəm.

Vəzir bir təhənnən xanın əlindən qurtarıb dedi:

– Xan sağ olsun, indi ki belədi, eşit və agah ol! Sənin qızın Pəri xanım nökrin Qəhrəmannan bağda qol-boyun yatdıqlarını gözümən görmüşəm.

Xan qəzəblənib dedi:

– Mənim qızımda elə cürət ola bilməz ki, nökrənən sevişə.

Vəzir özünü torpağa sürüb, and, aman elədi ki, öz gözümən görmüşəm.

Xan baxıb gördü ki, vəzir özünü şil-küt elədi. Xan dedi:

– İndi ki, belədi, gedək, gedək. Ta gözlərimnən görməsəm, inana bilmərəm.

Xannan vəzir əl-ələ verib, payı-piyada, ayaqyalın, başaıq üz qoydular bağa sarı.

Xan bağa girib özünü reyhanlığa saldı, gördü ki, qızı Pəri xanımnan mehtəri reyhanlıqda uzanıb, kef-damaqdadılar.

Xan bunları görən kimi, istədi bir qıl-qal sala, girə reyhanlığa, mehtər Qəhrəmanı öldürə, amma vəzir qoymadı. Hər ikisi çıxıb getdilər.

Xan gecəni səhərə kimi yatmayıb, fikrə getdi. Səhər xan vəziri çağırtdırıb dedi:

– Vəzir, bir tədbir gör! Yoxsa el içində rüsvey olacağam.

Vəzir dedi:

– Xan sağ olsun, tədbir deyəndə tədbir budu ki, Qəhrəmanda olan güc sənə heç bir pəhləvanında yoxdu.

Xan dedi:

– Necə yəni yoxdu? Mən bir mehtərin əlində öz adımla mürdərə mayacağam ki?!

Vəzir dedi:

– Xan sağ olsun, indi ki belədi, gəl sən üç böyük dəyirman daşını bağla yoğun bir palıdın başına.

Qəhrəman bu üç dəyirman daşının əliylənə götürüb üç dəfə göyə atıb tutsun. Yəqin ki, daş yerə enəndə başına düşüb həlak olacaq; yox, salamat qalsa, biz başqa tədbir tapırıq. Yox, tədbir də tapılmasa, elə orda ömr verib, boynunu vurdura bilərsən.

Xan razı olub, vəzirə dedi:

– Əgər bu dediyin baş tutsa, qızım Pəri xanımı sənə verəcəyəm, yox, baş tutmasa, sənə boynunu vurduracağam.

Səhər xan ömr verib, üç dəyirman daşını bir palıd ağacının başına bağlatdı, bu tərəfdən də Qəhrəmanı çağırtdırıb dedi:

– Əgər bu dəyirman daşlarını bir əlinlə havaya qaldırıb, üç kərə göydə atıb tutsan, qızımı sənə verəcəyəm, yox, tuta bilməsən, elə burda boynunu vurduracağam.

Qəhrəman razı olub, iki əllərini torpağa sürtdü, bir nəfər çəkib dəyirman daşlarından yapışdı, havaya qalxıb, üç kərə atıb tutdu, sonra qoydu yerə, bir çırtıq da vurub oynadı. Xan bunu görəndə kimi, cəlladı çağıraraq ömr verdi ki, xanın qabağında biədəlik elədiyinə görə Qəhrəmanın boynunu vursunlar. Cəlladlar nə qədər çalışdılsa, qorxudan Qəhrəmanın yanına gedə bilmədilər. Axırda xanın hirsli soyuyub çıxıb getdi. Qəhrəman da durub getdi Pəri xanının yanına.

Xan vəzirə çağırtdırıb dedi:

– Vəzir, buna tədbir.

Vəzir dedi:

– Qəhrəmanı göndər Nil dəryasına, ordan qızıl balıq gətirsin, bəlkə gedib yolda-zadda ölüb qalsın.

Xan razı olub, Qəhrəmanı çağırtdırıb dedi:

– Gərək gedəsən Nil dəryasından mənə qızıl balıq gətirəsən.

Qəhrəman razı olub, balıq toru aldı, qılinc istədi, xan Qəhrəmana nə lazımdı verdi. Qəhrəman atını minib üz qoydu getməyə.

Qəhrəman neçə gün, neçə gecə yol gedib çatdı həmin dəryanın kənarına. Tor atdı, birinci toruna heç bir şey çıxmadı, istədi bir də tor ata, bu dəmdə dəryardan bir heyvan çıxdı. Onun dörd ayağı, iki qolu, alnının ortasında bir gözü, iki dənə də iri buynuzu varıdı.

Qəhrəman bu heyvanı görən kimi dedi:

– Allah mənimkini yetirdi. Bu, ata oxşar bir şeydi, tutub saxlaram. Amma bu qəribə heyvan qolun uzadıb, istədi Qəhrəmanı suya çəkə Qəhrəman kəmənd atıb onun buynuzuna keçirtti, başladı dartmağa.

Qəhrəman gördü ki, bu heyvan bunu çəkəcək özünə tərəf, nə kimi dizlərini yerə vurub, bir nəbə çəkdi, heyvanı dartıb sudan çıxartdı.

Heyvan sudan çıxıb, quzu kimi dayandı Qəhrəmanın qabağında. Sonra Qəhrəman tor atıb, bir qızıl balıq tutdu.

Qəhrəman iki gün, iki gecə burda qalıb, həmin heyvanı özünə öyrətdi, buna altıayaq ad qoydu, atını minib qızıl balığı da götürüb, üz qoydu xanın torpağına. Xana xəbər getdi ki, Qəhrəman gəlir, Xan çıxıb gördü ki, Qəhrəman gəlir, özü də altında bir at var ki, altı ayağı, alnında bir gözü, iki dənə də maral buynuzuna oxşar buynuzu. Xanda ürək-göbək qalmadı. Qəhrəman altıayaq atını birbaş sürdü xanın qonaq həyətinə, xan qorxusundan danışmadı. Qəhrəman qızıl balığı xana verib, altıayaq atdan düşdü.

Xan xəbər aldı ki, bu necə atdı?

Qəhrəman dedi:

– Birillik yolu bir aya gedir, inanmayan minsin.

Heç kim qorxusundan altıayağa yaxın gələ bilmədi. Xan dedi:

– Allah rızasına bu atı burdan rədd elə.

Qəhrəman altıayaq atını tövləyə çəkib, birbaş gəldi Pəri xanımın yanına; onnan görüşüb, öpüşdü. Pəri xanım xəbər aldı ki bu neçə müddətdi ki hardasan? Qəhrəman başına gələni Pəri xanıma danışdı. Hər iki aşiq burda qalmaqda olsun. Eşit xandan. Xan özünü itirmişdi, bilmirdi neyləsin, odu ki, vəzirə dedi:

– Allah evini yıxsın, sən niyə göndərdin Qəhrəmanı gedər-gəlməzə ki, gələndə də altıayaq, təkgöz atnan gəlib. Vəzir, əgər bir çarə tapmasan, onun yerinə səni dar ağacından asdıracağam.

Vəzirin qorxudan qarnına sancı düşdü, iki gün vaxt istədi. Xan razı olub, vəzirə iki gün vaxt verdi. Vəzir getdi fikrə. İki gün tamamıdı. Vəzir ha əlləşdi ki, Qəhrəmanı yox eləməkdən ötrü bir yol tapsın, amma heç bir yol tapmadı. Axırda durub xanın yanına gəldi. Xan gördü ki, vəzir gəlib. Xəbər aldı:

– Vəzir, nə yol tapdın?

Vəzir dedi:

– Gəl sən bir aylığa qızın Pəri xanımı göndər qardaşingilə. Qəhrəmana deyərək ki, qızı devlər aparıb, gərək gedəsən Pəri xanımın dalı-sınca. Qoy bu sözdən sonra getsin, kim bilir hansı dərədə batıb qalacaq.

Xan vəzirin bu tədbirinə əhsən dedi. Həmin gün qızı üçün tədarük gördürdü və qardaşına bir kağız da yazdı. Kağızı bi mötəbər adama verib, gecəynən qoşun cəmləyib, Pəri xanımı göndərdi qardaşının yanına.

Qəhrəman hər səhər Pəri xanıma bir narınc, bir də alma dərib apardı. O gecənin səhəri də bir narınc bir də alma dərib Pəri xanıma apardı; gördü ki, lələ köçüb yurdu qalıb. Pəri xanım nə gəzir? Qəhrəman kor-peşman dala qayıtdı. Bu tərəfdən də vəzir haray saldı ki, xanın qızı Pəri xanımı ağ dev götürüb qaçıbdı. Xan Qəhrəmanı çağırırdı dedi:

– Qızımı bu axşam ağ dev aparıb, əgər Pəri xanımı ağ devlərin əlindən alsan, sənə verərəm.

Qəhrəman elə ki, eşitdi Pəri xanımı ağ devlər aparıb, bayaqdan durub gəldi altıyaq atının yanına. Atını qaydaynan yəhərləyib mindi. Üz qoydu getməyə. Qəhrəman gah göynən, gah yernən gedirdi. Bir yerdə bərk acıyıb atını çəkdi sərinliyə, gördü ki, burda bir cavan oturub ağlayır. Qəhrəman xəbər aldı:

– Ey cavan, adın nədi, nəçisən, niyə ağlayırsan?

Cavan dedi:

– Adım İbrahimdi, özüm də Rum şəhərindənəm.

Qəhrəman dedi:

– Ey oğlan, bəs burda neyləyirsən?

İbrahim dedi:

– Mən Rum padşahının qızına aşiq olmuşam, amma Rum padşahı öz qızını mənə verməyib, öz qardaşı oğluna nişanlayıb. Mənim də gücüm çatmır ki, qızı alım.

Qəhrəman dedi:

– İbrahim, mənim də sevgilimi ağ dev götürüb qaçıb, mən də gedirəm öz sevgilimi gətirəm. Eybi yoxdu, indi ki belə oldu, gəl gedək, əvvəl sən sevgilini alım sənə verim, sonra da öz sevgilimin dalınca gedərəm.

İbrahim dedi:

– Ey Qəhrəman, ayıb olmasın, sevgilin kimin qızıdır?

Qəhrəman dedi:

– Məlik xanın qızı Pəri xanımdı.

Qəhrəman sözünü qurtarıb geri çəkildi, istədi atını minib gedə, İbrahim dedi:

– Ey cavan, sənın nişanlın Pəri xanıma ağ dev aparmayıbdı.

Qəhrəman dedi:

– Sən hardan bilirsən ki, mənım nişanlımı ağ dev aparmayıb?

İbrahim dedi:

– Pəri xanıma bir neçə gün bundan qabaq qoşunnan əmisinin vilayətinə apardılar.

Qəhrəman bunu eşidən kimi ağı başından çıxdı, gözləri həlqələ-nib dedi:

– İbrahim, sən harda gördün?

İbrahim dedi:

– Düz bir il tamamdı ki, burda oturub sənın yolunu gözləyirəm. Üç gün bundan qabaq Pəri xanıma xanın vəzirı qoşunnan burdan aparanda, öz gözümün görmüşəm.

Qəhrəman dedi:

– İndi ki, belə oldu, mənün Məlik xanın qardaşının vilayətinə gedək, mən onlara qol gücümü göstərim, zor-güc öz sevgilimi alım, sonra da gedərik Rum vilayətinə, səni də sevgilini alıb özünə qaytararam.

İbrahim Qəhrəmanın dediklərinə razı olub, ona qoşuldu. Qəhrəman altıayaq, kəlləgöz atını sürüb, İbrahimi də aldı tərkinə.

Qəhrəmanın atı suda balıq kimi üzür, göydə quş kimi uçurdu. Bir aylıq yolu iki günə gəlib Rum vilayətinə çatdılar.

İbrahim dedi:

– Qəhrəman, gəl biz şəhərə girməyək. Harda olsa, Pəri xanıma gəlib burdan keçəcək.

Qəhrəman baxıb gördü ki, İbrahim ağıllı söz deyir, odu ki, razı oldu. Atını çəkib, şəhərdən bir az kənar saxladı. Düz üç gün Pəri xanımın yolunu gözlədilər. Üç gün tamam olandan sonra Pəri xanımın qoşununun hamısı gəldi. Qəhrəman minib atını, çəkib qılını, qoşunun qabağını kəsdi.

Qəhrəman qoşunun barabarına çatıb elə bir nərə çəkdi ki, qoşun diksinib bir az geri çəkildi. Pəri xanıma baxıb gördü ki, gələn Qəhrəmandı. Qəhrəmanı görən kimi, sevindiyindən heç bilmədi neyləsin. İstədi atından düşüb, Qəhrəmanın yanına gələ, amma yenə özünü saxladı. Qəhrəman qılını çəkib düşdü qoşunun üstünə. Qəhrəman

birini öldürdüsə, altıyaq at dördünü qırıb yerə töküdü. Qəhrəman Pəri xanımı ordan çıxarıb, verdi İbrahimə ki, saxlasın. Bu tərəfdən qasid özünü, Pəri xanımın əmisinə yetirib, xan verən kağızı ona verdi. Pəri xanımın əmisi kağızı oxuyub, işdən xəbərdar oldu. Qəhrəmanın qabağına qoşun göndərdi. Qəhrəman gələn qoşunu qırıb tökdü. Sonra üz qoydu şəhərə. Pəri xanımın əmisini öldürüb, başını kəsib saldı xurcuna. Qəhrəman Pəri xanımı, İbrahimi götürüb gəldi Ruma. Padşaha bir kağız yazdı ki, gərək bir gün ərzində İbrahimin nişanlısını verəsən, əgər verməsən, taxt-tacını başına çevirib, yernən yeksan eləyəcəyəm. Kağızı İbrahimə verdi, dedi:

– Apar, ver padşaha, tez cavabını gətir.

Özü də girdi şəhərə, altıyaq atın qabağına kim gəlirdisə parçalayırdı.

Padşaha xəbər getdi ki, şəhərə bir belə adam gəlib, bir atı var, atının altı ayağı, bir gözü, iki buynuzu, kim qabağına çıxır, parça-parça eləyir. Bu tərəfdən də İbrahim kağızı aparıb verdi padşaha. Padşah kağızı oxuyub lap dəli oldu. Əmr verdi ki, nə qoşun var, Qəhrəmannan davaya çıxsin. İbrahimi də tutub saldı zindana.

Qəhrəman İbrahimi gözlədi, gördü ki, gəlmədi, amma İbrahimin əvəzinə qoşun dərya kimi gəldi. Qəhrəman vurdu özünü dəryayi-ləşkərə. Bir əliynən Pəri xanımı saxlayıb, o biri əliylə qılınc çalırdı. Altıyaq da gah buynuzuynan, gah da əliynən qoşunu qırıb töküdü yerə. Qan su yerinə axırdı. Axırda qalan qoşun da tab gətirə bilməyib qaçdı. Qəhrəman üz qoydu şəhərə tərəf, padşahı öldürüb, İbrahimin sevgilisini özünə verdi. İbrahimi burda padşah tikib, bunuynan siğə qardaşlığı şərtlərini bağladı.

Sonra İbrahim üçün bir yaxşı toy elədi.

Qəhrəman atına minib, Pəri xanımı götürüb gəldi xanın torpağına. Xanın vəziri həyətdə oturmuşdu. Qəhrəman da atını sürüb həyətdə atdan düşdü.

Vəzirən xan Qəhrəmanı görən kimi sancılандılar.

Qəhrəman xurcunundan xanın qardaşının başını çıxarıb, kos kimi ortalığa atdı. Xan öz qardaşının başını görən kimi gözləri kəlləsinə çıxdı.

Vəzir istədi qaça, Qəhrəman vəzirin boynunun sapından yapışıb, xannan onu kəllə-kəlləyə vurub, cəhənnəmə vasil elədi. Xanın nə ki adamları varıdı, qırıb yerə tökdü.

Qırx gün, qırx gecə Pəri xanınnan toy eləyib, öz muradlarına çatdılar.

CƏLAYİ-VƏTƏN*

Biri varıdı, biri yoxudu, Allahdan başqa heç kəs yoxudu. Bir kənddə bir ər-arvad varıdı. Bunlar çox kasıblıqnan ömürlərini sürüdürlər. Bir gün kişi arvadına dedi:

– Mən pul qazanmağa gedirəm, əgər geri döndüm, döndüm, yox öldüm, bu xəncərnən atımı, uşağım olanda ona verərsən, gəlib mənim qanımlı alar.

Bu sözləri deyib kişi yola düşdü. Az getdi, çox getdi, gəlib çatdı bir meşəyə. Hava yavaş-yavaş qaranlıqlaşdı. Kişi məəttəl qaldı, öz-özünə dedi:

– Ay Allah, indi mən neyləyim, başıma haranın külünü töküm. Gecənin bu vaxtında qurd-quş məni yesə, kim harayıma çatacaq! Axı mən niyə rahatca evdə oturduğum yerdə durub çöllərə düşdüm?

Kişi ora-bura baxıb gördü ki, uzaqdan bir işıq gəlir. Yenə öz-özünə dedi:

– Yaxşı oldu, bu gecəni orda keçirərəm, görüm sabah başıma nə gəlir?

Üz qoydu işığa tərəf getməyə. Getdi, getdi gedib işıq gələn yerə çatanda gördü ki, bir mağaradı, içində çıraq yanır. Amma heç kim yoxdu, ancaq burda qəşəng evlər var. Evlər elə bəzənmişdi ki, adam deyirdi lap cənnətdi. Bir-bir evləri gəzdi. Axırını qapının açdı, gördü pəh atonnan, burda bir dev yatıb, bu dev o qədər qocadı ki, yerindən tərpənə bilmir.

* Bu nağıla “Vətənnən Cəlayi-vətənin nağılı” da deyirlər.

Dev soruşdu:

– Ay bala, sən hara, bura hara, bura gələn sağ qayıda bilməz, indi ki gəlmisən, hər nə sənə lazımdı, götür apar, ancaq tez çıx get, devlər gəlib səni yeməsinlər.

Kişi dedi:

– Xeyr a, mən gerek bu şeylərin hamısını aparam, yoxsa burdan getməyəcəyəm. Mən devlərdən qorxan deyiləm.

Elə bunu demişdi ki, göy guruldadı, hava qarışdı, külək əsdi, yer titrəməyə başladı.

Qoca dedi:

– Sənə adam kimi dedim ki, hər nə lazımdırsa, götür get, yoxsa devlər gəlib səni yeyərlər, sən inanmadın, indi eşidərsən. Budu devlər gəlir. Səni tikə-tikə eləyəcəklər. Tez ol, gəl bu sandığa gir.

Kişi tez sandığa girib gizləndi. Devlər vurhavurnan içəri girdilər. Baş dev qışqırdı:

– Adam-badam iysi gəlir, yağlı badam iysi gəlir. Tez ol, de görək bu adam iyi hardan gəlir?

Qoca devin üstünə qışqırmağa başladılar. Qoca dev nə illah elədi ki, evdə adam yoxdu, devlər inanmadılar. Evləri gəzməyə başladılar. Bunlar kişini sandıqdan çıxarıb tikə-tikə elədilər. Sizə kimdən xəbər verim, kişinin arvadından. Kişi gedəndən sonra üç-dörd gün keçmişdi ki, arvadın bir yaxşı oğlu oldu, adını Cəlayi-vətən qoydular. Bir neçə il kişini gözlədilər, gördülər ki, gəlmir, dedilər:

– Yəqin kişini öldürmüşlər ki, gəlib çıxmadı.

Yas tutdular, ağladılar, sonra hərə öz evinə çəkilib ömür sürməyə başladılar. İllər keçdi, arvadın oğlu yavaş-yavaş böyüyüb on səkkiz yaşına çatdı, bir gün olan anasından soruşdu:

– Ana, atamdan mənə nə qalıb?

Anası dedi:

– Bala, atandan sənə bir xəncər qalıb, bir də at. Atan gedəndə demişdi ki, oğlum olsa, bu xəncəri götürüb, bu atı da minib mənim intiqamımı alsın.

Oğlan geyinib xəncəli belinə bağladı, atı minib anasından soruşdu:

– Ana, atam hansı yolnan getmişdi?

Anası oğluna atası gedən yolu göstərdi. Oğlan üz qoydu o yolnan getməyə. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib çıxdı həməən meşəyə. Gecəydi, gördü ki, uzaqdan bir işıq gəlir, işığa sarı getməyə üz qoydu. Bir az gedəndən sonra, gəlib həmin mağaraya çatdı. Qapını

açıb içəri girdi. Gördü ki, birinci otaq boşdu. İkinciyə girdi, gördü boşdu. Üçüncüyə girəndə gördü ki, bir qoca dev oturub. Dev bunu görən kimi, yerindən sıçrayıb dedi:

– Ay bala, bura indiyə kimi heç bir bəni-adəm gələ bilmir, hər kim gəlsə, devlər onu tikə-tikə eləyiblər. Sən ki, cavansan, yazıqsan. Hələ devlər gəlməyib, çıx get burdan.

Dev bu sözləri deyəndə oğlan barmağını dişləyib öz-özünə dedi:

– Aha, yəqin mənim atamı da bunlar öldürüb.

Oğlan bayıra çıxıb bir yerdə gizləndi. Bir də gördü ki, bir vurhavurdu, bir küləkdi, bir tufandı ki, Allah göstərməsin. Cəlayi-vətən gördü, bəli devlər gəlirlər. Tez xəncərini çıxarıb, yerində hazır oldu. Devlər gəldilər, evdə oturub çörəklərini yeyəndə Cəlayi-vətən qapının ağzına gəldi, xəncərini əlində tutub qışqırmağa başladı:

– Ay haray, qoyma!

Devlər bu qışqırığı eşidib bir-bir bayıra çıxdıqca, Cəlayi-vətən onların boynunu vurub yerə salırdı. Hamısını öldürəndən sonra içəri girdi. Qoca devi istədi öldürsün, qoca dev başladı yalvarmağa. Cəlayi-vətən onun bu sözünə də baxmayıb, boynunu vurdu. Sonra atını minib nənəsinin yanına gəldi. Nənəsi gördü ki, budu, Cəlayi-vətən özünü yetirdi. Tez nənəsi onu qucaqladı, öpüşdülər, görüşdülər. Sonra Cəlayi-vətən dedi:

– Nənə, atamın intiqamını almışam, indi hazırlaş gedək.

Nənəsi hazırlaşıb geyindi, atlarına minib, birbaşa devlər məskəninə gəldilər.

Nənəsi dedi:

– Ay bala, məni hara gətirmisən? Devlər gəlib məni yeyəcəklər, sən neylərsən?

Cəlayi-vətən başına gələnləri nənəsinə nağıl elədi, nənəsi də sakit oldu. O, nənəsinə dedi:

– Axırıncı otaqda dev var, ona çörək-zad verməyəsən ha.

Cəlayi-vətənnən nənəsi burda yaşamağa başladılar. Cəlayi-vətən həmişə meşəyə ova gedərdi; nənəsi də evdə qalıb ev işlərini görərdi. İydlər çiçəkləyirdi, arvad özünü saxlaya bilməyib axırıncı otağın pəncərəsinə yaxınlaşdı, baxdı ki, burda böyük bir dev var. Geri qayıtdı. Belə-belə arvad hər gün qapını açıb devin yanına gəlirdi. Axırda bu devnən sevişdi. Cəlayi-vətən ova gedib gəlincə, arvadnan dev keyf çəkirdilər. Oğlan evə gələndə dev yenə öz otağına girib gizlənirdi. Cəlayi-vətənin nənəsinin bu işindən xəbəri yoxudu. Bir il keçəndən sonra arvadın devdən bir oğlu oldu. Məəttəl qaldılar ki, uşağı neyləsinlər. Dev dedi:

– Arvad, apar bu uşağı qoy Cəlayi-vətənin yolunun ağzına. O in-saflıdı, görəcək ki, uşaqdı ağlayır, alıb qucağına evə gətirəcək. Sən də bir az naz eləyib, alıb uşağı saxlarsan.

Arvad bu tədbirə razı oldu. Uşağı alıb, Cəlayi-vətənin gəldiyi yolun ağzına qoyub evə qayıtdı.

Günortadan bir az keçmişdi. Cəlayi-vətən ovdan qayıdanda gördü ki, yolunun üstünə bir uşaq atılıb, ağlayır. Tez uşağı qucağına alıb, can deyə-deyə evə gətirib nənəsinə dedi:

– Nənə, sənə qurban olum, bir bu uşağa bax, gör nə yaxşıdı. Yolun üstünə atmışdılar, ağlayırdı, götürdüm gəldim. Sən gəl rədd eləmə, bunu mənə qardaş elə.

Nənəsi dedi:

– Ay bala, mənim nə vaxtımdı, mən tay qocalmışam, uşaq saxlamağı nə bacarıram, apar qoy yerinə bəlkə yoldan keçən götürə.

Cəlayi-vətən nənəsinə yalvarmağa başlayıb dedi:

– Nənə, bu uşağı götür, adını da Vətən qoy, mənim qardaşım olsun.

Axırda nənəsi razı olub, uşağı götürdü. Bir neçə gün keçəndən sonra Cəlayi-vətən gördü ki, nənəsinin döşlərindən süd gəlir, ona dedi:

– Nənə, gör Allah uşağı nə qədər istəyir ki, sənin döşlərinə süd verdi.

Nənəsi gülüb, başını aşağı saldı. Vətən böyüyüb yeddi-səkkiz yaşlarına çatmışdı, özü də Cəlayi-vətəni o qədər istəyirdi ki, bir dəqiqə onsuz dura bilmirdi.

Bir gün Cəlayi-vətən ova getmişdi. Vətən də özünü yuxuluğa vurub yerində uzanmışdı. Gördü nənəsi devə deyir:

– Bu Cəlayi-vətən bizə göz verib, işıq vermir. Necə eləyək ki, bunu yox edək.

Dev dedi:

– Ona nə var ki. Sabah Cəlayi-vətən ovdan qayıdanda mən bir əqrəb olub qapının üstündə duraram, o gəlib keçəndə onun başından sancaram.

Dev bu sözləri deyəndə Vətən yorğanının altından qulaq asırmış. Odu ki, Vətən ayağa durdu, paltarını geyindi, getdi durdu qardaşı gələn yolun üstündə. Uzaqdan gördü ki, qardaşı gəlir, tez onun qabağına getdi, ikisi də bir yerdə gəldilər. Evin qapısından içəri girəndə Vətən yapışdı Cəlayi-vətənin yaxasından ki, gerek mən sənin boynuna minəm

Nənəsi ona dedi:

– Ay bala, qardaşın yorulub, acdı, niyə onu incidirsən.

Vətən dedi:

– Köpək oğlunun qızı, çox danışma, qardaş özümündü, özüm bilərəm. Gərək mən onun boynuna sarılam.

Cəlayi-vətən gördü ki, qardaşı çox yalvarır, sözünü sındırmayıb, onu boynuna aldı. Nənəsi Cəlayi-vətənin yanına gəlib dedi:

– Ay bala, qardaşın ağırdı, sən onu boynuna ala bilməzsən, qoy özü getsin.

Dev gördü ki, öz oğlu Cəlayi-vətənin boynundadı, vursa, o da öləcək. Odu ki, onu vurmayıb, çıxdı getdi.

Cəlayi-vətənin nənəsinin qaşqabağı yernən gedirdi. İşləri baş tutmamışdı. Cəlayi-vətən çörəyini yedi, çox yorulmuşdu. Başını qoyub yatdı. Vətən gə öz yerinə girdi, amma yatmadı, özünü yuxuluğa vurdu. Nənəsi gördü ki, Cəlayi-vətən də, Vətən də yatıblar. Devi çağırıb dedi:

– Ay kişi, bu gün Vətən qoymadı ki, sən onu vurub öldürəsən. Bəs biz indi necə eləyək? Nə qədər ki, bu sağdı, heç vaxt keyf eləyə bilməyəcəyik. Sən gəl onu öldür.

Dev dedi:

– Ay arvad, Vətən qoymayacaq mən onu evdə öldürəm. Sabah Cəlayi-vətən ova gedəndə, mən ondan qabaq çıxacağam. O, ov ovladıqdan sonra gəlib sərin çeşmənin yanında əl-üzünü yuyacaq. Həmişə o çeşmənin üstündə başını yerə qoyub yatır, dincəlik. Başını yerə qoyanda mən hücum eləyib onu öldürəcəyəm. Əgər mən onu öldürsəm, tez evə gələcəyəm, yox əgər mənə öldürsə, onda sağ-salamat evə gələcək. Elə ki, sən gördün ki, sağ-salamat evə gəldi, deməli mən ölmüşəm. Sən o saat bulağın yanına gələrsən. Mənim qanım oralara töküləcək, o qandan bir qab yığıb, evə gətirərsən. Cəlayi-vətən xörək yeyəndə onun qabına tökərsən, o xörəyi yeyən kimi, partlayıb öləcək.

Arvad bu sözlərə qulaq asdı, bir az ağlayıb, devnən qucaqlayıb, öpüşüb ayrıldılar. Bunlar burda danışanda Vətən də yorğanın altından qulaq asırdı. Sabah səhər tezdən Vətən yerindən qalxdı, geyindi, əl-üzünü yudu. Çay içməyə oturanda, Cəlayi-vətən soruşdu:

– Qardaş, sən hara tələsirsən, sən ki, bir işin yoxdu:

Vətən dedi:

– Qardaş, mən də bu gün sənnən ova gedəcəyəm.

Cəlayi-vətən dedi:

– Qardaş, sən hara, ov hara, sən hələ balacasan, ova gedə bilməzsən. Hava istidi, yorularsan, otur evdə oyn.

Vətən dedi:

– Qardaş, heç mümkün deyil, mən bu gün sənnən getməsəm özümü öldürəcəyəm.

Nənəsi dedi:

– Ay bala, qardaşına əziyyət eləmə, qoy getsin işinə. Sən nə üçün ova gedirsən axı?

Vətən dedi:

– Ay arvad, elə vuraram ağzına, yerində qalarsan. Sən mənim işimə qarışma, öz işimdi, sənə nə dəxli var. Mən qardaşımmn getmək istəyirəm.

Cəlayi-vətən gördü ki, yox, bu gün qardaşı özgə cür başlayıb, ona görə də qardaşının sözünü sındırmayıb, onu da özünən ova apardı.

Arvad gördü ki, yox, yenə Vətən bunun yanına düşüb gedir. İşlər pisdə, dev öldürəcəklər. Qapıda oturub devə gözləməyə başladı. Cəlayi-vətənnən Vətən əl-ələ tutub, meşənin içində girdilər. Bir az ov vurdular, ocaq qaladılar, vurduqları quşdan zəddən yedilər.

Cəlayi-vətən dedi:

– Qardaş, mən yorulmuşam, gedək bir bulağın yanında yatıb, dincimizi alaq, sonra gedərik evə.

Vətən razı oldu, çünki bilirdi dev orada gözləyəcək. İki qardaş ayağa durub bulağın yanına getdilər. Bulağın yanına çatanda, Cəlayi-vətən bir az ot yığıb, başının altına qoyub uzandı, xəncərini də qınından çıxarıb qoydu sinəsinin üstünə. Sonra qardaşına dedi:

– Qardaş, sən yat, dincini al, evə gedib çata bilməzsən.

Vətən qardaşına dedi:

– Qardaş, məndən nigaran qalma, sən arxayın yat, mən onsuz da yatacağam.

Bu sözlərini deyib, iki qardaş başlarını yerə qoydular. Cəlayi-vətənin heç nədən xəbəri yoxudu. Ona görə də başını yerə qoyan kimi yatdı. Vətən də başını yerə qoyub devin yolunu gözləyirdi. Aradan bir az keçmişdi. Vətən gördü ki, dev yavaş-yavaş gəlir. Vətən özünü yuxuluğa vurdu. Dev lap yaxınlaşanda Vətən qardaşının üstündən xəncərini götürüb devə elə vurdu ki, dev iki parça olub, qan hər tərəfə yayıldı. Vətən qorxdı ki, qardaşı ayılsın. O, devin qıçından tutub bir tərəfə sürüklədi. Sonra xəncəri qanlı-qanlı gətirib, yavaşca qardaşının sinəsinə qoydu.

Aradan bir neçə saat keçdi. Cəlayi-vətən yuxudan oyandı, döşündən xəncəri götürüb, gördü ki, xəncər qanlıdır. Qardaşının üzünə baxıb soruşdu:

– Qardaş, bu nə işdi, nə olub, mənim xəncərim niyə qanlıdır?

Vətən dedi:

– Qardaş, heç nə yoxdu. Burdan bir balaca dovşan keçirdi. İstədim onu vuram, xəncəri atdım dəydi yaraladı, amma dovşan ölmədi, qaçdı. Xəncərdə olan dovşanın qanıdı.

Cəlayi-vətən xəncəri götürüb belinə asdı. Əl-üzünü yuyub, birbaşa evlərinə yola düşdülər. Evlərinə çatanda gördülər ki, nənələri qapının ağzında oturub onların yolunu gözləyir. Bunlar evə gələn kimi arvad barmağını dişlədi. Öz-özünə dedi:

– Vay dedə vay, bunlar devi öldürüblər!

Arvad devin tapşırdığı yerə qaçmağa başladı. Arvad həmin bulağın yanına gəldi, gördü ki, doğrudan da devi tikə-tikə eləyib atıblar bir qırağa. Arvad devin dediği kimi tez qoltuğundan bir qab çıxartdı. Dev qanından onun içinə tökdü, evlərinə tərəf gəlməyə başladı.

Oğlanlar evdə istədilər ki, çörək yesinlər. Gördülər nənələri yoxdu. Vətən tez barmağını dişlədi. Sonra ürəyində dedi:

– Yaxşı, köpək oğlunun qızı, gör indi sənə başına nə oyun açacağam.

Oğlanlar bir az gözlədikdən sonra gördülər ki, nənələri budu tən-gənəfəs özünü evə yetirdi. Tez xörəkləri çəkdi, can, qadamı alım, başına dönüm deyə-deyə onların qabağına qoydu. Vətən ürəyində öz-özünə dedi:

– Yaxşı, dayan gör indi sənə başına nə oyun açacağam.

Xörək ortalığa gəldi. Bir nənə, iki qardaş süfrənin qırağında oturdular. Cəlayi-vətən çox ac olduğundan, əlini uzadıb xörəkdən yemək istədi. Vətən qışqırıb, qardaşının əlindən tutub dedi:

– Qardaş, heç utanmırsan, nənəmiz hamıdan böyükdü, o oturub qıraqda, amma xörəyə sən əlini əvvəl uzadırsan? Qoy əvvəl nənəmiz yesin, sonra da sən yeyərsən.

Cəlayi-vətən heç bir şey başa düşməyib, Vətənin üzünə baxdı. Vətən dedi:

– Qardaş, üzümə baxma, əvvəl gərək bu xörəkdən nənəm yeyə, sonra sən yeyərsən.

Nənəsi gördü ki, yox, işlər şuluqdu, atası yanıb, Vətən bunun axırına çıxacaq, tez dedi:

– Ay bala, mən ac deyiləm, qardaşın yazıqdı, acdı, sən nə üçün onu belə incidirsən, heç insafın yoxdu?

Vətən dedi:

– Arvad, uzun danışma, sənə deyirəm ye, yoxsa xəncəri götürüb səni tikə-tikə elərəm.

Cəlayi-vətən bunların üzünə baxıb heç nə başa düşmürdü. Vətən xəncəri çıxarıb, durdu nənəsinin başının üstündə, dedi:

– Köpək qızı, sənə ye demirəm?!

Nənəsi gördü ki, onsuz da əcəli çatıb, əlini uzatdı, xörəkdən götürüb ağzına qoyan kimi, arvad parça-parça olub öldü. Cəlayi-vətən özünü itirib Vətəndən soruşdu:

– Qardaş, mənə söylə görüm bu nə sirrdir?

Vətən dedi:

– Qardaş, gəl otur yanımda, sənə bütün sirləri deyim.

Qardaşlar bir-birinin yanında oturdular. Vətən başdan-ayağa qədər bütün əhvalatı Cəlayi-vətənə danışdı.

Cəlayi-vətən bunları eşidəndən sonra ayağa durub, xəncərini qapının üstündən asıb, Vətənə dedi:

– Qardaşım, indi ki belə oldu, mən gedirəm, qoy məndən sənə bu xəncərim yadigar qalsın. Hərdən bir bu xəncərə baxarsan, xəncərimdən qan damanda dalımcən gələrsən.

Bu sözləri deyib, Cəlayi-vətən yola düşdü. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düş getdi, axırda gəlib bir şəhərə çatdı. Şəhərin qırağında bir balaca daxma varıdı. Daxmaya yaxınlaşıb gördü ki, bir qoca qarı oturub corab toxuyur. Cəlayi-vətən dedi:

– Qarı nənə, bu gecəliyə Allah qonağı saxlarsanmı?

Qarı dedi:

– Nə üçün saxlamıram, ay bala, Allaha da qurban olum, onun qonağına da, gəl içəri.

Cəlayi-vətən içəri girib bir az oturdu. Qarı nənə buna çörək verdi. Cəlayi-vətən yedi doydu, qırağa çəkildə dedi ki, ay nənə, zəhmət olmasa, mənə bir az su ver.

Qarı o biri evə getdi, bir qab su gətirib Cəlayi-vətənə verdi. Cəlayi-vətən gördü ki, su şordu. Qarıdan soruşdu:

– Ay qarı nənə, bu su niyə belə şordu?

Qarı dedi:

– Ay bala, vallah, məmləkətin ah-naləsi bütün dünyanı götürüb. Biz burda aylanan su üzü görə bilmirik. Bu şəhərdən çox böyük bir çay keçir. Amma nə fayda ki, çayın qabağını bir əjdaha kəsib ki, su onun üstündən aşırıb axa bilmir. Hər ay bu əjdahaya bir qız veririk. Əjdaha qızı yeyəndə başını qalxızır, onda bir az su gəlir, biz də götürüb içirik. İndi neçə aydı ki, yenə su üzü görməmişik. Məmləkətdə qız qurtardığına görə bu gün padşahın qızı qurban gedəcək. Sən məndən su istə-

yəndə mən sənə yox deyə bilmədim, köhnədən qalma bir az su varıdı, onu sənə gətirdim.

Cəlayi-vətən dedi:

– Qarı nənə, o əjdaha hardadı?

Qarı dedi:

– Ay bala, dağın dalındadı.

Cəlayi-vətən dedi:

– Qarı nənə, bu gün padşahın qızını ora aparanda mənə deyərsən, mən görək o əjdahanı öldürəm, o qızı azad eləyəm.

Qarı dedi:

– Ay bala, sən hara, o əjdaha hara? Sən onnan bacarmazsan, yazıq-san, o əjdahaynan padşahın qoşunu, pəhləvanları bacara bilmir.

Oğlan dedi:

– Nə olar, sən məni ora apar. Mən ancaq bir qıraqdan tamaşa edərim.

Vaxt oldu, padşahın qızı geyindirildi, camaat əllərində qab-qacaq, səhəng götürüb çayın qırağına yığışıb, padşahın qızını gətirdilər. Oğlan da gedib bir qılinc alıb, çayın bir qırağında gizlənmişdi. Bir də gördü ki, padşahın qızı gəlir. Qız, nə qız!.. Başında bir məcməyi plov, qırağında şirniyyat. Yavaş-yavaş irəliləyir. Qızı çayın qırağında qoyub, camaat qırağa çəkildi.

Qızın gözlərindən yaş sel kimi axırdı. Cəlayi-vətən buna tamaşa eləyə bilməyib, tez gizləndiyi yerdən çıxdı. Qıza yaxınlaşıb dedi:

– Ay qız, bu aşı qoy yerə mən yeyim, başımı qoyum sənin dizinin üstünə yatım.

Əjdaha başını qalxızanda məni oyadarsan.

Qız dedi:

– Ay oğlan, mən onsuz da öləcəyəm, sən yazıqsan, onu öldürə bilməzsən, özün düşərsən bəlaya.

Cəlayi-vətən bunun sözünə qulaq asmayıb, plovu alıb yedi. Sonra əllərini silib, başını qoydu qızın dizinin üstə yatdı. Qız oturmuşdu, bir də gördü ki, əjdaha başını qalxızıb buna tərəf gəlir. Özünü itirdi. Cəlayi-vətəni durğuza bilmədi. Cəlayi-vətən bir də ayılıb gördü ki, qız yarıya qədər əjdahanın boğazına gedib, tez qılincini götürüb əjdahaya yaxınlaşdı. Əjdaha bunu da udmaq istəyəndə Cəlayi-vətən onun ağzını kəsə-kəsə ta qarnına qədər cırıb iki böldü. Cəlayi-vətən qızı onun qarnından çıxartdı. Qız bayıra çıxan kimi, əlini qana batırıb, Cəlayi-vətənin kürəyinə sürtdü. Camaat nə gördü, su yerinə qan gəlir, padşah başa düşdü ki, əjdahanı öldürüblər. Əmr elədi ki, hələ qan kəsilib qurtaranacan, heç kim su götürməsin. Tez adam göndərüb qızı gə-

tirdilər, amma əjdahanı öldürəni tapmadılar. Cəlayi-vətən qaçıb gəlmişdi qarının evinə ki, heç kim onu görməsin.

Padşah qızından soruşdu:

– Qızım, bəs o əjdahanı öldürən oğlanı necə tapaq?

Qız dedi:

– Ata, mən onun kürəyinə beş barmağımı qana batırıb vurmuşam. Şəhər axtarılısın, kimin dalında həmin nişanı tapsalar, deməli, əjdahanı o öldürüb.

Padşah bütün şəhərə adam saldırdı, başladılar əjdahanı öldürəni tapmağa.

Sizə Cəlayi-vətəndən xəbər verim. Cəlayi-vətən evlərinə gəldi, tez uzanıb yatdı, üstündən bir az keçmişdi, gördü ki, qarı nənə sevinə-sevinə budu gəlir.

Cəlayi-vətən soruşdu:

– Ay nənə, nə olub belə sevinirsən?

Qarı dedi:

– Ay bala, niyə sevinməyim, sənin ayağın bizə düşdü. Bilmirəm hansı igid gəlib bu gün əjdahanı öldürüb, hamımızın canı qurtardı.

Cəlayi-vətən dedi:

– Ay nənə, bəs o adam hardadı?

Qarı dedi:

– Ay bala, bütün şəhərə adam salıblar, indi onu axtarırlar, amma tapa bilmirlər.

Bir saat keçməmişdi ki, qapı açılıb, padşahın adamları içəri girdilər. Cəlayi-vətəni ayağa qaldırıb kürəyinin arasına baxdılar. Gördülər ki, həmin qızın dediyi nişan bu oğlanın kürəyindədi. Bütün şəhərə car çəkдилər ki, əjdahanı öldürən oğlan tapılıb. Cəlayi-vətəni gətirdilər padşahın hüsuruna.

Padşah dedi:

– Oğlan, indiyə qədər bu əjdahanın əlindən biz dünyada olmayan əziyyəti çəkmişik. İndi ki sən bizi əziyyətdən qurtarıb əjdahanı öldürmüşən, mən qızımı da, padşahlığımı da sənə verirəm. Qal bu məmləkətdə.

Cəlayi-vətən padşahın sözüynən razılaşdı.

Qırx gün, qırx gecə padşahın qızıynan Cəlayi-vətənə toy elədilər. Cəlayi-vətən qarı nənəni də yanına gətirib, burda yaşamağa başladılar.

Bir gün Cəlayi-vətən oturub pəncərədən bayıra baxırdı. Gördü ki, uzaqdan iki yol görünür. Tez qarı nənəsini çağıraraq dedi:

– Nənə, de görüm bu yollar hara gedir?

Qarı dedi:

– Bala, bu yolların biri gedər-gələr yoldu, o birisi gedər-gəlməz yoldu ki, ora gedən bəni-insanın heç biri qayıtmamışdır.

Cəlayi-vətən dedi:

– Nənə, mənim yol tədarükümü gör, mən gedər-gəlməz yoluna gedəcəyəm.

Padşah, padşahın qızı gəlib nə qədər yalvardılar ki, sən gəl bu yola getmə, gücün çatmaz, qayıda bilməzsən. Nə qədər dedilərsə, Cəlayi-vətən bunların sözünə qulaq asmayıb, gedər-gəlməz yolna getməyə üz qoydu. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib bir şəhərə çatdı. Şəhərə girəndə gördü ki, şəhərdə daşdan başqa heç nə yoxdu. O, çox gəzdi, gördü ki, bir bağça var. Bu bağçaya sarı getməyə üz qoydu. Bağçaya yaxınlaşdıqda, gördü ki, bağçanın hər tərəfi daşdı. Baxdı ki, daşın üstündə bir gözəl qız oturub ki, yemə, içmə gül camalına tamaşa elə, nacaq bunun dizinin üstünə bir kafir keşiş başını qoyub xorhaxor yatıb. Qız oğlanı görüb ağlamağa başladı, dedi:

– Ay oğlan, sən niyə bura gəlib çıxmısan, indi keşiş durar, səni daş elər, tez ol qaç burdan.

Qız elə bunu demişdi ki, keşiş ayıldı, oğlanı görən kimi, gözlerini ona bərəldib, püflədi. Oğlan dizə qədər daş oldu, bir də püfləyəndə oğlan boğaza qədər daş oldu, üçüncü dəfə püfləyəndə Cəlayi-vətən bütün daş olub qaldı. Sizə kimdən xəbər verim, Vətəndən.

Vətən evdə oturmuşdu, bir də baxdı gördü Cəlayi-vətənin xəncərindən qan dama-dama süzülür. Tez ayağa qalxdı, xəncərini bağladı belinə, atını minib birbaş qardaşının dalınca getməyə başladı. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib həmin padşahın məmləkətinə yetişdi. Ordan, burdan soraqlayıb, Cəlayi-vətənin hara getdiyini bildi. Tez axtarıb qarı nənəni tapdı, ona dedi:

– Ay qarı nənə, qardaşımın sorağını səndən istəyirəm, tez ol, de görüm qardaşım hara gedib?

Qarı dedi:

– Bala, o qabaqdakı iki yolu görürsənmi, onların biri gedər-gələr yoldu, biri gedər-gəlməz yoldu. Sənin qardaşın o gedər-gəlməz yolna gedib. Gəl sən getmə, bala, yazıqsan, onu onsuz da qurtara bilməyəcəksən.

Vətən dedi:

– Nə danışırısan ay qarı, heç elə şey olar ki, Cəlayi-vətənin qardaşı sağ olsun, onu tək buraxsın?

Vətən vaxt itirməyib, gedər-gəlməz yolnan getməyə başladı. Bir neçə gün yol gedəndən sonra gəlib həmin məmləkətə çatdı. O yan, bu yana baxıb daşdan başqa heç bir şey görmədi. Şəhər lap qəbiristanlığa oxşayırdı. Bir az gedəndən sonra bir bağa rast gəldi. Bu bağın o yan, bu yanına baxıb, hər yanında daş görəndə, Vətən işi başa düşdü. Bir az qabağa yeridi, gördü ki, bir gözəl qız oturub, bir ifritə keşiş də başını onun dizinin üstə qoyub yatıbdı.

Qız bunu görən kimi ağlayıb dedi:

– Ay oğlan, sən necə canına qıyırsan! Bura gələn sağ qayıtmır. İndi keşiş durar, səni daş eləyər, nə qədər ki, durmayıb, get burdan.

Vətən dedi:

– Ey-hay, hara gedirəm, mənim qardaşım bura gəlib, mən onu tapmasam qayıtmaram. Mən gərək keşişi öldürəm, adamları dirildəm, sonra gedəm.

Elə bunu demişdi ki, gördü keşiş oyandı. Keşiş bunu görən kimi ayağa qalxdı, gözlərini ağardıb püfləməyə başladı. Keşiş nə qədər püflədisə, Vətənin heç halına təfəvüt eləmədi. Çünki o dev oğluydu. Keşiş bir də püflədi, oğlana heç bir şey eləyə bilmədi. Vətən xəncəri çıxardıb, keşişin üstünə hücum eləyib dedi:

– Bu saat burda olan daşların hamısını adam eləməsən, səni iki parça eləyəcəyəm.

Keşiş gördü ki, bura gələnləri bir nəfəsə daş eləyirdi, amma bunun heç halına da təfəvüt eləmədi. Deməli, bunun axırına çıxacaq, odu ki, qorxub bir dua oxudu ki, orda olan daşların hamısı insan oldu.

Bundan sonra Vətən xəncərini götürüb, keşişi iki böldü. Keşiş öləndən sonra Vətən axtarıb, Cəlayi-vətəni tapdı. İki qardaş görüşdülər, öpüşdülər, qızı da götürüb Cəlayi-vətənin padşahlıq elədiyi məmləkətə gəldilər. Şeypur çalındı, qoşun hazırlandı. Bayram tədarükü görüldü. Təzədən iki qardaşın toyu başlandı. Gətirdikləri qızı Vətənə, padşahın qızını da Cəlayi-vətənə aldılar, qırx gün, qırx gecə toy elədilər. Sonra Cəlayi-vətənnən Vətən arvadlarını götürüb öz vilayətlərinə gəldilər. Yeyib içib mətləblərinə çatdılar. Mən sağ olum, siz də salamat.

SOLTAN İBRAHİM*

Biri varıdı, biri yoxudu, Ənuşiravan adında bir padşah varıdı. Günlərin bir günündə padşah öz taxtı-səltənətində oturmuşdu. Birdən gözü aynaya sataşdı. Gördü ki, saqqalına dən düşüb. Ənuşiravanı fikir götürdü, öz-özünə dedi:

– Dövlət var, mal var, can gedir. Sabah ölsəm, yerimdə kim padşahlıq eləyib dövlətimə sahib olacaq?

Ənuşiravanı fikir götürdü, çünki onun heç evladı olmurdu. Gecə-gündüz peşəsi ağlayıb sıtqayıb, Allaha yalvarmaqdı ki, bəlkə Allah buna bir evlad verə. Bu dəmdə qapı döyüldü. Fərraşlardan birisi gəlib, baş əyib dedi:

– Qibleyi-aləm, abid yanına gəlmək istəyir.

Padşah dedi:

– Buraxın, gəlsin.

Abid baş əydi, ədəb-salamını yerinə yetirdi. Padşah onu yanında oturtdu. Abid gördü ki, padşah özündə-sözündə deyil. Abid dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, nə olub ki, belə pərişansan?

Ənuşiravan dedi:

– Mən onun üçün pərişanam ki, saqqalıma dən düşüb, oğul-uşaqdan da heç bir şeyim yoxdu.

Abid dedi:

– Qibleyi-aləm, sənə bir alma verim, elə ki, axşam oldu, hərəmxanaya get. Almanı iki bölüb yarisını baş hərəminə ver, yarisını da

* Bu nağıla “Xan-Xani-Çin oğlu Soltan İbrahimin nağılı” da deyilir.

özün ye. Amma sənnən bir şərt bağlayıram, elə ki, oğlun və ya qızın oldu, ad qoyan günü mənə çağır, gərək ona adı mən qoyam.

Abid sözün tamam eləyib, durub baş əyib getdi. Ənuşiravan durub gəldi hərəmxanaya. Baş hərəmiynən almanı bölüb yedi.

Nağıllarda vaxt tez başa gələr. Doqquz ay tamam oldu. Bunun bir qızı oldu ki, dünya gözəli. Padşaha xəbər gəldi ki, bəs sən qızın olub. Padşah bir şadlıq elədi ki, gəl görəsən. Məclis çağırır dedi:

– Qızıma ad qoyacağam.

Amma bir neçə kəlmə abiddən eşit. Ənuşiravanın başı o qədər qızıxmışdı ki, abid yaddan çıxmışdı. Axşam oldu məclis düzəldi. Bu dəmdə qapı döyüldü, fərəşlərdən biri gəlib baş əyib dedi:

– Qibleyi–aləm sağ olsun, abid gəlir.

Ənuşiravan şah barmağını dişləyib dedi:

– Ay dad, kişi yaddan çıxıb!

Əmr elədi ki, tez abidi içəri buraxsınlar. Abid gəlib gördü ki, məclis cəmdə. Üzünü Ənuşiravan padşaha tutub dedi:

– Mən demədimmi, oğlun oldu, qızın oldu, mənə çağır ad qoyum?

Ənuşiravan başını aşağı salıb dedi:

– Bu dəfə gərək bağışlayasan.

Abid qıza ad qoyub dedi:

– Qibleyi–aləm, sən qızının adını Nuşapəri xanım qoydum. Qibleyi–aləm sağ olsun, eşit və agah ol, sən bu qızının üç qıranı* var. Biri on iki yaşında, biri on dörd yaşında, lap axırıncısı da, padşah sağ olsun, on altı yaşındadı. Əgər bu qıranlardan sağ–salamat qurtardı, Nuşapəri oldu sən qızın. Vay onda ki, çıxma bilməyə, dadın heç yerə çatmaz.

Sözünü deyib, abid Ənuşiravannan xudahafizləşdi. Bəli, abid getməkdə olsun, xəbəri sənə kimdən verim, Nuşapəri xanımdan.

Qız böyüyüb doldu yaşa. Elçi elçi dalınca gəlirdi, atası qızını heç kimə vermirdi, deyirdi:

– Vay o adama ki, mənim qızım üçün elçi göndərə. Elçisinin də, özünün də boynunu vurduracağam. Qızım kimi istəsə ona gedəcək.

Ərə getmək ixtiyarı Nuşapəriyə verilmişdi. Belə ki, qız hər gün pəncərədən çıxıb baxırdı, görürdü ki, arzuman pəhləvanlar boynunu burub onun intizarındadılar. Uzaq–yaxın şəhərlərdən bu qızın gözəlliyini eşidən pəhləvanlar toplanıb, Nuşapəri xanımın qapısında boynunu

* İki bəxt ulduzunun bir bürcdə birləşməsi. Əski etiqada görə, bəxt üçün bu ən ön qorxulu andır.

burub dayanırdılar ki, bəlkə qız bunların birinə gedə. Bunlar burda qalmaqda olsunlar, sənə xəbər verim Xan-Xani-Çinin sövdəgərindən.*

Xan-Xani-Çinin sövdəgərinin güzəri düşdü bu şəhərə. Gəlib alve-rini eləyib getmək istəyirdi ki, yolu Nuşapəri xanımın evinin qapısından düşdü. Gördü ki, bura o qədər adam yığılıb ki, ağac atsan yerə düşməz. Tacir birinə yan alıb soruşdu ki, nə var, nə olub, bu qapıya niyə yığılmısınız?

Adam cavab verdi:

– Məgər bilmirsən ki, Ənuşiravanın qızı Nuşapəri xanım bu saat pəncərəyə çıxıb kimi bəyənsə, ona gedəcək.

Tacir dedi:

– İndi ki, belə oldu, qoy mən dayanım, görüm bu necə əhvalatdı.

Vaxt gəldi başa, Nuşapəri xanım pəncərəni açıb çıxdı adamlara baxmağa. Heç biri üreyinə yatmadı. Xəbəri kimdən verim, tacirdən. Tacir tez bir nəfər nəqqaş tapıb dedi:

– Bu qızın şəklini çək, sənə iki yüz tükən verim, amma necə ki, var, elə çək, nə artıq olsun, nə də əskik.

Nəqqaş qızın əksini** alıb, tacirə verdi. Tacir əksi qoltuq cibinə qoyub, birbaşa üz qoydu Xan-Xani-Çinin şəhərinə.

Xəbəri sənə kimdən, Xan-Xani-Çindən verim. Xan-Xani-Çinin gözüünün ağ-qarası bir oğlu var idi, adı da Soltan İbrahim idi.

Soltan İbrahimin Xanməmməd adlı bir dostu var idi, həmişə bunlar cüt gəzirdilər. Eşit tacirdən. Tacir gəlib çatdı Xan-Xani-Çinin şəhərinə. Atdan düşüb malın xırtd elədi. Xan-Xani-Çini üçün də xonça tutub, xonçanın bir tərəfinə bir qiymətli daş qoyub, o biri tərəfinə Nuşapərinin əksini qoyub Xan-Xani-Çinə apardı.

Xan-Xani-Çinə xəbər getdi ki, bəs filan tacir xonça tutub yanına gəlmək istəyir. Xan-Xani-Çin dedi:

– Buraxın gəlsin, görək nə gətirib?

Tacir girdi içəri, gördü ki, Soltan İbrahim oturub padşahın sağ tərəfində, Xanməmməd də sol tərəfində. Tacir xonçanı Xan-Xani-Çinin qabağına qoyanda Nuşapəri xanımın əksi düşdü Soltan İbrahimə tərəf, daş düşdü Xanməmmədə tərəf.

Xan-Xani-Çin dedi:

– Açın, görək xonçada tacir nə gətirib?

* Alış-veriş deməkdir.

** Şəklini

Soltan İbrahim xonçanın örtüyünü götürdü, gördü ki, burda bir qız şekli var, Allah-taala xoş gündə, xoş saatda, xoş dəqiqədə xəlq eləyib. Soltan İbrahim bu şekli götürüb bayıra çıxdı, gəldi öz otağına, qapını açıb yıxıldı taxtın üstünə, başladı ağlamağa. Soltan İbrahimin otağına kimin həddi varıdı ki, gəlsin, quş qanad sala bilməzdi, qatır da dırnaq.

Xan-Xani-Çin gördü ki, Soltan İbrahim gəlmədi. Xanməmmədə dedi:

– Get gör nə olubdu, İbrahim neçə gündü gəlmir?

Xanməmməd durub gəldi, gördü ki, Soltan İbrahim üzü üstə yıxılıb ağlayır. Xanməmməd dedi:

– Soltan İbrahim, niyə ağlayırsan?

Soltan İbrahim dedi:

– Gəl soruşma.

Xanməmməd dedi:

– Gərək deyəsən, deməsən, mən səni dindirmərəm.

Əli hər tərəfdən üzülən Soltan İbrahim dedi:

– Xanməmməd, bu əksə bax, mən bunun üçün ağlayıram.

Xanməmməd dedi:

– Hay-hay adam da bundan ötrü ağlayarmı? Mən də dedim, görə-sən niyə ağlayır? Qardaş, heç ağlama, inşaallah, bu qızı sən alacaqsan. Gəl şikar adıynan gedib qızı tapaq.

Xanməmməd Soltan İbrahimin yanından çıxdı, birbaş Xan-Xani-Çinin yanına gəlib dedi:

– Soltan İbrahim şikara getmək istəyir.

Xan-Xani-Çin razılıq verib dedi:

– Qoy getsin.

Xanməmməd Soltan İbrahimin yanına gəlib, atasından razılıq aldığı onə söylədi. Soltan İbrahimmən Xanməmməd at minib yola düşdülər. Az getdilər, çox getdilər, mənzil keçib yol getdilər. Yolda bunlar bir nəfər səyyaha rast gəldilər. Soltan İbrahim atını saxladı, dedi:

– Kimsən?

Səyyah dedi:

– Əmirəliyəm, Soltan İbrahimin yolunu gözləyirəm.

Soltan İbrahim dedi:

– Soltan İbrahimi neyləyirsən?

Əmirəli dedi:

– Mənim bir əmim qızı var, neçə vaxtdı ki, mənə nişanlıdı, indi aparmaq istəyirəm, amma nişanlını vermirlər ki, aparım. Bir abid deyib

ki, Soltan İbrahim adlı bir nəfər bu işdə mənə kömək eləyəcək, mənim nişanlımı alıb özümə verəcək.

Soltan İbrahim dedi:

– Xan-Xani-Çinin oğlu mənəm. Mən də bir qız əksi görmüşəm, onun dalınca gedirəm. Görək o qızı qolumun gücünən alam. İndi ki, belə oldu, eybi yoxdu, gəl gedək əvvəlcə sənin nişanlımı alım, sənə verim, sonra da öz sevgilimin dalınca gedərəm.

Əmirəli dedi:

– Ey Soltan İbrahim, gəl məni özünlə apar əvvəl, sənin sevgilini ala, sonra mənim işimi düzəldərsən.

Soltan İbrahim razı oldu. Əmirəli bunlara qoşulub getməkdə ol-sunlar. Nağıllarda mənzil tez başa gələr. Hər üçü əl-ələ verib, gedib çatdılar Ənuşiravan padşahın şəhərinə. Burda bir çayçı dükanına get-dilər. Çayçı dükanı Nuşapəri xanım olan evnən üzbəüz idi. Xəbər verim sizə kimdən, Nuşapəri xanımdan. Bunun ki, mənzili bu çayçı dükanıyan üzbəüzdü, bir gün baxıb gördü ki, bu dükana elə adamlar gəlib ki, qabaqkılar bunların əlinə su tökməyə də yaramaz. Nuşapəri xanım lələsinə dedi:

– Lələ, məcməyini götür, get o dükana, gör gələnlərin fikri nədir?

Lələ məcməyini götürüb endi aşağı. Özünü yetirdi çayçı dükanına, məcməyini tutdu oturan adamların qabağına, Soltan İbrahim dedi:

– Lələ, bu nədi?

Lələ dedi:

– Nuşapəri üçün sədəqə yığıram.

Soltan İbrahimin barmağında bir üzük vardı ki, yeddi ilin baci-xə-racına başa gəlmişdi. Üzüyü barmağından çıxarıb qoydu məcməyiyə. Qız baxırdı, gördü ki, məcməyiyə üzük qoydular. Nuşapəri tez özünü yetirdi lələsinin barabarına, dedi:

– Ey filan-filan şüdə, mən o oğlana göz elədimmi, qaş elədimmi, o üzük yolladı? Apar üzüyü ver özünə.

Lələ qorxudan bilmədi özünü çayçı dükanına necə saldı. Üzün İbrahimə tutub dedi:

– Ey Soltan İbrahim, al üzüyünü. Nuşapəri xanım üzüyünü qəbul eləmədi.

Soltan İbrahim dedi:

– Get, xanımına de ki, mən ondan ötrü gəlmişəm, onu çox sevirəm. Mümkün olsa, mənənnən görüşsün. Öz dərdimi ona deyim, atası ver-

məsə, dava eləməyə gücüm var. Mən Xan-Xani-Çinin oğlu Soltan İbrahiməm, sən üzüyü qaytar ver Nuşapəriyə.

Lələ üzüyü aparıb verdi Nuşapəriyə. Bütün əhvalatı Nuşapəri xanına nağıl elədi. Nuşapəri xanım danışmadı üzüyü alıb atdı bir tərəfə.

Eşit bir neçə kəlmə Soltan İbrahimdən. Gecədən bir pas keçmişdi. Soltan İbrahim yerindən durub, bir yazı yazıb özünü Nuşapəri xanım olan imarətin qabağına yetirdi. Kəmənd atıb hasardan həyətə tullandı. Pilləkəndən yuxarı çıxıb qapını açdı, gördü ki, Nuşapəri xanım yorğan-döşəyində yatıbdı. Qızın üzündən bir busə aldı. Kağızı qoydu qızın ovcunun içinə. Səhər qız ayılıb gördü ki, əlinə bir kağız qoyublar. Qız kağızı oxumağa başladı. Kağızda belə yazılmışdı: “Mən gəlmişəm səndən ötrü, səni sevirəm, mənə cavab yaz”.

Qız Soltan İbrahimi görmək istədi. Axşam oldu, qız qaravaşları yıxdı başına, burda bir məclis qurdu ki, heç padşah evlərində belə məclis qurulmamışdı.

Soltan İbrahim özün yenə yetirdi bura, kəmənd atıb hasardan endi. Gördü burda bir çal-çağırdı gəl görəsən. Soltan İbrahim qapıdan içəri girdi, gördü çalan çalır, oynayan oynayır, oxuyan oxuyur. Elə ki Nuşapəri xanım Soltan İbrahimi gördü, bir könüldən min könülə ona aşıq oldu. O saat durdu ayağa, dedi:

– Xoş gəlmisən, Soltan İbrahim.

Əlindən tutub yanında oturtdu, bunlar burda keyf çəksinlər. Xəbəri sənə kimdən verim, Məlik Cümşüddən. Məlik Cümşüd öz vəziriyənə neçə vaxtdı ki, bu qızın evinin qabağında oturmuşdu. Məlik Cümşüd gördü ki, Soltan İbrahim dünən gəlib, bu gün qıznan başlayıb danışmağa.

Məlik Cümşüd vəziri çağırıb dedi:

– Vəzir, buna bir tədbir gör. Soltan İbrahim qızı əlimdən alacaq.

Vəzir dedi:

– Məlik Cümşüd, oxşayır ki, xəbərdən xəbərin yoxdu, get kəməndi at, düş Nuşapəri xanımın həyətinə, gör nə görəsən.

Məlik Cümşüd dedi:

– Yəqin?

Dedi:

– Bəli, yəqin.

Məlik Cümşüd kəmənd atıb gördü ki, Soltan İbrahim oturub, qılıncı qoyub dizinin üstə, Nuşapəri xanım da əlində badə Soltan İbrahimin qabağında durub ona yalvarır ki, al, bu badəni iç, amma Soltan İbrahim içmir. Qız dedi:

– Ey Soltan İbrahim, sən elə bilməginən ki, mən günümü belə keçirirəm. Bunlar sənin üçündü, sən də mənimkisən.

Soltan İbrahim dedi:

– Mən də bunu istəyirdim.

Soltan İbrahim qızın əlindən badəni alıb içdi. Qız səhər tezdən Soltan İbrahimi buraxdı, dedi:

– Axşamüstü gəl bizə.

Soltan İbrahim, Xanməmməd, bir də Əmirəli öz otaqlarında oturmuşdular. Soltan İbrahim Əmirəliyə dedi:

– Get, aşpaza deginən ki, aşı bir az da tez bişirsin, gedəsi yerim var.

Əmirəli aşpazın yanına getdi, onu xəbərdar eləyib gəldi öz yerində oturdu.

Xəbəri sizə kimdən verim, Məlik Cümşüddən. Məlik Cümşüd vəziri yanına çağırıb dedi:

– Vəzir, Soltan İbrahimin gerek əl-qolunu bağlı gətirəsən bura. Əgər gətirməsən, sənin boynunu vuracağam.

Vəzir başı alovlu gəldi Soltan İbrahim olan imarətə. Gördü ki, aşpaz Soltan İbrahim üçün aş çəkir. Tez vəzir bir yanda gizləndi. Elə ki, aşpaz getdi süfrə salsın, vəzir bütün xörəyə bihuşdarı tökdü. Bunlar hamısı xörəyi yeyib yıxıldılar. Vəzir özün Soltan İbrahimə yetirdi. Soltan İbrahimi tez sarıdı bir kilimə, götürüb gəlməkdə olsun, xəbəri sənə Nuşapəri xanımdan verim. Nuşapəri xanım ki, demişdi axşamüstü gələrsən, gözlədi gördü ki, Soltan İbrahim gəlmədi.

Nuşapəri xanım durdu ayağa, bir dəst kişi paltarı geyib qaravaşlara dedi:

– Siz çıxın dama, indi azıb eləsəm, mənə səs verin.

Nuşapəri xanım gedirdi, gördü ki, bir adam hıqqana-hıqqana gəlir, dedi:

– Kimsən?

Vəzir gedəndə tində adam qoymuşdu, elə bildi ki, öz adamlarından. Səsə səs verib dedi:

– Adə mənəm, Soltan İbrahimi əli-qolu bağlı gətirirəm.

Nuşapəri xanım Soltan İbrahimin adını eşidən kimi özün verdi irəli. Soltan İbrahimi əlindən alıb, vəziri cəhənnəmə vasil elədi. Həmin saat onu dalına alıb evinə apardı. Dərman verib ayıldı. Soltan İbrahim dedi:

– Mən hara, bura hara?

Qız dedi:

– Səni ölümdən qurtarmışam, qız əhvalatı ona nağıl elədi.

Soltan İbrahim bir az burda qalıb, əhvalatdan xəbərdar olandan sonra qızdan bir qədər dərman alıb, tez qayıtdı yoldaşlarının yanına, onları da ayıltı.

Xəbəri sənə kimdən verim, yenə Nuşapəridən. Nuşapəri xəbər yolladı atasına ki, mən bağa gedirəm, ürəyim bərk sıxılır. Atası dedi ki, qızıma deyin ki, bu gün xoş gün deyil, bağa gəzməyə getməsin.

Nuşapəri xanım qulaq asmayıb, qızlardan bağa gəzməyə getdi. Bağda qızlardan çalıb-oynamağa başladı. Bu dəmdə yeddibaşlı dev göynən gedirdi, gördü ki, həsrətini çəkdiyi Nuşapəri xanım burdadı. Göydən yerə endi Nuşapəri xanımı tənura çəkib, götürüb apardı. Tez padşaha xəbər getdi ki, dev qızını apardı. Ənuşiravan ömr elədi ki, abid çağırılsın. Adam gedib abidi çağırdı. Abid gəlib çıxdı, gördü ki, padşah ağlayır. Abid dedi:

– Nə var, niyə ağlayırsan?

Ənuşiravan dedi:

– Qızımı yeddibaşlı dev aparıb.

Abid dedi:

– Sənin qızın tilsimdədi, onu ordan çıxartmaq çox çətindi. Amma lohda yazılıb ki, Xan-Xani-Çinin oğlu Soltan İbrahim bu tilsimi sındıracaq, cənin qızını qurtaracaq. Sən get onu tap.

Şəhərə car çəkdlər ki, Soltan İbrahim kimdi, padşah onu çağırır. Məlik Cümşüd elə bildi ki, padşah onu çağırtdırır ki, öldürsün, qisas almaq üçün Soltan İbrahimin yerini padşahın adamlarına dedi.

Bir adam getdi Soltan İbrahimi çağırdı. Soltan İbrahim dedi ki, get gəlirəm. Hər üç yoldaş başdan geyinib, ayaqdan qıfıllandı, ayaqdan geyinib, başdan qıfıllandı, birbaş gəldilər Ənuşiravanın yanına. Ənuşiravana xəbər getdi ki, Soltan İbrahim gəlib. Ənuşiravan ömr elədi ki, Soltan İbrahime deyın, gəlsin. Soltan İbrahim içəri girib ədəb salamını yerinə yetirdi. Padşah buna yer göstərdi. Abid üzünü Soltan İbrahime tutub, nə ki, lohda yazılmışdı, hamısını ona oxuyub başa saldı. Sonra abid bir tutuquşu buraxdı, tutuquşu gəlib Soltan İbrahimin dizinin üstünə qondu.

Abid dedi:

– Soltan İbrahim, tutuquşunun sözünə qulaq ver.

Soltan İbrahim tutuquşunun telinə əlini çəkdi. Quş dedi:

– Soltan İbrahim, siz üç nəfərsiniz, indi burdan çıxanda olacaqsınız dörd nəfər. Özünü bir nəfərdən gözlə.

Quş sözünü tamam elədi, gəlib oturdu abidin dizinin üstə.

Abid dedi:

– Soltan İbrahim, sən gərək bu səfərə gedəsən. Bütün bu tilsimləri, olsa-olsa, sən qıracaqsan, Allah yaxşı yol versin.

Soltan İbrahim ayağa durdu, öz yoldaşlarıynan birlikdə gəldilər mənzillərinə.

Xəbəri sənə kimdən verim, Siyavuşdan. Siyavuş vəzirin oğlu idi. O öz-özünə dedi:

– Soltan İbrahimi gərək mən öldürəm, atamın qanını alam.

Birbaş durub gəldi Soltan İbrahimin yanına, dedi:

– Soltan İbrahim, gərək mənə də aparasan.

Soltan İbrahim dedi:

– İxtiyar özündədi. Gedirsən gedək.

Siyavuş da bunlara qoşuldu, oldular dörd nəfər. Dördü də başdan geyinib, ayaqdan qıfıllandı, ayaqdan geyinib başdan qıfıllandı. Yola düşdülər. Bunlar yol getdilər, ta gəlib bir meşəyə çatdılar. Çox yorulmuşdular. Atlarını yancidar eləyib, bir çəməndə uzandılar. Hamısı yatmışdı. Amma Soltan İbrahim oyağıdı. Soltan İbrahim gördü ki, üç göyərçin gəlib oturub ağacda, biri dedi:

– Bu oğlanı tanıyırsan?

O biri dedi:

– Yox.

Böyük göyərçin dedi:

– Bu Soltan İbrahim Xan-Xani-Çinin oğludu. Bunun adaxlısını yeddibaşlı dev aparıb. Qız bu saat devin tilsimindədi. Nə ki tilsimat var, o devin əlindədi. Amma o tilsimləri bu oğlan sındıracaq. Biz uçub gedəndə, ayağımızın altından üç yarpaq düşəcək. Soltan İbrahim eşit, yarpağı götürüb saxla, yolda sənə gərək olar.

Göyərçinlər bunu deyib, qanad-qanada verib getdilər. Soltan İbrahim yarpağı götürdü. Yoldaşlarını durğuzub at minib getməkdə olsunlar.

Xəbəri sizə kimdən verim, devlərdən. Devlər bəni-insan şikarına çıxmışdılar. Gördülər ki, dörd nəfər bəni-insan gəlir. Tez bunları tutub, dev padşahının yanına apardılar. Dev padşahı Soltan İbrahimgili görən kimi dedi:

– Pəh-pəh-pəh, nə şikar vurubsunuz? Ey bəni insan, nə sənət bacarırsınız?

Xanməmməd dedi:

– Bənnalıq.

Dev padşahı dedi:

– Aparın bunları meşəyə, qoyun orda bir imarət tiksinlər, həm də bir az kökəlsinlər. Sonra kəsib yeyərəm.

Bunları aparıb bir meşəyə buraxdılar. Soltan İbrahim Xanməmməd dedi:

– Ey Xanməmməd, mən hara, bənnalıq hara?

Xanməmməd dedi:

– Soltan İbrahim, işin olmasın, biz işləyərək, sən meşəni gəzib dolanarsan.

Durdular binanın bünövrəsini qoymağa. Soltan İbrahim meşənin o tərəf, bu tərəfini gəzirdi, bir də gördü ki, yan tərəfdən bir zarıltı gəlir. Soltan İbrahim zarıltıya tərəf getdi, gördü ki, Simurq quşu düşüb nəril-dəyir. Simurq Soltan İbrahimi görən kimi dedi:

– Ey Soltan İbrahim, sən hara, bura hara?

Soltan İbrahim başına gələnə Simurqa nağıl elədi.

Simurq dedi:

– Mən də göynən gəlirdim, gördüm ki, yeddibaşlı dev qızı aparır. Mən də düşdüm devin dalınca. Bu dəmdə yeddibaşlı dev məni vurub yerə saldı. İndi qanadım sınıb qalmışam burda.

Soltan İbrahim bir az fikirləşdi. Birdən göyərçinlər saldıqı yarpaq yadına düşdü, əlini cibinə saldı, yarpağı əzib suyunu çıxartdı, çəkdi Simurqun qanadına. Simurq gördü ki, qanadı oldu anadangəlmə, dedi:

– Get, yoldaşlarını çağır gedək.

Soltan İbrahim dedi:

– Mən sevgilimin dalınca gedirəm, gərək Nuşapərinə tapam.

Simurq dedi:

– Soltan İbrahim, Nuşapərinə yeddibaşlı dev aparıb salıb tilsimə. Siz mənim dalıma minin, mən sizi burdan xilas eləyim. Sonra işin gə-risini sizə deyərəm.

Soltan İbrahim, Xanməmməd, Əmirəli, bir də Siyavuş mindilər Simurqun dalına. Simurq qalxdı havaya, göynən gedirdi, birdən dedi:

– Gözünüzü yumun!

Bunlar gözlərini yumdular. Simurq aşağı enib dedi:

– Açın gözlərinizi!

Bunlar gözlərini açdılar, gördülər ki, bərri-biyabandadılar.

Simurq dedi:

– Soltan İbrahim, mən sənnən gedə bilmərəm. Al bu tükü, o ima-rəti görürsən. Nuşapəri ordadı. Bu tükü də verirəm sənə, işdi, nə çə-tinliyə düşsən, oda tutarsan mən gələrəm.

Soltan İbrahim öz yoldaşlarını burda qoyub, gedib çatdı həmin qapıya. Qapını açıb içəri girdi.

İçəri girən kimi, gördü Nuşapəri burdadı. Hər ikisi görüşdülər. Soltan İbrahim dedi:

– Hazırlaş, tez gedək.

Bu dəmdə göy guruldadı, ildırım çaxdı. Nuşapəri xanım dedi:

– Amanın günüdü, Soltan İbrahim, gizlən ki, yeddibaşlı dev gəlib səni öldürər.

Soltan İbrahim dedi:

– Qorxma, mən elə Allahdan istəyirəm ki, gəlib məni burda görsün.

Bu dəmdə yeddibaşlı dev gəlib dedi:

– Soltan İbrahim, gərək səni yeyəm.

Soltan İbrahim dedi:

– Nə danışırısan?

Devnən Soltan İbrahim başladılar vuruşmağa. Devi Soltan İbrahim basıb altına öldürdü. Amma çıxıb getmədi, çünki o, yaman yorulmuşdu. Nuşapəri xanıma dedi:

– Mən yorulmuşam, qoy bir az yatım, birisi gün səni burdan götürüb apararam.

Soltan İbrahim yatmaqda olsun. Xəbəri sənə kimdən verim, yeddibaşlı devin qardaşlarından. Yeddibaşlı devin qardaşları göynən gəldirdilər, gördülər ki, Nuşapəri həyətdə təkdi. Göydən enib Nuşapərini çəkдилər tənurə, aparıb qoydular bir təpənin dibində. Soltan İbrahim yuxudan ayılıb gördü ki, Nuşapəri yoxdu. Tez Simurqun tükünü oda tutdu. Simurq gəlib dedi:

– Bilirəm, məni niyə çağırıbsan. Soltan İbrahim, ölüm ayağıdı. Nuşapərini salıblar quyuya. Sən get yeddibaşlı devin qardaşlarını öldür, sonra gəl mənim yanıma, çarəsini deyərəm sənə.

Soltan İbrahim Xanməmmədi özüynən götürüb, birbaş gəldi devlərin yanına. Devlər gördülər ki, bəni-adəm gəlir. Hay-hay deyib, bunları üzük qaşı kimi araya aldılar. Soltan İbrahim gördü ki, dayanmaqdan bir şey çıxmaz, əl atıb qılınca başladı devlərnən vuruşmağa. Neçə gün, neçə gecə vuruşub, bunları da cəhənnəmə vasil elədi, qayıdıb Simurqun yanına gəldi. Simurq dedi:

– Gedərsən burdan o təpənin dibinə. Dünyada nə ki heyvanat var, görəcəksən ki, hamısı burdadı, amma bunların ortalığında bir yel dəyirmanı var. Yel dəydikcə fırlanır. Əvvəlcə bu heyvanları qırmağa başlarsan. O qədər qıracaqsan ki, qan çıxacaq barabarına. Onda həmin

oxnan dəyirmanı vuran kimi tilsim sınacaq. Vay onda ki, bir az gec tər-pəndin, onda həlak olacaqsan. Nuşapəri xanım da, o dəyirmanın daşının altında bir quyu var, ordadı, götürüb gələrsən. Soltan İbrahim gəlib çatdı həmin təpənin yanına, əl atdı zülmət qılafına*, heyvanları qırmağa başladı. O qədər qırdı ki, qan çıxdı döşünün bərabərinə, əl atdı oxa, yel dəyirmanını elə vurdu ki, çərxi oxundan sıçradı. Soltan İbrahim əl atıb dəyirman daşını götürdü tulladı kənara. Bu vaxt quyudan bir qız çıxıb quş kimi uçdu. Tez bir kəmənd atıb, Nuşapərinə quyudan çıxartdı. Quyudan uçan qız üzünü Soltan İbrahimə tutub dedi:

– Ey Soltan İbrahim, hara getsən, mənə də apar.

Soltan İbrahim razı olmadı, öz sevgilisini götürüb gəldi Xanməmmədgilə çatdı. Eşit quyudan çıxan qızdan. Bu, pərilər padşahının qızı idi. Gördü Soltan İbrahim gedir, dedi:

– İbrahim, hara getsən, mən də gedəcəyəm.

Soltan İbrahim öz yoldaşlarıynan bahəm öz sevgilisini də götürüb, üz qoydu Ənuşiravan padşahının torpağına. Şəhərin bir neçə ağaclığında bir meşə vardı. Siyavuş gördü ki, bunlar az qalıblar şəhərə çat-sınlar, Soltan İbrahimi öldürə bilməyəcək, ona görə dedi:

– Mən lap yorulmuşam, gəlin meşənin sərinliyində bir az uzanaq.

Hamı razı oldu. Soltan İbrahim bir az yoldaşlarından uzaq düşdü. Elə ki, getdi yuxuya, Siyavuş gördü ki, Soltan İbrahim yatıb, tez yerindən durub Soltan İbrahimi zəhərlədi, bir dərəyə atdı. Pəri qızı Siyavuşun dalına düşüb pusurdu, gördü Siyavuş Soltan İbrahimi zəhərlədi, tez endi aşağı. Soltan İbrahimin başını dizi üstə alıb müalicə etməyə başladı. Soltan İbrahim gördü ki, pəri xanımdı, dedi:

– Pəri qızı, nə olub?

Pəri qızı dedi:

– Siyavuş səni zəhərlədi, mən səni sağaltdım.

Soltan İbrahim pəri xanımı götürüb özünü yetirdi Xanməmmədgilə. Siyavuş gördü ki, Soltan İbrahim gəlir, yanında da bir qız var. Əhvalı dəyişdi. Başladılar yol getməyə.

Soltan İbrahim özün yetirdi Ənuşiravan padşahının şəhərinə. Padşaha xəbər getdi ki, bəs Soltan İbrahim gəlir. Padşah qoşun çıxardıb, Soltan İbrahimi gətirtirdi yanına. O günü böyük məclis çağırdılar, amma məclisə Siyavuş gəlmədi. Soltan İbrahim dedi:

– Gərək Siyavuş gəlsin.

* Qara qın, qılncın qını

Gedib onu da çağırıldı.

Siyavuş gəlib oturdu. Soltan İbrahim dedi:

– Ey Ənuşiravan, izin ver mənə Siyavuşnan qurşaq yapışaq.

Padşah izn verdi, bunlar şərt bağladılar ki, hər kim kimi basdı, o, onu öldürsün. Soltan İbrahim Siyavuşu tutub elə çaldı ki, Siyavuşun tikəsi ələ də gəlmədi. Üzün padşaha tutub dedi:

– Padşah sağ olsun, Nuşapərini ver aparım atamın vilayətinə.

Padşah dan vaxtı neçə qatır yüklədi, başladı bunları yola salmağa. Soltan İbrahim Xanməmmədə dedi:

– Qardaş, bu pəri xanım sənin olsun. Sən birbaş get atamın torpağına. Mən də gərək gedib Əmirəlinin əmisi qızını alım verim ona.

Xanməmməd Nuşapəri xanımnan pəri qızını götürüb gəlməkdə olsun. Soltan İbrahim at minib, Əmirəliynən başladılar yol getməyə. Özünü yetirdi Əmirəlinin əmisinin torpağına. Soltan İbrahim Əmirəliyə dedi:

– Bir nəfər qara adam tap.

Əmirəli gedib qara camaatdan bir nəfər tapdı, götürüb gəldi Soltan İbrahimin yanına.

Soltan İbrahim Əmirəlinin əmisinə belə bir kağız yazdı ki, iki saatın ərzində Əmirəlinin nişanlısını özünə yetirəsən. Əgər yetirməsən şəhərin torpağını at torbasıynan daşıdırıb, xətdini tarmar edəcəyəm. Soltan İbrahim kağızı bu adama verib dedi:

– Aparıb verərsən padşaha.

Kağız gedib padşaha çatdı. Padşah kağızı oxuyub, əhvalatdan xəbərdar oldu. Vəzir çağırıb dedi:

– Vəzir, buna bir tədbir tök.

Vəzir dedi:

– Tədbir odu ki, gərək vuruşasan.

Padşah əmr elədi qoşun hazır olsun. Qoşun hazır olub üz qoydu Soltan İbrahim tərəfə. Soltan İbrahim gördü ki, qoşun gəlir, cəng libasını geyib, özünü ləşkərə vurdu. Sağdan girib soldan çıxdı, soldan girib sağdan çıxdı. Qoşunu qırıb, özünü yetirdi şəhərə, padşahı da cəhənnəmə vasil elədi. Əmirəlinin nişanlısı üçün yeddi gün, yeddi gecə toy elədi. Sonra bunları burda qoyub, öz atını minib, gəlib çatdı atasının torpağına. Xan-Xani-Çinə xəbər getdi ki, oğlun gəlir. Xan-Xani-Çin oğlunun pişvazına çıxıb evə gətirdi. Yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib, Nuşapəri xanımı Soltan İbrahimə, pəri qızını da Xanməmmədə verdi. Onlar yeyib, içib, keyf çəkдилər, siz də yeyin, için muradınıza çatın.

ƏHMƏD⁷

Günlərin bir günündə bir çoban varımış, bu çobanın gözünün ağı-qarası Əhməd adlı bir oğlu varımış. Bir gün çoban çölə çıxıb qoyun otarırdı. Hava çox isti idi, çoban nə qədər su axtardı ki, həm qoyunları suvara, həm də özü içə. Nə qədər axtardı, tapa bilmədi. Qoyunları ağac altına yığıb, tapşırdı köpəyə, o yana gedib gördü ki, bir quyu var, gəlib quyuya çatdı istədi su çəkə, birdən qulağına səs gəldi. Çoban bir oyana, bir bu yana baxıb gördü ki, heç kəs yoxdu. Əyilib quyuya baxdı, gördü ki, bir arvad, bir də bir ilan var. Çoban qurşağa kimi əyildi quyuya, ilan çobanı gören kimi dil açıb dedi:

– Çoban, sənə qurban olum, məni qurtar bu arvadın əlindən, ta baş-beynimi aparıb.

Doğrudan da, quyuda bir arvad varıdı ki, Əflatun bu arvadın əlinə düşsəydi, çürüyüb ölərdi. Çoban baxıb gördü ki, doğrudan da ilan arvadın əlindən az qalıb ölə, tez quyuya bir qab salladı, ilan özün qabın içinə saldı. Çoban qabı çəkib yarıda saxladı, öz-özünə dedi:

– Ey dili-qafil, mən su axtarıram, qabağıma ilan çıxdı. Birdən ilan məni çalar, yaxşısı budu, qoy ilan arvadın əlindən quyuda çərləyib ölsün.

Çoban bunu deyib istəyirdi ki, qabı quyuya buraxa. İlan dil açıb yalvarıb dedi:

– Gəl məni quyudan qurtar, səni bəxtəvər günə çıxararam.

Çoban Allaha pənah deyib, qabı quyudan çəkib çıxartdı. İlanın yarı canı quyudaydı ki, bəlkə arvad quyudan çıxdı. Çoban ilandan xəbər aldı ki, sən arvadın əlindən niyə bu qədər dad çəkirsən?

İlan çobana dedi:

– Mən elə bildim ki, dünyada dili acı, zəhərli bircə mənəm. Amma quyuya girib o imansız arvada rast gəldim. Öz acı diliynən az qala məni çərlədəydi. Yaxşı oldu ki, sən gəlib çıxmısan; yoxsa, yəqin ki, çərləyib ölərdim. İndi məndən nə istəyirsən?

Çoban qorxub ilandan bir şey istəmədi. O istədi çıxıb getsin, ilan dedi:

– Gəl dalımca.

Çoban qorxusundan bir söz deməyib, düşdü ilanın dalınca. İlan qabaqda, çoban dalda getdilər, az gedib, çox dayandılar, çox gedib, az dayandılar, gəlib çıxdılar, bir mağaraya.

İlan girib mağaraya, çobana dedi:

– Gəl dalımca.

İlan çobanı gətirib mağaranın içinə, dedi:

– Bu sandığı aç.

Çoban sandığı açıb içindən bir kisə, bir papaq çıxardı. İlan çobana dedi:

– Bu kisəni bir kərəm açıb bağlayanda kisə pulnan dolar, bu papağı da istədiyin yerə qoy başına, gözə görünməzsən.

Çoban sevinə-sevinə kisəynən papağı götürüb, birbaşa gəldi evinə. Çoban ta qoyunu otarmağa getməyib, asudalıqnan kisəynən başını dolandırır. Amma oğlu Əhmədə sır vermirdi. Bir gün qəza işi tərsinə çevirdi, çoban yorğan-döşəyə düşüb naxoşladı, beş gün on gün yatan-dan sonra çoban ömrünü bağışladı oğluna. Ölən günü çoban kisəynən papağı oğlu Əhmədə verib, necə ki danışdıq, elə də odlunu başa salmışdı. Qoçaq Əhməd atasından sonra görək neylədi?

Atası ölüb getmişdi. Əhməd çoban atasının qırxını verib, ev-eşiyi satdı. Kisəynən papağı götürüb, kənddən çıxıb gəldi bir şəhərə. Gecəni karvansarada qaldı, səhər kisəsindən pul çıxarıb özünə bir dəst paltar aldı, dükan açdı. Bu tərəfdən papağı başına qoyub, gedib tacirlərin dükanına, əlinə düşəni yığırdı öz dükanına. Şəhərə səs dağıldı ki, gözə görünməyən oğru gəlib.

Əhməd fəqir-füqəraları başına yığıb pulsuz-pənahsız, əlsiz-ayaqsızlara parçaynan pul paylamağa başladı. Bir-iki gündən sonra tacirlər baxıb gördülər ki, bazarları kasad olub, malları dükanda qalıb, alan yoxdu.

Tacirlər adam saldılar şəhərə ki, görsünlər camaat bu günlərdə niyə mal almır. Tacir adamları məhəllə-məhəllə gəzib dolandılar ki, camaatdan bir xəbər bilsinlər, gəlib çatdılar şəhərin aşağı tərəfinə. Tacirin adamları baxıb gördülər ki, burda bir dükan var, dükanın qabağında o qədər

camaat var ki, iynə atsan yerə düşməz. Xəbər aldılar ki, bu camaat niyə bura yığılıb. Bir adam tacirlərin adamlarına başa saldı ki, Əhməd adında bir tacir əmələ gəlib, pulsuz-pənahsız camaata arşın malı paylayır. Tacirlərin adamları bir xeyli tamaşa elədilər. Sonra bunlar da qoşulub camaata, adama bir top çit alıb, Əhmədin dükanından qayıtdılar ağalarının yanına.

Tacirlər oturub nöqərlərinin yolunu gözləyirdilər. Bu dəmdə tacirlər baxıb gördülər ki, nöqərlərinin hərəsinin qucağında bir top parça, budu gəlirlər. Tacirlər nöqərlərdən xəbər aldılar:

– Şəhərdə nə gördünüz? Bu çiti kim verdi?

Nöqərlər çoban oğlu Əhməd haqqında nə ki varıdı, danışdılar.

İyirmiye kimi tacir yığışıb, dükanlarını bağladılar, tacir Əhmədin dükanına üz qoydular.

Bəli, gəlib çatdılar. Tacirlər camaat sifətiynən Əhmədin dükanına doluşdular. Nöqərlər necə demişdilər elə də gördülər. Əhməd dekan-dan çıxırdı, gördü ki, tacirlər gəlir. Tez Əhməd öz nöqərlərinə iyirmi top ipək verib, tacirlərə paylatdırdı. Tacirlər hərə bir top ipək alıb, bir-baş dükanlarına gəldilər.

İyirmi tacir yığılıb bir yerə məsləhət elədilər ki, bu Əhməd taciri necə yox eləsinlər ki, bazarları kasadlıqdan çıxsın. Çox danışdılar, axırda qərar verdilər ki, padşaha nəmə yazsınlar. Bunlar nəmə yazıb Əhmədi pis qələmə verdilər. Nəməni qızıl məcməyiyyə qoyub padşaha göndərdilər. Padşah nəməni alıb oxudu. Gördü nəmədə yazılıb ki, şəhərdə bir tacir Əhməd peyda olub, bir dükanı var ki, sənin xəzində nu qədər pul yoxdu. Özü də malı pulsuz paylayır. Padşah nəmədən xəbərdar olub, öz-özünə dedi:

– Gərək özüm gedim tacir Əhmədin yanına.

Padşah durub üst paltarını dəyişdirdi, üz-gözüne bir az qara çəkib vəzirini öz yerində qoyub dedi:

– Vəzir, mən gedirəm, qısa bir səfərim var.

Vəzir xəbər aldı ki, hara gedirsən. Padşah yerin demədi.

Padşah gəlib çatdı çoban oğlu tacir Əhmədin dükanının qabağına. Bəli, tacirlər necə demişdi, padşah da elə gördü, amma dinməz özünü bir qırağa çəkdi. Gün batana kimi gözlədi, bazardan əl-ayaq yığılan kimi, Əhməd birbaş gəldi öz mənzilinə. Başladı haqq-hesabını çəkməyə. Padşah da bunun dalınca gəlib bacadan Əhmədə baxırdı. Əhməd dörd kərə kisəni bağlayıb açdı, bir böyük məcməyi qızıl pul yığıb, papağı da başına qoyub gözə görünmədi. Padşah yuxarıdan baxırdı, bu işləri görüb öz-özünə dedi:

– Ey dadi-bidad, bu kisəynən papağı gərək tacir Əhməddən alım.

Əhməd çıraqı söndürüb yatdı. Padşah da damdan düşüb birbaş gəldi imarətinə. Padşah gecəni yatıb, səhər tezdən taxtına çıxdı, fikrə getdi ki, bəlkə bir yol tapa, Əhmədi ələ keçirdə, tapmadı ki, tapmadı.

Bu vaxt vəzir içəri girib gördü ki, padşah çox fikrə gedib, ondan xəbər aldı:

– Nə olub belə, fikir dəryasına qərq olmusan?

Padşah istədi vəzirdən gizlədə, amma heç bir yol tapa bilmədi, axırda çarəsi kəsilib, necə ki, görmüşdü, elə də Əhmədin əhvalatını vəzirə danışdı. Vəzirdən tədbir istədi. Vəzir dedi:

– Ta öz gözümün görməsəm, tədbir tökə bilmərəm.

Padşah razı olub, Əhmədin dükanını vəzirə göstərdi. Vəzir axşam çoban oğlu tacir Əhmədin dükanına gəldi. Bəli, padşah necə görmüşdü vəzir də gördü. Səhərdən vəzir padşahın yanına gəlib dedi:

– Padşah sağ olsun, mən də sən gördüyünü görmüşəm.

Padşah xəbər aldı:

– Nə tədbirin var?

Vəzir dedi:

– Tədbir tapmışam.

İndi padşah bir tərəfdən sevinirdi ki, papağnan kisəni ələ keçirərəm, vəzir də ürəyində deyirdi ki, kisəynən papaq mənimdi.

Padşah dedi:

– Vəzir, de görüm, tələsiyirəm, nə tədbir tapmısan?

Vəzir padşaha dedi:

– Sən tacir Əhmədi qonaq çağır, çörəyinin içinə də bihuşdarı tök, huşu başından çıxanda papaqla kisəni cibindən çıxardarsan.

Padşah vəzirin fikrinə razı olub, axşamnan hazırlıq gördü, çoban oğlu Əhmədin dalınca adam göndərdi.

Padşah adamları gedib çoban oğlu Əhmədin yanına, baş əyib dedilər:

– Padşah sizi axşam qonaq çağırır.

Əhməd bir şey başa düşmədi, padşahın adamlarına söz verdi ki, gələrəm. Padşah adamları gəlib cavab gətirdilər ki:

– Tacir Əhməd axşam qonaq gəlməyə razı oldu.

Padşah çox sevindi, tədarük birə-iki artdı.

Çoban oğlu Əhmədin qaydasıydı, papaqla kisəni cibinə qoyub həmişə yanında gəzdirərdi.

Əhməd kisəynən papağı cibinə qoyub, durub birbaş gəldi padşahın yanına. Padşaha xəbər gəldi ki, tacir Əhməd gəldi. Padşah tacir Əh-

mədin pişvazına çıxıb, yuxarı başa keçirdib oturtdu. Bu tərəfdən də vəzir Əhmədin xörəyinə bihuşları töküüb, ortaya gətirdi. Başladılar plov yeməyə. Əhməd bir pəncə aldı, bihuş oldu yıxıldı yerə. Vəzir yapışdı Əhmədin qol-qıçından evin bir küncünə atdı. Padşah vəzirdən qabaq papaqnan kisəni Əhmədin cibindən çıxardıb gizlətdi. Əhmədin özünü də götürüb atdılar şəhərdən qırağa.

Eşit Əhməddən. Əhməd üç gündən sonra ayılıb gördü ki, bərri-biyabandı. Əlini cibinə saldı, gördü ki nə papaq var, nə kisə. Əhməd barmağını dişləyib dedi:

– Ey dadi-bidad, bu hiylə padşahın işidi ki, mənim başıma gətirdi. Yəqin papağı cibimdən çıxardıb, mənə də bura atıblar.

Əhməd durub, kor-peşman ta şəhərə getməyib, düşdü dağa-daşa. Neçə müddət yol gedib, gəlib çıxdı bir meşəyə. Əhməd bərk acımışdı. Meşədə armud, alma yeyə-yeyə gəlib çıxdı bir bulağa. Burda bir bulaq varıdı, gəl görəsən, amma bulağın başında bir alma ağacı, bir də armud ağacı varıdı. Əhmədin almaya tamahı düşdü. Əl atıb ağacın budagından bir alma dərib yedi. Əhməd almanı yeyən kimi qoşa buynuz çıxartdı. Əhmədi bu dərd lap dəli elədi. İki gün burda qaldı. Axşamıdı, lap acımışdı, istədi alma yeyə, qorxdı buynuz dörd ola, öz-özünə dedi:

– Yaxşısı budu, alma əvəzinə armud dərim yeyim.

Əhməd bir armud dərib yedi. Armudu yeyən kimi, buynuzun biri düşdü, tez bir armud dərib onu da yedi, o biri buynuzu da düşdü yerə.

Əhməd almalardan ona kimi dərib tökdü cibinə, bir iyirmiyə kimi armud da dərib ətəyinə yıgdı. Birbaş gəlib çıxdı həmin padşahın torpağına. Almaları, armudları zənbilə yığıb, padşahın imarətinin qabağında çıxırdı:

– Ay alma alan, ay alma alan!

Bu dəmdə vəzir bağa çıxmışdı, gördü ki, yaxşı alma satırlar. Tamah vəzirə güc gətirib, iki alma götürüb, pul vermədən düzəldi yola. Bu dəmdə də padşah çıxıb gördü ki, vəzir alma alıb aparır. Padşahın almadan xoşu gəldi. Vəzirdən xəbər aldı ki, almanı kimdən aldı. Vəzir dedi ki, filan oğlandan. Padşah vəzirə söhbətdə idi. Əhməd padşahı görəndə kimi tanıdı, tez gəlib padşahın yanına çıxırdı:

– Ay alma alan!

Padşah almaların səkkizini də götürdü, amma Əhmədə pul vermədi. Əhməd o idi ki, çəkilib bir tərəfdə dayandı.

Padşah almaları evinə aparıb birini özü yedi, birini arvadına, birini də qızına verdi. Bunlar almanı yeyən kimi buynuz çıxartdılar. Bu

tərəfdən də vəzir almanı yeyib buynuz çıxartdı. Bəli, bunların dərdləri birə-iki artdı. Padşah neçə kərə vəzirə xəbər göndərdi ki, vəzir gəlsin yanıma. Amma vəzir getmədi. Çünki vəzirin də qoşa buynuzu varıdı. Axırda padşahın əlacı kəsilib, özü durdu gecəynən vəzirin yanına gəldi, gördü ki, vəzirin qoşa buynuzu var. Vəzir də gördü ki, padşahın da qoşa buynuzu var. Padşah soruşdu:

– Vəzir, bu nə olan işdi?

Vəzir məəttəl qalıb, deməyə söz tapmadı.

Padşah dedi:

– Vəzir, tədbir gör.

Vəzir dedi:

– Rəhmətliyin oğlu, mən də sən gündəyəm, nə tədbirbazlıqdı.

Bu dəmdə Əhməd gəlib qapıçılara dedi:

– Gedin deyin ki, həkim gəlib.

Gedib vəzirə dedilər ki, həkim gəlib. Vəzir şadlığından bilmədi neyləyə. Qapıçıya dedi:

– Buraxın gəlsin.

Əhməd gəlib vəzirin yanına salam verdi. Gördü vəzir qoşabuynuz-ludu. Tez armudun dörddən birini kəsib verdi vəzirə. Vəzir armudu yeyən kimi buynuzunun biri düşdü, vəzir sevinib dedi:

– Həkim, səndən nə gizlin, padşah da mən kökdədi.

Əhməd dedi:

– İndi ki, belədi, onda bir otaq tapın, hamınız yığılın otağa, sizin buynuzlarınıza dərman eləyim.

Vəzir Əhmədin sözünə razı olub, tez padşaha xəbər göndərdi ki, bir belə adam gəlib, bizim dərdimizə çarə eləyəcək, tez gəl. Padşaha xəbər çatan kimi, arvad-uşaq yığışb gəldi vəzirin evinə. Əhmədi çağırtdırdılar. Əhməd dedi:

– Səndə bir papaqnan bir kisə var, onu gətir, bu armuddan əzim tökümlə papağa, həmin papağı başınıza qoyan kimi, buynuzlarınız yerə düşəcək. Onun duası var.

Padşah Əhmədin sözünə inanıb, əmr elədi papaqnan kisəni gətir-dilər. Əhmədin də istədiyi də bu idi. Papağı götürüb qoydu xurcuna. Padşahnan vəzirə almadan çox verib, tay da buynuzları yekəldi. Sonra camaatı çağırıb padşahın etdiyi zülmü, fırıldaqları onlara nağıl elədi. Camaat da yerbəyerdən əllərinə ağac alıb, padşahı, vəziri, taxtdan sal-dılar. Əhmədi onun yerində padşah qoydular. Padşahın qızını da sağaldıb, toy edib Əhmədə verdilər.

ŞİRVAN QAZISI

Biri varıdı, biri yoxudu, Allahdan başqa heç kəs yoxudu. Bir padşah varıdı. Bu padşahın Məhəmməd adlı bir oğlu varıdı. Padşah bir gün oğluna deyir:

– Oğul, Məhəmməd, mən ölsəm, yerimdə səndən savayı qohum-əqrəbam yoxdu ki, qalsın. Padşahlığı əlində bərk saxlarsan.

Az keçdi, çox keçdi, padşah öldü. Məhəmməd atasının yerində şah oldu, camaatı dolandıрмаğa başladı. Bir gün bu şəhərin lotuları dedilər:

– Bu padşah çox səfehdi, gərək tovlayıb, dövləti əlindən çıxaraq. Lotular gəldilər Məhəmmədin yanına. Biri dedi:

– Mən padşahın xalası oğluyam.

Biri dedi:

– Mən dayısı oğluyam.

Bunlar onu bir dilnən tovlayıb hərəsi bir qızıl alıb getdilər.

Məhəmməd anasının yanına gəlib dedi:

– Atam deyirdi bizim qohumumuz yoxdu. Bu gün qırxı mənim yanıma gəlmişdi. Dedilər ki, sənin atanın qohumlarıyıq.

Anası dedi:

– Oğul, onlar lotudular, səni aldadırlar. Get padşahlığı əlində yaxşı saxla.

Məhəmməd qulaq asmadı. Lotular gündə bunun yanına gəlib, onnan dostluq qatdılar, qumar oynadılar, bütöv xəzinəni uddular. Axırda padşahlığı da apardılar, özünü də padşahlıqdan çıxardıb çölə atdılar.

Məhəmməd gəlib anasından bir əsrəfi alıb, getdi bir şəhərə çıxdı. Şəhərdə bir kora rast gəldi. Məhəmməd əsrəfini kora verdi. Kor dedi:

– Oğlan, hər kimsən get, axşam bura gəl.

Məhəmməd axşamacan gəzdi, axşam gəldi korun yanına.

Kor dedi:

– Gəl gedək.

Kor bir şam da alıb, onnan getdi, şəhərdən çıxdılar. Bir kahaya yetişdilər. Girdilər içəri. Məhəmməd şamı yandırdı, oturdular söhbət elədilər, çörək yeyib yatdılar. Səhər açılanda Məhəmməd gördü, başının altında bir boğça var, bir də min tümənlik dolu kisə, dedi:

– Əmi, bu nədi?

Kor dedi:

– Oğul, o boğçadakı paltardı, çıxart gey, o pulu cibinə tök, get şəhərə, axşam qayıt.

Məhəmməd boğçanı açdı, bir dəst yaxşı libas gördü, götürüb geyindi, şəhərə çıxdı. Rast gələn kora, şilə pul payladı, cibi boş axşam qayıtdı kahaya.

Kor ona dedi:

– Oğul, Məhəmməd, xərcliyin qaldımı?

Məhəmməd dedi:

– Yox.

Kor kişi öz-özünə dedi:

– Görünür bu ya böyük külfətlidi, ya da çox səxavətlidi.

Axşam oldu, şam eləyib yatdılar. Səhər açıldı, yerlərindən qalxdılar. Yenə kor dedi:

– Oğul, min tümən pul götür get bazardan bir at al gətir.

Məhəmməd min tümən pul götürüb bazara gəldi. Bir yaxşı at aldı gətirdi. Kor əliynən atı yoxlayıb dedi:

– Yaxşı atdı.

Kor, atı qırx gün tövlədə bağlatdırdı, at kökəldi, gəmi kimi oldu. Kor dedi:

– Oğul, Məhəmməd, min bu atı get Şirvan qazısının sirrini öyrən, sonra gəl mənə nağıl elə.

Məhəmməd atı minib sürdü düz Şirvana. Az getdi, çox getdi, gəlib Şirvana çatdı. Bir karvansaraya atını bağladı, getdi Şirvan məscidinə. Gördü bir ağsaqqal, ağqurşaq qazı əyləşib. Ayağına bir cüt qumrov bağlayıb ki, yeriyəndə ayağının altında milçək, qarışqa qalıb, ölüb günah olmasın. Məhəmməd gördü qazı uzun gün məsciddə namaz qılır, quran oxuyur, axşam olanda tez evinə gedir. Məhəmməd bir gün

qarabaqara qazının dalına düşüb, evlərinə gəldi. Bir yanda gizləndi. Xeyli keçdi, qazı nökerini çağırıb dedi:

– Get yarağımı gətir.

Nökər getdi bir qılinc, bir qalxan, bir dəst libas, bir qab çaxır gətirdi. Qazı libası geyindi, qılincı bağladı belinə, çaxırdan o qədər içdi ki, gözləri yanmağa başladı. Nökəriynən evdən çıxıb getdilər. Məhəmməd də bunlardan qarabaqara getdi. Getdilər şəhərdə bir qəlb^{*} imarətə çıxdılar. Qazı imarətdən bağlı bir şey düşürtdü, nökerinən gəldilər evlərinə. Məhəmməd də qarabaqaraynan bunların dalınca. Evdə kilimi açdı, içindən bir qəşəng qız çıxartdı. Nökəri Bəşirə dedi:

– Get çarhovuzdakı qızları da gətir.

Bəşir gəldi çarhovuzun suyunu boşaltdı; çarhovuzun altından bir taxta qalxızıb, tarlı, qavallı yüz qız çıxartdı, qazının yanına gətirdi. Qazı o gecə qızlardan keyfə baxdı.

Səhər nöker gəlib qızları apardı hovuzun yanındakı zirzəmidə gizlətdi. Qazı ağ əmmaməni başına qoyub, ağ qurşağı bağlayıb, məscidə gəldi. Məhəmməd də onun qarasıynan gəldi şəhərə. Camaat qazının başına tökülüb dedi:

– Qazı ağa, bu gecə vəzirin qızını oğurlayıblar.

Qazı dedi:

– Nə deyirsiniz, belə şey olmaz. İndi əmmaməni yerə vuraram, bu şəhər Nuh şəhəri kimi alt-üst olar.

Camaat əl-ayağa düşüb dedi:

– Qazı ağa, bir qızdan ötrü bu şəhəri dağıtma, amandı, bizə yazı-ğın gəlsin!

Qazı dincəlmədi, birbaşa padşahın yanına getdi. Padşah əl-ayağa düşüb dedi:

– Qazı ağa, nə olub belə pərişansan?

Qazı dedi:

– Nə olacaq, şəhəri lotu-potu götürüb. Vəzirin qızını bu axşam oğurlayıblar.

Padşah dedi:

– Get ibadətə məşğul ol, darıxma taparıq.

Qazı gəldi məscidə, camaatı şəriətnən qorxutmağa başladı. Gün yavaş-yavaş batmaqda idi. Qazı evlərinə gəldi. Gecədən bir xeyli keç-

^{*} Hündür

mişdi. Qazı yenə qılinc-qalxan qurşayıb, kəmənd götürüb nökeri Bəşirənə gəldilər. Məhəmməd də qarabaqara dallarınca getdi. Qazı bir imarətə kəmənd atıb çıxdı yuxarı. Bir bağlı kilim düşürtdü. Götürüb evə gəldilər. Məhəmməd də qarabaqara gəldi. Bəşir gedib hovuzdan qızları çıxartdı. Genə qazı qızlarnan səhərə kimi keyfə baxdı. Səhər Bəşir qızları hovuzda gizlətdi. Qazı əbasını örtüb məscidə gəldi. Ona dedilər:

– Bu gecə də vəkilin qızını oğurlayıblar. Qazı yenə özündən çıxdı, şəriətnən asdı, kəsdi, yalandan şəhəri dağıtmaq istədi.

Axşam oldu, yenə evə gəlib, qılını bağlayıb, gəldi padşahın evinə. Bu gecə də padşahın qızını götürüb gətirdi evinə. Bəşir də hovuzdan qızları gətirdi. Qazı səhərə kimi keyfə baxdı.

Səhər yenə qızları yerbəyer elədi. Qazı əbasını bürünüb, gəldi məscidə. Məhəmməd də qarabaqara gəlib bir tərəfdə durdu. Məscidə dedilər:

– Bu axşam da padşahın qızını aparıblar.

Qazı ta bu səfər özündən lap çıxmışdı. Gəldi padşahın hüzuruna, başını yolub dedi:

– Şəhər əldən gedir. Bu Allahın günahkarlarını tap, daşqalaq elə. Əgər tapmasan, elə ah çəkəcəyəm ki, göydən səhərə od yağsın.

Padşah hökm elədi şəhərlərdəki lotular tutuldu. Boyunlarını vurmağa fərman verildi. Məhəmməd gördü ki, günahkar dura-dura, başqa adamların qırılmasına hökm vermişlər. O səbr eləməyib irəli yeridi. Padşaha baş endirib dedi:

– Padşah sağ olsun, bunların bir günahı yoxdu, onları öldürmə. İstəyirsən günahkar lotunu tapasan, onda bu axşamlığa padşahlığı mənə ver. Əgər tapdım, tapdım, tapmadım onda mənim də onlarnan birlikdə boynumu vurdur.

Padşah razı oldu, onları öldürməyib dama saldırdı.

Axşam oldu. Məhəmməd padşahı, vəziri, vəkili də götürüb gəldi qazının evinə. Bunlar bir yanda gizləndilər. Gecədən bir xeyli keçmişdi, qazı dedi:

– Bəşir, get qızları gətir.

Bəşir getdi qızların hamısını gətirdi. Qazı qızlarnan keyfə başlayanda Məhəmməd, şah, vəzir, vəkil birdən içəri girdilər. Gördülər ki, bütün şəhərdə indiyə kimi itən qızların hamısı burdadı. Bunlar qazını tutub, əl-ayağını bağladılar. Səhər açıldı, qazını gətirdilər camaatın

içinə, gördüyü işlərin hamısını camaata danışdılar. Sonra şah hökm elədi qazını iki şaqqa elədilər. Hər şaqqasını bir darvazadan asdılar. Gələn də tüpürdü gedən də. Məhəmməd padşahın padşahlığını özünə verdi, lotuları da azad elədi. Şirvan qazısının başını kəsib, götürdü. Həmin gün atı minib yola düşdü. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəldi kahaya çatdı. Korun yanına gedib dedi:

– Sən Şirvan qazısının sirrini məndən istəmişdin, mən başını gətirdim.

Korun şadlığından gözləri yaşarıb dedi:

– Yaxşı qisasımı aldın. Get, hər səhər başının altında bir kisə pul, bir dəst paltar olar. Öluncə keyf elərsən.

Məhəmməd kornan halallaşıb, gəldi öz evlərinə. Camaatdan özünə tərəfdar topladı. Qırxlotuları qırdı, yenə taxta çıxıb padşah oldu.

NUŞARANIN NAĞILI

Biri varımış, biri yoxumuş, günlərin bir günündə iki qardaş varımış. Bunların birinin adı Firuz, birinin də adı Əhməd imiş.

Firuz tacirliyi çox sevirdi. Gecə-gündüz əlləşib, pul yığib, şəhərdə böyük bir tacir olmuşdu. Bütün tacirlər Firuzun adını eşidəndə ayağa dururdular. Belə dövləti olmağına baxmayaraq, tacir Firuz çox acgözdü, camaatnan rəftarı da pis idi. Amma qardaşı Əhməd tacir tayfasına yaxın durmazdı. Sənəti yəhər qayıрмаq idi. Əhmədin arvadı yox idi, amma Nuşaran adında bir qızı varıdı, dünya gözəli idi.

Bir gün Əhməd ömrünü bağışladı kiçik qardaşı Firuza. Firuz qardaşını kəfin-dəfin eləyib, Nuşaranı da götürüb apardı evinə.

Tacir Firuzun arvadı yoxudu, qulluqçu da saxlamırdı, ancaq bir neçə nökeri, bir də bağbanı varıdı. Bağbanın arvadı tacir Firuza kömək eləyirdi. Bir gün, beş gün, qardaşının ölməyindən bir xeyli vaxt keçdi. Tacir Firuz istədi evlənə. O, şəhərbəşəhər düşüb gəzdirdi, amma nə fayda ki, ürəyinə yatan bir qız tapa bilmədi. Kor-peşman, yorğun-arğın gəlib çıxdı öz vilayətinə.

Eşit Nuşaran xanımdan.

Nuşaran xanım atası öləndən sonra çox sınıxıb, darıxırdı. Bir gün qonşuların qızları bağbangilə gəlmişdi. Nuşaran xanım da bunlara qoşulub tacir Firuzun bağını gəzməyə çıxdı. Tacir Firuz bağına adam buraxmazdı, amma evlənmək məqamıydı, bağbanın arvadına tapşırırmışdı mən külafirəngidə oturanda, şəhər qızlarınnan gətir bağa gəzməyə, bəlkə könlüm istəyən oldu, bəyənib aldım.

Tacir Firuz oturmuşdu külafirəngidə, qabağında çay, damağında qəlyan. Baxıb gördü ki, bağın qapıları açıldı, bağa bir dəstə qız girdi. Tacir Firuz çay bardağını yerə qoyub, qəlyanı alıb əlinə başladı qızlara tamaşa eləməyə. Gördü ki, bir belə qızın içində bir qız var ki, padşah bağında da yoxdu. Elə bir qızdı ki, saç topuğunda, qaşları qüdrət qələmiyənən çəkilib, gözü ceyran gözü kimidi. Tacir Firuz lap dəli oldu, çay bardağı əlindən yerə düşdü, ağı başından çıxdı. Tez külafirəngidən düşüb gəldi evə, bağbanın arvadını çağırıb xəbər aldı:

– Qızların içindəki gözəl qız kimdi?

Bağbanın arvadı dedi:

– Tacir sağ olsun, gördüyün qız sənın qardaşın qızıdı.

Tacir Firuz bağbanın arvadına inanmadı. Özü bağa çıxıb, qıza baxdı, gördü ki, bəli, qardaşı qızı Nuşarandı. Tacir günü gündən öz qardaşı qızı Nuşaran xanıma məhəbbət bağladı. Gördü ki, yox, olmur, nə eləyirsə də Nuşaran xanım tacir Firuzun xətrindən çıxmır. Tacir Firuz axırda əlacı kəsilib, gecədən bir pas keçəndən sonra Nuşaran xanımın yanına gəldi.

Nuşaran xanım baxıb gördü ki, əmisi gəlir, tez durub geyindi, oturdu yerin üstündə.

Tacir Firuz başladı qardaşı qızı Nuşarannan hal-xoş eləməyə, çox söhbətdən sonra gəlib çıxdı iş üstünə. Tacir Firuz mətləbi açıb Nuşarana dedi:

– Gərək mənə gələsən.

Nuşaran baxıb gördü ki, əmisi dəli olub, heç ondan əl çəkmir. Əmisi nə öyüd verdi. Firuz razı olmayıb dedi:

– Mən sənə aşiqəm. Gəzib şəhərləri dolanmışam, sən gözəllikdə qız tapa bilməmişəm; gərək səni alam, mən nəfsimi geri qaytara bilmərəm, tez cavab ver.

Nuşaran xanımın dərdi biridi, oldu iki, dünya başına daraldı, gözləri yeri görmədi. O, heç bilmirdi nə cavab verə. Nuşaran xanım baxıb gördü ki, əmisi əl çəkmir, dedi:

– Əmi, üç gün mənə möhlət ver, üç gündən sonra sənə cavabımı deyərəm.

Tacir Firuz razı oldu, istədi qardaşı qızının üzündən öpə, ancaq Nuşaran qoymadı, tacir Firuz getməkdə olsun, eşit Nuşarandan.

İlan vuran yatdı, amma Nuşaran səhərə kimi yatmadı. Səhər durub pəncərəni açdı. Oturub həyətdə baxırdı, gördü ki, iki göyərçin gəlib

ağaca qondu. Göyərçindən biri ağacdən yarpaq dərib dimdiyində tutdu, o biri göyərçin istədi yarpağı ala. Göyərçin tez qanad çalıb uçdu. O biri göyərçin düşdü dalına. Ağzında yarpaq olan göyərçin özünü saldı pəncərədən içəri, yarpağı Nuşaranın üstünə atıb qaçdı. Nuşaran xanım yarpağı götürüb saxladı. Birdən Nuşaranın qulağına səs gəldi:

– Ey Nuşaran, yarpağı əzib, suyunu iç; onda bəla səndən uzaq olar.

Nuşaran xanım qulaq asmadı, yarpağı götürüb, saxladı, oturub ağlayırdı, bilmirdi əmisinə nə cavab versin. Nağıllarda vaxt tez başa gələr. Üç gün tamam oldu. Nuşaran xanım bilmirdi neyləyə. Çarəsi kəsilib, özünü çaya atmaq istədi. Odu ki, durub gəldi çay qırağına ki, özünü çaya atsın. Bağban bağa çıxmışdı, gördü Nuşaran özünü yetirdi çay qırağına. Gözlərini yaylığıynan bağladı, istədi ki, özünü çaya ata, bağban gəlib Nuşaranın qolundan tutdu. Nuşaran gördü ki, bir əl yapışdı qoluna, tez o biri əliynən gözünü açıb gördü ki, əmisinin bağbanıdır. Donub qaldı yerində. Bağban gördü ki, qızın gözündən yaş axır, dedi:

– Nuşaran xanım, sənın atan mənə çox yaxşılıq eləyib, gəl sən məndən sirrini gizlətmə, de görüm niyə özünü çaya atırdın?

Nuşaran xanım ürəyini boşaltdı. Başına gələn bütün müsibəti bağbana danışdı. Bağban dedi:

– Əmi də öz qardaşı qızını alarmı?

Nuşaran dedi:

– Atam sağ olsaydı, başıma bu iş gəlməzdi.

Bağban dedi:

– Gəl səni aparım evimizə, qal bizdə. Bəlkə gözdən itib, yaddan da çıxasan.

Qız razı olub, bağbannan gəldi evə. Bağbanın arvadı gördü ki, Nuşaran gəlir. Ərindən xəbər aldı ki, bu nə işdi? Bağban onu işdən xəbərdar edib dedi:

– Qoy, qız qalsın bizdə, amma nəbədə, tacir Firuz Nuşaran xanımın bizdə olduğunu bilə, yoxsa keçərik qəzəbinə.

Nuşaran bağbanın yanında qaldı.

Tacir Firuz üç günü tamam eləyib, durub gəldi qardaşı qızının yanına. Qapını açıb içəri girdi, gördü ki, qız yoxdu. Qızı axtarmağa başladı. Hər yerə car çəkirdi ki, bu şəkildə, bu boyda, bu qələmdə bir qız itib, kim tapsa, üç yüz tümən verəcəyəm. Tacir Firuz carı çəkdirməkdə olsun, eşit bağbandan.

Bağbanın Gülab adında cavan bir oğlu varıdı. Gülab çox gözəl idi, amma kasıbdı. Nuşaran yavaş-yavaş başladı Gülabla məhəbbət bağlamağa, bir-birilərinə ürək sirlərini açdılar. Gülabnan Nuşaran xanım günəşırı görüşürdülər. Bağban bir gün gördü ki, oğlu Nuşarana aşiq olub, tez gəlib arvadına tapşırdı ki, nəbədə bunları bayıra buraxasan. Qoy bir müddət evdən çıxmasınlar, görək nə olar. Bağbanın arvadı başladı Nuşaran xanımı iki gözü kimi saxlamağa. Gülab da yavaş-yavaş ağız-burnunu düzəldib, Nuşaran xanımı gözündən kənara qoy-mazdı. İki də cavandı, qanları qızıb bir-birilərinə dedilər:

– Gedək bağa, kim bizi görəcək, orda oturub danışaq.

Nuşaran razı oldu. Gün batabatda idi, çıxdılar bağa, gedib sərin bir ağacın altında, yumşaq ot üstündə, qol-boyun uzanmaqda olsunlar. Sizə kimdən xəbər verim, tacir Firuzdan.

Firuz səbr eləyə bilmirdi. Eşq ona çox zor eləmişdi, vurmuşdu ürəyinə. Durub çıxdı bağa ki, bir az dərdi dağılsın. Bağın aşağı başından tacir Firuzun qulağına oxumaq səsi gəldi. Tez səse tərəf özünü yetirib gördü ki, Nuşarannan bağbanın oğlu Gülab qol-boyun olub uzanıblar. Firuz Gülabın qolundan tutub, istədi sala ayağının altına. Gülab özünü düzəldib əl atdı Firuzun kəmərinə, itələyib saldı çaya. Nuşaranın qolundan yapışib qaçdılar evə.

Tacir birtəhənnən çaydan çıxıb, üst-başı islanmış gəlib özünü yetirdi evinə. Adam göndərib bağbanın oğluyanan qardaşı qızını çağırırdı.

Tacirin adamları gedib Gülabnan Nuşaranı bağbanın evindən götürüb gəldilər. Firuz əmr elədi ki, bağbanın oğlu Gülabı salın dama, səhər başını kəsərsiniz. Bağbanın oğlu Gülabı aparıb saldılar tövlələrin birinə, qapını da bağladılar. Firuz Nuşaran xanıma dedi:

– Heyfim gəlir sənə, səni öldürməyəm, görək mənim dediyimə razı olasan.

Nuşaran cavab vermədi. Firuz durub gəldi Nuşaranın yanına, istədi qolun sala boynuna. Nuşaran əmisini itələyib, istədi qaça. Nuşaranın qolundan tutdu, saxlayıb dedi:

– İndi ki sən mənim sözümdən çıxdın, görək mən səni dünya işığına həsrət qoyam.

Nuşaranın qolundan tutub saldı otaqların birinə, qapıları bağladı, durub getdi.

Xəbəri sənə kimdən verim, bağbandan. Bağbanın arvadı xəbənnən getdi ərinin yanına, gördü ki, əri bağda işləyir, dedi:

– Tacir Firuz Gülabnan Nuşaranı tutub apardı.

Bağban beli əlindən yerə atıb, papağını ağacdan götürüb keçirtməyə başına, çarığını geyib düşdü yola. Gəlib çıxdı tacir Firuzun mənzilinə. Bütün işləri öyrəndi. Bağban gecəni yata bilmədi. Gecədən bir as keçmiş durdu ayağa, özünü yetirdi tövləyə, tövlənin dal tərəfinə keçib, başladı sökməyə. Söküb deşik açdı, içəri girib gördü Gülab yatıbdi. Tez Gülabı səslədi. Gülab ayılıb gördü atasıdı. Bağban Gülabı götürüb apardı evə, Gülab anasıynan görüşdü. Bağban oğluna dedi:

– Oğul, bir neçə gün şəhərdən çıx.

Gülab razı oldu, amma Nuşarandan ayrılmaq istəmirdi. Çarəsi kəsilib, yola hazırlaşdı. Anası oğluna çörək verib saldı yola. Gülab düşdü yola. Şəhərdən çıxıb getməkdə olsun, eşit Nuşarandan.

Nuşaran oturmuşdu, qapı-pəncərələr də bağlıydı. Baxıb gördü ki, bir pəncərə var. Başladı pəncərəni sındırmağa. Gecənin üç pasına kimi, əlləşdi, axırda pəncərəni sındıraraq gördü sübh açılmağa. Döşəkağını yorğana bənd eləyib, kəmənd düzəltdi. Bağladı dəmirə, sürüşüb düşdü aşağı, başladı qaçmağa. Uzaqlaşaraq bir daldada gizləndi ki, səhər açılanda çıxıb getsin.

Sizə kimdən xəbər verim, Firuzdan. Firuz səhər ayılıb gəldi ki, qardaşı qızından bir xəbər tuta. Qapını açıb gördü ki, lələ köçüb, yurdu qalıbdı, Nuşaran yoxdu. Bu tərəfdən xəbər gəldi ki, bağbanın oğlu Gülab qaçıbdı. Tacir Firuz dəli olub, döndü quduz köpəyə. Hirsindən tutub bağbanı öldürdü. Bağbanın arvadını da qovdu. Tacir atı minib düşdü çöllərə. Dörd gün dörd gecə gəzib dolandı, tapa bilmədi. Korpeşman gəlib oturdu yerində.

Eşit Gülabdan.

Gülab şəhərdən çıxıb, gedib çatmışdı başqa bir padşahın torpağına, şəhəri gəzib dolanırdı, gördü ki, bir qarı sudan gəlir. Gülab qarının qabağına çıxıb dedi:

– Qarı nənə, bu gecə mənə Allah qonağı elə.

Qarı dedi:

– Allaha da qurban olum, onun qonağına da.

Qarı Gülabı götürüb evinə apardı. Gülabın qabağına çörək qoydu. Gülab çox acmışdı, oturub çörəyi yedi. Qarı Gülabdan hal-əhval tutdu. Gülab başına gələnləri qarıya nağıl elədi. Qarı dedi:

– Oğul, mən də sonsuzam, gəl qal mənim yanımda.

Gülab razı olub, qaldı qarının yanında. Hər gün səhər Gülab oduna gedirdi. Odun yığıb bazarda satırdı, aldığı pulu çörəyə verib, axşam qarıynan bir yerdə yeyirdi. Gülab bir neçə gün belə keçirdi. Bir gün səhər tezdən durub, baltasını götürüb getdi meşəyə. Böyük bir ağacın altına oturub sərinləşdi. Gülab bir o yana, bir bu yana baxıb gördü ki, bir ağac var. O, baltasını götürüb düşdü ağacın üstünə. Bir-iki balta vurub, ağacı yerə yıxdı, sonra başladı ağacın dibini qazımağa. Bir az qazımışdı ki, gördü bir balaca küpə var, tez küpəni açıb gördü ki, qızılınan doludu. Küpəni çıxarıb, odunun ortasına qoyub, bərk sarıdı. Şələni dalına atıb birbaşa gəldi evlərinə. Qarı Gülabın qabağına çıxıb xəbər aldı:

– Oğul, olmaya odunu sata bilməmişən?

Gülab cavab verdi:

– Sənə bir küpə qızıl tapmışam.

Qarı bunu eşidən kimi gözləri kəlləsinə çıxdı. Gülab dedi:

– Nənə, qızıldan bir az götür, evə şey-mey al.

Qarı qızılı götürüb çıxdı bazara, bazarlıq eləyib gəldi. Gülab ev düzəltməkdə olsun. Sizə xəbər verim Nuşarandan.

Nuşaran səhərin gözünü açıb, üz qoydu bərri-biyabana. Az getdi, çox getdi, iynə yarım yol getdi. Gedib çatdı bir meşəyə. Bir xeylək gedib, yolu itirdi, gün batırdı, bir yandan da Nuşaran bərk acmışdı. Gördü ki, armud ağacı var, çıxıb ağaca başladı yeməyə. Qarnını doyurub gecəni ağacda qaldı. Xəbəri sənə kimdən verim Gülabdan.

Gülabın ovçuluğa çox həvəsi varıdı. Hərdən bir ova çıxırdı. Bir gün nənəsinə dedi:

– Nənə, xətrimə ov düşüb, bu gün ova gedirəm.

Nənəsi dedi:

– Oğul, xətrin istəyirsə, get.

Gülab atını minib, dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, ayaq üzəngidə, diz qabırğada, kaman-yay cınağında, qılinc qucağında başladı yol getməyə. Səmənd at Gülabı çıxartdı bu meşənin qırağına. Gülab səmənd atdan düşüb, atı yancidar eləyib buraxdı; özü də bir-iki quş vurub, çör-çöp yığıb od qaladı. Quşları doğrayıb şişə çəkməkdə olsun. Sənə xəbər verim Nuşaran xanımdan.

Nuşaran yolu itirib qalmışdı avara. Bir hündür ağac tapıb çıxmışdı ağaca ki, görsün şəhər yaxındı, ya yox. Bir də gördü bir tüstü var. Tez düşüb yeridi irəli, bir xeylək gedib bir bulağa çatdı, gördü ki bir oğlan oturub başı aşağı kabab bişirir. Atını da yancidar eləyib. Xeylək durub

baxdı, gördü ki, bağbanın oğlu Gülabdı. Nuşaranın rəngi özünə gəldi. İstədi Gülabın üstünə atla özünü saxladı. Gülabın xurcunu atın tərkin-dəydi. Duz yadından çıxıb xurcunda qalmışdı. Durub getdi ki, xurcunu açıb gətirə. Nuşaran özünü verdi ağacın dalına. Gülab gedən kimi, kababnan çörəyi oğurlayıb yenə gizləndi.

Gülab əlində xurcun özünü yetirdi süfrəsinə, gördü ki, nə kabab var, nə də çörək. Qaldı məəttəl. Bir o yana, bir bu yana baxıb gördü ki, heç kəs yoxdu, öz-özünə dedi:

– Qoy çağırım, görüm kimdi.

Gülab bir-iki dəfə çağırdı, amma səs verən olmadı. Bir neçə qədəm irəli getdi ki, baxa görə adam-zad varmı? Nuşaran tez çörəyi qoydu yerinə. Gülab qayıdıb gördü çörəknən kabab yerindədi. Məəttəl qalıb dedi:

– Yəqin gözlərim ala-bula görür, meşədə adam yoxdu.

Oturdu asudalıqnan çörək yeməyə. Bir tikə götürmüşdü, ikinci tikəyə əl atanda baxıb gördü ki, başının üstündə bir qız dayanıb. Tez durub gördü ki, Nuşaran xanımdı. Nuşarannan Gülab qucaqlaşib öpüş-dülər. Onlar oturub bir-birilərindən əhval tutdular. Nuşaran başına gələnə Gülabı, Gülab da Nuşarana danışdı. İki aşıq oturdu yerdə. Nuşaran çox acıdı. Gülab durub təzədən quş vurdu. O, qollarını çırmayıb, quşları aparıb bulaqda yuyub şişə çəkdi; bişirib nuşıcanlıqnan yedilər. Gülab səmənd ata minib Nuşaranı alıb qucağına, toz kimi gözdən itib, gəlib çatdılar şəhərə. Qarı həyətdə oturmuşdu, gördü ki, Gülab gəlir, özünə bir qız gətirir. Gülab evin qabağında atdan düşdü. Qarı xəbər aldı ki, qız kimdi? Gülab dedi:

– Dediym qız budu.

Qarı qollarını çırmayıb Nuşaranın baş-gözünü, əl-ayağını yudu, paltarını dəyişdi.

Bir neçə müddət burda qaldılar. Bir gün Gülab bazara çıxmışdı, gördü ki, bir çılpaq arvad oturub dilənir. Gülab əlini cibinə salıb arvada bir qızıl verdi. Arvad başladı alqış eləməyə. Gülab gördü səs ona tanış gəlir, dedi:

– Ana, kimlərdənsən?

Arvad özünü nişan verdi. Gülab gördü ki, anasıdı. Onu qucaqlayıb öpdü. Götürüb gəldi evlərinə.

Gülab anasını gətirdi yanına. Nuşaran əl-qolunu çırmayıb Gülabın anasının başını, saçlarını yudu, təzə paltar geyindirdi. Yazıq arvad

başına gələn əhvalatların hamısını söylədi. Gülab, atasının tacir Firuz tərəfindən öldürüldüyünü bilib, çox bikef oldu, öz-özünə dedi:

– Gərək atamın qanını alam.

Nuşaran dedi:

– Gərək mən də gedəm.

Gülab dedi:

– Gəl getmə.

Nuşaran razı olmadı.

Gülab iki at rahladı. Atlara minib quş kimi başladılar uçmağa. Gəlib özlərini yetirdilər Firuzun şəhərinə.

Firuz şəhərin sahibi idi. Eşitdi ki, Gülab gəlib, adam göndərdi ki, Gülabı tutsunlar. Amma Gülab gəlib gedəni qırıb, özünü yetirdi Firuza. Firuznan üz-üzə gəlib, danışdılar ki, qəfildən Nuşaran əmisinin başına bir qılınc vurdu. Firuz cəhənnəmə vasil oldu. Adamlar tökülüşüb Firuzun malını tarac elədilər. Onlar yeyib, içib yerə keçdilər, siz də burda var olun.

BAFTAÇI ŞAH ABBAS⁸

Günlərin bir günündə Şah Abbas vəzirini çağırır dedi:

– Vəzir, neçə aydı ki, seyrə çıxmamışam. Qoşun hazırlığı gör, tədarük elə, on günün səfərinə gedəcəyəm.

Vəzir Allahverdi baş əyib itaət elədi, çıxıb səfər tədarükü görməyə getdi. Bir neçə gündən sonra vəzir Allahverdi gəlib dedi:

– Qoşun hazırды.

Şah Abbas atını minib düşdü qoşunun qabağına. Qoşun yavaş-yavaş getməyə başladı. Nağıllarda mənzil tez başa gəlir. Az gedib, çox dayandılar, çox gedib az dayandılar, axırda gəlib çatdılar bir şəhərə. Bu şəhərdə bir nəfər tacir vardı, bu tacirin bir arvadı, bir də naxırçısı vardı. Bu naxırçının Banı adında gözəl bir qızı vardı. Tacir naxırçı qızı Banını öz yanında saxlayırdı. Tacir eşitdi ki, şah Abbas gəlir, başladı şəhəri bəzəməyə. Banı, xanımından xəbər aldı ki, xanım, bu şəhəri niyə bəzəyirlər?

Xanım dedi:

– Şah Abbas şəhərə gəlib.

Tacirin arvadı naxırçının qızı Banının xətrini o qədər istəyirdi ki, evdə, bayırda nə paltar geyseydi, əvvəlcə bir dəstini Baniya geyindirib, o biri dəstini də özü geyərdi. Banı baxıb gördü ki, xanımı iki dəst paltar çıxarıb, bir dəstini özü geyib, o biri dəstini də Baniya verdi, hər ikisi geyinib çıxdılar küləfirəngiyə.

Şah Abbas öz qoşunuynan şəhərə girmişdi. Təbil vuruldu, bütün şəhər əhli çıxdı Şah Abbasın qabağına. Tacirin arvadıynan naxırçının

qızı banı da yuxarıdan baxırdılar. Şah Abbasın gözü sataşdı yuxarı, gördü ki, iki arvad var, bir-birindən gözəl. Şah Abbas bir könüldən min könülə Banıya aşiq olub, öz-özünə dedi:

– Bu qız kim olsa, gərək alam.

Şah Abbas ömr elədi ki, şəhərin bir tərəfində çadır qursunlar. Qoşun çadır qurub əyləndi. Şah Abbas vəziri çağırub dedi:

– Gedərsən şəhərə, filan evdə bir qız var, mən gələndə küləfirəngidən baxırdı. Mən o qızı çox xoşladım, o qızın elçiliyini eləyib al mənə. Vəzir baş əyib, özünü yetirdi həmin tacirin evinə. Qapını döydü, tacir çıxdı qapıya, baxıb gördü ki, gələn vəzirdi. Baş əyib, ədəb salamını yerinə yetirib, vəziri evinə apardı.

Vəzir Allahverdi xan çox ağıllı adam idi. Söz tapıb başladı söhbətə, axırda gəlib çıxdı mətləb üstünə, dedi:

– Şah Abbas sənin qızına aşiq olub. Gərək qızını verəsən Şah Abbasa.

Tacir məəttəl qaldı, çünki onun qızı yoxudu, dedi:

– Mənim qızım yoxdu.

Vəzir dedi:

– Şah Abbas özü görüb, qızı çox xoşlayıb.

Tacirin yadına Banı düşüb dedi:

– Yəqin padşah naxırçının qızını görüb.

Vəzir Allahverdi sözü çox uzatmadı, durub gəldi Şah Abbasın yanına. Baş əyib dedi:

– Bəs sənin gördüyün qız tacirin qaravaşı, naxırçının qızıdır.

Şah Abbas dedi:

– Naxırçının qızı olmur, lap hər nə olsa da, get bu saat mənə al!

Vəzir Allahverdi xan özünü yetirdi tacirin yanına, qapını döydü, tacir qapını açıb, gördü ki, gələn vəzirdi.

Vəzir dedi:

– Padşah görən naxırçının qızıdır. Odu ki, gərək qızı verəsən padşaha.

Tacir dedi:

– Qızın ixtiyarı atasındadı, qoy naxırçını çağırım.

Vəzir razı oldu, tacir gedib naxırçını götürüb gəldi. Naxırçı tacirin evinə gəlib gördü ki, vəzir burdadı. Naxırçı ikiqat olub, vəzirin qabağında dayandı.

Vəzir naxırçıya yer göstərdi, naxırçı oturdu.

Vəzir Allahverdi xan dedi:

– Gərək qızın Banını padşaha verəsən.

Naxırçı baxıb gördü ki, vəzir elçiliyə gəlib, dedi:
– Padşaha mənim canım da qurbandı, amma qızım əhd eləyib ki, hər kimin əlində sənəti olsa, ona gedəcəyəm.

Vəzir dedi:

– A kişi, dəli olubsan, padşahın sənət nəyinə gərəkdi?

Naxırçı dedi:

– Onda qoy, qızıma məsləhət eləyim.

Vəzir Allahverdi xan razı oldu. Naxırçı durub getdi qızının yanına, qızına dedi:

– Qızım, padşah sənə elçi göndərüb, nə deyirsən?

Qız dedi:

– Get vəzirə de, istər şah ola, istər tacir, əlində sənəti olmasa, ona getməyəm.

Naxırçı özünü yetirdi vəzirə, ikiqat olub dedi:

– Qızım deyir ki, qoy padşah bir sənətin sahibi olsun, sonra gedərəm.

Vəzir baxıb gördü ki, çox ağıllı bir sözdü. Durub özünü yetirdi Şah Abbasa. Şah Abbas vəzirdən soruşdu:

– Necə gəlmisən? Razı oldu, ya yox?

Vəzir dedi:

– Razıdı, amma bir şərtən.

Şah Abbas dedi:

– Danış görüm, nə şərti?

Vəzir Allahverdi xan sözə başlayıb dedi:

– Naxırçının qızının sənə gəlməyə sözü yoxdu, amma deyir hər kim olsa, sənəti olmasa, mən ona getməyəcəyəm.

Şah Abbas qəzəblənib dedi:

– Cəllad gedib vursun qızın boynunu.

Vəzir Allahverdi xan ağıllı adam idi, padşahın ayağına düşüb dedi:

– Gəl mənim bu sözümə qulaq as, boynunu vurdurma. Gəl sən bir sənət öyrən. Naxırçının qızını al.

Şah Abbas vəzir Allahverdi xanın xətrini çox istəyirdi. Sözüünü yerə salmayıb razı oldu, dedi:

– Bəs nə sənət öyrənir?

Vəzir dedi:

– Baftaçılıq təmiz və gözəl sənətdi.

Padşah razı olub dedi:

– Get naxırçı qızına de ki, padşah baftaçılıq sənətini xoşlayır öyrənməyə.

Vəzir Allahverdi xan gedib naxırçının yanına, dedi:

– Padşah razıdı, amma baftaçılıq sənətini xoşlayır.

Naxırçının qızı razı oldu. Vəzir Allahverdi xan gedib padşaha xəbər verdi.

Şah Abbas xoşhal olub, əmr verdi ki, bir baftaçı tapın, iki günə mənə bu sənəti öyrətsin.

Padşah adamları şəhərə yayıb, bir bafta toxuyan tapdırdı. Götürüb gəldilər padşahın yanına. Şah Abbas xəbər aldı ki, neçə günə mənə bafta toxumağı öyrədərsən:

Baftaçı dedi:

– İki günə öyrədərəm.

Şah Abbas razı oldu, iki gün oturub ustadan bafta toxumağı öyrəndi. İki gün tamam olanda Şah Abbas oldu baftaçı. Şah Abbas vəzir Allahverdi xanı çağırtdırıb dedi:

– Get, toy tədarükü gör.

Vəzir Allahverdi xan toy tədarükündə olub, üç gün toy elədi, naxırçının qızını aldı Şah Abbasa. Şah Abbas naxırçının qızı Banını götürüb gəldi evinə. Bir müddət aradan keçəndən sonra Şah Abbas vəzir Allahverdi xanı çağırtdırıb dedi:

– Vəzir bu gecə bir yuxu görmüşəm.

Vəzir dedi:

– Xeyir ola?

Padşah dedi:

– Xeyrə oxşamır. Yuxuda görmüşəm ki, bir qurd gündə bir qoyunu yeyir.

Vəzir başını aşağı salıb fikrə getdi.

Şah Abbas dedi:

– Mən gərək yuxunu yozam, tez mənim dəriş libasını verin.

Şah Abbas dəriş libasını geyinib çıxdı şəhərə. Dükənbədukan, evbəev gəzib, axırda gəlib çıxdı bir yerə, çox acıyırdı, gördü bir aşpaz dükanı var, girib içəri gördü ki, burda o qədər adam var ki, oturmağa yer yoxdu. Axırda bir yer tapıb oturdu, xörək yedi, gördü ki, bu aşpazın xörəyi elə ləzzətlidi ki, ta nə təhər. Oturub axşamı gözlədi. Gün batdı, aşpazın dükanı boşaldı. Şah Abbas istədi ki, getsin, aşpaz baxıb gördü ki, qərribdi, tez qapını bağlayıb, Şah Abbasın döşünə bir yumruq vurub, itələyib saldı anbara.

Şah Abbas anbara düşüb gördü ki, özündən başqa da burda bir neçə nəfər var, bunlardan xəbər aldı:

– Bu nə işdi, siz burda neyləyirsiniz?

Dedilər:

– Bizi aşpaz bura salıb, gündə birimizi kəsib, xörək bişirib verir camaata.

Şah Abbas barmağını dişləyib dedi:

– Yuxum düz çıxdı.

Şah Abbasın əlacı kəsildi, oturdu bunlardan bir yerdə. Zindan görməyən adamın dünya başına dar gəlir. Bu dəmdə aşpaz qapını açıb, əlində bıçaq içəri girdi. Yapışib Şah Abbasın yaxasından istədi ki, başını kəsə. Şah Abbas dedi:

– Əl saxla. Sən bu adamları kəsib neyləyirsən?

Aşpaz dedi:

– Kəsib pul qazanıram.

Şah Abbas dedi:

– Gəl, mən sənə gündə yüz түmən qazanc verim, sən bu adamları kəsmə.

Aşpaz dedi:

– Hardan verəcəksən?

Şah Abbas dedi:

– Mənə bir az sap ver, bafta toxuyum, apar ver Şah Abbasa. O sənə üç yüz түmən versin.

Aşpaz dedi:

– Raziyam, amma sözün yalan çıxsa, atanı yandıracağam.

Aşpaz tez bafta sapının tədarükünü gördü. Çoxlu sap gətirib Şah Abbasa verdi. Şah Abbas başladı bafta toxumağa. O elə naxışlar açdı ki, nə təhər. Baftanı verib aşpaza dedi:

– Apararsan bu baftanı verərsən vəzirə. O sənə pul verər.

Aşpaz baftanı alıb, özünü yetirdi paytaxda. Eşit vəzir Allahverdi xanndan Banıdan.

Neçə gün idi ki Şah Abbas getmişdi, heç bir xəbər yox idi, vəzir çox nigarandı. Banı xanım da durub gəlmişdi vəzirin yanına, oturub Şah Abbasın yolunu gözləyirdi.

Bu dəmdə adam gəlib xəbər verdi ki, bir nəfər Şiraz şəhərindən gəlib, vəziri görmək istəyir.

Vəzir dedi:

– Buraxın gəlsin. Allah eləsin ki, Şah Abbasdan xəbər gətirsin.

Bu dəmdə aşpaz girdi içəri, vəzirin qabağında ikiqat olub, baftanı uzatdı vəzirə dedi:

– Bunu Şiraz şəhərindən bir dərviş gətiribdi.

Vəzir Allahverdi xan baftanı alıb uzatdı Banıya. Qız baxıb gördü ki, Şah Abbas bu baftaya darlıq naxışını vurub, dedi:

– Şah Abbas dardadı.

Vəzir Allahverdi xan tez aşpazı tutub, əl-qolunu bağlayıb dedi:

– Bu saat məni görək dərvişin yanına aparasan.

Vəzir qoşun götürüb, aşpazı saldı qabağına, Banı xanım da qoşuldu bunlara. Birbaş gedib çıxdılar Şiraz şəhərinə. Aşpaz əlacı kəsilib, Şah Abbasın yerini göstərdi. Şah Abbas oturmuşdu, bir də gördü ki, qoşun töküldü içəri. Tez durub başına gələni vəzir Allahverdi xana da-nışdı. Ömr verdi aşpazın boynunu vurdular.

Şah Abbas gəlib çıxdı vilayətinə, təzədən toy vurdurub, şəhərdə şadlıq elədi.

Bu işdən bir neçə müddət keçdi, bir gün Şah Abbas naxırçının qızını çağırıb dedi:

– Tədarük gör, bir seyrə çıxmaq.

Banı tədarükdə oldu. Şah Abbas vəzir Allahverdi xanı da götürüb çıxdılar seyrə, at minib yola düşdülər. Dərələrdən sel kimi, çəməndə bülbül kimi, gedib çatdılar bir çayın qırağına. Şah Abbas baxıb gördü ki, bir qoca kişi yerdən daş götürüb atır çaya, bərk ah çəkir. Şah çox diqqətnən baxırdı, gördü ki, qoca öz işindədi.

Naxırçının qızı Banı dedi:

– Bu qocanın ürəyində bir dərdi var ki, belə ah çəkir. Onun dər-dini bilmək istəyirəm. Yazıq kişinin görən nə dərdi var?

Bu söz Şah Abbasın çox acığına gəlib, dedi:

– İndi ki belədi, get otur qocanın dər-dinə şərik ol.

Bu söz Banıya çox toxundu. Odu ki, dedi:

– Gedərəm, mən qocadan artıq adam deyiləm ki.

Şah Abbas cəlladı çağırırdı ki, qızın boynun vursun, vəzir qoymayıb dedi:

– İndi ki, belədi, öldürmə, qoy getsin qocanın yanına.

Şah Abbas razı olub, naxırçının qızını buraxdı, özü də təxtinə getdi. Eşit naxırçının qızından.

Banı gəlib oturdu qocanın yanında, dedi:

– Gəl, məni sən götür qızlığa.

Qoca razı olub, naxırçının qızı Banını götürüb qızlığa durub evə getdilər. Banı başladı qocanın evini silib-süpürməyə. Qoca oduna

gedirdi. Axşam evə gəlib görürdü ki, Banı xörək bişirib. Bu qız qocanın çox xoşuna gəldi.

Günlərin bir günü qoca oduna gedirdi, naxırçının qızı Banı ona dedi:

– Qoy mən də gedim, bir az odun yığım, paltar yuyacağam.

Odunçu razı oldu. Onlar meşəyə getməyə başladılar. Yolnan gedirdilər. Banı baxıb gördü ki, yolun ortasında bir daş var, amma yarısı yerdədi. O, qocaya dedi:

– Bu daş gedib-gələnə əziyyət verir, gəl bunu yoldan çıxaraq.

Qoca baxıb gördü Banı ağıllı söz deyir, razı oldu. Qoca baltaynan daşı çıxarıb, bir təhənnən yoldan rədd elədi. Qız baxıb gördü ki, daşın altında bir qədim mağara var. Tez torpağı o yana, bu yana atıb, mağaraya düşdü. Gördü ki, burda o qədər ləl, cəvahirat var, nə təhər.

Naxırçının qızı qocanı çağırıb, cavahirət göstərdi. Tez iki kisə tapıb, başladılar bu cavahirət daşımağa. Daşdıqlarını daşıyıb, daşıma-dıqlarını da ört-basdır elədilər.

Naxırçının qızı Banı qocaya böyük bir ləl verib dedi:

– Apar bu ləli ver filan tacirə, de ki, Banı xanım deyir ki, bu ləli pul eləsin, tez versin sənə.

Qoca tez özünü yetirdi tacirin yanına, dedi:

– Xanım deyir ki, bu ləli pul eləsin.

Tacir qocadan ləli alıb, baxıb gördü ki, çox qiymətli ləldi, amma bu ləli xırdalamağı gücü çatmayacaqdı.

Qocaya dedi:

– Sən dayan burda.

Tez gedib iki-üç tacir cəm elədi, bu ləli xırdaladılar. Qoca iki hambal tutub, pulları yığıdı kisəyə, götürüb gəldi evinə.

Banı hambalları yola saldı, qocaya pul verib dedi:

– Get, bir dəst paltar al geyim, amma gələndə bir yaxşı bənna tap gətir.

Qoca sevinə-sevinə bir dəst paltar alıb, üzünü, başını qırxdırıb getdi hamama, təmiz olub, paltarı geydi, sonra bir yaxşı bənna tapıb gətirdi evə.

Naxırçının qızı baxıb gördü ki, odunçu elə dəyişilib ki, tanımaq olmur. Banı ustanı çağırıb dedi:

– Bir aya kimi bir imarət tik, Şah Abbasın imarətindən də yaxşı olsun. Qiymətini də birə-üç artıq verim.

Ustalar razılaşıb işə başladılar. Nağıllarda vaxt tez başa gələr, bir ayın içində xəbər gəldi ki, imarət hazırdı.

Naxırçının qızı Banı ustaların pulunu verib yola saldı. İmarətə köçüb, ev şeyləri alıb, otaqları bəzəməyə başladı, amma qoca üçün bir otaq ayırıb, altına döşək salmışdı. Hər cümə axşamı da qazan qaynadıb kasıblara xörək paylayırdı.

Naxırçının qızının adı yayılmışdı bütün şəhərə. Bir gün vəzir Allahverdi xan Şah Abbasa dedi:

– Şəhərdə təzə imarət tikilibdi, sənin imarətin onun yanında heç nədi.

Şah Abbas çox həvəslənib dedi:

– Vəzir, gəl gedək görək o necə imarətdi?

İkisi də dərviş libası geyindilər çıxdılar şəhərə, gəlib evə çatmaqda olsunlar. Eşit naxırçının qızı Banıdan. Banı baxıb gördü ki, Şah Abbas gəlir, tez çıxdı küləfirəngiyə. Şah Abbas imarətə baxırdı, birdən gözü sataşdı Banıya, dedi:

– Ey dad-bidad, görək bu qızı alam, almasam yaşaya bilmərəm.

Vəzir, gedək o qızın elçiliyini mənə elə.

Vəzir razı oldu, bunlar qızın elçiliyinə getməkdə olsun, eşit Banıdan.

Banı tez özünü qoca odunçuya yetirib dedi:

– Bu saat Şah Abbas vəziriyənə yanına gələcəkdi. Ağır ol, batman gəl. Şah Abbasa icazə verərsən otursun kənarda, vəzirə də bayırda. Onlar səndən məni istəyəcəklər. Sən deyərsən ki, qoy qıza məsləhət eləyim. Durub gələrsən yanıma.

Naxırçı qızı Banı qocanın dərşini verib, özü çıxıb getdi. Şah Abbas öz vəziriyənə odunçunun yanına gəldi. Şah Abbas baxıb gördü ki, qız burda yoxdu, amma bircə qoca kişidi, xalis ləl-cəvahirat içində keçinir. İstədi ki, içəri girə, qoca əliynən işarə elədi ki, kənarda otur. Vəzir Allahverdi xan istədi otura padşahın yanında, qoca qoymadı. İşarə edib oturdu qapı ağzında. Şah Abbas təəccüb qaldı, amma qoca başını salıb dinmirdi.

Şah Abbası dərd kəsirdi. Vəzir Allahverdi xana bir dürtmə vurub dedi:

– Sözə başla.

Vəzir Allahverdi xan dedi:

– Biz gəlmişik sənin qızını bu dərvişə alaq, Allah əmriynən.

Qoca cavab vermədi, vəzir bir də dedi. Axırda qoca durub getdi qızının yanına, dedi:

– Nə deyirsən?

Banı dedi:

– Get deginən ki, iki yüz qızıl versin, bütün şəhərin kasıblarına xörək, paltar versin, sonra ona gedim.

Qoca gəlib yerində oturub, dedi:

– Qızım belə deyir, əgər gücün çatsa, qızımın dediklərini yetirsən, onu ala bilərsən.

Şah Abbası fikir aparıb dedi:

– Mən bu işin axırına kimi gedəcəyəm, razıyam.

Durub getdilər.

Şah Abbas təxtə çıxıb, nə ki xəzinəsində qızıl var idi göndərdi qıza. Qazan qaynadıb kasıblara əl tutdu, xəbər yolladı ki, toya başlayıram.

Şah Abbas qızın əlindən o qədər yanımışdı ki, düşsəydi əlinə, qanını su yerinə içərdi.

Naxırçının qızı da işi başa düşmüşdü. Gəlin evinə gələndə, bir tuluq üfləyib içini doşabnan doldurdu. Naxırçının qızı Banını götürüb gətirdilər. Banı tez içəri girdi, bildi ki, Şah Abbas onu öldürəcək. Çatan kimi tuluğu qoydu gəlinin təxtinə, üstünü ipəknən örtüdü, özü də gizləndi. Şah Abbas əlində qılinc içəri girib, gördü qız yatıbdı. Ya Allah deyib, qılincı çəkdi tuluğa. Banı da bu tərəfdən çıxıb dayandı Şah Abbasın qabağında. Şah Abbas baxıb gördü ki, naxırçının qızıdı, dedi:

– Ay Banı, bu nə işdi mənim başıma gətirdin?

Banı dedi:

– O qoca ki var idi, ah çəkirdi, həmin qoca bax budu. Mən dedim ki, bunun da bir istədiyi var, sən məni qovdun, mən də bunun istədiyini yerinə yetirdim. Özüm də onun qızıyam. İndi nə deyirsən? Əgər məni saxlayırsansa, onda görək bu qoca odunçunu da saxlayasan, yox qocanı saxlamasan, mən sənə getməyib, pullarını da geri qaytaracağam.

Şah Abbas naxırçı qızı Banının ağlını bəyənib, onun alnından öpdü. Təzədən toy vurdurub, murad hasil elədilər, qocanı da yanlarında saxladılar.

QEYDLƏR

1. *Nuşapəri xanımın nağılı*. Buradakı bəzi motivlər başqa Azərbaycan nağılı və dastanlarında da vardır. Uşağı sandığa qoyub suya atmaq motivi məşhur “Tahir və Zöhrə” dastanında olduğu kimidir. Bu nağlın xalq içərisində bir neçə variantı vardır, onlardan ikisi Nizami adına Ədəbiyyat və dil İnstitutunun elmi arxivində saxlanılır.

Kitabdakı “Nuşapəri xanımın nağılı” öz ictimai məzmunu etibarilə başqa nağıllardan xeyli fərqlidir.

2. *Göyərçin*. Nağıllarımızda darda qalan və ya ağır yaralanan qəhrəmana kömək edir, yaralarını sağaldır, kor gözləri açır. Göyərçinlər iki və ya üç bacı olurlar. Hərəsi ağacın bir budağına qonub guya insan kimi danışır. Onlar nağılı qəhrəmanlarının başına gəlmiş hadisələri özlərinə eşıtdirir, gələcək təhlükəni qabaqcadan xəbər verirlər.

Bütün türk dilli xalqların nağıllarında göyərçinlər xeyirxah, müsbət bir surət kimi iştirak edirlər.

3. *Hatəmın nağılı*. Nağıllarımızdakı şəxsiyyət adlarının bəziləri xalqımızın tarixi, ictimai həyatı ilə bilavasitə bağlıdırsa, bəziləri də başqa xalqların nağılları ilə bu və ya digər dərəcədə əlaqədardır. Azərbaycan nağıllarında tez-tez rast gəldiyimiz Hatəm adı da məhz belələrindəndir. Şərq ədəbiyyatı şərhçiləri Hatəmi “Tay” adlı ərəb tayfalarından olan, səxavətli, müdrik, əfsanəvi bir şəxsiyyət kimi təsvir edirlər. Başqa mənbələrə görə isə, Hatəm, islamıyyətdən əvvəl yaşamış yarıəfsanəvi bir qəhrəman və şair olmuşdur. Eramızın VI əsrinə vəfat etmişdir. Hatəm olduqca səxavətli, qonaqsevər bir adamdı. Onun varı-dövləti o qədər ki, yeyib-içməklə, xərcləməklə bitib tükənmir. Onun evinin yeddi ağaclığından keçib gedən hər bir adamı xidmətçilər Hatəmin yanına aparıb uzun müddət qonaq saxlayırlar. Hər gün qonağa qızıl nimçədə, qızıl qablarda dadlı yeməklər verdikdən sonra həmin qabları da təmizləyib qonağın xurcununa qoyurlar. Qonaq getmək istədikdə, yalvarıb-yaxarırlar ki, heç olmasa, bir neçə gün də qalsın. Qonaq Hatəmin evində neçə gün qalıbsa, hər gün onun xörək yediyi qızıl qabları da ona baxşeyiş verib, çox böyük razılıqla yola salırlar.

Hatəm nəinki yoldan ötən adamlara baxşeyiş verir, eyni zamanda, bütün yoxsullara pul, yemək verir, şəhər əhalisini dolandırır.

Qeyd etmək lazımdır ki, haqqında danışdığımız “Hatəmin nağılı” (bu nağıla “Kor padşahın oğlu İbrahimın nağılı” da deyirlər) forması və məzmunu etibarilə çox zəngin olub, öz paralellərindən xeyli fərqlənir.

4. *Dərviş*. Məlum olduğu üzrə, dərvişlik IX əsrin əvvəllərində meydana gələrək, islam Şərqində, xüsusən, Ərəbistan, Türkiyə, İranda xeyli yayılmışdır. Dərviş əsasən müsəlman rahibi olub, eyni zamanda ara həkimi, ovsunçuluq,

sehrkarlıq və sairə işlərlə məşğul olmuş ruhani nümayəndələrindəndir. XI əsrdən İslam dininin hökmran olduğu ölkələrdə dərviş din nümayəndəsi olmaqdan başqa, həm də dövləti idarə işlərində də iştirak edən bir sima olmuşdur. Dərvişliyin bəzi xüsusiyyətləri Azərbaycan nağıllarında bu və ya digər şəkildə fantastik boyalarla öz əksini tapmışdır. Azərbaycan nağıllarında iki cür dərviş surəti vardır. Birincisi, tamamilə mənfəəti surət olub, şər qüvvələr sırasına daxildir. İkincisi isə müsbət keyfiyyətlərə malik xeyirxah adamlardır.

Nağıllarımızda mənfəəti qüvvə kimi təsvir edilən dərvişlər öz sehr və tilsimləri ilə insanı daşa, heyvana, quşa çevirir, əvvəlcə övladı olmayanlara alma vasitəsilə övlad verir, sonra onu oğurlayıb məhv etmək istəyirlər. Lakin, bir qayda olaraq, nəticədə qəhrəman bu mübarizələrin sonunda mütləq qalib çıxır. Məsələn, “Qara qaş”, “Üç bacı” siklindən olan nağıllarda dərviş əvvəlcə övladı olmayanlara uşaq verir, böyüdükdən sonra onları oğurlayıb aparır. Nəticədə oğurlanmış uşaq dərvişi məhv edir. “Gül Sənavərə neynədi, Sənavər Güllə neynədi” nağılında dərviş nəinki insanlara, hətta quş və heyvanlara da zülm edir, illər boyu tilsimli qalaçalarda atın qabağına ət, quşun qabağına ot, aslanın qabağına isə arpa tökməklə haqsızlıq edir.

Yuxarıda qeyd edildi ki, kimi, vaxtilə dərvişlər dövləti idarə etmək işində də iştirak edirdilər. Çox güman ki, dərvişlərə qarşı nağıllarda təsvir edilən mənfəəti münasibətin bir səbəbi də dövrün ictimai quruluşun ədalətsiz qayda-qanunlarının nəticəsidir.

Nağıllarımızdakı müsbət keyfiyyətlərə malik ikinci növ dərvişlər isə, yolun azanlara yol göstərir, qəhrəmanın yuxusuna girərək onun taleyini xəbər verir, insanlara tilsimləri sındırmaqda, sehləri açmaqda kömək edir, ağıllı məsləhətlər verirlər.

5. *Şəminin nağılı*. Bu nağılın süjetindən bütünlüklə “İbrahim” adlı dastanda istifadə edilmişdir. Həmin dastan, şübhəsiz, daha qədim olan bu nağıl əsasında aşığılar tərəfindən yaradılmışdır. Qazaxda aşığı Məmmədyardan toplanmış “İbrahim” dastanı ilə bu nağılın yaxınlığı çox aydın və qabarıq şəkildə nəzərə çarpır.

İstər nağıllarda, istərsə də dastanda Şəmi hiylə quraraq almaq istədiyi qızı başqa gözəl oğlanın vasitəsilə ələ keçirir. Sonra oğlanı məhv etmək üçün onu qəssab, gəmiçi və başqaları vasitəsilə öldürməyə çalışır. Oğlanın yaxın dostu çoban bütün bu xatalardan onu xilas edir. Nəhayət, Şəmi padşah tərəfindən öldürülərək, öz xəyanətinin qurbanı olur.

6. *Ölü Məhəmməd*. Bu nağılda qızın ölüyə ərə getməsindən danışılır. Həmin süjet folklorşünaslıqda gözən süjet adlanır. Bu süjetə ərəb, fars, hind, rus və başqa xalqların nağıllarında tez-tez rast gəlmək olar.

7. *Əhməd*. Həmin nağıl “Fatma gəldi qaç”, “Züleyxa”, “Dilli arvad”, “İlan və arvad” nağıllarının bir variantıdır. Adların çəkdiyimiz variantlarda

ilan onu quyudan çıxardan adama mükafat olaraq tapşırır ki, gedib iki padşahın qızının boynuna dolanacağam. Nə qədər ovsunçu gəlsə açılmayacağam. Sən gələn kimi, açılacağam. Onda qızın atası sənə çoxlu xələt verəcək. Beləliklə, ilan özünü dilli arvadın əlindən xilas edən adama bu yolla yaxşılıq edib onu varlandırır. Lakin kitabdakı “Əhməd” adlı nağılda isə ilan onu xilas edənə bir sehrli kisə ilə papaq verir. Əhməd həmin sehrli şeylərlə varlanıb tacir olur. Bu motiv daha ibtidai elementlərə malik olub, sehrli nağıllar silkinə daxildir.

8. *Baftacı şah Abbas*. Xalq içərisində geniş yayılmış nağıllardandır. Azərbaycanda hələ çox-çox əvvəllər sənətə, sənətkarlığa artan meyl burada geniş yer tutur.

Görkəmli bəstəkarlarımız Üzeyir Hacıbəyli həmin nağıldan istifadə edərək 1912-ci ildə “Şah Abbas və Xurşid banu” adlı opera yazmışdır.

NAĞILLAR HAQQINDA MƏLUMAT

1. *Nuşapəri xanımın nağılı* – Söyləyəni Zaqatala rayonunun Danaçı kəndindən Mir Əhməd Məhəmməd oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1940.
2. *Hatəmin nağılı* – Söyləyəni Füzuli rayonundan Hümmət Məmməd oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1940. Bu nağılın bir variantını da Qulu Quluzadə toplamışdır.
3. *Daş üzük* – Söyləyəni Bakının Sabunçu qəsəbəsindən Qaraş Nəcəf oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1940.
4. *Hambal Əhməd* – Söyləyəni Naxçıvandan Baxşalı Sultanov. Toplayanı Məmməd Hüseyin Təhmasib, 1934.
5. *Qırx Qönçə xanım* – Söyləyəni Naxçıvandan Kərbalayı Həsən Yusif oğlu. Toplayanı Baqi Hüseyinov, 1936.
6. *Məlik çoban* – Söyləyəni Qubadlı rayonundan Müslüm Əhməd oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1939.
7. *Şəminin nağılı* – Söyləyəni Qubadlı rayonundan Rəhman Əli oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1939.
8. *Beçə dərviş nağılı* – Söyləyəni Ordubaddan Həsən Yusif oğlu. Toplayanı Baqi Hüseyinov, 1936. Bu nağılın bir variantını da 1936-cı ildə Əhliman Axundov Füzuli rayonunda Hümmət Məmməd oğlundan toplamışdır.
9. *Üçbiğ Kosa* – Söyləyəni Füzuli rayonundan Cabbar Movla Qulu oğlu. Toplayanı Qulu Quluzadə, 1935.
10. *Məlik Ducar* – Söyləyəni Cəbrayıl rayonunun Soflu kəndindən Hacı Misirxan Miri oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1939.
11. *Xacə Fəttah* – Söyləyəni Bakının Maştağa qəsəbəsindən Hilal Əli oğlu. Bu nağılın bir variantı da 1934-cü ildə coratlı Fatma Nəsir qızından toplanmışdır.
12. *Məlik Məhəmməd və Məlik Əhməd* – Söyləyəni Naxçıvandan İbrahim Əli oğlu. Toplayanı Novruz Qaytanov 1930. Eyni nağılın bir variantı da maştağalı Xədicə Hüseyin qızından toplanmışdır.
13. *Şah oğlu Bəhrəmin nağılı* – Söyləyəni Qubadlı rayonundan Rəhman Əli oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1939.
14. *Ölü Məhəmməd* – Söyləyəni və toplayanı haqqında məlumat yoxdur.
15. *Əcəm oğlu İbrahim* – Söyləyəni Qafan rayonundan Həsən Sadıq oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1939.
16. *Məstan* – Söyləyəni Laçın rayonunun Molla Əhmədli kəndindən Məşədi Dadaş Əhməd oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1939. Bu nağılın bir variantı da Bakının Corat qəsəbəsinin sakini Əlidən toplanmışdır.

17. *İtkin qız* – Söyləyəni Füzuli rayonundan Hümmət Məhəmməd oğlu. Toplayanı Qulu Quluzadə, 1935.

18. *Şükufə xanım* – Söyləyəni Naxçıvandan Məhəmməd Nəriman oğlu. Toplayanı Məhəmməd Məhəmmədzadə, 1938.

19. *Qəhrəman* – Söyləyəni Bakının Corat qəsəbəsindən Abbas Qulu oğlu, 1934. Toplayanı haqqında məlumat yoxdur.

20. *Cəlayi-vətən* – Bu nağıl Məmmədhüseyn Təhmasib tərəfindən 1934-cü ildə Naxçıvanda toplanmışdır.

21. *Soltan İbrahim* – Söyləyəni Bakının Qala qəsəbəsindən Əli Novruz. Toplayanı Əhliman Axundov, 1939.

22. *Əhməd* – Söyləyəni Bakının Corat qəsəbəsindən Dadaş Qulu oğlu, 1938. Toplayanı haqqında məlumat yoxdur.

23. *Şirvan qazısı* – Söyləyəni Füzuli rayonundan Hümmət Məhəmməd oğlu. Toplayanı Hümmət Əlizadə, 1934.

24. *Nuşaranın nağılı* – Söyləyəni Bakının Sabunçu qəsəbəsindən Qaraşı Nəcəf oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1940.

25. *Baftacı Şah Abbas* – Söyləyəni Bakının Sabunçu qəsəbəsindən Yunis Bəhram oğlu. Toplayanı Əhliman Axundov, 1940.

MÜNDƏRİCAT

Nuşapəri xanımın nağılı	3
Hatəmin nağılı	24
Daş üzük	62
Hambal Əhməd	72
Qırx Qönçə xanım	80
Məlik çoban	94
Şəminin nağılı	102
Beçə dərviş nağılı	110
Üçbiğ Kosa	132
Məlik Ducar	142
Xacə Fəttah	153
Məlik Məhəmməd və Məlik Əhməd	160
Şah oğlu Bəhrəmin nağılı	169
Ölü Məhəmməd	182
Əcəm oğlu İbrahim	190
Məstan	200
İtkin qız	209
Şükufə xanım	216
Qəhrəman	227
Cəlayi-vətən	236
Soltan İbrahim	248
Əhməd	261
Şirvan qazısı	267
Nuşaranın nağılı	272
Baftacı Şah Abbas	280
<i>Qeydlər</i>	289
<i>Nağıllar haqqında məlumat</i>	292

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Aslan Almasov</i>
Korrektor:	<i>Elmira Teymurova</i>

Yığılmağa verilmişdir 03.11.2004. Çapa imzalanmışdır 05.05.2005.

Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 18,5. Ofset çap üsulu.

Tirajı 25000. Sifariş 110.

Kitab “PROMAT” mətbəəsində çap olunmuşdur.